

“Deki: Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?”

(39 Zümer/9)

Cehalet Özrü

ŞEHADET

Dile Getirilen Şahitlik

Yayın No: 3

Kitabın İsmi: *Cehalet Özrü*

Yazarı: *Murat Gezenler*

Teknik Hazırlık: *Şehadet*

Kapak Tasarım: *Fahreddin Gezenler*

Baskı: *Çetinkaya Ofset (332 342 01 09)*

Fevzi Çakmak mah. Hacı Bayram cad. No:18

Baskı Tarihi: *Şubat/2018 (3. Baskı)*

Baskı Yeri: *Konya*

Sertifika No: *25537*

İLETİŞİM

Şehadet Yayınları

Buhara Mah. Hat Cad. No: 40/B

Tel: 0 553 732 62 42

Web: www.sehadetkitap.com

Selçuklu – KONYA

İslam Hukuku Açısından

CEHALET ÖZRÜ

Murat GEZENLER

Şehadet Yayınları

İçindekiler

Üçüncü Bölüm

Hutbetu-l Hace

Hamd, ezelden ebede dek yalnızca Allah'a özgüdür. O'nu över ve O'ndan Peygamber efendimizi, O'nun ehli beytini ve sahabelerini rahmetiyle kuşatmasını dileriz. Allah Tealâ şöyle buyurmaktadır:

> *"Ey iman edenler! Allah'tan sakınılması gerektiği gibi sakının. Sizler, kesinlikle Müslüman olarak ölün." (3/Ali İmran 102)*

> *"Ey insanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan, ondan eşini var eden ve o ikisinden birçok erkekler ve kadınlar vücuda getirip (dünyanın dört bir tarafına) yayan Rabbinizden (emir ve nehiylerine riayetsizlikten) sakının. Adını anarak birbirinizden dilekler dilediğiniz Allah'tan ve sıla-i rahmi kesmekten korkun. Hiç şüphesiz ki O, sizin üzerinize Rakîb'tir. (En ince ayrıntısına kadar her halinizi daima gözetendir.)" (4 Nisa/1)*

> *"Ey iman edenler! Allah'tan (emir ve nehiylerine riayetsizlikten) sakının ve doğru olan sözü söyleyin ki, Allah, yaptığınız amelleri kabul etsin ve günahlarınızı affetsin. Allah ve Resulüne itaat eden, elbette ki bütün büyük emel ve beklentilerini elde etmiştir." (33 Ahzab/71)*

Bütün hitap ve kitapların başında ifade edilmesi sünnet olan "hamd ve salât" fasılasını ifa ettikten sonra...

En doğru söz, Allah'ın kelamı ve en mustakim yol, Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in rehberlik ettiği yoldur. Yoldan saptıran en şerli şeyler, dinde sonradan çıkartılan şeylerdir. (Din adına başlı başına bir ibadet olması amacıyla) dinde sonradan çıkartılan her şey bid'attir. Her bid'at sapkınlıktır. Ve hiç şüphesiz ki, her sapkınlık azaba mustehaktır.

Mukaddime

Vahyin nuruyla insanları cehaletin karanlıklarından ilmin aydınlığına çıkaran âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun. Salât ve selam Allah'tan aldığı vahyi insanlara tebliğ ederek risalet görevini hakkıyla yerine getiren, ümmetine Allah'ın ayetlerini okuyan, kitabı ve hikmeti öğreten ve onları cehalet bataklığından kurtaran Rasulullah'ın, O'nun ashabının ve kıyamet gününe kadar ilmin nuruyla sözü dinleyip onun en güzeline uyan tüm Müslümanların üzerine olsun.

Hiç şüphesiz ki ilim bir nurdur. Allah için ilim tahsil etmek ibadettir. İlmi aramak cihaddır. Bilmeyene öğretmek sadakadır. İlmi müzakere etmek tesbihtir. Allah ancak ilimle bilinir ve Allah'a ancak ilimle ibadet edilir. Allah, kavimleri ilimle yüceltir ve diğer insanlara üstün kılar. Milletler ancak ilimle doğru yola erişebilir.[1] Allah indinde konumu en yüksek olanlar, Allah ile kulları arasında yer alan kimselerdir ki, bunlar da nebiler ve âlimlerdir.[2] İblis'e fakihin ölümünden daha çok sevimli gelen hiçbir şey yoktur.[3] İnsanların helakinin alameti ise hüç şüphesiz fâkihlerin ölmesidir.[4]

Amr b. As *(radıyallahu anh)*'ın rivayet ettiği bir hadiste Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur:

"Allah ilmi insanların kalbinden zorla söküp almaz. Ancak ilmi âlimleri kabzetmek suretiyle alır. Âlimler ölür ve (yer-

---

[1] İbn-i Abdilber bu sözü daha uzun bir şekilde Muaz b. Cebel'den merfu olarak rivayet etmiştir. Ancak senedi zayıftır. İmam İbn-i Teymiye ise Mecmuu-l Fetava isimli eserinde nakletmiştir, 10/39.

[2] Hatib el-Bağdadi, Sufyan bin Uyeyne'den rivayet etmiştir. El-Fakih ve-l Mütefekkîh, 1/71.

[3] İbn-i Abdilber, Cafer bin Muhammed'den rivayet etmiştir. Camiu Beyanu-l İlm, 1/76.

[4] Hatib el-Bağdadi, Said b. Cabir'den rivayet etmiştir. El-Fakih ve-l Mütefekkîh, 1/37.

yüzünde) tek bir alim dahi kalmaz. Halk da cahilleri kendilerine lider edinir. Bunlara meseleler sorulur da onlar da ilimsizce fetva verirler. Böylece hem kendilerini saptırırlar hem de başkalarını..."[5]

Hiç şüphesiz ki ilmin kaldırılması, kıyametin alâmetlerinden bir alâmettir. Yaşadığımız şu zamanda ilim neredeyse tamamen yok olmuş, ilme değer verenlere önem atfedilmemiş, ilmiyle âmil olanlara sırt çevrilmiştir. Sorun sadece ilmin terk edilmesiyle de kalmamış, cehalet ilmin önüne geçirilmiş, cahillik kurtuluşun yegâne anahtarı oluvermiştir. İnsanları ilme, sahih bilgiye ve özellikle de tevhid ilmine çağıranlar "*harici*", "*tekfirci*", "*radikal*" ilan edilmiş, buna karşılık cahilce Allah'a şirk koşan, Allah'ın dinini din edinmeyen fert ya da toplumlar mazeret sahibi ilan edilivermiştir. "Cahil kalın ve kurtulun" dercesine "*Cehalet Özürdür*" isimli kitaplar basılmış, insanları cehaletin bataklığından kurtarma mücadelesi veren tevhid davetçileri "*Bid'atçi ve Tekfirci*" olarak isimlendirilmiştir. Zamanla bütün enerji, cehaletin ilimden daha hayırlı olduğunu ispat etmeye harcanmış, sohbetlerin ve oturumların tek konusu cehaletin ilimden mutlak surette daha hayırlı olduğunun ispatı şeklinde geçmeye başlamıştır. Hiç şüphesiz ki bu felaketlerin en büyüğüdür. İslam ümmeti tarih boyunca bundan daha büyük bir felaketle baş başa kalmış değildir.[6]

Elinizdeki bu mütevazı çalışma, cehaletin ilimden daha hayırlı olduğu iddialarına karşı, "*Cehalet özür müdür, değil midir?*" tartışmasında, özellikle ihlâs sahibi, samimi niyetli

---

[5] Buhari, İlim:34, İ'tisam, 7; Müslim, İlim, 13; Tirmizi, İlim, 5.

[6] Kısa bir dönem önce bazı kardeşler incelemem için 3 farklı çalışma gönderdiler. Üç çalışma da cehalet özrünü tağutlara, onların yardımcılarına ve tağutlara kulluk eden müşrik topluma kılıf giydirmek ve bu sebeple onları Müslüman olarak isimlendirmek adına kaleme alınmıştı. Allah'a yemin olsun ki bu durum Tatar istilası felaketinden daha büyük bir felakettir.

kimselere bir ışık tutabilme gayreti adına kaleme alınmıştır. Kitabımızın, "*Cehalet özürdür*" diyerek cehaleti ilimden daha hayırlı kılan kesimlere bir faydasının dokunmayacağını biliyoruz. Ancak Allah katında kendilerine bir hüccetimiz olmasını umuyoruz.

Kitabımızın yazılış amacı "*Cehalet özür müdür, değil midir*?" sorusuna cevap aramak değildir. Buna karşılık kitabın temel konusu "*Cehalet Özrüne Dair Temel Asıllar*" şeklindedir. Bundan dolayı kitabımızda konu bütün detayları ile ele alınmayacak, sadece konuya dair İslam ümmetinin üzerinde hiçbir şekilde ihtilaf etmediği temel asıllar zikredilecek ve yaşadığımız zaman ve mekân şartları altında "*Cehalet Özrü*" konusu incelenecektir. Bununla beraber cehalet heveslisi kesimler tarafından devamlı surette dile getirilen bazı temel şüpheler ele alınacak, öncelikle bu şüphelerin usul ilmi açısından bir delil teşkil edip etmediği incelenecek, daha sonra ise ortaya atılan şüphelere dair gerekli açıklamalar yapılacaktır. (İnşaAllah)

Kaleme aldığım bu çalışma içerisindeki tüm doğrular, Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın yardımı ve inayetiyledir. Bütün hatalar ise nefsimin eseridir. Bundan dolayı kitabımın içerisindeki hatalarımdan berî olduğumu, delil üzere ispat edilen hatalarımdan mutlak surette rucû edeceğimi bildirir, kitabımı okuyan herkesten lehimde âlemlerin rabbine dua etmelerini, hatalarımı ise tarafıma bildirmelerini istirham ederim.

Hiç şüphesiz başında ve sonunda hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

Murat Gezenler
Mart/2010
Konya

BİRİNCİ BÖLÜM

Konu Öncesi Önemli Hatırlatmalar

Bu bölümde öncelikle "*Cehalet Özrü*" konusunun günümüz açısından önemi üzerinde durulacak, aslen İslam tarihinde üzerinde uzun uzun tartışmaların yaşanmadığı bir konunun günümüzde neden bu denli önemli bir hale getirildiği izah edilmeye çalışılacaktır. Daha sonra ise özellikle günümüz tağutlarını ve onlara itaat eden müşrik toplumları cehaletleri sebebiyle mazur gören çevrelerin konuya neden bu denli önem atfettiklerine değinilecektir. Son olarak ise İrca ehlinin "*Cehalet Özrü*" konusunda ortaya koydukları ikiyüzlü, iğrenç tutum örneklerle açıklanacaktır.

Cehalet Özrü ve Günümüz Açısından Önemi

İçinde yaşadığımız şu zamanda, üzerinde ciddi ihtilafların yaşandığı, neredeyse bütün oturumların yegâne gündemi haline gelen temel konulardan bir tanesi de "*İslam Hukuku Açısından Cehalet Özrü*" konusu olmuştur. Durum öyle bir hal almıştır ki, dostluk ve düşmanlık sadece "*Cehalet Özrü*" konusu üzerindeki ittifaklara ya da ihtilaflara bağlanmıştır. 14 asırlık İslam tarihinde, günümüzde olduğu kadar bu denli önem arzetmeyen, üzerinde sayfalarca kitapların yazılmadığı bir konu olan "*Cehalet Özrü*" konusu niçin bu kadar çok gündeme geti-

rilmektedir? Neden itikad tespit etmeye çalışırcasına gündeme getirilen sorulardan ilki "Cehaleti özür olarak görüyor musun, görmüyor musun?" şeklinde cereyan etmektedir?

"*Cehalet Özrü*" konusunun günümüzde oldukça önemli bir noktaya çekilmesinin temel etkenlerinden bir tanesi, kendisini İslam'a nispet eden ve Müslüman olarak isimlendiren geniş bir kitlenin var olmasıdır. İnsanlar bir taraftan "Ben Müslümanım" demekte ve bu iddialarının gereği olarak da ferdî ibadet nevinden amellerde bulunmakta ancak diğer taraftan ise cehaleten Allah'a şirk koşmaktadırlar. Fertler ya da toplumlar cahil oldukları için Allah'ın dininden uzak bir hayat sürdürmekte, "Allah'tan başka ilah yoktur" kelime-i tevhidini dilleriyle defalarca söylemelerine rağmen cahil oldukları için Allah'tan başka ilahlara ibadet etmektedirler. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın kesinlikle affetmeyeceği şirkin binbir türlüsü kendisini İslam'a nispet eden insanların yaşamlarının yegane ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

Diğer taraftan İslam coğrafyasında hüküm süren otoriter güçler de halklarının itaatini sağlayabilme adına kendilerini Müslüman olarak isimlendirmektedirler. Malum olduğu üzere günümüz tağutları Allah'ın indirdiği dini İslam coğrafyasından çıkarmışlar, beşer esaslı dinleri toplumlarına dikte etmişler, Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın kitabını hükümsüz bırakmışlardır. Kendilerini Allah'ın dininden uzaklaştıran böylesi amellerine rağmen günümüz tağutlarının hemen hemen hepsi kendisinin Müslüman olduğunu iddia etmekte ve hatta birçoğu Allah'ın emir ve yasaklarından bazılarını yerine getirmektedirler.

Hakikat şudur ki, İslam coğrafyasının genelinde bilinçli ve istekli bir şekilde Allah'a şirk koşan, yaptığının Allah'ın asla affetmeyeceği şirk amellerinden olduğunu bilerek yapan, Allah'ın ayetlerini bilerek inkâr ve tekzib eden kimseler neredeyse yok denecek kadar azdır. Buna karşılık hemen hemen İslam

coğrafyasının tamamında Allah'ın dininden sapmanın temel sebebi cehalettir.

Sonuç olarak karşımızda kendisini İslam'a nispet eden ve Müslüman olarak isimlendiren geniş bir kitle vardır. Bu kitlenin ortak özelliği; Allah'ın dinini din edinmemesi, Allah'ın dininden başka dinlere tabi olması, hayatlarının her alanında Allah'ın asla affetmeyeceği şirk amelleri ile meşgul olmalarıdır. Ve bu kitlenin fertlerinden hiç birisi "Ben bilerek Allah'a şirk koşuyorum. Yaptığım amellerin Allah'ın asla affetmeyeceği ameller olduğunu bilmeme rağmen bunu yapıyorum" dememektedir. Bu şekilde sürülen bir hayatın temel sebebi fert ya da toplumların üzerindeki derin cehalettir. İnsanlar büyük bir cehalet bataklığına saplanmışlardır. Bu cehaletin sonucu ise fert ya da toplumların şirk dinini din edinmek şeklinde tezahür etmiştir.

Böyle bir vakıa zorunlu olarak karşımıza şu soruyu çıkarmaktadır:

"Kendilerini İslam'a nispet eden fert ya da toplumların Allah'ın dininden başka bir din yaşamaları ve Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'ya açık bir şekilde şirk koşmaları cehaletten kaynaklandığına göre, onların bu cehaleti kendileri için bir özür teşkil eder mi?"

Kitabımızın girişinde de söylediğimiz gibi biz bu çalışmamızda"*Cehalet Özrü*" konusunda detaylara girerek konuya dair uzun uzun açıklamalarda bulunacak değiliz. İşin aslı böyle bir çalışmanın gerekliliğine de inanmıyoruz. Zira konunun bu şekilde ele alınması konuya dair temel kaidelerin çok söz içinde kaybolmasına sebeb olmaktadır. Bununla beraber konuya dair yazılmış yeterince çalışma mevcuttur ve bu çalışmalarda konu en güzel şekliyle ve tüm detayları ile ele alınmıştır.[7]

---

[7] Konu hakkında yazılmış en güzel ve en ciddi çalışmalardan bir tanesi Ebu Yusuf Midhat b. Hasan Ali Ferrac'ın "İslam Hukuku Açısından

Bizim bu çalışmamızda izah etmeye çalışacağımız husus ise, daha önce de belirttiğimiz gibi konuya dair temel sabitelerdir. Diğer bir ifade ile "*Cehalet Özrü*" konusunda tüm İslam hukukçularının üzerinde ittifak ettiği ve 14 asırdır hiç ihtilaf edilmeyen temel asıllardır. İşte elinizdeki bu kitap "*Cehalet özür müdür, değil midir?*" sorusuna cevap aramaktan ziyade "*Cehalet Özrü Konusunda Temel Asıllar Nelerdir?*" sorusunun cevabını vermeye çalışmaktadır.

Cehalet Özrü Konusunun İrca Ehli Açısından Önemi

Yukarıda da belirttiğimiz gibi "*Cehalet Özrü*" konusu 14 asırlık İslam tarihinde hiç bir zaman günümüzde olduğu kadar büyük önem arzeden, hakkında çetin tartışmaların yaşandığı, onlarca kitapların yazıldığı bir konu olmamıştır. Konunun İslam tarihinde tartışıldığı tek bir boyutu vardır ki o da; ne bir rasul ne de bir rasulün tebliğine ulaşma imkânı bulamayan fert ya da toplumların akılları vasıtası ile doğru yolu bulup bulmama noktasındaki sorumluluklarıdır. Acaba hiçbir şekilde nebevî hüccet ile muhatab olmayan kimseler Allah'a iman etmek ve O'na şirk koşmamakla mükellef midirler? Bu tartışmaların neticesinde ise böylesi kimselerin kıyamet gününde azap görüp görmeyecekleri gündeme gelmiştir. İşin aslı, bu noktada oldukça hararetli tartışmalar yaşanmış, mesele akaid kitaplarından

---

Cehalet Kavramı" isimli eseridir. Bu kitap konu hakkında yeteri kadar bilgi içermektedir. Bununla beraber Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisi "*Cehalet Özrü*" konusunu "Tağutların Destekçileri Hakkındaki Şüphelerin Giderilmesi" ismiyle tercüme edilen eserinde ve "Tekfirde Hatalardan Sakındırma" isimli eserinde "Cehalet" başlığı altında ele almış ve açıklamıştır. Konuya dair diğer önemli çalışmalardan bir tanesi de Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz'in "El-Camiu Fi Talebil İlmiş Şerif" isimli eserinin bir bölümü olan "*Cehalet Özrü*" risalesidir. Tüm bu eserlerde konu tüm detayları ile ele alınmıştır. Dileyen okuyucularımızın bu eserlere başvurmalarını tavsiye ederiz.

fıkıh usulü kitaplarına "*Husun ve Kubuh Teorisi*" şeklinde yansımıştır. İlerleyen sayfalarda da değineceğimiz üzere hiçbir şekilde herhangi bir rasule ya da rasulün tebliğine ulaşma imkânı bulamayan, bunun karşılığında İslam dinini din edinmeyen ve Allah'a şirk koşan insanların dünyevî hükümler açısından "*müşrik*" olarak isimlendirileceği hususu İslam âlimleri tarafından ittifakla kabul görmüştür. Ancak bu kimselerin kıyamet gününde bir azaba maruz kalıp kalmayacakları oldukça ciddi ihtilaflara neden olmuştur.

Günümüzde ise "*Cehalet Özrü*" konusu çok farklı bir boyutta tartışılmaktadır. Malum olduğu üzere şu yaşadığımız dönemde son Rasul Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in şeriati ilk günkü tazeliğini korumaktadır. İnsanlar için sahih bilgiye ulaşamama diye bir durum söz konusu değildir. Buna karşılık gerek günümüz tağutları gerekse bu tağutlara kayıtsız şartsız itaat eden toplumların cehaleti kendi kusurlarından kaynaklanmaktadır. İnsanlar sahih bilgiye ulaşma adına hiçbir faaliyette bulunmamaktadırlar.

İşte günümüzde böylesi kimselerin cehaleten mazeret sahibi olduklarını ispat sadetinde *"Cehalet Özürdür", "Tekfirin Fitnelerinden Kaçış", "Kadı Değil Davetçiyiz"* isimli kitaplar yazılmış, bu kitaplar sanki tek bir kalemden çıkıyormuşçasına yazarlar aynı şeyleri tekrar edip durmuşlardır. Yazılan bu eserlerde konu ile ilgili olup olmadığına bakılmaksızın birçok ayet ve sahih hadis tahrif edilmiş, sanki vahyi esasların tüm ayrıntıları ile mevcut olduğu böyle bir dönemde, Allah'ın dininden habersiz olmak, cehaleten de olsa Allah'a şirk koşmak mazeretmiş gibi gösterilmeye çalışılmıştır. Allah'ın dini adına sahih bir tek kelime dahi bilmeyen, yaşamları boyunca hayatlarının her alanında Allah'a şirk koşan kimseler cehaletleri sebebiyle mazur görülmüş, Allah'ın dinini din edinmeyen bu kimseleri tekfir eden, kâfir ve müşrik kabul eden davetçiler ise "*harici*", "*tekfirci*", "*fitneci*" olarak isimlendirilmiştir. Selef âlimlerine ait

sözler tamamen mecrâsından kaydırılmış, ehli ilmin (Allah kendilerinden razı olsun) hayatları boyunca kastetmeyecekleri şeyler fûtûrsuzca onlara atfedilmiştir. Sanki selef uleması risaletin son bulduğu, Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in getirdiği dinin apaçık ve berrak bir şekilde aramızda olduğu böyle bir dönemde dinin aslından, tevhidin esaslarından, dinde zorunlu olarak bilinmesi gereken hallerden habersiz, şirk içerisinde sürdürülen bir yaşantıyı, fertlerin cehaletlerinden dolayı mazur görüyorlarmış gibi lanse edilmeye çalışılmıştır. O halde burada zorunlu olarak "Bazı çevreler neden *"Cehalet Özrü"* konusunu bu şekilde istismar etmektedirler?" sorusu gündeme gelmektedir.

Bilindiği üzere özellikle son yüzyılda Müslümanların yaşadığı topraklar bütünüyle asli kâfirlerin kukla yöneticilerinin ellerine geçmiştir. Bu yöneticiler bir taraftan apaçık bir şekilde Allah'ın dinine düşmanlık gösterip Allah'ın dininden bütünüyle uzaklaştıracak amellerde bulunurlarken diğer taraftan da kendilerini Müslüman olarak isimlendirmektedirler. Günümüz tağutlarının kendilerini Müslüman olarak isimlendirmelerinin tek sebebi ise toplumların kendilerine itaat etmesini sağlamaktır. Bilindiği üzere toplumlar tarafından kabul görmeyen bir otorite eninde sonunda yok olmaya mahkûmdur. Bunu gayet iyi bilen günümüz tağutları kendilerini Allah'ın dininden uzaklaştıran birçok amel işlemelerine rağmen Müslüman görünmeye çalışmışlar ve hatta bu noktada İslamî şiarlar göstermekten de geri durmamışlardır.

Ancak ne var ki sahih tevhid akidesini haykıran davetçilerin varlığı her dönemde tağutları oldukça zor duruma sokmuştur. Zira tevhid davetçileri öncelikle tağutlardan beri olmuşlar, akabinde de tağutların küfrünü ve onlardan beri olunması gerekliliğini toplumlarına tebliğ etmişlerdir. İşte tam bu noktada muasır Mürcie'ye ihtiyaç duyulmuştur. Görev; tağuti sistem ile toplum arasında köprü olmak, tağutların küfrünü

gizlemek, yamamak, bâtılı hak olarak göstermek, hakkı ise bâtıl ilan etmektir.

Muasır Mürcie bu görevi layıkıyla yerine getirebilme adına türlü hileli yollara başvurmaktadır. İşte "*Cehalet Özrü*" konusu da gerek İrca ehlinin gerekse tevhid akidesinden oldukça uzak diğer sapkın fırkaların günümüz tağutlarının küfrünü gizleyebilme adına istismar ettikleri konulardan bir tanesi olmuştur. İşte, İslam tarihinde hiçbir zaman günümüzde olduğu gibi büyük önem arzetmeyen bir meselenin İrca ehli tarafından devamlı olarak gündemde tutulmasının altında yatan en temel etken de budur.

Cehalet Özrü Konusunda Sergilenen İğrenç Tutum

"*Cehalet Özrü*" konusu muasır Mürcie'nin günümüz tağutlarının küfrünü gizleyebilme, batılı hak olarak gösterebilme adına ilk adımda başvurdukları bir konu olmayıp, bilakis son çare olarak istismar ettikleri bir konudur. İrca ehli ve taraftarları delil getirmekte ne zaman bütünüyle sıkışıp çaresiz kalırlarsa işte o zaman "*Cehalet Özrü*" konusuna sarılırlar.

Muasır Mürcie günümüz tağutlarının küfrünü gizleyebilme adına ilk adımda Kur'an ve Sünnette apaçık naslarla bildirilen ve aslen sahibini dinden çıkaran amellerin, küfür olmadığını ve bu amelleri işleyenlerin dinden çıkmadığını ispat etmeye çalışmakla işe başlar. Beşeri sistemlerle amel etmek, Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmemek, beşeri sistemleri destekleme ve koruma adına kurulan kurumlarda görev almak, şeytan ürünü lanetli kanunlara itaat etmek, tağutlara muhakeme olmak gibi birçok amelin küfür olduğu gerçeği apaçık bir şekilde karşımızda dururken şüphe ehli öncelikle bunların küfür olmadığını iddia etmiş ve bu iddialarını delillendirebilme

adına vahyi esasları, âlimlerin kavillerini, usule dair mukarrer kaideleri ve hatta lugati bile tahrif etmişlerdir.[8]

Tüm rasullerin ortak tebliği olan tevhid sadece ama sadece Allah'a ibadet etmeyi ve bunun sonucunda da Allah'ın indirdiği ile hükmederek Allah'ın katından gelmeyen beşer mahsulü kanun ve yasalarla hayat bulan sistemleri reddetmeyi gerekli kılmaktadır. Hal böyle iken şeytanın havarileri olabildiğince açık ve net bir şekilde Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın kitabında yer bulan bu esasa dair sarih ayetlere sırt çevirmişler ve konu ile hiç ilgisi olmayan ayetlerden ya da siyerden, tarihten, âlimlerin kavillerinden yaptıkları fâsid çıkarımlarla gerek demokrasiyle ve gerekse diğer beşeri sistemlerle amel etmenin küfür olmadığını, sahibini İslam dininden çıkarmadığını iddia etmişlerdir.

Onların devamlı surette dillerine doladıkları Yusuf *(aleyhisselam)*'ın kıssası bu noktada en büyük delilleridir. Yine İslami bir ıstılah olan Şûrâ'yı demokrasiye benzetmeleri, Maslahat prensibi ile delil getirmeleri, Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in Hılfu-l Fudul anlaşmasına katılması ve buna benzer diğer delilleri, aslen küfür olan amellerin küfür olmadığını ispat edebilme adına ortaya attıkları şeytan ürünü şüphelerin-

---

[8] Türkiye'de şüphe ehlinin en meşhurlarından bir tanesinin "Sen evinde Allah'ın indirdiği ile mi hükmediyorsun? Evinde Allah'ın indirdiği ile hükmetmediğin zaman kafir mi oluyorsun?" şeklinde bir çıkarımla günümüz tağutlarını kurtarmaya çalışması onların lugatı dahi nasıl tahrif ettiklerinin en güzel örneklerinden bir tanesidir. Kendisine "Allahu Tealâ «Kim Allah'ın indirdiği ile hükmetmezse...» buyuruyor yoksa «Kim Allah'ın indirdiği ile amel etmezse...» buyurmuyor. Senin fertlerin evlerindeki davranışlarını hükmetmek olarak isimlendirmen lugati tahrif etmektir" dediğimde ise bana sadece "Bu senin uydurmandır" diye cevap verebilmişti. Hâlbuki bu benim uydurmam değildi. Şeyh hazretleri(!)"*hakeme*" kelimesinin anlamını öğrenme adına herhangi bir sözlüğe bakma ihtiyacı hissetseydi asıl uyduranın kendisi olduğunu görecekti.

den bazılarıdır. Diğer taraftan Maide Suresi'nin 44. ayetinin tefsirine dair İbn-i Abbas'tan nakledildiği iddia edilen "Bu küfrün dışında bir küfürdür" sözünü dillerinden hiç düşürmemeleri, onların bu konudaki delillerinin başını çekmektedir.

İrca ehli gerek tağutların gerekse onların dostlarının küfrünü gizleyebilme adına sadece bununla yetinmemiş, diğer taraftan da tüm bu ameller küfür olsa bile sahibinin tekfir edilemeyeceğini iddia etmişlerdir. Bu noktadaki şüphelerinin başını "La İlahe İllallah dedikleri, namaz kılıp oruç tuttukları halde insanları nasıl tekfir edersiniz?" sözleri çekmektedir. Yine "Yöneticiler Allah'ın indirdiğini inkâr etmiyorlar" ya da "Yaptıkları günahları helal görmüyorlar" şeklindeki itirazları, apaçık bir şekilde küfre girmesine rağmen bu küfür amellerini işleyen kimselerin kâfir olmayacağı yönündeki hezeyanlarını meşrulaştırma gayretlerinin bir neticesidir. Bu noktada dillerinden düşürmedikleri delilleri ise Hatıb bin Ebi Belta hakkında ve Kab bin Eşref'e suikast düzenlenmesine dair gelen rivayetlerdir. Yine Ömer *(radıyallahu anh)*'ın kıtlık döneminde hırsızların elini kesmemesi, Haccac ve Me'mun'un tekfir edilmemesi onların bu konuda zihinleri bulandırma maksadıyla ortaya attıkları şüphelerin en meşhurlarıdır.

İrca ehli ne zaman tağutların ve onların dostlarının küfrünü yamalayabilme adına ortaya attıkları bu şüphelerde çaresiz kalmışlarsa bu sefer doğrudan gündeme "*Cehalet Özrü*" konusunu getirmişlerdir. İlerleyen sayfalarda da görüleceği üzere konu aslen mutlak surette cahil kalan kişi, cahil kalınan konu ve cahil kalınan ortam açısından incelenmesi gerekirken İrca ehli tüm bunları göz ardı etmiş, Allah ve Rasulü'nün açık bir şekilde kafir ve müşrik olarak isimlendirdiği fertleri ve toplumları cehaletleri sebebiyle mazur görmüş ve Müslüman olarak isimlendirmiştir. Böylece Allah'ın indirdiği esaslara açık bir muhalefet sergilemişlerdir. Bu muhalefetlerini hak gösterebilme adına sarıldıkları delilleri ise Zatu Envat Hâdisesi, Havari-

lerin Kıssası, Kül Hadisi, Muaz bin Cebel'in Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e secde etmesi ve buna benzer aslen konu ile doğrudan ilgisi olmayan rivayetlerdir. Onların hayâsızca, naslara karşı edep ve ahlaktan bütünüyle uzak bir şekilde ortaya attıkları şüphelerin en büyüğü ise İbrahim *(aleyhisselam)*'ın kıssasından yaptıkları çıkarımlarıdır.

Ehl-i İrca fasid akîdesini ispat edebilme mücadelesi verirken işin aslı tam bir tutarsızlık ve iki yüzlülük örneği sergilemiştir. İşte onların bu gayri ahlaki tutumlarından bazı örnekler...

İrca ehlinden kendilerini selefe nispet eden ancak cehaleti ilimden daha hayırlı gördükleri için cahil kalarak telef olup giden çevrelerle konuşmaya başladığınız zaman size ilk olarak "Cehalet mazerettir. Ancak her zaman her yerde ve herkese değildir" derler. Gerçekten de bu sözler konu hakkında özetle söylenebilecek en doğru sözlerdir. Ancak İrca ehli bu söylemlerinde asla samimi değildir. Zira onlara göre cehaleti sebebi ile mazeretli olmayan hiç kimse yoktur. Toplumun bütün kesimleri cehaleti sebebi ile mazeret sahibidir. Kişinin cehaletinin neden kaynaklandığı onlar için önemli değildir. Bilgi imkânına sahip olan da olmayan da, cahil de âlim de, dinin zaruretlerinden olan bir konuda cahil olan ya da dinin fer'i konuları hakkında cahil olan bir kimse de onların katında mazurdur. Allah'ın indirdiklerine sırt çevirerek beşeri kanunları din edinen bir başbakan ya da cumhurbaşkanı, toplumda alim ve hoca olarak bilinen kimseler, ilahiyat fakültelerinde görev yapan laik Kemalist din adamları, en az 40 yıldır din ilimleri ile meşgul olan tasavvuf şeyhleri, Allah'ın dinini öğrenme adına hayatı boyunca hiçbir gayrette bulunmayan fertler ve buna benzer daha nice kimseler açık şirk itikadlarına rağmen İrca ehlinin nazarında cehaleti sebebi ile mazeretli kimselerdir.

Kendisiyle konuştuğum bir Mürcie Şeyh'i sufi akımının liderlerinden bir tanesini tekfir etmediğini söyleyerek bunun

sebebini cehalet özrüne bağlıyordu. Hâlbuki bahsettiği kişi en az 40 yıldır İslam ilimleri ile uğraşıyor, her hafta Cuma günü teberrüken İmam Buhari'nin Sahihi'ni baştan sona kadar bir kere okuyordu. İşin aslı cehaleti sebebi ile mazur görülen kimse ilmi noktada Mürcie Şeyh'inden çok daha âlimdi. En az 40 yıldır kendince İslam ilimleri ile meşgul olan bir kimse dahi cehaleti sebebi ile mazeretli ilan edildikten sonra geriye din adına elde ne kalır ki? İşte bu onların en büyük çelişki ve yüzsüzlükleridir.

Hakeza aynı şekilde kendileri ile konuşmaya başladığınız zaman hemen şu sahih kaideyi dile getirirler:

“Kişinin tekfir edilebilmesi için yapmış olduğu amelin küfre delaletinin kat’i olması gerekir. Eğer bir amelin küfre delaleti zanni ise kişi onunla tekfir edilmez.”

Onların bu söylemleri de doğrudur. Ancak onlar bu söylemlerinde de samimi değildirler. Zira “*Cehalet Özrü*” konusunda konuşmaya başladığınız zaman ileri sürdükleri delillerin tümünde yapılan amellerin küfre delaleti kat’i değildir. Ancak onlar bunu görmezden gelirler.

Örneğin Muaz b. Cebel *(radıyallahu anh)* Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e secde etmiştir. Bu secdenin aslen küfür olan ibadet secdesi ya da aslen küfür olmayan selam secdesi olması muhtemeldir. Yani yapılan amelin küfre delaleti zannidir. Ancak bu noktanın İrca ehli katında hiçbir önemi yoktur. Hedef aslen müşrik olan kimselerin cehaletleri sebebiyle mazur olduklarını ispatlayabilmektir. Bunun için devamlı surette dile getirdikleri “Tekfir için yapılan amelin küfre delaletinin kat’i olması gerekir” kaidesini burada unutmuşlar, Muaz bin Cebel’in aslen küfür olan bir amel işlediğini ama cehaleti sebebiyle mazeretli olduğunu iddia etmişlerdir. Buna karşılık devlet büyüklerinin kabrinde kıyamda duran, onlara saygıyla

tazimde bulunan bir devlet başkanı bu ameliyle kâfir olmaz. Zira yapılan amelin küfre delaleti zannidir(!)

Hz. İbrahim gök cisimlerinden için "Bu benim Rabbimdir" demiştir. (Şaz görüşler bir tarafa) Müfessirler, Hz. İbrahim'in bu sözünün tahkir, aşağılama ya da istifhami inkarî tarzında bir lafız olduğunda ittifak etmişlerdir. Buna rağmen İrca ehline göre bu sözler kesin küfür olan sözlerdir. Ancak İbrahim *(aleyhisselam)* rabbini arama aşamasında cehaleten bu sözleri söylediği için mazurdur. Buna karşılık bir başbakanın "Biz Laikliğin yılmaz bekçileriyiz" sözünün küfre delaleti zannidir(!). Zira belki başbakan "İslam dinini her önüne gelenin istismar edeceği bir din yapmayacağız" şeklinde bir laiklik anlayışını kastetmiş olabilir. Bundan dolayı bu sözün küfre delaleti kat'i değildir ve sahibi tekfir edilemez(!)

Amaç cehaletin mutlak surette mazeret olduğunu ispat edebilmek ve bu suretle kâfir ve mücrimleri Müslüman olarak isimlendirebilmek olunca Allah'ın en sevgili dostu bir rasulün ya da sahabilerin en âlimlerinden biri olan Muaz bin Cebel *(radıyallahu anh)*'ın yaptığı amelin küfre delaleti kat'i olmamasına rağmen İrca ehli katında kat'idir. Ancak bu amelleri cehaleten işledikleri için mazeret sahibidirler. Öte yandan tağutlar ve onların dostları küfre delaleti kat'i olan amelleri işlemelerine rağmen yapılan amelin küfre delaleti kat'i değildir(!) ve böylesi amellerde bulunanlar tekfir edilemezler.

İrca ehli bu fasid akîdesiyle günümüz tağutlarına kafir dememe adına Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in en âlim sahabilerinden birisi olan Muaz bin Cebel *(radıyallahu anh)*'ı, Allah'tan başkasına secde edilmesinin küfür olduğunu bilmeyecek kadar cahil bir kimse konumuna indirmiştir. En çok hadis rivayet eden, evinde bizzat vahyin inişine şahid olan Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in pak ve alim zevcesi Aişe *(radıyallahu anha)* İrca ehli nazarında Allah'ın ezeli ve ebedi ilminden gaflet içindedir. Allah'ın halili İbrahim *(aleyhisselam)*

kavminin bizzat karşısında gerçek Rabbinden habersiz bir şekilde hareket ederek gök cisimlerini " İşte bunlar benim Rabbimdir" diyecek kadar cahildir. Hz. İsa'nın en yakın arkadaşları Havariler, onların yanından Allah'ın kudret sıfatını inkar eden, Allah'ın her şeye güç yetirebileceğini bilmekten aciz kimselerdir. Ve tüm bu iddiaların ortaya atılmasında temel sebep ise 3-5 tağuta kafir diyememe endişesidir.[9]

İrca ehlinin *"Cehalet Özrü"* konusunda sergilediği bir başka iğrenç tutum ise şudur: Onlar ne zaman muvahhit bir Müslüman ile karşılaşsalar ya da bulundukları ortamda Müslümanların ismi zikredilse hemen şu sözlere başvururlar:

"Bunlar cehaleti özür görmemektedirler. Bu yüzden Haricidirler."

Özellikle İrca ehlinin şeyhlerinden sayın Ebu Muaz'ın yazdığı *"Güncel Havariç Akidelerine Selefin Sabit Akidesinden Cevaplar"* isimli kitaptan sonra Mürcie çömezleri okuduklarını zerre kadar tahkik etme gereksinimi duymadan haham ve rahiplerini rabler edinen kitap ehli misali Ebu Muaz'a ittiba etmişler, sağda solda "Sizler cehaleti mazeret görmüyorsunuz bu yüzden Haricisiniz" şeklinde sözler sarfetmişlerdir. Bunun sebebi ise Ebu Muaz'ın kitabının hemen girişin Haricilerin vasıflarını sayması ve bu vasıflarından bir tanesini de "(Onlar) Cehaleti mutlak bir şekilde mazeret olarak görmezler"[10] şeklinde belirtmesidir. Ancak işin doğrusunu belirtmek gerekirse durum hiçte Ebu Muaz'ın iddia ettiği gibi değil bilakis tam tersidir.

Hariciler hakkında oldukça detaylı malumatların zikredildiği eserlerin hiç birisinde onların cehaleti mazeret görmeme

---

[9] İrca ehlinin bu ve buna benzer konularda sergiledikleri çelişkileri burada saymakla bitiremeyiz. Bu konuda daha geniş bilgi almak için *"İrca Saldırılarına Karşı Şüphelerin Giderilmesi"* isimli eserimize bakabilirsiniz.

[10] Güncel Havariç Akidelerine Selefin Akidesinden Cevaplar, sy: 12

gibi bir vasıflarından bahsedilmemiştir. Buna mukabil Haricilerin "Necedat" kolunun, iki konu hariç diğer tüm meselelerde cehaleti mutlak surette mazeret gördükleri bundan dolayı da "Azeriyye" şeklinde isimlendirildikleri malumdur. Konuya dair Abdulfettah el-Mağribi "El-Firakul Kelamiyye" isimli eserinde şöyle der:

"Necedat kolu ahkama dair konularda cehaleti mazeret kabul etmektedir. Onların mazeret kabul ettiği cehalet fer'i ya da fıkhi ahkama dair meselelerdedir. Nitekim şöyle demişlerdir: "Dinin iki kesin kaidesi vardır. Bunlardan ilki Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'yı ve Rasulünü bilmek, Müslümanların kanlarını ve mallarını haram saymak, Müslümanların malını gaspetmeyi haram saymak, Allah katından gelenleri toptan ikrar etmek. Bu vaciptir. (Dinin ikinci kaidesi ise) Bu konular dışında kalan bütün meselelerde ise insanlara hüccet ikamesi yapana kadar cehaleti sebebi ile özür sahibi kabul etmek."[11]

Görüleceği üzere Haricilerin Necedat kolu birkaç mesele hariç cehaleti mazeret olarak kabul etmeyi dinin temel iki kaidesinden birisi olarak kabul etmektedirler. Hatta bu fırka dini hükümlerde hatalı ictihad eden bir müctehidin kendisine hüccet ikame edilmeden azap göreceğini iddia edenlerin kafir olacağını söylemişlerdir. Burada işin en mide bulandırıcı tarafı ise Ebu Muaz'ın ismini verdiğim bu eserin aynı sayfalarından Haricilere dair onların büyük günah işleyen kimseleri tekfir edip etmemesi meselesinde nakilde bulunmasına karşılık, nakilde bulunduğu sayfanın hemen üst kısmında geçen bu ifadeleri hiç görmemesi ya da görmezden gelmesidir. İşte bu onların en iyilerinin halidir.

İrca ehlinden olup internet ortamında cihad çığlıkları atmayı mücahidlik zanneden bazı çevrelerin özellikle "*Cehalet Özrü*" konusunda sergiledikleri en büyük yüzsüzlük ise şudur:

---

[11] Sy: 183

Bu çevrelerle konuşmaya başladığınız zaman kendilerini hemen "*selefi*" olarak isimlendirirler, Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın kitabı ve Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in sünnetinin önüne hiçbir şeyin geçirilmemesinden dem vururlar. Ancak "*Cehalet Özrü*" konusunu konuşmaya başladığınız zaman selefi olduklarını unuturlar da size ilk olarak "Muasır âlimlerimiz böyle diyor. Cihad bölgesi âlimlerinin itikadı budur. Sen onlardan daha mı iyi bileceksin?" diyerek itiraz ederler ve sizi "*harici*" ilan ediverirler. Konuya dair yazdıkları kitapçık ve risalelere baktığınız zaman hiçbir ayet ve hadis zikretmemeleri, sadece "Şu alim böyle dedi, bu alim böyle dedi" cinsinden cümlelerle sapkın akîdelerini ispat etmeye çalışmaları onların selefin ilim ve ahlakından ne denli uzak olduklarının en güzel göstergesidir.

Bu kesimin bir başka yüzsüzlüğü ise ehli kitap gibi kelimeleri tahrif etmeleri ellerinde bulunan bilginin bir kısmını alarak bir kısmına sırt çevirmeleridir. Örneğin "Cehalet Özrü" konusu açıldığı zaman Şeyh Ebu Muhammed'in "Tekfirde Hatalardan Sakındırma" isimli eserinden birkaç paragrafı size delil getirirler. Ancak aynı Şeyh'in konuya dair birçok eserinde yazmış olduğu onlarca sayfayı görmezden gelirler.[12]

Cehalet özrünün özelde Türkiye'de genelde ise tüm Arap dünyasında hararetle tartışılmasının ve özellikle malum kitlenin cehaleti temel olarak özür kabul etmesinin vahim sonuçlarına dair Ebu Yusuf Midhat b. Ferrac'ın şu tespitleri gerçekten oldukça yerindedir:

"Artık durum öyle bir hale gelmiştir ki, bu kimselere göre kişi manasını bilmese, gereğiyle amel etmese de, şirkten soyutlanıp onu terk etmese bile sadece kelime-i şehadeti söylemesi sonucunda Müslüman olur. İşte bu kısır düşünceden dolayı bu-

---

12 Bu konunun detayı kitabımızın ilerleyen sayfalarında "Cehalet Özrü ve Muasır Âlimler Şüphesi" başlığında ele alınmıştır.

gün yeryüzünde şirk ve müşrik fırtınası esmeye başlamıştır. Doğal olarak cehalet de her tarafı kaplamıştır. İlim, özellikle de her şeyin özü olan tevhid ilmi neredeyse ortadan kalkmış gibidir. Bu yanlış düşünceden şu kanaat hâsıl olmuştur: Sanki cehalet ilimden daha hayırlıdır. Çünkü buna göre şehadet kelimelerini telaffuz eden kimse bunu söyledikten sonra, onu söz ve amelleriyle yalanlasa da, kabirlere tapınsa da, bolluk ve sıkıntı anında ölülere sığınsa da, onları, Allah'ı sever gibi sevse de, tağutların hükmünü Allah'ın hükmüne tercih etse de bununla sorumlu değildir. Çünkü o cahildir. Bu cehaleti sebebiyle de mazurludur. Şayet bu cehalet ve şirki üzere ölecek olursa artık er veya geç cennet ehli olacak bir Müslüman'dır. Fakat bu kişiye delil sunulur, hüccet ikame edilir ve ilim sahibi olarak cehaleti ortadan kaldırılırsa işte bu kişi, söz gelimi yukarıdaki şirklerden arınmaz ise o kâfirlerden olur. Şayet bu hal üzere ölürse cennete girmesi haram olur. (O halde en doğrusu bu kimseyi uyarmamaktır. Zira cehalet onun için daha hayırlıdır.) Bilindiği gibi insanların çoğu kötülüklerden arınma noktasında emir ve yasaklara uymamaktadırlar."[13]

Ey okuyucu kardeşim! Tüm bu anlattıklarımız haddi aşmamızdan ve düşmanımız olan bir kavme adaletsizlik yapmamızdan kaynaklanmamaktadır. Sen onların sohbetlerini, makalelerini, kitaplarını incelersen Allah'a yemin olsun ki bu söylediklerimize bire bir şahit olacaksın. Bunlar yıllar boyunca karşılaştığımız şüphe ehlinin genel tutumlarına dair kısa notlardır. Bunları sana yazdım ki onları iyice tanıyasın ve şeytanın havariliğine soyunan bu sapkın topluluktan kendini koruyabilesin. Allah seni ve bizleri şeytanın dostlarının fitnelerinden emin kılsın. (Allahumme Amin)

---

[13] İslam Hukuku Açısından Cehalet Kavramı, sy: 20.

İKİNCİ BÖLÜM

Cehalet Özrü

Bu bölümde öncelikle konuya dair tanımlar ve temel usul bilgileri verilecek, arkasından ise *"Cehalet Özrüne Dair Temel Asıllar"* başlıklar halinde açıklanacaktır. Bu noktada özellikle cehalet engelinin sahibi için mazeret teşkil etmediği durumlara değinilecektir. Cehalet engeli cahil, mechel ve mechul açısından ele alınacak Tevhid ve şirke dair konularda cehalet engelinin kişiler için mazeret teşkil etmediği ve yine aynı şekilde ilmin mevcut olduğu bir dönemde fertlerin kendi kusurlarından kaynaklanan bir cehaletin hiçbir zaman mazeret olamayacağı, delilleri ile birlikte açıklanacaktır.

Tanım ve Konuya Dair Usul Açısından Bilgiler

Cehalet, bilme kabiliyetine haiz olan bir kimsenin doğru olan bilgiden gaflet içinde olmasıdır. Bu bilgisizlik sadece sahih bilgiden mahrum kalmak şeklinde cereyan ediyorsa cehli basit, buna karşılık sahih bilginin aksini bilmek ya da yanlış bilmek şeklinde cereyan ediyorsa cehli mürekkep olarak isimlendirilir.[14]

"*Cehalet Özrü*" konusu İslam ilimleri arasında "*Usulu-l Fıkh*" ilminin konusudur. Her ne kadar kendisine hiçbir şekilde uyarıcı gelmeyen fertlerin Allah katında sorumlu olup olmadıkları kelam ilminde tartışılsa da "*Cehalet Özrü*" konusunun temel olarak ele alındığı ilim dalı "*Usulu-l Fıkh*" tır.

İslam âlimleri şer'i hükümleri "*Teklifi hükümler*" ve

---

[14] İrşadu-l Fuhul, 1/23; El-Mevsuatu-l Fıkhıyyetu-l Kuveytiyyeh, 16/197

"*Vad'i hükümler*" şeklinde ikiye ayırmışlardır.[15] Teklifi hükümler, Şari'in talep ve tahyir bakımından hitabı iken vad'i hükümler ise Şari'in bir şeyi bir başka şeye alamet (sebep, şart ve mani) kılmasıdır.

Vad'i hükümler konusu usul kitaplarında dört ana başlıkta[16] incelenmiştir ve bu başlıklardan bir tanesi de "*Mahkûmun aleyh*" konusudur.

Mahkûmun aleyh, Şari'in talebi ya da tahyiri kendi fiili ile ilgili olan kişidir[17] ki usul âlimleri buna "mükellef" ismini vermişlerdir. Diğer bir ifadeyle mükellef Allah'ın kendisine yönelttiği talebi yerine getirmekle sorumlu olan kişidir. Kişinin mükellef olabilmesi ise o işe ehil olmasını gerektirmektedir. Ne var ki bazı durumlarda ehliyet daralır ve bazı durumlarda ise bütünüyle ortadan kalkar.

Kişinin ehliyetini ortadan kaldıran engellerden bir kısmı semavi, bir kısmı ise mükteseb (semavi olmayan, iradi) engellerdir. Akıl baliğ ya da mümeyyiz olmama, delilik, bunaklık, geri zekâlılık, uyku, baygınlık, unutma, aybaşı ve lohusalık, ölüm gibi haller semavi engeller olarak kabul edilirken, cehalet, sarhoşluk, şaka, ikrah, hata, sefeh[18] gibi haller mükteseb (semavi olmayan, iradi) engeller olarak kabul edilmiştir.[19]

---

[15] Genel olarak usul kitaplarında şer'i hükümler bu şekilde ikiye ayrılsa da, Amidî tahyiri hükümlerin teklifi hükümlere dahil edilmesine itiraz etmiş ve şer'i hükümleri teklifi hükümler, tahyiri hükümler ve vad'i hükümler şeklinde üçe ayırmıştır. (el-İhkam Fi Usuli-l Ahkâm, 1/137) Kendisinden sonra pek çok İslam hukukçusu da bu ayrımın daha sahih olduğunu belirtmişlerdir.

[16] Bu başlıklar Hüküm, Hâkim, Mahkûmun Fih ve Mahkûmun Aleyh şeklindedir.

[17] Zekiyyuddin Şaban, Usulu-l Fıkh Tercümesi, sy: 293.

[18] Kişinin akıl melekeleri sağlam olduğu halde kişinin malı üzerinde dinin icabına aykırı bir şekilde tasarrufta bulunmasıdır.

[19] Keşfu-l Esrar, 8/359; Şerhu-t Telvih, 4/84 vs.

Kitabımızın konusu olan "*Cehalet Özrü*" konusu da semavi olmayan engellerdendir. Cehalet özrünün usul âlimlerin ittifakı ile kişinin ehliyetini daraltan ya da bütünüyle ortadan kaldıran engellerden olması, cehaletin mutlak manada kişi için özür olmadığına dair ortaya atılan tüm görüşleri iptal etmekte, bu görüşlerin bâtıl olduğunu ortaya koymaktadır. Daha açık bir ifade ile cehalet engeli kişinin üzerinden sorumluluğu düşürmekte ve ehliyeti kaldırmaktadır. Bundan dolayı "Cehalet hiçbir şekilde sahibi için bir özür değildir" şeklinde ortaya atılan görüşler de haktan uzak görüşlerdir.

Bununla beraber mükteseb (semavi olmayan) engellerin kişi üzerinden ehliyeti kaldırabilmesi için bir takım şartlar altında vukû bulması gerektiği de hiç ihtilaf edilmeksizin tüm usulcüler tarafından kabul edilmiştir. Örneğin sekr (sarhoşluk hali) ehliyeti daraltan ya da bütünüyle ortadan kaldıran hallerden bir tanesidir. Ancak sekr halinin kişinin ehliyetini ortadan kaldırabilmesi için sarhoşluğun nasıl meydana geldiği önemlidir. Bundan dolayı İslam hukukçuları sekr halinin mübah yolla mı yoksa gayri meşru bir yolla mı meydana geldiği üzerinde durmuşlar, bunun neticesinde sekr halinin kişi üzerinden ehliyeti kaldırıp kaldırmadığına karar vermişlerdir. Yine ikrah engeli semavi olmayan ve ehliyeti daraltan bir durum olmakla birlikte İslam âlimleri bunu belirli şartlarla tahsis etmişler, herkesin ikrah iddiasının kabul olunmayacağını sarahaten belirtmişlerdir. İşte aynı şekilde kitabımızın konusu olan cehalet özrünün de kişinin ehliyetini daraltabilmesi ya da bütünüyle ortadan kaldırabilmesi mutlak surette bazı özel şartlar ve durumlar içerisindedir. Bu şartlar oluşmadığı sürece cahilin bütün tasarrufları muteberdir.

Cehalet özrünün günümüzde olduğu gibi insanların genelinin sığınacakları bir kale olmaması adına İslam âlimleri konuya oldukça hassas yaklaşmışlar, meseleye dair temel asılları hiçbir kapalılığa yer vermeyecek bir şekilde hemen konu-

nun girişinde belirtmişlerdir. Nitekim bu hassasiyetin doğal bir sonucu olarak konuya dair açıklamalarda bulunan aşağı yukarı tüm İslam hukukçularının eserlerinde, daha konunun hemen başında şu ifadeleri görmek mümkündür:

"Cehalet ehliyete mani değildir. Sadece bazı hallerde özür olabilir."[20]

"Cehalet ancak hafi (gizli/kapalı) konularda sahibi için özür teşkil eder."[21]

"Kur'an'ın sarih ayetlerinin, meşhur sünnet[22] ve icmanın bulunduğu konularda cehalet mazeret değildir."[23]

"Allah'ın vahdaniyetine, zatına dair sıfatlara, nübüvvete, risalete, ahiret gününe iman gibi konularda cehalet hiçbir za-

---

[20] Abdulkerim Zeydan, el-Veciz fi Usulu-l Fıkh, sy: 72.

[21] El-Mevsuatu-l Fıkhıyyetu-l Kuveytiyyeh, 1/6658.

[22] Meşhur sünnete muhalif cehaletin, mazeret olmadığına dair verilen şu örnek ilgi çekicidir. Bilindiği üzere İslam hukukunda bir erkek eşini üç talakla boşadığı zaman yeniden bir nikâh akdinin yapılması mümkün değildir. Ancak kadın bir başka erkek ile nikâh akdi yapar, zifafa girer ve daha sonra bu kocası tarafınan boşanırsa tekrar ilk kocası ile nikâh akdi yapabilir. Burada kadının ikinci kocası ile sadece nikâh akdi yapması yeterli değil, bizzat zifafa girmesi de şarttır. Kadının ilk kocasına helal olması ancak nikâhtan sonra gerçekleşen zifaf ile mümkündür. Bu meşhur sünnet ve icma ile sabittir. İslam hukukçuları cehaletin mazeret olmadığı alanları sayarken bunu da belirtmişler, bu konuda sünnetin meşhur olduğunu ve konuya dair icma olduğunu söylemişler ve arkasından "Bu sarih hükmü (yani nikâhtan sonra zifafa girme şartını) bilmemek kişi için bir özür kabul edilmez" demişlerdir. Aşağı yukarı birçok usul kitabında verilen bu örnek günümüzde özür olarak kabul edilen cehalet türleri ile İslam âlimlerinin asla özür olarak kabul etmediği cehalet türleri arasında ne büyük bir fark olduğunu ortaya koyması açısından oldukça dikkate değer bir örnektir.

[23] Şerhu-t Telvih Ale-t Tavdih, 4/84; El-Mevsuatu-l Fıkhıyyetu-l Kuveytiyyeh, 1/5655.

man sahibi için bir özür değildir."[24]

Yine İslam hukukçularından bir kısmı konuya direkt olarak cehaleti kısımlandırarak başlamışlar ve sahibi için hiçbir zaman özür teşkil etmeyecek cehalet türleri ile sahibi için özür teşkil edecek cehalet türlerini birbirinden ayırarak her bir kısma dair örnekler vermişlerdir.[25]

Yukarıda vermiş olduğumuz bu örnekler aslen cehalet özrüne dair temel asılları izah etme adına verilmemiştir. Zira bu konunun detayları kitabımızın temel konusu olup ilerleyen sayfalarda uzun uzun izah edilecektir. Ancak burada asıl dikkat çekmek istediğimiz husus, İslam hukukçularının konuya ne denli hassas yaklaştıklarıdır. Zira "*Cehalet Özrü*" gibi ehliyeti daraltan ya da bütünüyle ortadan kaldıran bazı ârızi durumlar günümüzde olduğu gibi başıboş ve kayıtsız bırakılırsa İslam çizgisi ile küfür çizgisi, helal sınırları ile haram sınırları birbirine karışacaktır. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın yasakladığı bir ameli işleyen herkes bu açık kapılardan kendileri için mazeret bulmaya çalışacaklardır. İşte böyle bir tehlikenin varlığı, İslam âlimlerini gerek "*Cehalet Özrü*" konusunda gerekse diğer ârızi haller konusunda oldukça hassas yaklaşmaya sevketmiştir.

Hatırlanacağı üzere yukarıda "Cehalet özrünün usul ilminde âlimlerin ittifakı ile kişinin ehliyetini kaldıran engellerden kabul edilmesi cehaletin mutlak manada kişi için özür olmadığına dair ortaya atılan tüm görüşleri iptal etmekte, bu görüşlerin bâtıl olduğunu ortaya koymaktadır" demiştik. Burada da açık ve net bir şekilde şunu ifade etmekte fayda vardır ki, tüm İslam âlimlerinin cehalet özrünü bir takım şartlara ve durumlara bağlı olarak özür kabul etmeleri "Cehalet sahibi için mutlak manada özürdür" şeklinde ortaya atılan tüm görüşlerin yanlış olduğunu da ortaya koymaktadır.

---

[24] Et-Takrir ve-t Tahbir, 6/188; El-Mevsuatu-l Fıkhıyye, 1/5655.

[25] Usulu-l Bezdevî, 14/101; Keşfu-l Esrar, 9/41.

O halde burada zaruri olarak tespit edilmesi gereken husus, cehalet özrünün hangi şartlarda kişinin ehliyetini daralttığı ya da bütünüyle ortadan kaldırdığı, hangi şartlarda cehalet engelinin sahibi için bir özür teşkil etmediğidir. Diğer bir ifade ile İslam hukukçuları cehaletin engel olup olmaması noktasında hangi temel ölçüleri dikkate almışlardır?

Cehalet Özrüne Dair Temel Asıllar

"Cehalet Özrü" konusunda sağlıklı bir sonuca varabilmek için konu, üç temel durum göz önüne alınarak incelenmelidir. Bunlar cahil, mechul ve mecheldir. Yani cahil kişinin sıfatı, cehaletin cereyan ettiği konu ve cahil olunan ortam cehalet özrünün muteber bir engel olabilmesi noktasında etkilidir. Genel olarak usul âlimlerinin cehalet özrünü bu durumlar altında incelemeleri bizim de konuyu aynı mihvalde ele almamızı gerekli kılmaktadır. Acaba bir kimsenin cehaleti sebebi ile mazur kabul edilebilmesi için hangi şartların oluşması gerekir? Cehaletin mazeret olduğu ve olmadığı konular nelerdir? Hangi ortamda cehalet mazerettir hangi ortamda ise değildir? Bu soruların sahih bir şekilde cevaplandırılması konunun anlaşılması noktasında oldukça önem arzetmektedir. Bundan dolayıdır ki İslam âlimleri "*Cehalet Özrü*" konusunu bütünüyle bu sorular etrafında değerlendirmişler ve bu noktada hiçbir zaman mazeret olarak öne sürülemeyecek durumları şu şekilde izah etmişlerdir.

1- Tevhidin Aslına Dair Cehalet Mazeret Değildir

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* insanoğlunu ancak kendisine ibadet etmesi için yaratmıştır:

> *"Ben cinleri ve insanları ancak bana ibadet etsinler diye yarattım." (51 Zariyat/56)*

İnsanın yaratılış gayesi Allah'a ibadet etmek, diğer bir ifadeyle ibadette Allah'ı tevhid etmektir.[26] İnsanoğlu bu hedefi yerine getirme uğruna yaratılmış, tüm rasuller insanlara bu aslı tebliğ etme adına gönderilmiş ve yine tüm kitaplar bu amacı tesis etmek üzere indirilmiştir. Bu noktada oluşacak cehaletin temel hedeften sapmaya yol açacağı ise malumdur. O halde insanın sadece Allah'ı tevhid etmek üzere yaratılması gerçeği bu noktada oluşacak bir cehaletin elbette sahipleri için mazeret olmadığını ortaya koymaktadır. İşte bu nedenle İslam âlimleri açık, net ve hiçbir kapalılığa yer vermeyecek bir şekilde bu noktada meydana gelebilecek bir cehaletin sahibi için hiçbir zaman özür teşkil etmeyeceğini belirtmişlerdir. Daha önce de değindiğimiz gibi cehalet engelinin incelendiği tüm usul kitaplarında temel olarak sabit kaideler dile getirilerek konuya başlanmış ve bu noktada cehaletin hiçbir durumda sahibi için mazeret olmayacağı ilk hâl olarak tevhidin aslı, Allah'a ve ahiret gününe iman ve buna benzer konular zikredilmiştir. El-Mevsuatul Fıkhıyyetul Kuveytiyye isimli eserin "Cehl" maddesinde konuya dair oldukça geniş bilgiler verilmiş "Cehalet iki kısımda incele-

---

[26] Vermiş olduğumuz ayeti birçok âlim "*...ancak beni birlesinler*" şeklinde tefsir etmişlerdir. Nitekim İmam Buhari Kitabu-t Tefsir'de ayeti bu şekilde tefsir eden âlimlerdendir. Begavî ise tefsirinde bu ayet hakkında bazılarının "*...ancak beni birlesinler*" şeklinde tefsir ettiğini söyledikten sonra şöyle demiştir: "Nitekim mü'min gerek zorluk gerek rahatlık anında Allah'ı tevhid ederken kâfirler sadece sıkıntı ve ihtiyaç anında Allah'a ibadet ederler, kendilerine nimet verilerek rahata kavuştukları zaman Allah'a ibadeti terk ederler." (Mealimu-t Tenzil, 7/381.)

nir. Bunlardan ilki sahibi için hiçbir durumda özür olmayan cehalettir" denilerek temel meselelerde cehaletin mazeret olmadığı vurgulandığı gibi Kur'an'ın açık nassına, meşhur sünnete ve icmaya muhalif hususlarda da cehaletin sahibi için bir özür teşkil etmeyeceği belirtilmiştir.[27]

Aynı şekilde Pezdevî, cehaleti dört kısımda incelemiş, sahibi için hiçbir zaman özür teşkil etmeyen cehaletin Allah'a iman ve buna dair konularda olduğunu söylemiştir.[28]

Beyazı Zade, İmam Ebu Hanife'nin itikadi görüşlerini topladığı"el-Usulu-l Munife Li İmam Ebu Hanife" isimli eserinde konuya dair şunları söylemektedir:

"Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* Peygamber göndermemiş olsaydı dahi insanların kendi akılları ile Allah'ı bilmeleri gerekirdi. Hiç kimse, yaratıcısını bilmemekten dolayı mazur sayılamaz. Çünkü herkes gökleri, yeri ve kendisini kimin yarattığını sezebilecek yetenektedir. Bir kişi tevhid ilminin inceliklerinden bir şeyi anlamakta zorluk çekse, bir âlime soruncaya kadar Allah katında doğru olan ne ise onun hak olduğuna inanması gerekir. Sormayı erteleyerek tereddüt içerisinde kalması caiz değildir. Zira daimi tereddüt küfürdür."[29]

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'yı ortağı olmayan tek rab olarak bilmek ve O'nu tevhid etmek hususunda kişilerin hiçbir şekilde özür sahibi kabul edilmekeyececkleirnin en sarih delillerinden birisi şu ayeti kerimedir:

> *"Bir de Rabbin Âdemoğullarından, bellerindeki zürriyetlerini alıp da onları kendi nefislerine şahit tutarak «Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» dediği vakit «Elbette Rabbimizsin, şahidiz» dediler. (Bunu) kıyamet günü «Bizim*

---

[27] El-Mevsuatu-l Fıkhıyyetu-l Kuveytiyyeh, 16/198.

[28] Usulu-l Pezdevî, 14/101; Keşful Esrar, 4/458

[29] El- Usulu-l Munife Li İmam Ebu Hanife, sy:39.

bundan haberimiz yoktu» demeyesiniz diye (yapmıştık). Yahut «Atalarımız daha önce şirk koşmuşlardı. Biz onlardan sonra gelen bir nesildik. Şimdi o batıl yolu tutanların yaptıkları yüzünden bizi helâk mi edeceksin» demeyesiniz diye (yapmıştık). Ve işte biz ayetleri böyle ayrıntılı olarak açıklıyoruz ki, belki dönerler." (7 Araf/172-174)

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* insanoğlunu yeryüzüne sadece kendisine ibadet etmesi için göndermeden önce insanoğlundan bu ahdi almıştır. İnsanoğlunun bizzat kendisini şahit tutmuş ve *"Ben sizin Rabbiniz değil miyim?"* diyerek onlardan *"Elbette Rabbimizsin, şahidiz"* cevabını almıştır. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* bu şahitliğin sebebini ise ayetin açık ifadesi ile iki sebebe dayandırmıştır. Bunlardan ilki, kişilerin Allah'ın rabliğinden cehalet içinde kalmaları özrünün iptal edilmesi, diğeri ise ataları taklid sonucu sapkınlığa düşme özrünün iptal edilmesidir. Artık insanoğlunun bundan sonra cehalet ya da taklid gibi bir mazerete tutunması mümkün değildir.

Ayetin açık ve net ifadesi Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'yı ortağı olmayan tek rab olarak bilmek ve O'nu tevhid etmek konularında kişilerin cehalet ve taklid mazeretini iptal etmekte, insanlara böyle bir kapıyı kapatmaktadır. Nitekim ayetin bu noktayı oldukça sarih bir şekilde ifade etmesi müfessirlerin hemen hemen tamamını söz birliği etmişcesine aynı noktaya vurgu yapmaya sevketmiştir. Ayete dair müfessirlerin görüşleri aşağıdaki şekildedir:

İbn-i Cerir et-Taberi: "Yani sizler kıyamet gününde «Bizim böyle bir şeyden haberimiz yoktu. Bizler bunu bilmiyorduk ve gaflet içinde idik. Atalarımız da daha önceden şirk koşuyorlardı. Biz ise onlardan sonra gelen bir nesiliz. Biz onların yoluna uyduk. Onların şirk koşması ve bizim de cehaleten

onların yoluna uymamız sonucu bizi helak mi edeceksin?» demeyesiniz diye sizden böyle misak aldık."[30]

İbn-i Kesir: "Bu şahit tutmaktan maksadın, onların tevhide yatkın yaratılmaları olduğuna dair delillerden biri de Allah'ın bu şahit tutmayı, şirk hususunda onlar hakkında bağlayıcı bir delil (hüccet) kılmış olmasıdır. Bu misak ise onlar hakkında müstakil bir hüccet kılındığına göre üzerinde yaratıldıkları fıtrat, tevhidi ikrar etmeye yatkın bir fıtrattır. Bu nedenle kıyamet günü biz tevhidden gafildik diyemezsiniz."[31]

Kurtubi: "Bununla beraber tevhid hususunda mukallidin ileri sürebileceği hiçbir mazereti yoktur."[32]

Fahreddin er-Razi: "Netice olarak diyebiliriz ki Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* onlardan bu sözü alınca artık onların bu mazerete tutunmaları imkânsız olur."[33]

Şevkani: "Bunu yaptık ki, mazeret olarak gafleti öne sürmeyesiniz. Yahut şirki kendiniz yerine atalarınıza nispet edip bunlardan biri yahut ikisi ile kendinizi mazur görmeye çalışmayasınız."[34]

İbn-i Kayyim el-Cevziyye: "Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* burada müşriklerin mazeretlerini yok eden iki delil serdetmektedir.

1- Şüphesiz biz bundan gafildik dememeleri için... Burada bu ilmin fıtri ve zaruri olduğunu ve her insanın onu tanıması gerektiğini beyan ediyor. Bu da başıboşluğun geçersizliğine ait Allah'ın bir hüccetini, dahası yaratıcının ispatına yönelik ifade-

---

[30] Camiul Beyan, 13/251.

[31] Tefsiru-l Kur'anil Azim, 3/503.

[32] El-Camiu Li Ahkam, 7/315.

[33] Mefatihu'l Gayb, 11/145.

[34] Fethul Kadir, 3/117.

lerin zaten fıtri ve zaruri bir bilgi olduğunu kapsıyor. Bu ise başıboşluğun geçersiz olduğuna dair bir hüccettir.

2- Atalarımız daha önce şirk koşmuşlardı. Biz onlardan sonra gelen bir nesil idik, şimdi o batıl yolu tutanların yaptıkları yüzünden bizi helâk mi edeceksin? Müşrik olan babalarımızın, yani bizim dışımızdakilerin suçuyla mı bizi cezalandıracaksın? Biz mazuruz. Şirk koşanlar atalarımızdı. Biz ise onlardan sonra gelme nesilleriz. Kaldı ki yanımızda onların hatalarını beyan edecek bir şey de yoktu.

Böyle iken bu kişi gene de başıboşluk ve şirkten dolayı mazur sayılmamaktadır. Aksine müstehak olduğu azab kendisi için geçerli olmaktadır."[35]

"Misak ayetiyle ilgili bu nakillerden sonra artık delaletinde muhkem ve kesin olan bu naslardan sonra başka bir nas'a ihtiyaç kalır mı? Bu delilden sonra başka bir delile gerek var mıdır? Bu açıklamalardan sonra başka bir açıklamaya ihtiyaç var mıdır? Şüphesiz ki bahsi geçen müfessirler bu ayetin, şirk konusunda müstakil bir delil olduğunda ittifak etmişlerdir.

Bunun gibi şüphesiz kendisiyle tevhidi öğrendikleri akıl, şirkin geçersizliği noktasında bir delil olup bu noktada bir elçiye bile ihtiyaç bırakmaz. Esasen bu haliyle, onlara azabı hak ettiren sebep de gerçekleşmiş olur. Ne var ki Allah'ın her şeyi kapsayan rahmetinin kemalinden dolayı azap, nebevi mesajın ulaşmasına bağlanmıştır. Misak ayeti, Âdemoğlu'nun Allah'tan başkasına ibadet hususunda sarılabileceği her çeşit özrü ortadan kaldırmaktadır."[36]

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* insanoğlundan bu şekilde güçlü bir misak almakla beraber ilahi adaletinin gereği olarak da

---

[35] Ahkamu Ehli-z Zimme, 2/527-570.

[36] Ebu Yusuf Midhat b. Hasan Ali Ferrac, İslam Hukuku Açısından Cehalet, sy:56–57.

rasuller göndermiş ve rasul göndermeksizin bir topluma azap etmeyeceğini sarahaten bildirmiştir:

> *"Biz bir peygamber göndermedikçe azap edecek değiliz." (17 İsra/15)*

Hatırlanacağı üzere kitabımızın başında İslam hukukunda cehalet özrü konusunun tek bir boyutta tartışıldığını söylemiştik. O da hiçbir şekilde herhangi bir rasulün ne kendisine ne de tebliğine ulaşma imkânı bulamayan insanların kıyamet günündeki sorumlulukları konusudur. Diğer bir ifadeyle kendilerine bir rasul gönderilmeyen ve bununla beraber de her hangi bir nebevî tebliğe ulaşma imkânı bulamayan kimseler Allah'ı Tevhid etmek ve O'na şirk koşmamakla mükellef midirler? Şayet teklif varsa buna muhalif ameller sergileyenler için dünyada ya da ahirette bir azap söz konusu mudur? İşin aslı ne bu sorular ne de bu soruların cevaplarının günümüz açısından pratikte hiçbir önemi yoktur. Zira Allahu Tealâ rasullerini müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndermiş, onlara hak ile batılı ayıran vahyini indirmiş, hiçbir kimsenin mazeret ileri sürememesi adına razı olduğu ve razı olmadığı amelleri beyan etmiştir.[37] İnsanlar "Ya Rabbi! Sen bize ne bir rasul gönderdin ne de bir kitap indirdin" demesinler diye Allahu Tealâ rasullerini göndermiştir.[38]

> *"Andolsun ki, biz her ümmete «Allah'a ibadet edin ve tağuttan kaçının» (diye tebliğ etmesi için) bir rasul gönderdik." (16 Nahl/36)*

> *"Müjdeleyiciler ve uyarıcılar olarak peygamberler gönderdik ki, peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı bir bahaneleri olmasın. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir." (4 Nisa/165)*

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* misak hüccetini, rasul hücce-

---

[37] İbn-i Kesir, Tefsiru-l Kur'anil Azim, 2/475.

[38] Begavi, Mealimu-t Tenzil, 2/132

tiyle tamamlamış, son rasul ve nebi olmak üzere Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'i tüm insanlık için uyarıcı olmak üzere göndermiş, kendisine vahyetmiş, kıyamet gününe kadar da vahyini koruma altına almıştır. Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risalet görevi ile görevlendirilmesinin ve kendisine Kur'an'ın vahyedilmesinin temel sebebi de hiç şüphesiz insanlara Allah'ın almış olduğu misakı hatırlatmak ve onların mazeretlerini bütünüyle ortadan kaldırmaktır. Allah *(Subhanehu ve Telâ)* şöyle buyurur:

> *"İşte bu Kur'an bana, onunla sizi ve ulaştığı herkesi uyarayım diye vahyolundu." (6 En'am/19)*

Bu ayet gereği Kur'an, ulaştığı her kimse için misak hüccetini tamamlar niteliktedir. Kuran'ın ayetlerinin kendisine ulaştığı kimse için artık hiçbir mazeret kalmamış, misak hücceti risalet hücceti ile tamamlanmıştır. Bundan dolayı İslam âlimleri Kuran'ın insanlara ulaşmasını risalet hüccetinin tamamlanması olarak tefsir etmişlerdir.

"Her kime Allah'ın kitabından bir ayet ulaşacak olursa, o kimseye Allah'ın emri ulaşmış demektir. O kimse ister bununla amel etsin isterse de etmesin durum değişmez. Mukatil «Cinden olsun insanlardan olsun Kur'an kime ulaştı ise onun için bir uyarıcı ve korkutucudur demiştir. Yine aynı şekilde Kurazî «Her kime Kur'an ulaşırsa o kimse tıpkı Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'i görmüş ve Kuran'ı O'ndan işitmiş gibi olur» demiştir."[39]

Tenbih: Cehaletin ilimden daha hayırlı olduğunu iddia edercesine her oturumlarını cehaletin özür olduğunu ispat etmeye vakfeden İrca ehlinin bu noktada getirmiş oldukları âlim kavillerinin hepsi aslen yukarıda belirttiğimiz gibi hiçbir şekilde nebevî hüccete ulaşma imkânının olmadığı zaman ve şartlarla kayıtlıdır. Bu nokta mutlak surette gözden kaçırılmamalı-

---

[39] Kurtubî, El-Camiu Li Ahkâm, 6/399.

dır. Zira İrca ehli kendi fasid akîdesini ispatlama adına konuyu sulandırmakta İslam âlimlerinin nebevî hüccete ulaşma imkanının olmadığı zaman ve şartlara dair söyledikleri sözleri günümüze uygulamaktadırlar. Bu onların hakkı aramak ve ihlâs gibi erdemlerden ne denli yoksun olduklarının bir başka göstergesidir.

Sonuç olarak Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* insanoğlundan misakını almış, onu İslam fıtratı üzere yaratarak dünyaya göndermiştir. Bununla beraber aldığı misakı hatırlatan rasuller göndermiştir. Ve son Rasul Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in tebliği ile de hüccet tamamlanmıştır. Özellikle Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risaletinin evrensel olması, kendisine vahyedilenin kıyamet gününe kadar bizzat Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* tarafından koruma altına alınması, insanoğlunun tüm mazeretlerini iptal edecek güçlü bir delildir.

2- Allah'a Şirk Koşan Kimse Cehaleti Sebebi İle Mazur Değildir

Yukarıda da belirttiğimiz gibi insanoğlunun yaratılışında temel gaye ibadette Allah'ı tevhid etmesi, diğer bir ifadeyle Allah'a şirk koşmamasıdır. Yaratılışın gayesinin Allah'a şirk koşmamak olduğu gerçeği, temel gayeyi iptal edebilecek her türlü özrün muteber olmadığının bir göstergesidir. Bundan dolayı Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* iki ayette kendisine şirk koşulmasını asla bağışlamayacağını bildirmiş, diğer bir ayette ise tüm rasuller Allah'a şirk koşan bir kimsenin bütün amellerinin boşa gideceğini vahyetmiştir.

"Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah)ları ise dilediği kimseler için bağışlar. Allah'a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur." (4 Nisa/48)

"Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları, dilediği kimseler için bağışlar. Allah'a ortak koşan, kuşkusuz, derin bir sapıklığa düşmüştür." (4 Nisa/116)

"Andolsun, sana ve senden önceki peygamberlere «Eğer Allah'a ortak koşarsan elbette amelin boşa çıkar ve elbette ziyana uğrayanlardan olursun» diye vahyedildi." (39 Zümer/65)

Yukarıda vermiş olduğumuz ayetler açık bir şekilde Allah'a şirk koşan kimsenin affedilmeyeceğini, tüm rasullere bu esasın vahyedildiğini ortaya koymaktadır. Nassın bu şekilde delaleti kat'i, açık ve zahir olması neticesinde tüm İslam âlimleri Allah'a şirk koşan kimsenin müşrik olarak isimlendirileceğini hiçbir kapalılığa yer bırakmaksızın ifade etmişlerdir. Bu yüzden ayetin umum ifadesini "Allah ancak kendisine bilerek şirk koşanları affetmez. Cehaleten Allah'a şirk koşanlar ise bu genel hükmün dışındadır" şeklinde tahsis edenlerin bu iddialarını is-

pat edebilmeleri için delil getirmeleri gerekmektedir. Delile istinad etmeyen görüşler ise Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in buyurduğu üzere merdud olmaktan hali değildirler.

Allah'a açık bir şekilde şirk koşarak tevhidi bozan kimselerin cehaletlerinin kendileri için bir özür teşkil etmeyeceğinin, bu kimselerin müşrik olarak isimlendirileceğinin en güçlü delillerinden bir tanesi Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risaletinden önce yaşayan kimselerin "*müşrik*" olarak isimlendirilmesidir. Önemine binaen burada konuya dair bazı bilgileri hatırlatmakta fayda vardır.

Bilindiği üzere Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risaletinden önce insanlar açık bir şekilde Allah'a şirk koşuyorlardı. Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in siyerine dair yazılmış eserlere baktığımız zaman Mekkelilerin Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risaletinden önce koyu bir cehalet içinde oldukları görülmektedir. Onlar İbrahim *(aleyhisselam)*'ın dinini neredeyse tamamen terk etmişler sadece günümüz toplumlarında olduğu gibi kendilerini bir önceki şeriate nispet etmeleri sebebiyle İbrahim *(aleyhisselam)*'ın şeriatinden bir takım ibadetlerle amel etmeye çalışmışlardır. Şah Veliyullah Dehlevi "*Hücetullahil Bâliğa*" isimli eserinde Mekke'li müşriklerin dini ibadetleri konusunda şu bilgileri vermiştir:

"Cahiliye döneminde yaşayan müşrikler Allahu Tealâ'nın, gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunan şeyleri yaratmada, büyük işleri idare etmede herhangi bir ortağının olmadığına inanıyorlardı. Güzel inançlarından bir tanesi kadere iman etmekti. Allahu Tealâ'nın bütün olacakları henüz olmadan önce takdir etmiş olduğuna inanırlardı. Yine Allahu Tealâ'nın kullarını dilediği şeyle yükümlü tuttuğuna, bazı şeyleri haram, bazı şeyleri helal kıldığına, kulları yaptıkları işlerden dolayı hesaba çekeceğine inanıyorlardı. İbadetle ilgili önem verdikleri konulardan bir tanesi taharetti. Cünüplükten dolayı gusül abdesti almak bilinen adetleri idi. Sünnet olmak, tırnak kesmek gibi fıt-

rat özellikleri olan şeyleri yerine getirirlerdi. Abdest almayı Mekkeli Müşrikler, Mecusiler ve Yahudiler bilirdi. Onların ibadetleri arasında namaz da vardı. Ebu Zer Rasulullah'a *(sallallahu aleyhi ve sellem)* gelmeden ve Müslüman olmadan önce de namaz kılıyordu. Yahudi, Mecusi ve Araplarca kılınan namaz, özellikle saygı ifade eden secde, dua ve zikir gibi fiillerden oluşuyordu.

Cahiliye insanları zekâtı bilirlerdi. Bu meyanda misafirleri ve yolcuları ağırlarlar, zayıf ve düşkünlere yardım ederler, yoksullara sadaka verirler, sıkıntı içinde olanlara yardım ederlerdi. Fecir vaktinden başlayarak güneşin batışına kadar süren oruç ibadetini de biliyorlardı. Kureyş müşrikleri, cahiliye döneminde aşure orucunu tutarlardı.

Mescidde itikâfa çekilmeyi de bilirlerdi. Hz. Ömer cahiliye döneminde bir gece itikâfta kalmayı adamış, daha sonra Müslüman olduğunda Rasulullah'a *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ne yapması gerektiğini sormuştu. Kısaca cahiliye dönemi müşrikleri her türlü ibadeti biliyorlardı."[40]

Mekkeli müşrikler bir taraftan Allah'ın rızasına ulaşma, Allah'a kulluklarını sunma adına amellerde bulunurlarken diğer taraftan da Allah'a şirk koşmaktan da uzak durmamışlardır. Allah'a yakınlaşmak amacıyla Allah'tan başka mabudlara ibadet etmeleri, melekleri Allah'ın kızları olarak telakki etmeleri, onların şirk amel ve itikadlarının sadece bir kısmıdır. Bununla beraber Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risaletinden önce yakın bir dönemde kendilerine bir peygamber gelmiş de değildir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurmaktadır:

> *"Ey kitap ehli! Peygamberlerin arasının kesildiği bir sırada (fetret döneminde) size Rasulümüz geldi, gerçekleri açıklıyor ki, (yarın kıyamet gününde): 'Bize bir müjdeleyici ve uyarıcı gelmedi' demeyiniz. İşte müjdeleyici ve*

---

[40] Hücetullahil Bâliğa, sy:144

uyarıcı geldi. Allah, her şeye kadirdir." (5 Maide/19)

İbn-i Cerir et-Taberi bu ayet hakkında şöyle demektedir:

"*Peygamberlerin arasının kesildiği bir sırada...* Burada fetret, kopmak demektir. Yani, elçilerin arasının kesildiği bir dönemde size hakkı ve hidayeti beyan eden elçimiz gelmiştir."[41]

Yine aynı ayet hakkında Kurtubi ve İbni Kesir tefsirlerinde, şunlar yer almaktadır:

"Şüphesiz Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'i, elçilerinin arasının kesilmiş olduğu ve doğru yolun izlerinin kaybolduğu bir dönemde gönderdi. Üstelik bu dönemde dinler bozulmuş, putlara, ateş ve haça ibadet çoğalmıştı. Binaenaleyh bu nimet, olabilecek en iyi nimetti. İhtiyaç zaten umumi idi. Şüphesiz fesad, tuğyan ve cehalet bütün beldelere yayılmıştı. Din bütün yeryüzü halkı arasında karmakarışık bir hâl almıştı."[42]

"Katade, Hz. İsa *(aleyhisselam)* ile Hz. Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in arasında altı yüz yıl geçtiğini söylemiştir. Mukatil, Dahhak ve Vehb bin Münebbih de bu görüştedirler. İbn'i Sa'd, İbn-i Abbas'tan bu sürenin beşyüz altmış dokuz yıl olduğunu rivayet etmiştir. Kuşeyri ise bu geçen senelerin ancak sadık, güvenilir bir haberle sabit olabileceğini söylemiştir."[43]

Elbette Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risaleti ile kendisinden önce gönderilen rasulün risaleti arasında geçen fetret döneminin kaç yıl olduğu ancak sadık, güvenilir bir haberle tespit edilebilir. Ancak gerçek olan şudur ki; Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* vahyin uzun bir süre kesintiye uğra-

---

[41] İbn- Cerir et-Taberi, Camiu'l Beyan 10/156.

[42] İbn-i Kesir, Tefsiru-l Kur'anil Azim, 3/72.

[43] Kurtubi, el-Camiu Li-Ahkâm 6/122.

dığı bir dönemde gönderilmişti. Zira bu durum sadık bir haberle, yani vahiy ile sabittir.

Bununla beraber Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* kitabında açık bir şekilde Mekkeli müşriklerin ve babalarının daha önce bir rasul tarafından uyarılmadıklarını beyan etmiştir:

> *"Yoksa onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? Hayır, o senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmemiş olan bir kavmi korkutman için, Rabbin tarafından gelen bir haktır. Gerek ki, hidayeti kabul ederler." (32 Secde/3)*

> *"Babaları uyarılıp-korkutulmamış, böylece kendileri de gafil kalmış bir kavmi uyarıp-korkutman için (gönderildin)." (36 Yasin/6)*

Yukarıda vermiş olduğumuz üç ayet Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risaletinden hemen önce en azından yakın bir dönemde bir rasulün gönderilmediğini, Mekkeli müşriklerin bir rasulün tebliği ile direk olarak birebir muhatap olmadıklarını göstermektedir.

Hatırlanacağı üzere "Cehalet Özrü" konusunun mutlak surette cehaletin cereyan ettiği ortam açısından incelenmesinin bir zaruret olduğunu belirtmiştik. Burada Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in kavminin direk olarak bir rasulün tebliği ile muhatap kalmadığını ortaya koyduktan sonra o dönemin şartlarını da gözden geçirmemiz gerekmektedir. Cahiliyye dönemi olarak isimlendirilen bu dönem ile ilgili olarak Şeyhu-l İslam İbn-i Teymiyye *(rahimehullah)* şunları söylemektedir:

"Bilinmelidir ki, Cenab-ı Allah'ın Hz. Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'i insanlığa peygamber olarak gönderdiği sıralarda artık nesli kesilmeye yüz tutmuş bazı kitaplar dışında gerek Arap olanı gerekse Arap olmayanı ile bütün yeryüzü halkı Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın sevgisinden yoksun kalmış, gazabını hak etmiş durumda idi. O gün insanlar başlıca şu iki kısma ayrılıyorlardı:

a. Belirli bir kitaba bağlı olanlar. Bağlandıkları bu kitap ya önemli değişikliklere uğratılarak aslından uzaklaştırılmış veya çok daha önce tümü ile yürürlükten kaldırılmış bir kitap idi. Bu kategoriye girenlerin diğer bir bölümü de kimi kısımları belirsiz ve kimi kısımları terkedilmiş bir takım dinlere inanıyorlardı.

b. İnsanlığın diğer büyük bir bölümünü de Arap olan ve olmayan, herhangi bir hidayet kaynağından tümü ile yoksun ümmiler oluşturuyordu. Bunlar hoşlarına giden ve kendilerine yarar sağlayacaklarını zannettikleri nesnelere ibadet ediyorlardı. Hangi kategoriden olursa olsun insanların tümü koyu bir cehalet içerisinde yüzüyorlardı.

O dönemlerin bilgi ve amel yönünden en göze batan simalarının amacı, eski peygamberlerden artakalan fakat şarlatanların ve uydurmacıların ihtirasları ile gölgelenmiş, üstelik doğruları yanlışlarına karışarak belirsiz hale gelmiş bilgi kırıntılarını toplamaktı. Öyle bir kırıntı ki, ne bir susuzu kandırabilir, ne bir hastaya şifa olabilir, ne de ilahi bir bilginin yerini doldurabilir. Çünkü elde edilebilirse bile sapık kısmının oranı, sahih kısmına nazaran kat kat fazla idi. O da elde edilebilirse! Üstelik uzmanları arasında derin görüş ayrılığı ve çatışmalar yüzünden elde edilebilen gerçek bilgi kırıntısını, delil ve gerekçeye dayandırabilmek, imkânsıza yakın derecede zor idi."[44]

İbn-i Kesir de aynı dönem hakkında Şeyhu-l İslam İbn-i Teymiye'nin söylediklerini teyid eder mahiyette şunları söylemektedir:

"Şüphesiz Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'i elçilerinin arasının kesilmiş olduğu ve doğru yolun izlerinin kaybolduğu bir dönemde gönderdi. Üstelik bu dönemde dinler bozulmuş, putlara, ateş ve haça ibadet çoğalmıştı. Binaenaleyh bu nimet olabilecek en iyi nimetti. İh-

---

[44] İbn-i Teyniyye, Sırat-ı Müstakım, sy:9

tiyaç zaten umumi idi. Şüphesiz fesad, tuğyan ve cehalet bütün beldelere yayılmıştı. Din bütün yeryüzü halkı arasında karma-karışık olmuştu."[45]

Bu bilgiler ışığında burada şu soruya cevap bulmak konumuz açısından oldukça aydınlatıcı olacaktır: Acaba kendilerine en azından yakın bir dönemde rasul gelmemiş, bir uyarıcının tebliğine muhatap olmamış, ellerinde sahih bilgiye dair neredeyse hiçbir bilginin olmadığı Mekke toplumu böylesi derin bir cehalet bataklığı içinde Allah'a şirk koşmalarına rağmen cehaletleri sebebi ile özürlü kabul edilmişler midir? Böylesine bir cehalet içinde yaşam sürdüren Mekke müşriklerinin cehaleti kendilerine müşrik isminin verilmesine engel teşkil etmiş midir?

İşin aslı bu sorunun cevabı bütün Müslümanlar için aşikârdır. Zira Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risaletinden önce Allah'a şirk koşan insanların cehaleti sebebi ile özür sahibi olduklarını 14 asır boyunca âlim ya da cahil hiçbir kimse iddia etmemiştir. Nitekim Fahreddin Razi tefsirinde Rasulullah'ın kavminin kâfir olduğu hususunda âlimler arasında bir ihtilafın olmadığını söylemektedir.[46]

Yine İmam Şafi aynı konu hakkında şunları söylemektedir: "Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)* sayesinde onları kurtarmadan önce de, ayrı ayrı iken de, bir arada olduklarında da onlar kâfir idiler. Onları bir araya getiren en büyük şey Allah'ı inkâr etmek ve Allah'ın izin vermediği şeyleri ortaya atmak idi. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* onların dediklerinden münezzehtir. Ondan başka ilah yoktur. Her şeyin rabbi ve yaratıcısı odur. Bunlardan yaşayanlar Allah'ın vasfettiği hal üzere yaşıyorlardı. Amel ve sözleriyle Allah'ın gazabını üzerlerine çekiyorlar ve O'na isyanda ileri gidiyorlardı.

---

[45] İbn-i Kesir, Tefsiru-l Kur'anil Azim, 5/289.

[46] Bkz. F. Razi, Tefsiri Kebir, 18/191

Onlardan ölenler ise Allah'ın onların sözlerini ve amellerini vasıflandırdığı gibi O'nun azabına uğruyorlardı."[47]

Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risaletinden önce doğrudan bir rasulün tebliği ile muhatap olmayan ve koyu bir cehaletin hâkim olduğu bir dönemde yaşayan Mekke ahalisinin Allah'a şirk koşmaları neticesinde müşrik olarak isimlendirildiklerine dair birçok delil getirmek mümkündür. Ancak biz burada konuya dair iki hadisin yeteceği kanaatindeyiz. Hz. Aişe *(radıyallahu anha)* anlatıyor:

Dedim ki:"Ey Allah'ın Rasulü! İbnu Cüd'an câhiliye devrinde sıla-i rahimde bulunur, fakirlere yedirirdi. O bundan fayda görecek mi?"

Resûlullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* şu cevabı verdi:

"Hayır, iyiliklerin ona bir faydası olmayacaktır. Çünkü o bir gün bile -Ya Rabbi kıyamet günü günahlarımı bağışla- dememiştir."[48]

Bu hadisi şerifte bahsedilen İbn-i Cüd'an isimli şahıs cahiliyye devrinde yaşamış bir kimsedir. Çok iyilik yapan, fakirleri doyurmak, akrabalarını ziyaret etmek gibi hayırlı fiillerde bulunan bir kimse idi. Hz. Aişe'nin akrabası olduğu da gelen haberler arasındadır. Bu kişi böyle iyi hasletlere sahip olmasına ve özellikle yukarıda izah ettiğimiz gibi büyük bir cehaletin var olduğu bir zamanda yaşamasına rağmen yaptığı bu hayırlı ameller sebebiyle kurtulanlardan olmamış ve yine fetret döneminde, cehaletin yaygın olduğu bir dönemde yaşaması onu Allah katında mazeretli kılmamıştır.

İbn-i Cüd'an isimli bu kimsenin ahirete iman etmemesi sebebiyle yapmış olduğu salih amellerin hiç birisinin kendisine kıyamet gününde fayda vermeyeceğini bizzat Rasulullah

---

[47] İmam Şafii, Risale sy: 4-5

[48] Müslim İman 365 (214).

(sallallahu aleyhi ve sellem) bizlere bildirmiştir. O'nun amellerinin fayda vermemesinin yegâne sebebi ise kâfir olarak ölmesidir. Bakınız İmam Nevevi bu hadisi şerife dair yapmış olduğu açıklamaya *"Kâfir Olarak Ölen Kimseye Hiçbir Amelinin Fayda Vermeyeceğinin Delili"* şeklinde anlamlı bir başlık atarak şöyle demiştir:

"Hadisi Şerif, kâfir olarak ölen bir kimsenin akraba ziyareti yapmak, fakirleri doyurmak gibi hayırlı fiillerinin ahirette kendisine hiçbir fayda vermeyeceğini bildirmektedir."[49]

Bu hadisi şerife eserlerinde yer veren bütün İslam âlimleri Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risaletinden önce ölen bu kimsenin kâfir olduğu hususunu özellikle belirtmişler, kendisine doğrudan bir rasulün gelmemesini, ya da aşırı bir cehaletin hâkim olduğu dönemde yaşamasını mazeret olarak hiçbir şekilde dile getirmemişlerdir.

İmam Taberi *"Artık kim zerre ağırlığınca bir hayır işlerse, onun mükâfatını görecektir. Kim de zerre ağırlığınca bir kötülük işlerse, onun cezasını görecektir" (99 Zilzal/7-8)* ayetinin tefsirinde kâfir olarak ölen kimselerin yapmış olduğu hayır amellerinin kıyamet gününde hiçbir şekilde kendisine fayda vermeyeceğine dair görüşü bu hadisle delillendirmiştir.[50] Nitekim aynı konunun açıklanması adına birçok tefsir âlimi vermiş olduğumuz hadisi zikretmişler ve İbn-i Cüd'an'ın kâfir olarak öldüğü hususunda hiçbir şekilde ihtilaf etmemişlerdir.[51]

Yine bir başka hadisi şerifte şöyle buyrulmaktadır:

Hz Enes *(radıyallahu anh)* anlatıyor: "Bir adam:-Ey Allah'ın Rasulü! Babam nerededir? diye sormuştu.

---

[49] İmam Nevevi, el-Minhac, Sahihi Müslim Şerhi, 3/82.

[50] Camiu-l Beyan, 24/551.

[51] Bkz. Kurtubi, el-Camiu Li-Ahkam 8/161; Ebu Hayan, Bahrul Muhît, 1/147; Şankıtî, Edvau-l Beyan, 9/186.

Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*:

-Cehennemde! diye buyurdular. Adam (gitmek üzere) geri dönünce, Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* adamı çağırdı ve ona şöyle dedi:

-Muhakkak ki, benim babam da senin baban da ateşteler!"[52]

Görüleceği üzere bu hadisi şerifte de cahiliyye devrinde yaşayan ve Allah'a şirk koşan bir kimsenin –ki bu kimse Rasulullah'ın babası dahi olsa- ebedi cehennemlik olduğu bildirilmektedir. Nitekim diğer bir hadisi şerifte ise Rasulullah'ın, anne ve babasına istiğfar etmek için Allah'tan izin istediği ama Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın buna izin vermediği bildirilmektedir. Bu iki rivayet Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risaletinden önce yaşayan, kendilerine direkt bir tebliğin ulaşmadığı kimselerin, içinde yaşadıkları dönemin koyu bir cehalet dönemi olmasına rağmen şirk koşmaları sebebiyle mazur olmayacaklarını, Allah katında işlemiş oldukları bu şirk fiilleri sebebiyle sorumlu tutulacaklarını ve yine aynı şekilde tüm bunlara rağmen bu kimselerin müşrik olarak isimlendirileceğini bildirmektedir. Nitekim yukarıda da naklettiğimiz gibi Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'den önce cahiliyye döneminde yaşayan putperestlerin müşrik oldukları hususunda ilim ehli arasında bir görüş ayrılığı mevcut değildir.

İmam Nevevi, Sahih-i Müslim şerhinde bu hadis üzerine yaptığı açıklamaya "*Kâfir Olarak Ölen Kimsenin Cehennemde Kalacağının, Hiçbir Şefaata Nail Olamayacağının, Allah'ın Yakın Kullarına Akraba Olmanın Kendisine Hiçbir Fayda Sağlamayacağının Beyanı*" başlığını vermiştir. Yine aynı hadis üzerinde İmam Nevevi Arablardan putlara ibadet hali üzere ölenlerin cehennem ehli olduklarını, bu kimselere Hz. İbrahim'in ve diğer rasullerin davetinin ulaştığını ve bu sebeple bu

---

[52] Müslim, İman 347, (203); Ebu Davud, Sünnet 18, (4718).

kimselerin, kendilerine davet ulaşmadığı için sorumlu tutulmayacak kimselerden olmadıklarını belirtmiştir.[53]

Sonuç olarak yapmış olduğumuz bu açıklamalar, tevhidin aslını bozarak Allah'a şirk koşan kimselerin cehaletleri sebebiyle mazeretli olamayacaklarını hiçbir şüpheye yer vermeyecek derecede ortaya koymaktadır. Özellikle Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in risaletinden önce yaşayan, bir peygamberin açık tebliği ile doğrudan muhatap olmayan, büyük bir cehalet bataklığı içinde yaşayan insanların Allah'a şirk koşmaları neticesinde müşrik olarak isimlendirilmeleri ve bu noktada İslam âlimleri arasında hiçbir ihtilafın olmaması konuya dair muhalif bütün görüşleri iptal etmektedir.

Tenbih: Cehaletin ilimden daha hayırlı olduğu iddiasını gündemde tutan ve bunun neticesinde cehaleti mutlak surette mazeret gören çevrelerin bu noktada devamlı surette başvurdukları bir hile vardır. Onlar özellikle "*İyi ya da Kötüyü Belirlemede Aklın Fonksiyonu*"[54] başlığı altında İslam âlimlerinin konuya dair sözlerini buraya aktararak konuyu sulandırmaya çalışmaktadırlar. Her ne kadar ciddi ihtilaflar olsa da bu hususta âlimlerin genel olarak kabul ettiği görüş aklın iyiyi ya da kötüyü belirlemede tek başına yetmeyeceğidir. Bunun doğal sonucu ise kendisine hiçbir şekilde bir rasulün davetinin ulaşmadığı kimseler Allah katında bir azaba uğramayacaklardır görüşü genel olarak kabul edilmiş bir görüştür. Zira Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* rasul göndermedikçe bir kavmi helak edecek de değildir. Ancak tüm bunlar bizim "*Cehalet Özrü*" konumuz ile alakalı mevzular değildir. Zira Allah'ın dünyada ya da ahirette kendisine şirk koşanlara azap etmesi farklı bir konu, şirk işleyen kimselerin şirkleri sebebi ile müşrik olarak isimlendirilmesi farklı bir konudur.

---

[53] İmam Nevevi, El-Minhac, Sahihi Müslim Şerhi, 3/74.

[54] Bu konu usul kitaplarında "*Husun ve Kubuh*" Teorisi başlığı altında geçmektedir.

Konuya Dair Şeyh Ebu Muhammed'in Değerlendirmeleri

Allah'a şirk koşan kimselerin müşrik olarak isimlendirileceği ve bu hususta bir özrün olmadığı konusuna dair en net açıklamalardan bir tanesi Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisî'den (Allah kendisini korusun) gelmiştir. Burada özellikle onun açıklamalarına yer vermemizin sebebi ise öncelikle konunun daha net bir şekilde aydınlanması, bununla beraber bazı kesimlerin bu âlimin açık şirk konusunda cehaleti mazeret gördüğü iddialarının ne denli büyük bir iftira olduğunun ortaya çıkmasıdır.

Şeyh Ebu Muhammed, Allah'a şirk koşan kimsenin cehaleti sebebi ile mazeret sahibi olamayacağına dair şu bilgileri vermektedir:

"Açık olan büyük şirk konusunda, Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* hüccetini ikame etmiştir. Cahilin bu konudaki mazereti kabul edilmez, çünkü onun bilgisizliği ve durumu, ancak dinden ve kendisi için yaratılmış olduğu en önemli şeyi öğrenmekten yüz çevirmesi sebebiyledir. Bu konudaki cehaleti, kendisine hüccetin ikame edilmemiş olmasından dolayı değildir.

Zeyd bin Amr bin Nufeyl'in kıssasında bu konu ile alâkalı ibretler vardır. O Tevhid'i, kendi zamanına özel olarak gönderilmiş bir rasul olmamasına rağmen gerçekleştirmişti. Ki onun yaşadığı dönem, Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in peygamber olarak gönderildiği dönemden kısa bir süre önce idi. O, Allahu Teala'nın kendileri hakkında şöyle buyurduğu topluluktandır:

"Yoksa onu (Muhammed) uydurdu mu diyorlar? Hayır, o senden önce kendilerine bir uyarıcı gelmemiş olan bir kavmi korkutman için, Rabbin tarafından gelen bir haktır. Gerek ki, hidayeti kabul ederler." (32 Secde/3)

"Babaları uyarılıp-korkutulmamış, böylece kendileri de

gafil kalmış bir kavmi uyarıp-korkutman için (gönderildin)." (36 Yasin/6)

Bununla birlikte Zeyd, Efendimiz İbrahim *(aleyhisselam)*'ın dini üzere olan bir hanifti. Fıtratıyla Tevhid'e ulaşmıştı. O, kavminin tağutlarından uzak durmuş, onlara ibadet etmekten ve yardımcı olmaktan kaçınmıştı. Bu, onun kurtulması için yeterliydi. Nebi *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, onun tek bir ümmet gibi diriltileceğini bildirmiştir. Nebi *(sallallahu aleyhi ve sellem)* onu görmüştü. Ona putlara ayrılmış bir kurbandan oluşan bir sofra sunuldu. Zeyd, bunu yemekten kaçındı ve "Ortak koştuklarınız için kestiklerinizden yemeyeceğim" dedi. O, Kureyş'in bu fiillerini kınıyor ve "Koyunu Allah yarattı, ona gökyüzünden su indirdi, yeryüzünde onun için bitki çıkardı. Sonra siz, onu Allah'ın ismi dışında bir şeyle, inkâr etmek ve kendisi için kestiğiniz şeyi yüceltmek için kesiyorsunuz" diyordu.

Bu kişiye, içinde bulunduğu zamana özel bir peygamber gelmemişti. Buna rağmen Tevhid'i öğrenmiş, onu gerçekleştirmiş ve kurtuluşa ermişti. Risalet hücceti olmadan bilinemeyecek ibadetler ve şeriatın ayrıntıları konusunda ise mazeret sahibiydi. İbn-i İshak'ın rivayetinde geçtiği gibi; "Ey Allah'ım! Eğer ki sana ibadetin hangisinin daha sevimli olduğunu bilseydim, öyle ibadet ederdim. Ancak bunu bilmiyorum" der ve sonra da yeryüzünde dilediği şekilde secde ederdi. Bu kişi ancak bir rasulün daveti ile bilinebilecek olan namaz, oruç ve buna benzer dinin diğer emirleri hakkında mazur kabul edilmişti. Onunla aynı dönemde yaşamış olan diğer insanlar ve bu insanlardan biri olan Nebi *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in babası mazur görülmemişti. Çünkü bu insanlar Tevhid'i gerçekleştirmemişler, şirk, küfür ve putperestlikten uzaklaşmamışlardı. Bununla beraber onlara, Allahu Teala'nın buyurduğu gibi, bir uyarıcı da gönderilmemişti.

Bu mana üzerinde iyi düşünülmesi gerekir. Cehaleti se-

bebi ile kişinin mazur kabul edilmesi, âlimlerin üzerinde konuştukları ve günümüz âlimlerinin de üzerinde durdukları bir meseledir. Bununla beraber bu mesele, konu ile alakalı bütün delilleri alıp, bu delillerin tamamını aynı anda değerlendirmeden gerçek manada kavranılamayacak bir konudur.

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*, tevhid hakkında önümüze apaçık deliller koymuştur. Kim tevhidin aslını gerçekleştirmez ve onu bozup şirk üzere ölürse, ahirette şüphesiz cezalandırılacaktır. Bu görüşü birçok delil destekler. Ki onlardan birisi İmam Ahmed'in ve Müslim'in, Enes *(radıyallahu anh)*'dan rivayet ettikleri şu hadistir; "Allah Rasulü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Beni Neccar Kabilesi'ne ait bir bağın yanından geçerken bir ses işitti ve bunun üzerine:

"Bu ne?" dedi.

"Cahiliye döneminde defnedilen bir adamın mezarıdır" dediler.

"Şayet defnetmeseydiniz, Allah'a dua eder, bana kabir azabından duyurduğunu size de duyurmasını isterdim" buyurdu.

Buna benzer bir rivayet de Taberani'de geçmektedir. Taberani'nin rivayetine göre: Bedevinin biri Allah Rasûlü'ne gelerek:

"Babam sıla-i rahim yapardı, şöyle yapardı, böyle yapardı" diye uzattı ve "Babam nerededir?" diye sordu. Allah Rasulü:

"Ateştedir" buyurdu. Sanki bedevi bu cevaptan rahatsız oldu da:

"Ey Allah'ın Rasulü, ya senin baban nerede?" dedi. Allah Rasulü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ona cevaben:

"Ne zaman bir kafirin kabrinin yanından geçersen, ona ateşi müjdele!" dedi. Bu cevaptan sonra arabî müslüman olup

şöyle dedi:

"Allah Rasulü bana bir yük yükledi. Ne zaman bir kafirin kabrinin yanından geçersem, ona ateşi müjdelemem lazım."

Müslim, Enes *(radıyallahu anh)*'dan şöyle rivayet eder: "Adamın biri: "Ya Rasûlallah babam nerededir?" diye sordu. Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*:

"Ateştedir" dedi. Adam gidince onu geri çağırdı ve buyurdu ki:

"Senin baban da, benim babam da ateştedir."

"Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını ve rahiplerini, bir de Meryem oğlu İsa'yı rabler edindiler" (9 Tevbe/31) ayetinde bahsedilen kişiler, Allah'ın şeriatı dışındaki kanunlara itaat etmenin, bu kanunlara ibadet etme ve dolayısıyla da şirk manasında olduğunu, sahih bir yol ile bize ulaşan Adiy bin Hatem hadisinde de geçtiği gibi, bilmiyorlardı. Ki o hadiste Adiy *(radıyallahu anh)* şöyle demektedir: "Onlara ibadet etmiyorduk."

Onlar, helal ve haram kılmada, kanun koymada itaatin, ibadet olduğunu bilmiyorlardı. Bununla beraber onlara itaat ediyorlardı ve Allah'ı bırakıp, kendilerine bu helal ve haramları belirleyenleri rabler ediniyorlardı. Onların bu konudaki cehaletleri, kendilerinden özür olarak kabul edilmemiştir.

Çünkü bu mesele, Allah'ın insanları üzerinde yaratmış olduğu fıtratı yok etmektedir. Yaratan, rızık veren, âlemleri biçimlendiren Allahu Teâlâ'dır ve O'ndan başka birisinin kanun koyma, emretme ve hükmetme yetkisi de yoktur. Şüphesiz Allahu Teâlâ, kendisinin ibadet, hüküm ve kanun koyma konusunda birlenmesi ve kendisi dışındakilere ibadetten kaçınılması için peygamberlerini gönderdi ve kitaplar indirdi.

Günümüzde ise Allah'tan başkasına ibadet, geçmiş dönemlere nazaran daha açık bir şekilde yapılmaktadır. Günü-

müzdeki subaylara, polislere, casuslara veya tağutların emniyet birimlerinde görevli olan kimselere, dini ve kitabı hakkında sorulduğunda: Dininin İslam, kitabının ise Kur'an olduğunu iddia eder. Hatta bazı vakitlerde Kur'an tilaveti ile meşgul olanları da vardır. Onların Kur'anı okuması, kendisine ikame olunan hüccetin pekiştirilmesi demektir. Daha sonra aynı kişi İslam'ı ve Kuran'ı bir kenara bırakarak, Allah'ın dini ve kitabının hâkim olmasını isteyenleri tutuklar, hapseder ve onlar hakkında tağutun kanunları ile hükmeder. Tevhid'e ve şirkten uzaklaşmaya çağıran herkes ile savaşır. Buna karşılık tağutun hükmüne, sonradan koyduğu kanunlarına, şeriat hükümlerini yok eden şirk anayasasına ve Tevhid düşmanları olan tağut dostlarına yardım eder. Hak ehline karşı onlara destekçi olur.

Allah'ın dinini bozan bütün bu işleri yapmak, sadece dininin İslam olduğunu iddia etmek ile gizlenebilir mi? Bu mesele "Onlara hüccet ikamesi yapılmadı" denilecek kadar kapalı ve şüpheli midir? Allah'a yemin olsun ki bu mesele, güneşin gündüz vaktindeki en parlak anından daha da açıktır."[55]

[55] Bu bölüm Şeyh Ebu Muhammed'in değişik kitap ve risalelerinden derlenmiştir. Bu bölümde tevhidin aslında cehaletin mazeret olmadığı izah edildiği gibi Şeyh'in cehaleti mazeret gördüğüne dair bilgisizce söz sarfedenlerin kendisine ne büyük bir iftira attıklarına dair güzel işaretler vardır.

3- İlim Elde Etme İmkânının Varlığı

Cehalet Özrünü Bütünüyle Ortadan Kaldırır

Cehalet özrünün sahibi için mazeret teşkil etmediği hallerden bir tanesi de ilim elde etme imkânının bulunduğu durumlardır. Cehalet özrüne dair açıklamalarda bulunan İslam hukukçularının konuyu daru-l harp ve darul İslam ekseninde incelemelerinin temel sebebi de aslen daru-l İslam'da sahih bilgiye ulaşmanın mümkün oluşu buna karşılık daru-l harp olan bölgelerde sahih bilgiye ulaşmanın mümkün olmayışıdır. Nitekim daru-l İslam'da ittifaken cehaletin mazeret olmadığını söyleyen âlimler aynı şekilde Müslüman olan bir kimsenin darul harpte şer'i hükümlerden cahil kalmasını kendisi için bir özür kabul etmişlerdir.[56]

İslam âlimleri sarih ve açık bir şekilde kişinin ilim elde etmesinin mümkün olduğu bir zaman ve zeminde cehaletinin asla ama asla kişi için bir mazeret teşkil etmeyeceği hususunda ittifak etmişlerdir. Özür olabilecek cehalet ancak kişinin üzerinden defetmesinin hiçbir şekilde mümkün olmadığı bir cehalettir. Eğer kişinin herhangi bir nebevi bilgiye ulaşma durumu mevcut ise kendisi için artık cehaletin bir mazeret olması asla söz konusu değildir. Burada sözü fazla uzatmadan ilim elde etme imkânının olduğu durumlarda cehalet özrünün asla muteber bir mazeret olamayacağına dair İslam âlimlerinin kavillerine yer vermek istiyoruz. Burada özellikle nakilleri biraz uzun tutacağız ki bizim bu konu üzerinde aslen ittifak olduğu ve konuya dair bir ihtilafın söz konusu olmadığı iddiamızın bir abartı olmadığı iyice anlaşılsın.

[56] Şerhu-t Telvih, 4/83.

* Özürlülük ancak giderilmesi mümkün olmayan durumlarda muteberdir. İnsan ne zaman doğru bilgiye ulaşma imkânı bulursa o zaman özürlü değildir.[57]

* İnsan hakkı bilme imkânına sahip olur da bu hususta gerekeni yapmaz ise mâzur sayılmaz.[58]

* Allah'ın emir ve nehiylerini bilme imkânına sahip olup da bu bilgileri edinmede gerekeni yapmayarak cahil kalan kimse kendisine hüccet ikame edilmiş kimse hükmündedir.[59]

* Kişi cehaleti ile ve bilgiden yoksun olması ile mazur olabilir. Kendisine Nebi'nin varlığı ulaşan kimse ise yeryüzünün neresinde olursa olsun onu araştırması kendisine farzdır. Eğer kendisine Nebi'nin uyarısı ulaşırsa, O'nu tasdik ve O'na ittiba, kendisine gerekli olan dini bilgileri talep etmek ve bunun için gerekirse vatanından çıkmak üzerine farzdır. Eğer bunu yapmaz ise kâfirliği, ateşte ebedi kalmayı ve Kur'an naslarında bildirilen azabı hak etmiş olur.[60]

* Affedilen cehaletin tespitinde ölçü; cehaletin, genellikle sakınmanın mümkün olmadığı türden bir cehalet olmasıdır. Sakınmanın mümkün ve kolay olduğu cahillik ise affedilmemiştir. Şer'i kurallar, mükellefin gidermesinin mümkün olduğu cehaletin kendisi için bahane teşkil etmediğini göstermektedir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* yarattıklarına mesajlarını ileten peygamberler göndermiş ve onlara gönderdiklerini öğrenip bunlarla amel etmelerini vacip kılmıştır. Kim öğrenmeyi ve ameli terk ederek cahil kalırsa iki vacibi birden terk etmesinden dolayı asi ve günahkâr olmuş olur.[61]

---

[57] İbn-i Teymiye, Rafu-l Melam, sy: 14.

[58] İbn-i Teymiye, Mecmuu-l Fetava, 20/280.

[59] İbn-i Kayyım el-Cevziyye, Medaricu-s Salikîn, 1/239.

[60] İbn-i Hazm, el-Faslu Fil Milel, 4/106.

[61] Karrafi, el-Furuk, 4/264.

* Eğer bu kimse Müslümanların arasında yetişmiş birisi yahut ilim sahibi birisi gibi böyle bir şeyin kendisine gizli kalması mümkün olmayacak bir kimse ise, cehalet iddiası kabul edilmez."[62]

* Hükmü bilmeyen kişi, onu öğrenmede kusur ve ihmal etmediği sürece mazur olarak kabul edilir. Ancak kusur ve ihmal bulunmaktaysa, asla mazur olmaz.[63]

İşin aslı bu hususta nakilleri oldukça uzatmak mümkündür. Özellikle fıkıh usulü kitaplarının "Ehliyete Müessir Haller" konusuna baktığımız zaman bütün İslam ulemasının kişinin kendisinden kaynaklanan bir kusur sebebi ile oluşan cehaletin ehliyeti kaldırmayacağı hususunda ittifak ettiklerini görürüz. Nitekim yukarıda vermiş olduğumuz nakiller de, özrün ancak giderilmesi mümkün olmayan bir durumda gündeme gelebileceğini, imkânın varlığı ile birlikte özrün kalmayacağını, özrün ancak sakınılması mümkün olmayan türden konularda olabileceğini İslam âlimleri sarâhaten belirtmişlerdir.

Soru: Yukarıda daru-l harpte cehaletin mazeret olduğunu söylediniz. Bununla beraber günümüzde yaşadığımız ülkeleri de daru-l harp olarak kabul etmektesiniz. O halde bu ülkelerde cehaletin size göre bir mazeret olması gerekmez mi?

Cevap: Bizim daru-l İslam ve daru-l harp ayrımını zikretmemizin sebebi İslam âlimlerinin cehalet özrünü, cehaletin gerçekleştiği ortam açısından ele aldıklarını ve yine cehalet özrü noktasında asıl ölçünün ilim elde etme imkânının varlığı ya da yokluğu olduğunu izah etmektir. İslam âlimleri daru-l harpte cehalet mazeret demekle birlikte bu cehaletin ilim elde etme imkânının yokluğundan dolayı özür olduğunu bildirmişlerdir. Ancak ne zaman sahih bilgiye ulaşma imkânı var ise o belde daru-l harp dahi olsa orada cehaletin sahibi için özür teşkil et-

---

[62] İbn-i Kudame el-Makdisî, el-Muğni Maa-ş Şerhi-l Kebir, 10/156.

[63] İbnu-l Lahham, el-Kavaid, 58.

mediği yukarıda vermiş olduğumuz alıntılardan anlaşılmaktadır. Nitekim konuyu günümüz şartları açısından değerlendiren Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz şöyle demektedir:

"Bu tür ülkelerde bilgi edinmek, ilim talep etmek ve hakkı tespit etmek mümkündür. Bu bölgelerde hiç kimse cehaleti sebebi ile mazeretli görülmez. Ancak özellikle ilim sahibi kimselerin bilebileceği fakat diğer insanlar için kapalı bazı dini meseleler bu hükmün müstesnasıdır."[64]

Yine aynı şekilde Hasan Karakaya konu hakkında daru-l harp ve daru-l İslam ayrımını belirttikten sonra şu hususu özellikle hatırlatmıştır:

"Kanaatimizce aslında İslam diyarı olup sonra daru-l harbe dönüşen memleketlerin halkı, bilmemelerinden dolayı mazur sayılmazlar. Çünkü bu ülkelerde az da olsa Müslüman bulunmakta, İslam'ın helal ve haramlarına dikkat etmekte, farz ve vaciplerini yerine getirmektedirler."[65]

Sonuç olarak İslam âlimlerinin eserlerinde cehalet özrü noktasında darul harp ve darul İslam ayrımına gitmelerinin temel illeti, ilim elde etme imkânının varlığı ya da yokluğudur. Sahih bilgiye ulaşmanın mümkün olduğu her durumda cehalet, sahibi için hiçbir zaman bir özür olarak kabul edilemez.

---

[64] El-Camiu Fi Talebi-l İlmi-ş Şerif.

[65] Hasan Karakaya, Fıkıh Usulü, sy: 415

4- Kişinin Kendisini Hidayette Zannetmesi Sebebiyle Cahil Kalması Özür Teşkil Etmez

İnsanoğlu her zaman için yaratılışı itibarıyla kendisinin hak ve doğru yol üzerinde olduğuna dair bir inanç taşımıştır. Tarih boyunca gelmiş geçmiş sapkın kavimlerin hemen hemen hepsi gerek inanç gerekse yaşam tarzı olarak her daim kendilerinin dosdoğru yol üzerinde olduklarına dair bir düşünce içindedirler. Bu zaten insanoğlunun fıtratında mevcut bir haldir.

Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in kendilerine rasul olarak gönderildiği Mekke müşrikleri bir taraftan cansız nesneleri ilah edinirlerken diğer taraftan kendi elleri ile öz çocuklarını toprağa diri diri gömüyorlar, her türlü fuhşu ve sapkınlığı aleni bir şekilde işliyorlar bununla beraber de kendilerinin din bakımından dosdoğru bir yol üzerinde olduklarını iddia ediyorlardı. Diğer taraftan Allah'ın kitabını tahrif eden, haham ve rahiplerini rabler edinen kitap ehli dahi *"Yahudi ya da Hıristiyan olun ki hidayete eresiniz" (2 Bakara/135)* diyerek sadece kendilerinin hidayet ehli olduklarına, kendileri dışında olanların ise doğru yol üzerinde olmadıklarına inanıyorlardı.

Toplumların ya da fertlerin hidayete dair bilgiden yoksun kalmalarının temel etkenlerinden bir tanesi de kendilerinin doğru yol üzerinde olduklarına dair bir inanç taşımalarıdır. Bu inanç gereği de kendilerine gelen hakkı tabi oldukları dine muhalefet ettiği için inkâra yeltenirler. İşte kişinin kendisini hidayette zannetmesi durumunun konumuz ile ilgisi bu noktadadır. Acaba kişinin kendisini hidayette zannetmesi sonucu sahih bilgiden cahil kalması kendisi için bir mazeret midir?

Aslen hemen yukarıda dile getirdiğimiz "Sapkın kavimlerin hemen hemen hepsi kendilerinin dosdoğru yol üzerinde olduğuna dair bir düşünce içindedirler" gerçeği dahi böyle bir durumda kişiler için bir mazeretin olmadığını ortaya koymaktadır. Ancak burada konuya dair daha başka deliller sunmakta da

fayda olduğunu düşünüyoruz. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurur:

> *"Deki: Amelleri açısından en çok ziyana uğrayanları size haber verelim mi? Onlar öyle kimselerdir ki, dünya hayatında yaptıkları boşa gitmiştir. Üstelik onlar kendilerinin muhakkak iyi iş yaptıklarını zannederler." (18 Kehf/103,104)*

Ayetten anlaşılacağı üzere amelleri açısından en çok ziyana uğrayan kimseler yaptıkları bütün amelleri boşa giden kimselerdir. Gerçekten bu oldukça hüsran verici bir durumdur. Kişi yıllarca çalışır çabalar ve yaptığının karşılığında bir menfaat elde etmeyi umar. Ancak bütün yaptıklarının boşa gittiği gerçeği onu tam anlamıyla hüsrana uğratır. Hele hele yaptığı işler sebebi ile bir menfaat elde edeceğini zannediyor ise...

İnsanların yaptıkları bütün güzel amelleri iptal eden sebeplerden en önemlisi Allah'a şirk koşmaktır. Ancak bu topluluklar, kendisiyle Allah'a şirk koştukları amelleri işlerken niyetlerinin ihlâs üzere, amellerinin hidayet üzere olduklarını zannetmektedirler. İşte onların bu zanları, kendileri için bir mazeret teşkil etmemektedir. Ayetin "*Üstelik onlar kendilerinin muhakkak iyi iş yaptıklarını zannederler*" ifadesi açık bir şekilde kişinin kendisini hidayette zannetmesi neticesinde sahih bilgiden uzak kalmasının kendisi için bir mazeret teşkil etmeyeceğini ortaya koymaktadır. Nitekim ayete dair açıklamada bulunan müfessirler de bu hususu açık bir şekilde dile getirmişlerdir. Okuyoruz...

İbn-i Cerir et-Taberi: "Allahu Teâlâ bu ayette, onların dünya hayatında yaptıkları işlerin hidayet ve doğru bir istikamet üzere değil, bilakis dalalet ve zulüm üzere olduğunu belirtmiştir. Bu da, Allah'ın kendilerine emrettiğiyle amel etmedikleri için ve üzerinde bulundukları küfür hallerinde ısrar etmeleri sebebiyledir. Bunlar, bu halleri ile iyi işler yaptıklarını,

bu fiilleriyle Allah'a itaatkâr olduklarını ve kendilerini mükellef kıldığı ibadetlerde çaba sarfedip yerine getirdiklerini sanmışlardır. Bu ise «Bir kimse ancak Allah'ın birliği ile ilgili bilginin kendisine ulaşmasından sonra küfre yönelmedikçe kâfir olmaz» iddiasının hatalı olduğunu kanıtlayan en açık delillerdendir. Bu nedenle Allahu Teâlâ bu insanları anlatırken, onların dünyada yaptıklarının sapkınlıktan başka bir şey olmadığını belirtmiştir. Hâlbuki onlar iyi şeyler yaptıklarını sanıyorlardı. Ancak Rabbimiz onların, dünya hayatında yaptıklarının sapkınlık olduğunu ve kendilerinin de Rablerine küfreden insanlar olduğunu zikretti. Şayet, «Kişi ancak işlediğinin hakikatini bildikten sonra inkâr ederse kâfir olur» sözü doğru olsaydı, bu ayette adı geçen ve yaptıklarının doğru olduğunu zanneden insanların işlediklerinin doğru olması gerekirdi. Ancak durum bunun tam tersidir. Allahu Teala onların, Allah'a küfredenler olduklarını ve yaptıkları işlerinin de boşa çıktığını haber verir."[66]

İbn-i Kesir: Hafız İbn-i Kesir tefsirinde bu ayete dair İbn-i Cerir et-Taberi'nin yukarıdaki sözlerini aynen nakletmiştir.[67]

Bagâvi: "Bu ayet, üzerinde bulunduğu dini hak din zanneden bir kâfir ile inatçı ve inkârcı bir kâfirin birbirine eş değer olduğuna dair delildir."[68]

Şevkâni: *"Bir topluluğa da sapıklık hak oldu."* Bu onların masiyetlerde şeytana itaat etmelerinden dolayıdır. Bununla beraber kendilerinin sapıklık üzerinde olduklarını da söylememektedirler. Bu ise onların inatçılıklarından daha şiddetlidir."[69]

---

[66] Camiu-l Beyan, 18/128.

[67] Tefsiru-l Kur'ani-l Azim, 5/201.

[68] Mealimu-t Tenzil, 5/103.

[69] Fethu-l Kadir, 4/100.

Razi: "Bu ayet mücerred bir şekilde zannın ve ummanın dinin sıhhati noktasında kâfi olmadığının, bilakis kesin, kat'i, yakini bir inancın olmasının gerektiğine delalet eder. Çünkü Allahu Teala burada kâfirleri kendilerinin doğru yolda olduklarını zannetmelerine rağmen kınamaktadır. Allah en iyisini bilir ama kişinin doğru yol üzerinde olmadığı halde kendisinin hidayette olduğunu zannetmesi kınanmayı gerektirmeseydi, Allahu Teala bundan dolayı onları zemmetmezdi."[70]

Kadı Beydavi: "Bu ayet hata eden kâfir ile inatçı kâfirin her ikisinin de zemmedilme noktasında eş değer olduğuna delalet etmektedir."[71]

Şankıti: "Kur'an'ın bu nassı, kâfirin kendisini hidayet üzere zannetmesinin kendisine hiçbir fayda sağlamayacağına delalet etmektedir. Çünkü peygamberlerin getirdikleri deliller, hak konusunda şüpheye mahal bırakmayacak bir şekilde konuyu net olarak ortaya koymaktadır. Ancak kâfir kişi, küfre olan bağlılığı sebebiyle, kendisine sunulan delillerin güneş gibi açık olmasına rağmen buna yanaşmaz. Bu nedenle de mazereti geçerli değildir."[72]

Bir başka ayette Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurmaktadır:

> *"Onlara yeryüzünde, fesad çıkarmayın denildiği zaman; biz ancak ıslah edicileriz, derler. Bilesin ki asıl fesad çıkaranlar onlardır. Fakat bunun farkına varamazlar." (2 Bakara/11,12)*

Alusi, tefsirinde şöyle der: "Bazıları, ifsad eden kişi için eğer bilmemesi sebebi ile bunu yapıyorsa bu kişi hakkında sorumluluk olmadığını, sorumluluğun ifsadını bilerek yapan kişi

[70] Mefatihu-l Gayb, 7/76.

[71] Kadı Beydavi Tefsiri, 2/253

[72] Edvau-l Beyan, 2/96.

üzerine olduğunu söylemişlerdir. Kendisinden kaynaklanan -aklın bulunmaması gibi- ya da ilme ulaşmada bir engel olmadığı halde, ilim tahsil etmeyen kişi şüphesiz işlediğinden dolayı sorumludur. Ve yine burada Allah Rasulüne cahilin muhalefetini dikkate almaması konusunda bir tavsiye vardır.

Alem el-Hüda'nın, "*Te'vilat*" isimli kitabında şöyle geçer:

"Şüphesiz bu ayet Mutezile aleyhine delil teşkil etmektedir. Onlar teklif, mükellefe ilim olmaksızın yüklenmez ve hüccet, hakkında bilgi olmadıkça bağlayıcı olmaz demişlerdir. Allahu Teala ise her ne kadar ilme sahip olmasalar da ayette geçen kişilerin yaptıkları münafıklığın bozgunculuk olduğunu söylemiştir. Eğer (onların dedikleri gibi) ilmin hakikati teklif için şart olmuş olsaydı, kendilerinde ilim olmadığı halde ayette geçen bu kimselerin yaptıkları bozgunculuk olarak nitelendirilmezdi. Ancak yaptıklarının bozgunculuk olarak nitelendirilmesi, hüccetin ikame olunmuş olmasının ve teklifin başlamasının, ilmi taleb etme ve ona ulaşma imkânın olup olmamasına bağlı olduğuna ve ilmin hakiki manada kendisine ulaşmış olmasının şart olmadığına delalet etmektedir."[73]

Bilinmelidir ki kişinin kendisini hidayet üzerinde zannederek dosdoğru bilgiden sapması şeytanın tuzaklarından bir tuzaktır. Şeytan ona vesvese vermiştir. Şeytanın vesvesesiyle o kimse kendisini hidayette zannetmektedir. İşin aslı kişinin kendisini hidayette zannetmesinin temel sebebi Rahman'ın zikrine karşı kör ve sağır kesilmesi diğer bir ifade ile vahye karşı sırt çevirmesidir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurur:

> *"Kim, Rahman'ın Zikri'ni görmezlikten gelirse, biz onun başına bir şeytan sararız. Artık o, onun ayrılmaz dostudur. Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan saptırırlar. Onlar ise doğru yolda olduklarını sanırlar." (43 Zuhruf/36,37)*

---

[73] Ruhu-l Meani, 1/154.

Gerek yukarıda zikrettiğimiz ayet gerekse diğer ayetler kişinin kendisini hidayette zannetmesinin temel sebebini vahiyden yüz çevirmeye bağlamaktadır. Bundan dolayıdır ki bu zan kişiler için bir mazeret teşkil etmemektedir. Zira asıl kaide yüz çevirme sebebi ile meydana gelen cehaletin kişiler için mazeret olmadığı şeklindedir. İbn-i Kayyım'ın kişinin kendisini hidayette zannetmesi sebebiyle sapkınlık içinde kalmasının kendisi için bir mazeret olmadığı yönündeki şu tespitleri oldukça manidardır:

"Kendisinin hidayette olduğunu zanneden ve sapkınlığının kaynağı, Rasulullah'ın getirmiş olduğu vahiyden yüz çevirmek olan kimseler, kendilerini hidayet üzerinde zannetseler de mazur değildirler. Çünkü bu kimse hidayet davetçisine uymaktan yüz çevirerek ihmalde bulunmuş ve gerekeni yapmamıştır. Bu durumda saptıkları takdirde ihmal ve yüz çevirme sebebiyle sapmışlardır. Onların bu durumu risaletin kendisine ulaşmamış olması ve buna ulaşmaktan aciz olması nedeniyle dalalete düşen kimsenin durumuna terstir."[74]

[74] Miftahu Dari-s Saade, sy:44.

5- Taklid Sebebiyle Oluşan Cehalet Sahibi İçin Özür Teşkil Etmez

Taklid bir kimsenin bir başka kimseye ait söz, fiil ve düşünce biçimini olduğu gibi doğru kabul ederek ona tâbi olması, tâbi olduğu kişinin söz, fiil ve düşünce yapısını benimsemesidir. Bu taklid esnasında kendilerine tâbi olunanlar bazen geçmişte yaşamış atalar, bazen halen yaşayan ilim erbabı, hoca, âlim bilinen kimseler olabilir.

İnsanların büyük çoğunluğunun sapkınlığının temel sebebi takliddir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın göndermiş olduğu rasullere karşı inat ederek büyüklenen ve hakka tâbi olmaktan yüz çeviren müşrik toplumların bu şekilde davranmalarının temel sebebi genel olarak atalarını taklid etmeleridir. Buna karşılık Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* müşrik toplumların, atalarından kalma örf ve adetlere tâbi olmalarını, onları taklid ederek kendilerine indirilen vahiyden yüz çevirmelerini kesin bir dille inkâr etmiştir:

"Onlara «Allah'ın indirdiğine uyun!» denildiğinde «Hayır, biz, atalarımızı üzerinde bulduğumuz (yol)a uyarız!» derler. Peki, ama ataları bir şey anlamayan, doğru yolu bulamayan kimseler olsalar da mı (onların yoluna uyacaklar.)" (2 Bakara/170)

İşte bu tavır tarih boyunca tüm müşrik toplumların genel bir karakteri olmuştur. Nitekim bir başka ayette Şuayb *(aleyhisselam)*'ın kavminin, itirazlarına sebep olarak şu sözleri söylemeleri taklidin toplumları hangi noktaya getirdiğine dair güzel bir örnektir.

"Dediler ki: Ey Şuayb, atalarımızın taptığı şeyleri bırakmamızı ya da mallarımız konusunda dilediğimiz gibi davranmaktan vazgeçmemizi senin namazın mı emrediyor?" (11 Hud/87)

Bugün gerek Arap dünyasında gerekse de üzerinde yaşa-

dığımız şu coğrafyada insanların şirk içerisinde bir hayat sürmelerinin başlıca nedenlerinden en önemlisi de işte bu şekilde körü körüne takliddir. Özellikle Türkiye'de toplum, atalarından kalan dine bağlı kalma noktasında aşırı ısrarcı bir tavır sergilemektedir. Kendisine vahiy hatırlatılan insanların çoğu hemen dedesinin ya da büyük annesinin sabah namazını hiç kaçırmadığını ima ederek "Ben üzerine güneş doğmamış bir kimsenin torunuyum. Sen ondan daha mı iyi bileceksin?" diyerek sizin sözlerinize itiraza başlar. İşte bu tutum yerilen taklidin bir eseridir. Yine aynı şekilde toplumda din âlimi, hoca olarak kabul edilen önderlerin delil olarak karşınıza sunulması "Bu kadar hoca böyle diyor, yanlış mı biliyorlar" şeklinde karşı çıkılması taklidin insanları vahiy nurundan ne derece uzak bıraktığının en iyi göstergesidir.

Ancak bilinmelidir ki, "Kişinin, rasullerin daveti konusundaki cehaletinin sebebi -ilmin ve bunu öğrenmenin kolay ve ulaşılır olmasına rağmen- atalarını taklid etmesi ve küfür ve dalalet konusunda onlara itaat etmesi ise, bu cehaletinden dolayı mazeretli olmaz. Bu taklit ve itaatin kişi tarafından sunulacak olan sebebi ve delili, kişiden kabul olunmaz ve geçersizdir."[75] Nitekim İmam Kurtubi yukarıda mealen vermiş olduğumuz Bakara Suresi'nin 170. ayetinin tefsirinde "Bu ayetin lafızlarındaki güçlü ifade, taklidin batıl olduğu anlamını vermektedir"[76] diyerek bu hususa işaret etmiştir.

Kişilerin herhangi bir merciyi taklid etmeleri sonucu sapkınlığa düşmelerinin kendileri için bir mazeret olmayacağına dair Kur'an nasları hiçbir tevile yer bırakmayacak şekilde açık ve nettirler. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurur:

"Yüzlerinin ateşte bir yandan bir yana döndürüleceği

---

[75] Ebu Muhammed el-Makdisi, Tekfirde Hatalardan Sakındırma sy: 38.

[76] El-Camiu Li Ahkam, 2/211.

gün, «Keşke Allah'a ve Rasûle itaat edeydik» diyecekler. Yine şöyle diyecekler: Ey Rabbimiz! Biz önderlerimize ve büyüklerimize itaat ettik de bizi yoldan saptırdılar. Ey Rabbimiz! Onlara iki kat azap ver ve onları büyük bir lânete uğrat." (33 Ahzab/66-68)

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* ayette cehennemliklerin durumundan haber vermekte ve onların hüsrana uğramalarının sebebini kendi dilleri ile liderlerini ve önderlerini taklid etmelerine bağlamaktadır. Hüsrana uğrayan bu topluluk Allah'a ve Rasulüne itaat etmeyi terk etmiş, bunun yerine kendi zanlarınca hak üzerinde gördükleri liderlerine, âlimlerine ve önderlerine tabi olmuşlardır. Ancak onların her ne amaçla olursa olsun bu taklidleri kendileri için bir mazeret olmamıştır.

Ayetin tefsirine dair Katade "Bu ayetin zahir ifadesi, şirk ve sapkınlıkta önder ve lider olan kimselere uyma noktasında umumi olduğunu ortaya koymaktadır. Yani "Biz onlara sana isyan hususunda itaat ettik. Onların bizi davet ettikleri şeyde onlara uyduk. Onlarda bizleri tevhidden uzaklaştırdılar" demiştir.[77]

Şevkani bu ayetin tefsirinde "Bu taklidi şiddetli biçimde kötüleyen naslardan bir tanesidir ve Kuran'da bu manada daha birçok nas vardır. Ancak tüm bu naslar Allah'ın kelamını anlayan, O'nu örnek edinen ve nefsini Allah'ın kelamına itaat ettiren kimseler içindir. Bu nasların hayvanlar misali kötü düşüncelere saplanmış, ahmakça bir şekilde taklide dalmış kimselere faydası elbette yoktur" demektedir.[78]

İbn-i Kayyim taklit sonucu oluşan cehaletin kişiler için mazeret olmadığına dair şöyle demektedir:

"Taklitçiler tabakası ve kâfirlerin cahilleri ile onlara

---

[77] El-Camiu Li Ahkam, 14/521.

[78] Fethu-l Kadir, 6/59

uyanlar şöyle derler: "Biz atalarımızı bir yol üzere bulduk ve onları bu yollarında takip ettik."

Bununla beraber bunlar İslam ehline karşı muharip (savaşçı) değillerdir. Bunların durumları; aynen muharip olan kâfirlerin, direkt olarak Allah'ın nurunu söndürme, dinini ve kelimesini yıkma teşebbüsü içerisinde olmayan kadınları, hizmetçileri ve kendilerine uyanları gibidir. Onlar bu taklitlerinde hayvanlar gibidirler. Ümmet -âlimleri- bu taklitçi tabakanın cahil olsalar da kâfir oldukları hakkında ittifak etmişlerdir. Her ne kadar kendilerinden öncekilere ve atalarına uymuş cahiller de olsalar bunların hükmü kâfirler olmalarıdır. Ancak bazı bid'at ehli kimseler bunların kâfir olmadıkları hakkında hüküm vermiş, bunların konumlarının kendilerine davetin ulaşmadığı kimselerin konumu gibi olduğunu söylemişlerdir. Kelam ilmi ile uğraşan bazı kişiler dışında, müslümanların imamlarından veya sahabeden veya tabiinden ya da tabiinden sonra gelenlerden böyle bir görüş aktarılmamıştır. Bu görüşü savunanlar, bu taklit edenler tabakasının davete karşı inatçı olmadıklarını ve bunların cahil olduklarını söylemişlerdir.

Ancak inatlarının olmaması onları küfür sınırından çıkartmaz. Çünkü kâfir, Allah'ı inkâr eden ve Allah'ın elçisini yalanlayan ve bunu da ya inadından ya cehaletinden veya inat ehlini taklid ederek yapan kişidir. Her ne kadar bu taklidi yapan kişi bizzat kendisi inat ehlinden olmasa da böyledir. Çünkü o inat ehline uymuştur. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* Kuran'ın bazı yerlerinde taklitçilerin taklit ettikleri seleflerinden dolayı cezalarından bahsetmiş, tâbi olanların, tâbi olunanlarla birlikte olduğunu buyurmuştur. Ve her iki kesim de ateşte birbirine girerek şöyle derler:

> *"Rabbimiz! İşte bizi bunlar saptırdılar. Onun için bunlara ateş azabını iki kat ver" diyecekler. (Allah) buyuracak ki: "Herkese iki kattır. Fakat siz (bunu) bilmiyorsunuz. (7 Araf/38)*

> *"Ateşin içinde karşılıklı deliller getirip tartışacaklarında, zayıf olanlar büyüklük taslayanlara şöyle diyecekler: "Biz size uyan kimseler idik. Şimdi bu ateşin bir kısmını olsun, bizden kaldırabilir misiniz?" O büyüklük taslayanlar diyecekler ki: "Muhakkak biz, hepimiz bunun içindeyiz. Şüphesiz Allah kullar arasında hüküm vermiş bulunuyor." (40 Mü'min/47,48)*

Bu, Allah'tan, hem tâbi olanların hem de tâbi olunanların azapta ortak olduğunu gösteren bir ihtar ve uyarıdır. Onların taklidçilerden olmuş olmaları, kendilerinden -azap konusunda- hiçbir şeyi uzaklaştırmamıştır. Allah Rasulü'nün *(sallallahu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurduğu bize sahih bir şekilde intikal etmiştir:

"Sapıklığa davet edenin, kendisine tâbi olanların sayısı kadar günahları da boynundadır. Hiçbirinin günahından bir şey eksilmez."[79]

Bu, taklitçilerin kâfir oluşlarının sebebinin başkalarını taklid ve onlara uyma olduğuna delalet etmektedir."[80]

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* bir başka ayette şöyle buyurmaktadır:

> *"Zalimler, Rablerinin huzurunda durduruldukları zaman hâllerini bir görsen! Birbirlerine laf çevirip dururlar. Zayıf ve güçsüz görülenler, büyüklük taslayanlara «Siz olmasaydınız, biz mutlaka iman eden kimseler olurduk» derler. Büyüklük taslayanlar, zayıf ve güçsüz görülenlere «Size hidayet geldikten sonra, biz mi sizi ondan alıkoyduk? Hayır, suçlu olanlar sizlerdiniz» derler. Zayıf ve güçsüz görülenler, büyüklük taslayanlara, «Hayır, bizi hidayetten saptıran gece ve gündüz kurduğunuz tuzak-*

---

[79] Müslim, Tirmizi

[80] Tariku-l Hicreteyn, 411-412.

lardır. Çünkü siz bize Allah'ı inkâr etmemizi ve O'na eşler koşmamızı emrediyordunuz» derler. Azabı görünce de içten içe pişmanlık duyarlar. Biz de inkâr edenlerin boyunlarına demir halkalar geçiririz. Onlar ancak yapmakta olduklarının cezasını göreceklerdir." (34, Sebe/31-33)

Bu ayet de yukarıda vermiş olduğumuz diğer ayetler gibi sapkınlığının sebebi liderlerini, önderlerini, büyüklerini taklit etmek olan kişilerin mazur görülmeyeceğine dair kesin bir nastır. Ayetin delaletinin kat'i ve muhkem olmasıyla beraber ayetin tefsirinde de müfessirler aşağı yukarı aynı mana olmak üzere kâfir toplumların atalarını taklit etmeleri sonucu düştükleri bataklığa işaret etmişler ve bu taklidin kendileri için bir mazeret teşkil etmediğini sarahaten belirtmişlerdir. Nitekim Hafız İbn-i Kesir *(rahimehullah)* ayetin "*Hayır, suçlu olanlar sizlerdiniz*" kısmını şu şekilde tefsir etmiştir:

"Biz, sizi saptırmak için çok fazla bir şey yapmadık. Sadece hiçbir delil ve burhan olmaksızın sizi davet ettik. Siz ise nebiler vasıtası ile gönderilmiş delillere, burhanlara, hüccetlere muhalefet ederek arzu ve heveslerinize uydunuz ve böylece suçlu kimseler oldunuz."[81]

Sonuç olarak şayet fertlerin ya da toplumların sapkınlık, dalalet, küfür ve şirk içinde olmalarının sebeplerinden bir tanesi doğru yolda olduğunu zannettikleri liderlerini, âlimlerini ya da atalarını taklitten kaynaklanıyorsa onların atalarını doğru yolda görmeleri sebebiyle taklit etmeleri ve böylece sapmaları kendileri için hiçbir şekilde mazeret teşkil etmeyecektir. Bu "*Cehalet Özrü*" konusunda sabit kaidelerden bir tanesidir.

[81] Tefsiru-l Kur'ani-l Azim, 6/519.

6- İhmalkârlık ya da Yüz Çevirme Sebebi İle Oluşan Cehalet Sahibi İçin Bir Mazeret Değildir

Cehaletin engelinin, sahibi için meşru bir mazeret olmadığı hallerden bir tanesi de ihmalkârlık ve yüz çevirme sebebi ile meydana gelen cehalettir. Bu da diğer saydığımız şartlar gibi varlığı anında kişinin mazeretini ortadan kaldıran bir şarttır. Diğer bir ifade ile her kimin cehaleti ilme karşı ihmalkâr davranmasından ya da ilim kendisine geldikten sonra ondan yüz çevirmesinden kaynaklanıyorsa bu kimse ihmalkâr davranması ve yüz çevirmesi sebebi ile suçludur. Bu suçu onun bir başka suçu için mazeret teşkil etmez. İslam âlimlerinin bu konuda sözleri yine yukarıda saydığımız diğer şartlarda olduğu gibi sarih ve açıktır. Şeyhul İslam İbn-i Teymiye *(rahimehullah)* şöyle der:

"Şart olan, mükelleflerin bu bilgiye ulaşmalarının mümkün olmasıdır. Eğer ihmalkâr davranarak hüccet ikame edenin üzerine düşeni yerine getirmesine rağmen bu ilme ulaşmak için çaba harcamazlarsa, ihmal kendilerine aittir. Hüccet ikame edene değil."[82]

Bu konuda en güzel ve en detaylı tespitlerden bir tanesini İbn-i Kayyim el-Cevziyye *(rahimehullah)* yapmıştır. Öncelikle cahilin durumunu incelemiş ve ilim elde etme imkânına sahip olan ve ilim elde etme imkânına sahip olmayan şeklinde iki kısma ayırmıştır. Ve hemen sözünün başında "Şayet kişi cahil olduğu konuda ilim elde etme imkânına sahip ise o kimse mazur değildir" diyerek bu konuda temel kaideyi koymuştur. Bunun devamında ise bu başlığımızla alakalı bir hususa değinmiş ve ilim elde etme imkânına sahip olmasa dahi bulunduğu durumdan razı olan, ilim elde etmek için hiçbir çalışmada bulunmayan, tembel ve ihmalkâr kimselerin de asla mazur olmayacağını ifade etmiştir. Dikkat edilirse İbn-i Kayyim

---

[82] Mecmuu-l Fetava, 28/125-126.

(rahimehullah) ilim elde etme imkânı olmasa dahi içinde bulunduğu halden razı olan ve imkânsızlığa rağmen gayret göstermeyen kimselerin cehaletini kendileri için bir mazeret kabul etmemiştir. Okuyoruz...

"Hakkı öğrenip bilme imkânına sahip olup da ondan yüz çeviren mukallid ile herhangi bir şekilde bu imkândan yoksun olan kimse arasında fark vardır. Bahsettiğimiz bu her iki gurup da mevcuttur. İlim elde etme imkânına sahip olup da yüz çeviren, gerekeni yerine getirmemiş ve üzerine düşen vacibi terk etmiştir. Bu nedenle Allah katında bu kimsenin bir özrü yoktur. Ancak herhangi bir şekilde ilim elde edemeyip, sormak ve öğrenmekten aciz olan kişiye gelince; bu da iki kısımdır. Birisi hidayeti isteyen, onu tercih eden, ona sevgi besleyen fakat hidayete ve onu aramaya, kendisine yol gösteren olmaması sebebiyle güç yetiremeyen kimsedir. Bu kimsenin hükmü, fetret dönemlerinde yaşayan ve davet kendisine ulaşmayan kişinin hükmü gibidir.

İkincisi hidayeti istemeyip ondan yüz çeviren kimsedir. Bu kimse kendisinin üzerinde bulunduğu durumdan başkasını temenni etmeyendir. Birincisi şöyle der: Ey Rabbim! Eğer üzerinde bulunduğum dinden daha hayırlı bir din olduğunu bilsem elbette kendime onu din edinir ve üzerinde bulunduğumu terkerdedim. Ancak bundan başkasını bilmediğim gibi bundan başkasına da güç yetiremiyorum. Benim gayretimin ve bilgimin son noktası budur. İkincisi ise üzerinde bulunduğu durumdan razıdır. Bir başka şeyi o duruma tercih etmez ve ondan başkasını talep etmez. Onun aciz olması ile güç yetirebilir olması arasında fark yoktur.

Aslında bu örnekteki kişilerin her ikisi de acizdir. Fakat aralarında şöyle bir fark olmasından ötürü ikincisi birinciye kıyaslanmaz. Birinci kişi fetret döneminde dini arayıp bulmayı başaramayan bunun için imkânının el verdiği tüm çabayı sarfettikten sonra acizlik ve bilgisizlik nedeni ile bundan vazge-

çen kimse gibidir. İkincisi ise hiç istemeyen, bundan aciz kalacak olsa bile dini hiç aramamış ve şirki üzere ölmüş kimse gibidir. Dini bulmak isteyen aciz ile bundan yüz çeviren aciz arasındaki fark da işte budur."[83]

İbn-i Hazm farzı ayn ilimlerin öğrenilmesi noktasında kişinin mükellefiyetini şu şekilde izah etmektedir:

"Nebi *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in ve O'nun getirdiklerinin haberi kendisine ulaşan fakat ülkesinde kendisini bu konuda bilgilendirecek kimse bulamayan kişiye gelince... Bu kimsenin gerçekleri araştırmak için bulunduğu yerden başka ülkelere çıkması üzerine farzdır. Çölde olup da orada dinin kurallarını kendisine öğretecek birini bulamayan herkese, erkek olsun kadın olsun dinlerini öğretecek bir fakihin bulunduğu yere yolculuk etmeleri yahut kendilerine dinlerini öğretecek bir fakihi bulundukları yere getirtmeleri farzdır. Şayet imam bu kimselerin durumunu biliyorsa onlara hemen dinlerini öğretecek bir fakih göndermesi gerekir."[84]

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurmaktadır:

"Kendisine Rabbinin ayetleri hatırlatılıp da, ona sırt çevirenden, kendi elleriyle yaptığını unutandan daha zalim kim vardır? Biz onların kalplerine, bunu anlamalarına engel olan bir ağırlık, kulaklarına da sağırlık verdik. Sen onları hidayete çağırsan da artık ebediyyen hidayete ermezler.." (18 Kehf/57)

İbn Cerir *(rahimehullah)* bu ayet hakkında söyle demiştir:

"Hangi insan, kendisine doğru yol gösterildiği halde ve kurtuluş yoluna hidayet olunduğu halde, bunlara karşı yüz çevirip bunları reddeden kişiden daha zalim olabilir ki?"[85]

---

[83] Tariku-l Hicreteyn sy: 412.

[84] İbn-i Hazm, el-İhkam: 5/118.

[85] Camiu-l Beyan, 15/268.

Ebi Vakid El-Leysi'den rivayet olunan bir hadiste şöyle geçmektedir: "Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bir gün insanlarla birlikte mescitte oturuyor iken, üç adam çıkageldi. İkisi Allah Rasulü'ne doğru yaklaştılar. Birisi ise dönüp gitti. Bu ikisi Allah Rasûlü'nün başında dikildiler. Onlardan biri mecliste boş bir yer buldu ve oraya oturdu. Ötekisi ise arkalarında oturdu. Üçüncü şahıs ise, sırtını dönüp gitti. Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* konuşmasını bitirdikten sonra «Size şu üç şahsın kimler olduğunu söyleyeyim mi? Onlardan biri Allah'a tevbe edip ona döndü. Allah da onu kabul buyurdu. Diğeri çekindi, o derece utangaçtı ki, Allah bile ondan istihya (utanmak) etti. Üçüncüsü ise tavır koydu. Allah da ona karşı tavır koydu» dedi."[86]

"Allahu Teala, Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in meclisinden yüz çeviren bu adamdan, imkânı olduğu halde ilim elde etmek istememesi sebebi ile yüz çevirdi. Allahu Teala'nın kendisinden yüz çevirdiği kişinin cehaleti ise kendisini kurtarmaz."[87]

Şeyh Muhammed bin Abdulvehhab *(rahimehullah)*'ın İslam'ı bozan halleri zikrederken onlardan bir tanesinin de dini öğrenmekten yüz çevirmek olduğunu söylemiştir:

"Bil ki, kişinin İslam'ını bozan sebeplerden birisi de Allah'ın dininden yüz çevirerek, bu dini öğrenmemek ve onunla amel etmemektir. Buna delil Allah'ın şu sözüdür:

> *"Rabbinin ayetleri kendisine hatırlatıldığı halde, sonra bundan yüz çevirip -tavır takınandan- daha zalim olan kimdir? Şurası kesindir ki biz, mücrimlerden intikam alacağız." (32 Secde/22)*[88]

---

[86] Müttefekun aleyh

[87] El-Uzru bil Cehl, Ebu Basir et-Tartusi, sy:56

[88] Er-Resailu-ş Şahsiyye, s:113.

İbn Kayyım *(rahimehullah)* şöyle der: "Azab iki sebebten dolayı kişiye hak olur. Bunlardan birincisi; hüccetten (davetten) yüz çevirmek ve onu istememek, onunla ve davetin gerekleri ile amel etmemektir. İkincisi ise; Hak ona ulaştıktan sonra inatlaşarak onun gereklerini yerine getirmemektir. Bu tavırlardan ilki yüz çevirme (i'rad), diğeri ise inat küfrüdür. Ancak hüccetin ikame olunmaması ve rasûllerin davetini elde etme imkânının da olmaması ile kaynaklanan cehalet küfrüne gelince, Allah bu kişiden rasûllerin hücceti kendisine ikame olununcaya kadar cezayı kaldırmıştır."[89]

"Bugünkü müslümanların çoğunun durumunu düşünün. Müslümanların Allah'ın şeriatında cahil olmalarının sebebi, ilim talebinden yüz çevirmeleri, ilim meclisleri ve mescidlerde oluşturulan ilim halkalarından uzak durmaları ve faydasız, oyun ve eğlence meclislerini bu yerlere tercih etmeleridir.

Bu insanlar -ilim talebinden yüz çevirmeleri sebebi ile- şayet imanı bozan bir şeyle karşı karşıya kalırlarsa, cehaletlerinden dolayı mazeretli olarak kabul edilmezler. Çünkü bunların cehaletleri, defedilmesi mümkün olan ve bunun için de az bir çaba harcamalarının yeterli olacağı türden bir cehalettir."[90]

Bu başlığın sonuç bölümünde de şunu çok rahat ifade edebiliriz ki şayet kişinin cehaleti ihmalkârlık ya da yüz çevirmekten kaynaklanıyorsa, böyle bir suç bir başka suçu izale etmeyecek, bu sebepten kaynaklanan cehalet sahibi için hiçbir zaman mazeret olmayacaktır.

---

[89] Tariku-l Hicreteyn, s:414

[90] El-Uzru bil Cehl, Ebu Basir et-Tartusi, sy:56

7- Dünyaya Meyletme Sebebiyle Oluşan Cehalet Sahibi İçin Mazeret Değildir

Kişilerin boş işlerle meşgul olmaları, nefislerinin arzu ve istekleri ile oyalanmaları, dünya hayatını ahirete tercih etmeleri, dünya nimetlerinin peşinde koşmaları bundan dolayı Allah'ın ayetlerini okumaya, incelemeye, düşünmeye zaman bulamamalarından kaynaklanan bir cehalet kendileri için hiçbir zaman bir özür teşkil etmeyecektir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurur:

> *"Bize kavuşmayı ummayanlar, dünyadan hoşnud olup onunla yetinenler ve ayetlerimizden de gafil olanlar, işte kazanmış oldukları günah sebebiyle bunların sığınakları ateştir." (10 Yunus/7,8)*

Hasan-ı Basri şöyle der: "Vallahi onlar dünya hayatını görmüşler, onu gözlerinde büyütmüşler ve ondan razı olmuşlar bu sebepten dolayı da Allah'ın kevni ayetlerinden gafil kalmışlar, bu ayetler hakkında düşünmemişler, şeriat konusunda ise hiçbir emre uymamışlardır. Dünyada kazandıkları günah ve cürümleri, Allah'a, Rasûlüne ve kıyamet gününe karşı kâfir olmaları sebebiyle, kıyamet günü onların sığınakları ateştir."[91]

İbn Cerir et-Taberi *(rahimehullah)* tefsirinde şöyle demektedir:

"Bu ayetler Allah'ın birliğine, ibadetin yalnızca O'na yapılması gerektiğine delalet eden ayetlerdir. Onlar ise bundan yüz çevirmişlerdir. Ayetler hakkında nefislerine nasihat çıkarmak ve üzerlerine neyin vacib olduğunu bilmek için düşünmezler. *"Bunların sığınakları ateştir."* Yani bu onların sıfatıdır ve "*sığınakları*" yani, ahirette dönüşleri cehennem ateşinedir.[92]

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurur:

---

[91] Tefsiru-l Kur'ani-l Azim, 2/422

[92] Camiu-l Beyan, 11/89.

"Ey iman edenler! Mallarınız ve evladlarınız, sizi Allah'ın zikrinden alıkoymasın. Kim bunu yaparsa işte asıl hüsrana uğrayanlar onlardır." (63 Münafikun/9)

Yani kim dünya hayatının zinetine (mal ve evlat gibi) aldanır ve Allah'ı, Kuran'ı, O'nun ayetlerini ve bunların manalarını düşünmeyi, din konusunda bilgili olmayı bırakırsa, işte o kişi gerçekten kendine yazık eden ve bu yaptıklarından dolayı da sorumlu tutulacak biridir. Eğer cahil ise cehaleti özür olarak kendisinden kabul olunmayacak bir kişidir.

Bunun üzerine şunu diyebiliriz; kim ki ticareti, malı, meskenleri tercih edip de bundan dolayı dünya meşguliyetine dalarak Allah'a ibadet hususunda yapılması gerekenleri terkeder, şer'i ilimden ve dinde zaruri olarak bilinmesi gerekenleri öğrenmekten geri durursa şüphesiz o, dünyayı ve dünya için çalışmayı Allah'tan ve Rasûl'ünden daha çok seviyor demektir. Çünkü bir şeyi sevmenin alameti, ona yaklaştıracak şeyler ile meşgul olmak ve bunda gayretli olmaktır.

Şer'i ilimleri bırakıp da mübah (helal) olan şeylerle meşgul olanın durumu buysa ya haramlarla, oyun eğlence ile uğraşanların hali ne olur? O boş ve ifsad edici şarkıları dinleyip, çalgı aletleri ile uğraşanın hali ne olur? Tavla ile para ile oynanan oyunların, televizyon başında film ve dizilerin izlenmesinde geçen zamanın hesabı ne olur? İnsanların çoğunun bu filmleri ve dizileri ilim meclislerine tercih etmeleri ne büyük bir felakettir. Kâfir düşman bu tür yayınları, İslam ümmetinin gençlerini dininden, faydalı ve ciddi bilgiden, dinlerine ve toplumlarına karşı yapmaları gerekenlerden uzak tutabilmek için kasıtlı olarak yapmaktadır.

İslam ümmetinin gençlerinin çoğu, futbolcuların isimlerini, ekranlarda yayınlanan bu filmlerin tamamını bilir iken, dinlerinden olup da yapmaları gerekenlerden, ümmetin durumundan ve başlarına gelen tehlikelerden habersiz durumdadır.

Durumu böyle olan biri şüphesiz, helal, mübah şeylerle uğraşıp Allah'ın dininden öğrenmesi gereken şeylerden geri kalandan çok çok daha beter haldedir. Büyük bir cürüm ve günah işlemektedir. Böylelerinin cehaleti nasıl özür olsun, nasıl mazeretli kabul edilsinler.[93]

---

[93] El-Uzru bil Cehl, Ebu Basir et-Tartusi, sy:54.

TEMEL ASILLAR AÇISINDAN CEHALET ÖZRÜ

Cahil, Mechul ve Mechel Açısından Cehalet Özrü

Kitabımızın girişinde de belirttiğimiz gibi "*Cehalet Özrü*" ancak belirli durum ve şartlar altında gündeme gelebilecek bir konudur. Diğer bir ifade ile kişilerin cehaletinin dünya ya da ahirette bir özür teşkil edebilmesi belirli şartlarla kayıtlıdır.

Bu şartlardan ilki cahil kalan kişinin bizzat kendisi ile ilgilidir. Ve bu noktada en temel ve genel geçer kaide şudur: Kişiler kendi kusurları neticesinde işlemiş oldukları amellerden sorumludurlar. Zira Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* insanı yaratmış ve onu başıboş bırakmamıştır.

"İnsan, kendisinin başıboş bırakılacağını mı zanneder." (75 Kıyame/36)

"Sizi boşuna yarattığımızı ve bize tekrar döndürülmeyeceğinizi mi sandınız." (23 Mü'minun/115)

İmam Şafi ayet hakkında "Bildiğim kadarıyla ilim ehli bu ayette geçen başıboş yaratılmamaktan kastın, kendisine bir şey emredilmeyen ve bir şey yasaklanmayan" şeklinde tefsiri hususunda ihtilaf etmemişlerdir" demiştir.[94]

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* insanoğlunu başıboş yaratmamış, ona mükellefiyet yüklemiş bununla beraber, adaletinin bir gereği olarak da kullarına kaldıramayacakları bir yük yüklememiştir.

---

[94] El-Umm, 7/298.

“Allah hiç kimseye gücünün yeteceğinden başka yük yüklemez.” (2 Bakara/286)

“Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* bir kimseye gücünün üzerinde bir yükümlülük yüklememiştir. Bu Allah’ın kullarına büyük bir lutfu ve ihsanıdır.”[95]

Bununla beraber dış etkenler sebebi ile insanoğlu zaman zaman Allah'ın kendisine yüklemiş olduğu teklifi yerine getiremeyebilir. İşte cehalet özrünün kişinin üzerinden teklifi kaldırabilmesinde temel ölçü, bunun kişinin kusurundan kaynaklanmaması, elinde olmayan sebeplerden dolayı olmasıdır. Kişiyi, bizzat kendi kusurundan kaynaklanan bir sebepten dolayısı mazur kabul etmek öncelikle adalet ilkesine aykırıdır. Zira bir taraftan kişinin bizzat kendi kusuru ve ihmalkârlığı sebebi ile cahil kalması diğer taraftan ise bu kusurunun bir başka suça mazeret teşkil etmesi hiçbir hukuk sisteminin kabul edemeyeceği bir durum olsa gerek.

Yukarıda “Cehalet Özrüne Dair Temel Asıllar” başlığı altında dört, beş, altı ve yedinci maddelerde vermiş olduğumuz bilgiler cehaleti sebebi ile özür sahibi olmayan cahilin sıfatlarını ortaya koymaktadır. İhmalkârlık, yüz çevirme, taklit, ittiba, dünyaya meyletme, kendini hidayette zannetme gibi sebeplerden dolayı kişinin sahih bilgiden uzak kalması bütünüyle kendi kusurundan kaynaklandığı için böyle bir hal hiçbir zaman kişi için bir mazeret oluşturmayacaktır. Nitekim konuya dair vermiş olduğumuz açık naslar ve bu naslar hakkında İslam âlimlerinin açıklamaları bu noktayı hiçbir şüpheye yer vermeyecek derecede ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan cehaletin gerçekleştiği konu da büyük önem arzetmektedir. Acaba kendisi hakkında cahil kalınan konu nedir? Nitekim bir ve ikinci maddelerde izah ettiğimiz tevhidin aslı ve Allah'a şirk koşma noktasında cereyan eden bir

---

[95] Tefsiru Kur'ani-l Azîm, 1/285.

cehaletin, sahibi için özür kabul edilmemesi cehaletin gerçekleştiği alanın "*Cehalet Özrü*" konusunda ne denli önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı şekilde sahih bilgiye ulaşma imkânı olduğu halde Kur'an'ın açık nassına, meşhur sünnete ya da icmaya aykırı yönde cereyan eden bir cehaletin özür kabul edilmemesi de "*Cehalet Özrü*" konusunda cahil kalınan konunun önemini göstermektedir.

Ve son olarak cahil kalınan ortamın vasıfları da "*Cehalet Özrü*" konusunda büyük önem taşımaktadır. İslam alimlerinin konuyu daru-l İslam/daru-l harp ekseninde incelemeleri ve yine sahih bilgiye ulaşma imkanının olup olmamasını dile getirmeleri bütünüyle cehalet özrünün zaman ve mekân kapsamında incelenmesinin bir sonucudur.

Sonuç olarak "*Cehalet Özrü*" konusunda sağlıklı bir sonuca varabilmek için, konu üç temel durum göz önüne alınarak incelenmelidir. Bunlar cahil, mechul ve mecheldir. Yani cahil kişinin sıfatı, cehaletin cereyan ettiği konu ve cahil olunan ortam, cehalet özrünün muteber bir engel olabilmesi noktasında etkilidir. Bu durumlar incelenmeksizin konu hakkında söylenilecek her söz doğruluktan oldukca uzak olacaktır.

Günümüz Şartları Açısından Cehalet Özrü

Kitabımızın girişinde bu çalışmamızın "İslam Hukuku Açısından Cehalet" konusunda detaylı bilgiler içeren bir çalışma olmadığını sadece konuya dair temel ve sabit asılları izah etmeye çalışacağımızı belirtmiştik. Elbette ki bununla gayemiz günümüz açısından oldukça önem arzeden "*Cehalet Özrü*" tartışmalarına ışık tutabilmektir. O halde burada böyle bir hedefin gereği olarak günümüz şartlarının incelenmesi, yaşadığımız şu zaman ve şu mekanda "Cahil Olan Kim?", "Cehaletin Gerçekleştiği Konu Nedir?", "Cahil Kalınan Ortamın Vasıfları Nelerdir?" sorularına cevap bulmaya çalışmak konunun somutlaştırılması adına oldukça önem arzetmektedir. Zira bu sorular

sahih ve tarafsız bir şekilde cevaplandırılarak mesele somutlaştırılmadığı sürece konu etrafındaki karanlıklar giderilemeyecektir.

Günümüz Vakıası Açısından Cahil

Bugün üzerinde yaşadığımız coğrafyada uzun süreden beri koyu bir cehalet hâkimdir. Sahih dine dair kişilerin sahip olduğu bilgi neredeyse yok denecek kadar azdır. İnsanların İslam dinine dair bilgileri ise tamamen atalardan kalan bir dinin öğretileridir. İnsanlar tüm müşrik kavimler gibi kendilerini bir önceki şeriate ve o şeriatin tebliğcisi olan Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e nispet etmektedirler. Bunun neticesi olarak toplumun hemen hemen tamamı kendisinin Müslüman olduğunu ve Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e iman ettiğini iddia etmektedir.

İnsanların bu iddialarının tezahürü ise tevhid kelimesinin ikrarı ile birlikte İslam dinine ait bir takım amellerin icrası şeklindedir. İnsanların hemen hemen hepsi tevhid kelimesini ikrar ederlerken bir kısmı namaz kılmakta, namaz kılanlara oranla daha geniş bir kitle oruç tutmaktadır. Ancak yapılan bu ibadetlerin hemen hemen tamamı bid'at ve hurafelerle doludur. Zira din Allah'ın kitabından öğrenilmemiştir. Dinî öğreti noktasında tek kaynak atalardan miras kalan kültür ya da Allah'ın indirdiği hükümleri iptal eden tağuti sistemin belirlemiş olduğu ölçülerdir. Bu noktada toplumun fertleri, atalarını taklit etme ya da kendilerince âlim, şeyh, hoca kabul edilen insanlara ittiba etme noktasında sıkı bir taassub içerisindedirler. İnsanların büyük bir kısmı açık ve sarih hükümlere muhalif olan birçok konuda dahi atalarının izinden gitmektedirler. Kendilerine hakkı gösterdiğiniz zaman alacağınız cevap "Benim dedem üzerine güneş doğmamış kimsedir. Sen ondan daha iyi mi bileceksin. Bu kadar hoca, âlim bilmiyor da bir sen mi biliyorsun?" şeklinde ya da benzeri tarzda cevaplardır.

Atalar dinine ya da toplumda âlim olarak kabul görmüş kimselere sıkı sıkıya bağlılık ve onların sözlerinin tek doğru kabul edilmesi, toplumun fertlerinin hemen hemen neredeyse tamamını sahih bilgiye ulaşma gibi bir endişe taşımamaya sevketmiştir. Bu yüzden toplum içerisinde en azından Kuran'ın mealini bir kere dahi yüzünden okuyan kimselere rastlamak oldukça güçtür. Ve hatta bu noktadaki tek mazeret Allah'ın kitabının anlaşılamayacak derecede yüce(!) olduğu şeklindedir. Bununla birlikte toplumda kitap okuma, araştırma, inceleme, tahkik etme, sorgulama gibi özellikleri bulmak kesinlikle mümkün değildir.

Sonuç olarak bugün "Cehaleti sebebiyle mazeretli midir değil midir?" sorusunun cevabı aranan fert ya da toplumlar kendi kusurlarının bir sonucu olarak cahil kalmışlardır. İnsanların cehaletinin sebebi dış etkenler değil bizzat kendi ihmalkârlıkları ya da taklit, ittiba, yüz çevirme gibi eksiklikleridir. Böylesi bir durumda cehalet özrünün gündeme dahi gelmeyeceği aşikârdır.

Günümüz Vakıası Açısından

Cehaletin Gerçekleştiği Konu

Burada vakıa açısından tespit etmemiz gereken diğer bir nokta ise cehaleti sebebi ile özürlü olup olmadığı ihtilaf edilen fert ya da toplumların cahil kaldıkları konudur. Yani hangi konudan cahil kalındığı *"Cehalet Özrü"* için oldukça önemlidir.

Şu bir gerçektir ki içinde yaşadığımız toplum, İslam dininin en temel asıllarından cahil kalmıştır. Toplumun cehaleti dinin herhangi bir cüz'üne dair değildir. Yani aslen İslam'ı bilen, İslam'a göre yaşamaya gayret eden, bununla beraber fer'i bazı konularda cahil kalan ve bu cehaletinden dolayı hata işleyen bir toplumda yaşadığımızı hiç kimse iddia edemez. Akîde ve muamelata dair neredeyse tüm konularda toplumda mürekkeb bir cehalet hâkimdir. İnsanlar tevhid kelimesini dil-

leri ile defalarca ikrar etmelerine rağmen bu kelimenin şartlarını, rukûnlarını, gereklerini ve onu bozan halleri bilmemektedirler. Bundan dolayı tevhid kelimesine muhalif söz ve amellerin toplum tarafından her gün defalarca işlenildiğine şahit olmaktayız. Sadece Allah'ı rab edinmek, Allah'tan başka rablerden teberi etmek, Allah'a ibadet etmek, Allah'tan başkasına ibadeti reddetmek, Allah'ı hâkim ve otorite kabul etmek, Allah'tan başka teşri sahiplerinden beri olmak, Allah'tan yardım istemek, Allah'tan başkasından medet ummamak gibi doğrudan tevhidin aslına tealluk eden konularda toplumun bütünüyle cahil kaldığı her aklıselim kimsenin kabul edeceği bir durumdur.

Bununla beraber ahkâma dair konularda da durum aynı şekildedir. Zaten toplumun çok cüz'i bir bölümü İslam'ın temel şartlarından olan ibadetleri yerine getirmektedir. Ancak ibadet adına işlenilen bütün fiiller ya tamamen yanlıştır ya da içerisinde bulunan yanlışları doğrularından çok daha fazladır. Bundan dolayı toplum içinde özellikle ibadet ve muamelat ile ilgili hususlarda bir çok bid'at ve hurafe ile karşılaşmanız, dinde olmayan şeylerin dine dahil edildiğini görmeniz çok zor olmayacaktır. Kur'anın açık hükmüne, meşhur sünnete ve icmaya muhalif birçok amelin toplumda din olarak yaşandığı bir gerçektir.

Bilinmelidir ki İslam'ın bizzat kendisinden cahil kalmak ayrı bir durumdur buna karşılık aslen Müslüman olan ve İslam dinini bilen bir kimsenin fer'i konulardan herhangi birisinde cahil kalması ayrı bir durumdur. Günümüzde "*Cehalet Özrü*" konusunda cereyan eden ihtilaflarda en çok dikkatten kaçan nokta burasıdır. Yaşadığımız toplumu cehaleti sebebi ile mazeret sahibi gören çevreler, onları aslen Müslüman olarak isimlendirmekte, kendilerinin Allah'ı tevhid ettiklerini, şirkten beri olduklarını zannetmekte ve İslam dininin fer'i meselelerinden herhangi birinden cahil kaldıklarını düşünmektedirler. Bu çevreler ya içinde yaşadıkları toplumu zerre kadar tanımamakta-

dırlar ya da bilinçli ve kasıtlı olarak batıla hak elbisesi giydirmeye çalışmaktadırlar.

Şu noktayı hatırlatmakta fayda vardır ki, cehalet özrünün gündeme gelebilmesi ancak Allah'ın dinine teslim olan fert ya da toplumların varlığında söz konusudur. Kişiler Allah'ın dinine teslim olmuşlar, Allah'ı tevhid ederek O'na şirk koşmaktan uzak durmuşlar, Allah ve Rasulü hükmettiği zaman sadece "İşittik ve İtaat ettik" demeyi kendilerine düstur edinmişlerdir. Allah'ın dininden başka diğer tüm dinleri terk etmişler, sadece ve sadece Allah ve rasulünü hakem bilmişlerdir. İşte "*Cehalet Özrü*" konusu ancak böylesi bir toplumun fertleri için gündeme getirilebilir. Ancak Allah'ın dinini din edinmemiş, Allah'ın dini adına sahih hiçbir bilgiye sahip olmayan ve hayatlarının hemen hemen tamamında Allah'a şirk koşan bir toplumun fertleri için cehalet özrünü gündeme getirmek ve bu kimselerin mazeret sahibi olduklarını iddia etmek işi sulandırmaya çalışmaktan başka bir şey değildir. Bu noktada Seyyid Kutub'un şu tespitleri meseleyi oldukça güzel bir şekilde ortaya koymaktadır:

"Bilmediklerinden ötürüdür ki Allah'ın bu dosdoğru dinine uymamaktadırlar. Bu noktada hiçbir şey bilmeyen bir kimsenin, ne inanması beklenebilir, ne de gerekenleri yapması!.. Dinin özünü ve gerçeğini bilmeyen birtakım kimseleri, onlar da bu dine mensup diye nitelemek ne akla sığar, ne de realiteye! Bu tür kimseleri müslüman olarak niteleyip eksikliklerinin faturasını da bilgisizliklerine çıkarmak geçerli bir mazeret değildir. Zira bilgisizlik ya da bilmemek, söz konusu niteliği taşıyabilmeyi anında engellemektedir. Aslında bir şeye inanmak, o şeyi bilip öğrenmiş olmanın sonucudur. Akla da mantığa da uygun olanı budur. Bunun böyle olduğu zaten kendiliğinden apaçık ortadadır."[96]

---

[96] Fi Zilal-il Kur'an, 4/289.

Günümüz Vakıası Açısından

Cahil Kalınan Ortamın Vasıfları

Her aklıselimin bildiği üzere bugün Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e indirdiği kitap ilk günkü tazeliğini korumaktadır. İnsanların en azından bir tane Kur'an mealine ulaşmaları kendileri açısından oldukça kolaydır. Bununla beraber zaten aşağı yukarı her evde bir adet mushaf bulunmaktadır.

Kuran'ın tefsiri sadetinde 14 asırlık süreçte yazılmış kitapların en önemlileri içinde yaşadığımız toplumun anlayabileceği dile tercüme edilmiştir. Tefsir, hadis ve fıkıh ilimlerine dair toplumun diliyle kaleme alınmış sayısız eser mevcuttur.

Sahih İslam akîdesini anlatan onlarca risale, dergi, kitap, broşür yaşanılan topraklarda dağıtılmış, insanların okumama gibi bir eksikleri olduğu düşünülerek sesli ya da görüntülü tebliğ araçları vasıtası ile bu dinin en belirgin özellikleri sade ve anlaşılabilir usluplarla izah edilmiştir.

İnsanların Allah'ın dinini öğrenebilmeleri adına gereksinim duyacakları bütün materyaller yaşanılan ülkenin her bir köşesinde mevcuttur. Ve insanlar ya çok cüz'i ücretlerle ya da hiçbir ücret ödemeden bunlara ulaşabilmektedir.

Kişilerin Allah'ın dini adına herhangi bir konuda cehaletlerini giderememe gibi bir durum asla söz konusu değildir. Toplum Allah'ın dininin dışında her konuda oldukça bilgi sahibi iken sadece Allah'ın dinine dair sahih bilgiden cahil kalmıştır. Ellerinde hayatları boyunca okumakla bitiremeyecekleri belge ve bilgi mevcuttur. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi kişilerin dinlerine önem vermemeleri, bu noktada son derece duyarsız davranmaları cehaletlerinin temel sebebidir.

Cehalet Özrü Konusunda Sözün Özü

Bugün içinde yaşadığımız şu toplumun cehaleti bizzat tevhid ve şirke dair konularda cereyan etmektedir. Toplum tevhide dair bazı meselelerden cahil kalmış bir toplum değildir. Bilakis tevhid dini olan İslam'ın tamamından cahil kalmış bir toplumdur. Bununla beraber toplumun yaşantısında şirk çeşitlerinden herhangi birisini değil, şirkin her türlüsünü görmek mümkündür. Bununla beraber insanların sahih bilgiye ulaşması için her türlü imkân mevcuttur. İnsanlar dinleri haricinde her türlü konuyu en ince ayrıntısına kadar bilmektedirler. Ancak kendilerini nispet ettikleri dini öğrenme adına hiç bir faaliyet içinde değillerdir. Zaten yaşadıkları hayattan da razıdırlar. Aynı zamanda insanların cehaleti, ittifakla mazur görülmeyen (taklit, kendini doğru yolda zannetme gibi) sebeplerden kaynaklanmaktadır. Tüm bu gerçeklerden sonra diyoruz ki:

İçinde yaşadığımız toplumun cehaletinin tevhid ve şirk alanında olması...

İnsanların tevhide dair sahih hiçbir bilgiye sahip olmamaları...

Hayatın her alanında Allah'a şirk koşmaları...

Cehaletlerinin yüz çevirme, taklit, ittiba gibi sebeplerden dolayı meydana gelmesi...

İnsanların cehaletlerini giderememe gibi bir durumun asla söz konusu olmaması...

İnsanların cehaletlerini giderme adına hiçbir faaliyet sergilememeleri...

Evet... Buraya kadar yapmış olduğumuz izahlardan dolayı bizler de tüm İslam ümmeti gibi böyle bir toplumun fertlerinin bu şartlar altında kesinlikle cehaletleri sebebiyle mazeret sahibi olmadıklarına inanıyıruz. Kim ki bunun dışında bir iddiada bulunursa Allah'ın dinini hafife almış, Rasulullah'ın öğreti-

sine sırt çevirmiş, mü'minlerin gittiği yolu terk etmiş ve Allah'ın dini adına nefsinden kaynaklanan bir hüküm ihdas etmiştir ki, Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in buyurduğu üzere böyle bir hüküm merdut olmaktan hali değildir. Allah *(Subhanehu ve Telâ)* şöyle buyurur:

> *"Kim, kendisine hidayet (doğru yol) besbelli olduktan sonra peygambere karşı çıkar, mü'minlerin yolundan başkasına uyarsa, onu yöneldiği yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir varış yeridir." (4 Nisa/115)*

Burada içinde yaşadığımız şu toplumun cehaletini kendileri için meşru bir mazeret gören İrca ehline şu soruyu yönelterek konuyu kapatmak istiyorum:

Ey İrca ehli! Her aklıselimin kabul edeceği üzere bugün Kur'an ve sünnet ilk günkü gibi tazeliğini korumaktadır. Allah'ın indirdiği hükümleri beyan eden âlimlerin kavilleri aramızdadır. İnsanlar sahih bilgiye ulaşamadıkları için değil, bilakis Allah'ın vahyinden yüz çevirmeleri, onu öğrenmek için uğraş vermemeleri ve dünya meşgalelerine dalmaları sebebiyle Allah'ın dininden cahil kalmışlardır. Bu şartlar altında tevhidi tamamen iptal eden ve Allah'a şirk koşan bir kimsenin cehaletinin mazeret olduğuna dair deliliniz nedir? Allah *(Subhanehu ve Telâ)*'nın da buyurduğu gibi:

> *"Eğer doğru söyleyenler iseniz (iddianızı ispat edecek) delilinizi getirin" (2 Bakara/111)*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Cehalet Özrüne Dair Şüphelerin Giderilmesi

Kitabımızın bu ikinci bölümünde cehaleti ilimden daha hayırlı gören muasır Mürcie'nin meşhur bazı şüphelerine değineceğiz. Ancak daha önce okuyucularımıza kitabımızın ilk bölümünde vermiş olduğumuz bilgiler ışığında konu ile alâkalı bazı usul kaidelerini ve konuya dair bazı esasları hatırlatacağız. Böylece okuyucu karşılaştığı her şüpheye bu temel kaideler ışığında yaklaşabilsin ve ortaya atılan şüphelerden etkilenmesin. Bunun hemen arkasından ise muasır Mürcie'nin kendi fasid akidelerini ispat edebilme adına ortaya attıkları 9 ayrı şüpheye değineceğiz. Bu şüpheler sırasıyla şunlardır:

* İbrahim *(aleyhisselam)*'ın Gök Cisimlerine "Bu benim Rabbim" Demesi

* Zatu Envat Hadisi

* Kudret Hadisi

* Muaz b. Cebel'in Rasulullah'a Secde Etmesi

* Havarilerin Gökten Sofra İndirilmesini İstemeleri

* Hz. Aişe'nin Allah'ın İlminden Şüphe Ettiği İddiası

* İbn-i Teymiye’nin Cehaleti Mazeret Görmesi Şüphesi

* Necid Alimlerinin Cehaleti Mazeret Görmesi Şüphesi

* Muasır Âlimlerin Cehaleti Mazeret Görmesi Şüphesi

Dikkat Edilmesi Gereken Asıllar

Bilinen bir gerçektir ki tarih boyunca İslam iddiası ile ortaya çıkan bütün mezhep ve fırkalar düşünce biçimlerini herhangi bir şekilde Kur'an ve sünnet ile delillendirmeye çalışmışlardır. İslam tarihinde Kur'an ve sünnetten delil getirmeksizin bir görüş ve fikir ileri süren tek bir mezhebe dahi rastlamak mümkün değildir.

Günümüz Türkiye'sinde gerek Müslümanların gerekse kendisini İslam'a nispet eden cemaatlerin hepsinin Kur'an ve sünnetten delil getirmeye çalıştıkları, tüm grupların kendi söz ve amellerini ayet ya da hadislerle delillendirmeye çalıştıkları malumdur. Bununla birlikte bu cemaatlerin birbirine taban tabana zıt, birbirlerinden oldukça farklı düşünce sistemlerine sahip oldukları da inkâr edilemez bir gerçektir. Beşeri sistemlerin içerisinde Müslümanlara en yakın olan bir partinin desteklenmesini vacip görenler de, böyle bir amelin küfür olduğunu iddia edenler de kendi düşüncelerini destekler mahiyette delil getirebilmektedirler.

Kanaatimizce bu tefrikanın ve farklı düşünce sistemlerinin ortaya çıkmasında en önemli etken ihlâstan uzak olmanın yanı sıra her bir gurup, cemaat ya da fırkanın nasları anlama noktasında temel usullere riayet etmemesi, sahih İslam düşüncesinin oluşması adına tespit edilmiş mukarrer kaidelerden uzak bir şekilde nasları yorumlamaya çalışmalarıdır. Zira Allah'ın kitabında bir çelişkinin olmadığı malumdur. Birbirine taban tabana zıt iki farklı görüşün Kur'an ve sünnetten delillendirilmesi elbette mümkün değildir. Burada asıl sorun kaynakta değildir. Buna karşılık sorunun temel sebebi Kur'an ve sünnetten gelişi güzel, keyfi bir biçimde delil getirmeye çalışmak, hiçbir kural ve kaide tanımaksızın kişilerin kendi düşüncelerini destekler mahiyette buldukları delillere sarılmalarıdır.

O halde meselenin çözümü açısından öncelikle “Kur'an ve sünneti en sağlıklı bir biçimde anlamamız için dikkat etmemiz gereken temel ve sabit kaideler nelerdir?” sorusunun cevabını aramamız gerekmektedir. Zira Allah'ın vahyinden en sağlıklı biçimde istidlalde bulunmanın yolu onu mutlak surette temel bazı kaideler ışığında anlamaya çalışmaktır. Gelişigüzel ve keyfi anlama faaliyetleri, vahyin sağlıklı anlaşılmasının önündeki en büyük engellerdendir. Hiç şüphesiz ki "Dinin muteber kaynaklarından şer'i hükümlerle istidlalde bulunmak gelişigüzel ve kişinin kendi nefsi arzularına bağlı değildir. Müctehidin mutlak surette izleyeceği yolların, faydalanacağı kaidelerin, gereğine bağlı kalacağı ölçülerin varlığı kaçınılmazdır."[97]

Bilinmelidir ki bir ayetten ya da hadisten çıkarılacak hükmün, diğer bütün ayet ve hadislere mutâbakat sağlaması şarttır. Kuran'ın bir ayetinden çıkarılan hükmün, Kuran'ın altı bini aşkın diğer tüm ayetleri ve Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in beyanları ile muhalefet halinde olmaması gerekir. Zira Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın indirdiklerinde bir çelişkinin olması düşünülemez. Bundan dolayı İslam âlimleri nasların en sağlıklı biçimde anlaşılabilmesi adına takdire şayan çalışmalarda bulunmuşlar, sahih İslam anlayışının teşekkülü için külli delillerden bir takım sabit kaideler çıkarmışlardır. Her ne kadar usul ilminde zikredilen bazı kaidelerin üzerinde ihtilaf olsa da İslam alimlerinin üzerinde ihtilaf etmediği, bilakis ittifak ettikleri mukarrer kaideler de mevcuttur. O halde İslam hukukuna dair hangi konu olursa olsun bu temel asıllardan, sabit kaidelerden uzak bir şekilde Kur'an ve sünnetten hüküm istinbatında bulunmaya çalışmak oldukça hatalı görüşlerin ortaya çıkmasına sebeb olacaktır ve nitekim olmuştur da...

Kur'an ve sünnetten yapılan bir istidlalin doğruluğu or-

---

[97] Abdulkerim Zeydan, el-Veciz Fi Usulu-u Fıkh, sy: 7.

taya konulan hükmün diğer bütün naslar ile uyum içerisinde olması ile mümkündür. Bunun için hangi konu ele alınırsa alınsın ilk adımda yapılması gereken, konuya dair gelen nasların bir arada değerlendirilmesidir. Zira bir nasta umum olarak bildirilen hüküm bir başka nasta tahsis edilmiş olabilir. Yine aynı şekilde mutlak bir ayetin bir başka ayet ve hadisle takyid edilmesi, mücmel bir ayetin bir başka nas ile beyan edilmiş olması mümkündür. Bu sebepten dolayı tek bir ayet ya da hadisi ele alarak "Bu konuda Allah'ın hükmü budur" demek hiçbir zaman sahih bir düşünce tarzını ortaya koymayacaktır. Konuya dair birkaç örnek vermekte fayda vardır. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurur:

"Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler." (2 Bakara/228)

Bu ayet ister zifaftan önce ister zifaftan sonra olsun boşanan bir kadının üç iddet beklemesi gerektiğini bildirmektedir. Şayet siz konuya dair sadece bu ayeti alır ve diğer ayetleri göz ardı ederseniz zifaftan önce ya da sonra farketmeksizin boşanan her kadının iddet beklemesi gerektiğini söylemek zorunda kalırsınız ki; bu hatalı bir görüş olacaktır. Zira Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurmaktadır:

"Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikâhlayıp, sonra onlara dokunmadan (cinsel ilişkide bulunmadan) kendilerini boşadığınızda, onlar üzerinde sizin sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur." (33 Ahzab/39)

Bu iki ayet bir arada değerlendirildiği zaman anlaşılacaktır ki, zifaftan sonra boşanan kadınların iddet beklemeleri gerekirken buna karşılık zifafa girmeden boşanan kadının iddet beklemesi gerekmez. Bu sonuca ulaşmak ise ancak nasların bir arada değerlendirilmesi ile mümkündür.

Aynı şekilde Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurmaktadır:

"Size ölü eti haram kılındı" (5 Maide/3)

Bu ayet karada ya da denizde farketmeksizin ölen bütün hayvanların etinin haram olduğunu bildirmektedir. Buna karşılık Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Deniz, suyu temizdir ve ölüsü helaldir"[98] buyurarak umum ifadeli ayetin hükmünü tahsis etmiştir.

Şayet sadece Maide Suresi ayetini kendinize delil olarak alır ve Rasulullah'ın beyanını göz ardı ederseniz denizde ölen hayvanların etlerinin yenilmesinin haram olduğunu söylemek zorunda kalırsınız. Ancak nasları bir arada değerlendirdiğimiz zaman bunun yanlış olduğu, denizin ölüsünün de helal kılındığı açığa çıkacaktır.

Konuya dair örnekleri uzatmak mümkündür. Ancak burada açıklamaya çalıştığımız husus hiç bir konunun sadece tek bir ayet ya da hadisle ele alınmaması, buna karşılık konuya dair gelen bütün nasların bir arada değerlendirilmesinin gerektiğidir.

Naslardan sahih bir şekilde hüküm istinbatında bulunmak için mutlak surette bağlı kalınması gereken diğer temel bir esas ise konunun muhkem naslar ışığında belirli bir hükme bağlanması, müteşabih nasların ise muhkem naslar sonucu ortaya çıkan hükme uygun bir şekilde tevil edilmesidir. Muhkem, mananın zahirinden anlaşılandır. Muhkem ayetlerin, getirmiş olduğu hükme delaleti, kat'idir. Tevil, tahsis, nesh söz konusu olmadığı gibi bir başka manaya hamli de caiz değildir. Muhkem nassın gereği ile amel etmek vaciptir.[99] Buna karşılık müteşabih ise, herhangi bir sebepten dolayı kendisi ile kastedilen mananın kapalı kaldığı lafızdır.[100] Şayet muhkem ve müteşabih naslar arasında zahiren bir ihtilaf ortaya çıkarsa

---

[98] Ebu Davud, Taharet, 41.

[99] Amîdi, İhkam, 1/218; Usulu-l Bezdevî, 1/74.

[100] Amîdi, İhkam, 1/218.

mutlak surette yapılması gereken, müteşabih nassı muhkem nassın manasına uygun bir şekilde tevil etmektir. Konunun daha iyi anlaşılması adına şu örnek oldukça yerindedir:

Bilindiği üzere gerek selef gerekse halef olmak üzere bütün Ehli sünnet âlimleri Allah'ı tevhid ederek ölen bir kimsenin her halûkârda cennete gireceği hususunda ittifak etmişlerdir. Bu kimse Allah'a şirk koşmaksızın öldüğü takdirde ya hiç cehenneme uğramaksızın cennete girecektir ya da cehennemde Allah'ın dilediği kadar kaldıktan sonra oradan çıkarılıp cennete girecektir. İmam Nevevî Müslim şerhinde bu bilgileri verdikten sonra şöyle demektedir:

"Bu kaide kitap, sünnet ve icma ile sabit olmuş bir kaidedir. Aynı şekilde bu kaide üzerinde tevatüren kat'i bilgi hâsıl olmuştur. Bundan dolayı bu sabit kaide ile zahiren muhalefet eden bir başka hadis ile karşılaştığımız zaman o hadisi bu kaideye uygun bir şekilde tevil etmemiz vaciptir ki böylece naslar arasını cem etmiş olalım."[101]

Kitabımızın konusu olan "*Cehalet Özrü*" meselesinde kanaatimce yapılan hataların temelinde de konunun muhkem naslar ışığında değerlendirilmemesi, konuya dair her bir gurubun sadece birkaç nassı ele alarak hüküm istinbatında bulunmaları yatmaktadır. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* kendisinde hiçbir kapalılığın bulunmadığı muhkem naslarda kendisine şirk koşulmasını asla affetmeyeceğini bildirmiştir. Bununla beraber Kur'an ayetleri açık ve net bir şekilde Allah'a şirk koşan kimseleri "*Müşrik*" olarak isimlendirmiştir. Kendilerine yakın dönemde bir uyarıcı gelmeyen Mekke cahiliyesinde yaşayanlar dahi Allah'a şirk koşmaları sebebiyle icmaen müşrik olarak isimlendirilmiştir. Bu açık hükümlere rağmen bazı çevreler, sadece bir kaç rivayeti delil getirerek genel bir hüküm ortaya

---

[101] Şerhu-n Nevevî Ale-l Müslim, 1/217.

koymakta, diğer muhkem naslara gözlerini kapamakta ve nasları istismar etmektedirler.

Dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan bir tanesi de getirilen delilin lafzının manaya delaletinin kat'i olup olmamasıdır. Şayet delilin lafzında ihtimal varsa ya da başka manaya hamli mümkünse muhkem naslar ışığında tespit edilen kaidenin terki asla caiz değildir. Burada yapılması gereken manaya delaleti zanni olan lafzın muhkem naslara en uygun biçimde tevil edilmesidir. İlerleyen sayfalarda da görüleceği üzere İrca ehlinin getirmiş olduğu delillerin hemen hemen hepsi bu minvaldedir. Onlar manaya delaleti zanni olan ve hatta birden fazla lafızla gelen rivayetlerden sadece kendi düşüncelerine uygun olanı almışlar, diğer lafızları ya da manaları görmezlikten gelmişlerdir.[102]

Bu noktada temel olarak bilinmesi gereken kaidelerden bir tanesi de "İhtimal olduğu zaman onun üzerine sabit kaidelerin kurulamayacağı" kaidesidir. Şayet herhangi bir lafzın konuya delaletinde farklı ihtimaller bulunuyorsa bu ihtimallerden bir tanesini seçip kendi tercihimizi sabit bir hüküm olarak görmek ve tercihimiz dışında kalan bütün görüşlerin bâtıl olduğunu iddia etmek bütünüyle hatalı bir tutumdur. Özellikle konu hakkında getirilen delilin muttefekun aleyh (üzerinde ittifak edilen) bir delil mi yoksa muhtelefun fih (üzerinde ihtilaf edilen) bir delil mi olduğuna dikkat edilmelidir.

Her hangi bir konuya dair alimlerin kavillerinden fayda-

---

[102] İrca ehlinin temel delillerinden bir tanesi olan "Kudret Hadisi" ve yine aynı şekilde Hz. Aişe'nin Allah'ın ilminden şüphe etmesine dair getirdikleri hadis birbirinden farklı birden çok lafızla rivayet edilmesine rağmen onların bu lafızlardan sadece kendi fasid akidelerine uygun olanı tercih etmeleri ve diğerlerini görmezlikten gelmeleri bir taraftan niyetlerinin ne denli bozuk olduğunun işareti iken diğer taraftan da nasları anlamak noktasında ne denli cahil olduklarının en güzel göstergesidir.

lanmak gerektiği zaman dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, alimlerin kavillerinin bir bütünlük içinde ele alınmasıdır. "Âlimlerin sözleri hepsi bir araya getirilerek incelenmelidir ki, mutlak olanı, şarta bağlı olanından, kapalı olanı ayrıntılarıyla açıklanmış olanından ayırt edilebilsin. Âlimlerin sözlerinin durumu da şer'i nasların durumu gibidir. Bu âlimlerce ittifak edilmiş bir husustur."[103]

Özellikle *“Cehalet Özrü”* konusunda alimlerin sözleri arasından istenilen fikre uygun nakilleri bulmak mümkündür. Bu yüzden İrca ehlinin bu noktada hilelerine aldanılmamalı alimlerin sözleri mutlaka belirli şartlar içerisinde ve bir bütün halinde incelenmelidir. Nitekim bu hususda dikkat çeken İbnu-l Lahham olarak meşhur Hanbeli alimlerinden Alaeddin Bala şöyle der:

"Bu kısım anlaşıldığı zaman burada cahil hükmü, onun özür sahibi olup olmadığı meselesi vardır. Şayet biz "Cahil mazeretlidir" dersek bundan anlaşılan bu cehaletin cahilin kendi kusurundan kaynaklanmadığı ve hükmü öğrenme noktasında kusurlu davranmadığı anlaşılmalıdır. Ancak kendi kusurundan kaynaklanan bir cehalet mevcutsa asla mazeret sahibi değildir."[104]

O halde burada İrca ehlinin cehalet özrüne dair alimlerden getirdikleri bütün deliller bu çerçevede incelenmeli, cehaletin özür olduğuna dair herhangi bir alimden nakil getirildiği zaman hemen “Hangi cahilin cehaleti mazerettir? Hangi konuda ve hangi ortamda cehalet mazerettir? Bu cehalet kişinin kendisinden mi yoksa dış şartlardan mı kaynaklanmaktadır?” soruları sorularak bu sorulara aynı alimlerin sözleri ile cevap bulmaya çalışılmalıdır. Nihayette ise alimlerin sözlerinin bir

---

[103] Abdulkadir b. Abdulaziz, El-Camiu Fi Talebi-l Ilmi-ş Şerif, 1/464.

[104] İbnu-l Lahham, el-Kavaid, 58.

hüccet olmadığı buna karşılık hüccetlendirilmeye muhtaç oldukları akıldan çıkarılmamalıdır.

Nasların sağlıklı anlaşılmasına dair buraya kadar anlattığımız basit ve temel bazı kurallardan[105] sonra, son olarak özellikle "*Cehalet Özrü*" konusunda kitabımızın birinci bölümünde vermiş olduğumuz bilgiler ışığında dikkat edilmesi gereken temel kaidelerin de açıklanması gerekmektedir.

"*Cehalet Özrü*" tartışmalarında ilk adımda cevaplandırılması gereken soru şudur?

"Cahil olan kişinin sıfatı nedir?"

Bu soruya doğru bir cevap bulmaksızın konunun diğer aşamalarına geçmeye gerek yoktur. Bu sorunun cevabını bularak işe başlamak ise konunun anlaşılmasını ve sağlıklı bir sonuca varılmasını kolaylaştıracaktır.

Cahil olan kişi aslen Allah'ın dinini din edinmiş, Allah'ın dininin dışında diğer tüm dinlerden teberri etmiş, Allah ve Rasulü bir söz söylediği zaman onu bütün kalbiyle tasdik ederek kabul etmiş bir kimse midir? Yoksa Allah'ın dinini din edinmekten oldukça uzak, atalarının kendisine miras bıraktığı bir dini din edinen, hayatının her alanında Allah'a şirk koşan, sahih din kendisine ulaştığı halde yüz çeviren bir kimse midir? Şayet cahil olan kimse aslen Müslüman olmayan, kendisini Müslüman zanneden, Allah'ın dini adına tek bir doğru bilgiye sahip olmayan, Allah'a hayatının her alanında şirk koşan bir kimse ise konu üzerinde sözü uzatmaya gerek dahi yoktur. Zira tüm İslam âlimleri, kâfirlerin küfrünü cehli mürekkebe bağlamışlar ve cehaletleri sebebiyle de kâfir toplumları özür sahibi kabul etmemişlerdir.

---

[105] "İrca Saldırılarına Karşı Şüphelerin Giderilmesi" isimli eserimizde bu konu daha detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bununla beraber Fıkıh Usulü kitaplarının "*İstinbat Metotları*" başlığı altında yapılan izahlar da bu konuda oldukça doyurucu bilgiler içermektedir.

Bununla birlikte şayet cahil olan kimse Müslüman ise cehaletinin sebebi araştırılmalıdır. Acaba bu kimsenin cehaleti kendi kusurundan mı kaynaklanıyor yoksa harici şartlardan mı? Şayet kişi dünya meşguliyetinden, Allah'ın dinine önem vermemesinden, sahih bilgiye ulaşmak için hiçbir gayret göstermemesinden dolayı cahil kalmış ise yine konunun detaylarına girmeye gerek yoktur. Zira böylesi bir cehalet, üzerinde hiçbir ihtilafın gerçekleşmediği bir şekilde sahibi için mazeret değildir.

Diğer taraftan sorgulanması gereken konulardan biri de cahil kalınan ortamın vasıflarıdır. Acaba cehaletin cereyan ettiği ortam sahih bilginin tamamen yok olduğu bir ortam mıdır? Yoksa sahih bilgiye ulaşma imkânı var mıdır? Eğer bu sorunun cevabı "İçinde yaşanılan ortamda sahih bilgiye ulaşmak mümkündür?" şeklinde ise konunun daha fazla detaylandırılmaya ihtiyacı yoktur. Böyle bir ortamda cehalet ancak kişilerin kendi kusurundan kaynaklanmaktadır ki, bu durumda cehaletin sahibi için bir özür teşkil etmediği ittifak ile sabittir. Ve son olarak sorgulanması gereken diğer konu ise cehaletin cereyan ettiği konudur. Acaba cehalet hangi konu üzerinde gerçekleşmektedir? Şayet kişi tevhidin aslından, dinin zaruretle bilinmesi gereken konularından, Kur’an, sünnet ve icma ile sabit olan bir hükmünden cahil kalmış ise konuyu uzatmanın yine gereği yoktur. Zira tüm bu konularda ilmin varlığı ile beraber cehaletin mazaret olmadığı ittifakla sabittir.

BİRİNCİ ŞÜPHE

İbrahim *(aleyhisselam)*'ın Gök Cisimlerine "Bu Benim Rabbimdir" Demesi

En'am Suresi'nin 74-80. ayetlerinde Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*, İbrahim *(aleyhisselam)*'ın şu kıssasını bizlere haber vermiştir:

"Hani İbrahim, babası Azer'e «Sen bir takım putları ilah mı ediniyorsun? Gerçekten ben seni ve kavmini apaçık bir sapıklık içinde görüyorum» demişti. Biz İbrahim'e kesin bilgiye varanlardan olsun diye göklerin ve yerin mülkünü böylece gösteriyorduk. Gece onu bürüyüp örtünce bir yıldız gördü ve «Bu (muymuş) benim rabbim?"» demişti. O sönüp gidince de «Ben böyle sönüp gidenleri sevmem"» demişti. Sonra ayı doğarken görünce de «Bu (muymuş) benim rabbim?» demiş, o da kaybolunca «Eğer rabbim bana hidayet etmezse ben mutlaka sapıklardan olurum» demişti. Sonra güneşi doğarken görünce «Bu (muymuş) benim rabbim? Çünkü bu daha büyük» demişti. O da batınca «Ey kavmim, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden tamamen uzağım. Şüphesiz ki ben yüzümü hanif olarak gökleri ve yeri yaratana çevirdim. Ve ben müşriklerden değilim» demişti. Kavmi ona karşı delil getirmeye kalkıştı. O da dedi ki: Beni doğru yola iletmişken benimle Allah hakkında mücadele mi ediyorsunuz? Ben ise O'na ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Meğerki Rabbim bir şey dilemiş olsun. Rabbimin ilmi her

şeyi kuşatmıştır. Hâlâ düşünüp öğüt almayacak mısınız?" (6 En'am/74–80)

İrca ehlinin kendisinden başka dünyada gelmiş geçmiş hiçbir kulun dile getirmediği[106] şaz görüşleri dillendirmekle meşhur şeyhlerinden bir tanesi bu ayetlere dair şöyle bir istidlalde bulunmuştur:

"Hiç şüphesiz Allah'tan başkasını rab olarak isimlendirmek, O'ndan başkasına -benim rabbim budur- şeklinde yönelmek insanı müşrik yapar. Ayette görüldüğü üzere İbrahim *(aleyhisselam)* ise gök cisimlerinin kendisinin rabbi olduğunu söylemiştir. Buna rağmen Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* İbrahim *(aleyhisselam)*'ın hiç müşriklerden olmadığını bildirmiştir. Zira İbrahim *(aleyhisselam)*'ın bu sözleri Allah'ı arama ve O'na yönelme aşamasında cehaleten söylenmiş sözlerdir. Hz. İbrahim rabbini arama aşamasında söylemiş olduğu şirk sözleri sebebi ile müşrik olmadığına göre cehaleten şirk işleyen kimse de özrü sebebiyle müşrik olmaz."

Allah'ın izniyle İrca ehlinin bu delillerine karşı deriz ki:

1- Öncelikle İbrahim *(aleyhisselam)*'ın *"Benim rabbim budur"* ifadesini, zahiri üzere almamızı engelleyen güçlü karineler vardır. Özellikle gramer açısından ifadenin zahiri üzere alınması pek mümkün gözükmemektedir. Nitekim bunun izahı aşağıda gelecektir. Bundan dolayı müfessirlerin cumhuru İbrahim *(aleyhisselam)*'ın bu ifadesine dair farklı görüşler sunmuşlardır. Daha işin başında lafzın delaletinin zannî olması ve yine aynı şekilde İrca ehlinin getirdiği delilin, muttefekun aleyh bir

---

[106] Bu satırları yazdığım günden bir hafta önce İrca Ehli arasında kendisine yeni yeni yer edinmeye çalışan, alimlerin kavillerini özellikle tahrif ederek aktarmakla meşhur şeyhlerinden bir tanesinin de aynı şüphe ile delil getirdiğini duyduğum zaman "Allah'ın saptırdığı bir kavme hiç kimsenin hidayet veremeyeceği" gerçeğini bir kez daha anlamış oldum.

delil olmayıp muhtelefun fih bir delil oluşu onların iddialarını geçersiz kılmaktadır.

2- En'am suresinin 74-80. ayetlerinde geçen ve Hz. İbrahim'e ait *"Benim rabbim budur"* ifadesine ilişkin tefsirlere baktığımızda ilk olarak zikredilen görüş İbn-i Cerir et-Taberi'nin görüşüdür. Taberi ayeti zahiri üzere almış ve İbrahim *(aleyhisselam)* bizzat gök cisimlerini rabbi olarak isimlendirdiğini söylemiş ancak bunun çocukluk evresinde rabbini arama aşamasında olduğunu belirtmiştir.

İmam Kurtubi tefsirinde bu görüşü dile getirirken temrid sigası ile[107] şu şekilde nakletmiştir:

"İbrahim *(aleyhisselam)* bu sözü, düşünme ve çocukluk dönemi ile bu konuda onun delilleri görmesinden önceki sürede söylemişti. Böyle bir durumda bu gibi yaklaşımlar küfür de olmaz, iman da olmaz."[108]

Ancak İbn-i Cerir et-Taberi bu görüşünden dolayı oldukça tepki almıştır. Bundan dolayı birçok müfessir[109] İbn-i Cerir'in bu görüşüne uzun uzun itirazlar getirmişlerdir. Bu konuda en geniş açıklama Hafız İbn-i Kesir'den gelmiştir:

"Gerçek şu ki İbrahim bu makamda kavmi ile münakaşa halinde olup, taptıkları heykel ve putlara ibadetlerinin batıl olduğunu açıklamaktadır.

> *"Şüphesiz İbrahim Allah'a itaat eden, Hakk'a yönelen bir önderdi. Ve hiçbir zaman müşriklerden olmadı. Allah'ın nimetlerine şükredendi. Allah onu seçmiş ve doğru yola iletmişti. Ve biz ona (İbrahim'e) iyilik verdik. Şüphesiz ki o, ahirette de salihlerdendir. Sonra da (ey Muhammed!)*

---

[107] Yani "Şöyle denilmiştir" diyerek görüşün sahih olmadığına işaret eden bir lafızla.

[108] El-Camiu Li Ahkam, 7/25.

[109] Begavi (3/161), Alusi (5/396), İbn-i Kesir (3/289) vs.

sana: "Hakk'a yönelen ve müşriklerden olmayan İbrahim'in dinine tabi ol" diye vahyettik." (16 Nahl /120–123)

"De ki: Rabbim, beni doğru yola iletti. Dosdoğru dine, Allah'ı birleyen İbrahim'in dinine. O, ortak koşanlardan değildi." (6 En'am/161)

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın hakkında böyle buyurduğu İbrahim *(aleyhisselam)*, bulunduğu bu yüksek makamda, nasıl sadece varlıklara bakarak Rabbini arama aşamasında olabilir? Buhari ve Müslim'de Ebu Hüreyre'den rivayet edilen bir hadisi şerifte Allah Rasulü *(sallallahu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurmuştur:

"Her doğan fıtrat üzerine doğar."[110]

Müslim'in sahihinde İyaz'dan rivayet edilen bir hadiste Allah Rasulü Allahu Teala'nın:

"Kullarımı hanifler olarak yarattım"[111] buyurduğunu söylemiştir.

Allahu Teala Kur'an'ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır:

"O halde yüzünü, Allah'ı bir tanıyarak dine, Allah'ın insanları üzerine yaratmış olduğu firtata doğrult. Allah'ın yaratışında değişiklik bulunmaz. Dosdoğru din budur. Fakat insanların çoğu bilmezler." (30 Rum/30)

"Hani bir zamanlar biz o dağı gölgelik gibi tepelerine çekmiştik de üzerlerine düşüyor zannettikleri bir sırada demiştik ki; "Size verdiğimiz kitabı kuvvetle tutun ve içindekini hatırınızdan çıkarmayın, umulur ki korunursunuz. Bir de Rabbin, Âdemoğullarından, bellerindeki zürriyetlerini alıp da onları kendi nefislerine şahit tutarak: Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" dediği vakit, "Pe-

---

[110] Müttefekun Aleyh

[111] Müslim H.N: 2865.

kâlâ Rabbimizsin, şahidiz" dediler. (Bunu) kıyamet günü "Bizim bundan haberimiz yoktu." demeyesiniz diye (yapmıştık). Yahut atalarımız daha önce şirk koşmuşlardı. Biz onlardan sonra gelen bir nesil idik, şimdi o batıl yolu tutanların yaptıkları yüzünden bizi helâk mi edeceksin, demeyesiniz diye (yapmıştık)." (7, Araf

/171–173)

Durum, diğer insanlar için böyle iken Allahu Teala'nın *"...Allah'a itaat eden, Hakk'a yönelen bir önder..." (16 Nahl/120)* kıldığı İbrahim Halil *(aleyhisselam)*, bu makamda nasıl bir bakıcı olabilir? Bilakis O Allah Rasulünden sonra en doğru seciye ve salim fıtrata hiç şüphesiz insanların en layığıdır. O'nun bu makamda sadece bir bakıcı olmayıp, kavmi ile şirk koşmaları hususunda münakaşa halinde olduğunu ayetin hemen peşinden gelen ayetler de teyid etmektedir."[112]

Kurtubi tefsirinde ilk görüşü zikrettikten sonra şunları söylemektedir:

"Kimisi de şöyle demiştir: Böyle bir rivayet (Hz. İbrahim'in bakış makamına dair getirilen rivayetler) sahih değildir. Ayrıca yüce Allah'ın peygamber olarak göndereceği kimsenin herhangi bir dönemde yüce Allah'ı tevhid etmeyeceği, O'nu tanımayacağı, Allah'ın dışındaki her türlü mabuddan uzak ve ondan ilişiğini kesmeyeceği bir zamanın olması mümkün değildir. Ayrıca böyle bir şey yüce Allah'ın şirkten koruduğu ve önceden beri, doğru yolu ve hidayeti vermiş olduğu, kesin bilgi sahibi olanlardan olması için ona göklerin ve yerin melekûtunu gösterdiği kimse için nasıl düşünülebilir? O'nun Allah'ı bilip tanımamakla nitelendirilmesi caiz olmaz. Aksine O ilk bakışından itibaren yüce Rabbini tanımıştır.

---

[112] İbn-i Kesir, 3/291 ve devamı.

Zeccac der ki: Kanatimce böyle bir cevap (Taberi'nin görüşünü kastetmektedir) hatalıdır. Ve söyleyenin bir yanlışıdır. Çünkü yüce Allah Hz. İbrahim'in şöyle dediğini bize haber vermektedir:

"Beni de evlatlarımı da putlara ibadet etmekten uzak tut."

Yine Allahu Teala bir başka ayeti kerimede şöyle buyurmaktadır:

"Hani o rabbine salim bir kalp ile gelmişti." (37 Saffat/84)

"Yani O yüce Allah'a hiçbir şekilde ortak koşmamıştı"[113]

Bilinmelidir ki muhakkik âlimlerin büyük bir çoğunluğu ilk görüşün yanlış bir görüş olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Ve hatta müfessirler, İbn-i Cerir et-Taberi'nin tercih ettiği görüşü zikrederlerken "Kimileri şöyle demiştir ancak bu hiçbir şey ifade etmez" şeklinde ifadeler kullanmışlar, ifadenin zahiri üzere alınmaması gerektiği görüşünü zikrederlerken ise "Muhakkik âlimler şöyle demiştir" şeklinde bir ifade kullanmışlardır. Burada birinci görüşün yanlışlığına dair müfessirlerin getirmiş oldukları delilleri zikretmek uygun olacaktır:

a- Allah'tan gayrısını rabb olarak isimlendirmek ittifakla küfürdür. Peygamberlerin ise kâfir olmaları icmaen mümkün değildir. Hatta bu noktada peygamberlerin büyük günah işleyip-işlemedikleri dahi tartışılmamış sadece küçük günahların kendilerinden sadır olup olamayacağı hususunda ihtilaf edilmiştir. Bu sebeple Hz. İbrahim'in nübüvvetten önce veya sonra böyle bir lafzı kullanması mümkün değildir. Hem önce yıldızları, sonra ayı, arkasından da güneşi rabbi olarak isimlendiren sonra da kavmini Âlemlerin rabbine çağıran bir kişi nasıl güvenilir bir elçi olabilir. İnsanlar demezler mi: "Bu kişi daha dün

[113] El-Camiu li Ahkam, 7/27.

gök cisimlerini bizler gibi rabbi olarak isimlendiriyordu. Şimdi de çıkmış başka bir rabb olduğunu iddia ediyor." Böyle bir kimse nasıl toplumu içerisinde güvenilir bir elçi olabilir.

b- Kuran'ı Kerim'e baktığımız da İbrahim *(aleyhisselam)*'ın düşündürücü, alay edici ve tartışmacı bir üslupla kavmini Allah'a ibadet etmeye, putlardan sakınmaya çağırdığı açık bir şekilde görülmektedir.

> *"Derken o, putları parça parça etti. Yalnız kendisine başvursunlar diye onların büyüğünü sağlam bıraktı. (Kavmi):"Tanrılarımıza bunu kim yaptı? Doğrusu o zalimlerden biridir." dediler. (Bazıları) -İbrahim denen bir gencin, onları diline doladığını duymuştuk- dediler. —O halde onu insanların gözleri önüne getirin, olur ki (aleyhinde) şahidlik ederler.- dediler. (İbrahim gelince ona) -Ey İbrahim! Bunu tanrılarımıza sen mi yaptın?- dediler. İbrahim: -Belki onu şu büyükleri yapmıştır, konuşabiliyorlarsa onlara sorun- dedi. Bunun üzerine vicdanlarına dönüp (kendi kendilerine) dediler ki: -Doğrusu siz haksızsınız.- Sonra yine (eski) kafalarına döndüler: -And olsun ki (Ey İbrahim!) bunların konuşmayacağını (sen de) bilirsin.- dediler. (İbrahim) dedi ki: -O halde, Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda ve zarar veremeyecek olan putlara mı tapıyorsunuz? Size de, Allah'ı bırakıp taptıklarınıza da yazıklar olsun, siz hâlâ akıllanmayacak mısınız?" (31 Enbiya/58–68)*

Görüleceği üzere Hz. İbrahim burada kavmi ile kısmen alay etmiş, onları düşündürücü bir üslupla dinine davet etmiştir. Burada Hz. İbrahim'in kavmine hücceti büyük putlarının hiçbir şeye güç yetiremeyeceğini ortaya koymasıdır. Ve yine Bakara Suresi'nde Hz. İbrahim'in Nemrudla tartışması incelendiği zaman görülecektir ki, Hz. İbrahim orada da Nemrud'u düşündürücü bir uslupla davet etmiş, öldürmeye ve diriltmeye gücü olmayan, güneşe hükmetme yetkisi bulunmayan birisinin

rabb olamayacağını beyan etmiş ve bunu Nemrud'a karşı açık bir hüccet olarak getirmiştir. Aynı şekilde İbrahim *(aleyhisselam),* En'am Suresi ayetlerinde de gök cisimlerine ibadet eden toplumunu düşündürücü bir uslupla dinine davet etmiş, kaybolan, yok olup giden şeylerin rabb olamayacağını kavmine hüccet olarak sunmuştur. En'am Suresi'nin 80. ayetinde görüleceği üzere Hz. İbrahim'in sözü bittikten sonra kavmi de Hz. İbrahim'le tartışmaya başlamış ve O'na hüccet getirmeye kalkışmıştır.

"Kavmi ona karşı delil getirmeye kalkıştı." (6 En'am/80)

İbrahim *(aleyhisselam)*'ın bu noktada kavmi ile tartışma içerisinde olduğunun en büyük delillerinden bir tanesi de kıssanın sonunda ki 83. ayettir. Allahu Teala burada şöyle buyurmaktadır:

"İşte bu kavmine karşı İbrahim'e verdiğimiz hüccetimiz idi." (6 En'am/83)

"Burada *"işte bu"* sözü ile Hz. İbrahim'in kavmiyle tartışma esnasında onlara karşı getirmiş olduğu ve kendilerini bunlar vasıtasıyla yenik düşürmüş olduğu bütün delillere işaret edilmektedir."[114]

"Bu ayette –kavmine karşı- denmiş ancak –kendisine karşı, kendisi için- denmemiştir. Binaenaleyh bu münazaranın, O'nun kendisi için dini ve marifetullahı elde etmek için değil, kavmini imana ve tevhide götürmek üzere yapılmış olduğu anlaşılır."[115]

c- En'am Suresi'nin 74–80. ayetleri gramer olarak incelendiğinde bir peşi sıralığın, bir takibiyyetin olduğu görülmektedir.

Örneğin 75. ayetin hemen başında yer alan "kaf harfi"

---

[114] El-Camiu li Ahkam, 7/32.

[115] Razi Tefsiri, 1/1815.

teşbih içindir. Bu ise daha önce geçmiş olan bir gaibe işaret eder. Burada daha önce zikredilen ise Hz. İbrahim'in putlara tapmayı çirkin ve kabih addetmiş olmasıdır. Buna göre mana -İbrahim'e, putlara tapmanın çirkinliğini gösterdiğimiz gibi, O'na göklerin ve yerin büyük mülkünü de gösteriyoruz- şeklinde olur."[116] Bu ifadeden sonra ise 76. ayet gelmektedir ki, bu ayetin hemen başında bulunan "Fe harfi", tertibi yani bu işlerin peşi sıra olduğunu bildirmektedir.

O halde ayetlerden anlaşılan Hz. İbrahim önce babasının karşısına çıkmış, O'nu ve kavmini putlara ibadet ettiği için aşağılamış, onlara karşı beraatini, ayrılığını ortaya koymuş, sonra Allahu Teala tarafından gökyüzünün ve yeryüzünün melekûtu kendisine gösterilmiş, arkasından da bu olay cereyan etmiştir.

Dikkat edilmesi gereken bir husus daha vardır. Meryem suresi ayetlerinde Hz. İbrahim'in babasını tevhide daveti incelendiğinde orada "Ey babacığım" diyerek tamamen yumuşak bir uslup kullanmış, burada ise sert ve kınayıcı sözler kullanmıştır. Bu durum, İbrahim *(aleyhisselam)*'ın bu çağrısının davetinin son aşamasında gerçekleştiğini göstermektedir. Çünkü ilk başlarda güzel bir öğütle muhatab tevhide davet edilmiş, tebliğe muanid bir kâfir olarak karşılık verdiği ve kendisinden ümid kesildiği zaman sert ve kınayıcı bir dil kullanılmıştır. Hz. İbrahim'e babasına karşı davetinin bu son aşamasından sonra göklerin ve yerin melekûtu gösterilmiştir. Bunun sebebi ise yakını inananlardan olması içindir. Yani Hz. İbrahim iman edenlerden idi. Ancak bu sayede imanı yakînlik kazanacaktı. Tıpkı Bakara Suresi'nde geçtiği üzere:

> *"Bir zamanlar İbrahim de: -Ey Rabbim! Ölüleri nasıl diriltti̇ğini bana göster!- demişti. Allah: -İnanmadın mı ki?- buyurdu. İbrahim: -İnandım, fakat kalbim iyice yatışsın diye istiyorum.- dedi." (2 Bakara/260)*

---

[116] Razi Tefsiri, 1/1815.

En'am Suresi'nin 75. ayetine dair tefsirlerde şu bilgiler yer almaktadır:

> *"İşte böylece yakînen inananlardan olması için biz İbrahim'e göklerin ve yerin melekutunu gösteriyorduk" (6 En'am /75)*

Razi bu ayetin tefsirine dair görüşleri zikrederken göklerin ve yerin melekûtunun İbrahim *(aleyhisselam)*'a gösterilmesinin içeriği hakkında "Allah, Hz. İbrahim için Arşı, Kürsiyi ve madde âleminin kendisinde son bulduğu yere kadar olan kısmı görsün diye gökleri, yine maddi âlemin kendisinde son bulacağı en son safhaya kadar olan yerleri açtı. Böylece Hz. İbrahim, göklerin ve yerin içindeki son derece şaşırtıcı ve akıllara durgunluk veren şeyleri gördü" dedikten sonra bu görmenin cismani mi yoksa ruhani mi olduğu hususunda tartışmaları anlatmaktadır.[117]

İbn-i Kesir göklerin ve yerin melekûtunun İbrahim *(aleyhisselam)*'a gösterilmesinin içeriği hakkında der ki: "İbn-i Cerir, Mücahid, Ata, Said b. Cubeyr, Süddi ve başkalarından gelen rivayete göre gökler ona açıldı göklerde bulunana baktı."[118]

Şimdi babasına karşı sert bir uslupla davette bulunan, kavminden ve onların ilahlarından beri olduğunu haykıran ve arkasından göklerin ve yerin kapılarının kendisine açıldığı İbrahim *(aleyhisselam)*, tüm bunlardan sonra nasıl Allah'tan başkasını Rabbi olarak isimlendirebilir? Zaten ayetin bu şekilde gelmesi birinci görüşün yanlışlığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yukarıda saydığımız 3 nedenden dolayı muhakkik alimlerin ekserisi İbrahim *(aleyhisselam)*'ın "*Bu(mu)dur benim rabbim?" i*fadesini zahiri üzerine almamışlardır. Zira yukarıda be-

---

[117] Razi Tefsiri, 1/1814.

[118] İbn-i Kesir, 3/292.

lirtilen deliller bu ayetin zahiri lafzı üzere alınamayacağını ortaya koymaktadır. Tefsirlere baktığımızda ayetlerde geçen *"Bu(mu)dur benim rabbim"* ifadesine dair şu görüşler yer almaktadır:

Celaleyn Tefsiri sahibi ayeti, "Sizin zannınıza göre benim rabbim bu" şeklinde tefsir etmiştir.[119] Nitekim Zeccac'da aynı görüşü tercih ettiğini zikretmiştir. "Kanaatimce, bunun anlamı –sizin dediğinize göre benim rabbim budur- şeklindedir. Çünkü onlar putlara, güneşe ve aya tapıyorlardı."[120]

Kurtubi ayete dair görüşleri zikrederken bazı müfessirlerin "Sizin iddianıza göre benim rabbim budur" şeklinde ayeti açıkladıklarını belirtmiştir.[121]

Kur'an'da bunun örneği çoktur. Mesela Duhan Suresi'nde Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

> *"Allah meleklere şöyle emreder. —Şunu tutun da Cehennem'in ortasına sürükleyin. Sonra onun başının üstüne kaynar su azabından dökün.- Ona şöyle denir! —Tat bakalım azabı! Hani sen Aziz ve Kerim idin.-" (44 Duhan/47–49)*[122]

Ayetin *"Hani sen aziz ve kerim idin"* ifadesi, "Sen kendi iddiana göre böyle idin, kendini aziz ve kerim zannediyordun" demektir.

Bir başka ayeti kerimede Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

> *"Sonra kıyamet günü Allah, o kâfirleri rezil rüsvay edecek ve diyecek ki: -Hani uğrunda müminlere karşı düş-*

---

[119] Celaleyn Tefsiri, 1/355

[120] El-Camiu li Ahkam 7/30.

[121] El-Camiu li Ahkam 7/30.

[122] Ayetin orijinalinde geçen ifade aynen *"Şüphesiz sen Aziz ve Kerimsin"* şeklindedir.

man kesildiğiniz ortaklarım nerede?-" (16 Nahl /27)

Yine bu ayette de görüleceği üzere Allahu Teala müşriklerin kendisinden başka ibadet ettiği nesneleri ortakları olarak nitelemektedir. Hâlbuki Allah'ın hiçbir ortağı yoktur. Bu ifadenin takdiri "Sizin iddia ettiğinize göre ortağım olduğunu söyledikleriniz nerede" demektir. Aynı ifade Kasas Suresi'nin 74. ayetinde de geçmektedir. Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de "Ey İlahların ilahı" diyerek Allahu Teala'ya seslenmiştir. Allah'tan başka ilah yoktur ki, Allahu Teala ilahların ilahı olsun. Bu ifadenin takdiri ise "O müşrik ve kâfirlerin iddiasına göre ilah olanların ilahı" demektir.[123]

***** Müfessirlerden bir kısmı ayetin başında mahzuf bir istifhamı inkarinin olduğunu söylemişlerdir. Fakat sözden anlaşılacağı üzere ihtiyaç hissedilmediğinden dolayı istifham harfi hazfolmuş, düşürülmüştür.[124] O halde anlam *"Bu –muymuş-benim rabbim?"* şeklinde olmaktadır. Kurtubi tefsirinde bu şekilde kullanılışa dair Arap edebiyatından şiirler delil getirmektedir.

***** Müfessirlerden bir kısmı yukarıda da belirttiğimiz gibi İbrahim *(aleyhisselam)*'ın bu sözünü kavmi ile tartışma esnasında inkari olarak söylediğini tercih etmişlerdir. Bu konuyu yukarıda zikretmiştik.

***** Müfessirlerden bir kısmı ifadenin başına *"kavl"* maddesi eklemişlerdir. O zaman ifade *"Onlar bu benim rabbimdir diyorlar"* şeklinde olmaktadır. Kur'an'ı Kerim'de bu şekilde kullanış da mevcuddur. Bakara Suresi'nin 127. ayetinde İbrahim ve İsmail *(aleyhisselam)*'ın duasında kavl maddesi hazfolmuştur (düşürülmüştür). Ve yine aynı şekilde Zümer Su-

---

[123] Bu noktada örnekler pek çoktur. Dileyen tefsir kitaplarına müracaat edebilir. Bizim bu bölümde getirdiğimiz deliller İbn-i Kesir ve Kurtubi tefsirinden alınmıştır.

[124] Razi Tefsiri, 1/1815; el-Camiu li Ahkâm, 7/30.

resi'nin 3. ayetinde müşriklerin putlarına ibadet etmelerinin sebebi zikredilirken bu şekilde bir hazf açıkça görülmektedir. Zaten bu kullanım Arap dilinde meşhurdur.

***** Müfessirlerden bir kısmı İbrahim *(aleyhisselam)*'ın bu sözü istihza yani alay yolu ile söylediğini belirtmişlerdir. Nitekim bir topluluğa önderlik yapan aciz bir kimseye karşı "Bu sizin lideriniz, önderinizdir..." denilir.[125]

3- Tüm bu izahlarla beraber kitabımızın ilk bölümünde "*Cehalet Özrü*" konusunun cahil, mechel ve mechul açısından ele alınması gerektiğini söylemiştik. O halde burada cahil kalınan ortamın sıfatlarını tespit etmek gerekmektedir. Acaba (onların iddialarına göre) Hz. İbrahim'in Rabbi'ni tanımadığı ortamın sıfatları nelerdir? Hz. İbrahim kendisinden önceki şeriate dair bilgilerin bütünüyle apaçık olduğu bir dönemde mi (onların iddialarına göre) rabbini tanıyamamış yoksa sahih bilgiye dair hiçbir kırıntının olmadığı bir dönemde mi (onların iddialarına göre) rabbini tanıyamamıştır? Şayet İbrahim *(aleyhisselam)*'ın (onların iddialarına göre) rabbini tanıyamadığı dönemde Allah'ı tanıtan bir kitap, o kitabı beyan eden rasulün açıklamaları ve bu açıklamalara dair ilim ehlinin sözleri mevcut ise ve bu şartlar altında İbrahim *(aleyhisselam)* hala rabbini tanıyamamışsa İrca ehlinin bu delili yerinde bir delildir. Ancak İbrahim *(aleyhisselam)* kendisinden önceki şeriatin bilgilerinin neredeyse tamamen kaybolduğu bir dönemde yaşadı ise onların delilleri fasit bir delildir. Zira bu delil günümüz toplumlarının cehaletinin mazeret olduğunu ispat etme adına getirilmektedir ve günümüz dünyasında son şeriat bütünüyle ilk günkü gibi karşımızda durmaktadır. Bu yüzden birbirinden farklı iki

---

[125] Müfessirlerin bu noktadaki görüşlerine dair adı geçen ayetlerin tefsirine dair uzun uzadıya açıklamalar vardır. Daha geniş bilgi edinmek isteyenler tefsirlere bakabilirler.

dönemi kıyaslamak fasid bir kıyas olmaktan öteye geçmeyecektir.

Sonuç olarak En'am Suresi'nin 74–80. ayetlerine dair bu şekilde geniş bir açıklamadan sonra "İbrahim *(aleyhisselam)* küfür sözü söylemesine rağmen kâfir olmamıştır. O halde cehaleten şirki gerektiren bir lafız telaffuz eden kimse de müşrik olarak isimlendirilemez" şeklinde bir iddia ile ortaya çıkan sekiz bin cilt kitabı olan şeyhimize(!) birkaç noktayı hatırlatmakta fayda vardır:

1- Ey şeyh efendi! Allah sana basiret versin. Neden kendi fasid akideni ispat edebilmek için her zaman muhtelefun fih (ihtilaflı olan) nasları delil getirmeye çalışıyorsun. Hâlbuki ilmin edebi istidlali, ihtilaflı olanın üzerine değil ittifak edilenin üzerine kurmaktır.

2- Ve yine ilmin diğer bir edebi de ihtilaflı da olsa sahih olan ile delil getirmektir. Üzerinde ihtilaf edilen görüşler arasında kendi düşüncene en yakın olanı seçmek naslara kendi hevanı tasdik ettirmeye çalışmaktan başka bir şey değildir. Peki, sence ayetlerdeki ifadenin zahiri üzere alınmasını gerekli kılan amil nedir? Sekiz bin cilt kitabının içinde üç beş tefsire bakıp bu konuda sahih olan görüşün ne olduğunu anlamak sana çok mu zor geldi?

3- Ey şeyh efendi! Peki diyelim ki bu konuda İbn-i Cerir et-Taberi'nin ifadenin zahiri üzere kalması gerektiği görüşünün doğru olduğunu kabul ettik. İnan bu bile senin getirdiğin fasid görüşü ispat etmez. Zira bu konuda Kurtubi'nin yukarıda naklettiğim sözlerini iyice anlamaya çalışırsan (senden sahih bir anlayış beklerken ne kadar büyük bir şey istediğimin farkındayım) göreceksin ki bu daha çocukluk döneminde İbrahim *(aleyhisselam)*'ın rabbini arama aşamasında olduğu bir zamandadır. Peki, bizim seninle aramızdaki ihtilaf çocukluk döneminde rabbini arayış içerisinde olan kimseler üzerine midir

acaba? Sen her söz ve fiilin sahibini kâfir yapmayacağını, içinde yaşadığımız toplumun cehaleten şirk koştuğunu, bunun ise kendileri için bir mazeret teşkil ettiğini söyledikten sonra bu delili getiriyorsun. Acaba içinde yaşadığımız bu toplum rabbini arama aşamasında mı Allah'a şirk koşmaktadırlar? Hangi akıl sahibi böyle bir şeyi iddia edebilir? İçinde yaşadığımız müşrik toplumun Rabbine yönelme, O'nu arama diye bir hali mevcut değildir ki böyle bir delil ileri sürülmektedir. Bilakis içinde yaşadığımız toplum hayatının her alanında Allah'a şirk koşan, Allah'ın dinini öğrenme noktasında ise hiçbir gayret göstermeyen bir topluluktur. Acaba sen Allah'tan hiç mi utanmazsın ki (senin iddiana göre) rabbini arama aşamasında ve çocukluk döneminde bu ifadeyi kullanan İbrahim *(aleyhisselam)*'ı içinde yaşadığımız kâfir ve müşrik bir toplulukla kıyas etmektesin.

4- Peki şeyh tüm bunları bir kenara bırakalım... Acaba bizim seninle ihtilafımız cehaletin, İbrahim *(aleyhisselam)*'ın şeriatinde mazeret olup olmadığı mıdır yoksa Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in şeriatinde mazeret olup olmadığı mıdır?

İşte burada sözlerimi iyi dinlemeni istiyorum. Belki sekiz bin cilt kitaptan öğrenemediklerini burada birkaç satırdan öğrenirsin. (Senden yine ne büyük bir şey istediğimin elbette farkındayım.) Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* şöyle buyurur:

"Biz peygamberler topluluğu baba bir kardeşleriz; dinimiz birdir."[126]

Burada tevhidin aslında birleşmeye, dinin fürûunda ve hükümlerinde çeşitliliğe işaret vardır. Kişiler üzerinde onların kafir ve müşrik olmasını engelleyen arızi durumlar şeriatlere göre farklılık arzedebilmektedir. Mesela ikrah (zorlama) halinde geçmiş ümmetlerden her hangi bir kimse şirk ve küfür lafzını kullanırsa kafir ve müşrik oluyordu. Ancak bizim şeriatımız-

---

[126] Bu Hadisi Ebu Hüreyre'den naklen Buhari rivayet etmiştir.

da bir kolaylık olmak üzere ikrah (zorlama) halinde kişiler küfür ve şirk lafızlarından dolayı kafir ve müşrik olmazlar. Ancak geçmiş şeriatlerde böyle bir ruhsat yoktur. Kur'an kıssalarına baktığımızda geçmiş şeriatlerde böyle bir ruhsatı asla göremeyiz. Bilakis birçok davetçi ölüm tehdidine rağmen imanlarından dönmemişlerdir. Ashab-ı Karye'nin davetçileri, Uhdud Ashabı, Firavun'un sihirbazları bu konuda en net örneklerdendir. Bununla beraber Ashab-ı Kehf kıssasında şu ayet durumu en net haliyle ortaya koymaktadır:

> *"Şimdi siz birinizi, bu gümüş paranızla şehre gönderin de baksın, hangi yiyecek daha temiz ise, ondan size azık getirsin. Hem çok dikkatli davransın ve sizi kimseye sezdirmesin. Çünkü şehir halkı, sizi ellerine geçirirlerse muhakkak sizi taşlayarak öldürürler veya kendi dinlerine çevirirler ki, o zaman siz asla kurtuluşa eremezsiniz." (18 Kehf/19-20)*

Ashabı kehf, ölüm tehdidi gibi bir durumda dahi onların dinine göre hareket etse kurtuluşa eremeyecekti. Zira ikrah halinde küfür kelimesini söylemek ya da böyle bir amelde bulunmak onlar için bir ruhsat değildi. Ancak geçmiş ümmetlere verilmeyen bu ruhsat Muhammed *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in şeriatinde vardır.

Aynı şekilde cehaleten ya da başka arızi şartlar altında küfrü ve şirki gerektirecek bir sözün söylenmesine bizden önceki ümmetlerin şeriatinde bir ruhsat tanınmış olabilir. Ancak bizim ihtilafımız Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in getirdiği dinde böyle ruhsatın olup olmadığı noktasındadır. İşte bu sebepten dolayı senin bu delilin diğer delillerin gibi fasid olmaktan öteye geçmemektedir. Hiç şüphesiz en doğrusunu Allah bilir.

İKİNCİ ŞÜPHE

Zatu Envat Hadisi

Cehaletin ilimden daha hayırlı olduğunu haykırırcasına buldukları her nastan "Cehalet özürdür" hükmünü çıkarmayı kendilerine din edinmiş olan muasır Mürcie'nin temel şüphelerinden bir tanesi "*Zatu Envat*" hâdisesidir. Ebu Vakıd el-Leysi'den rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:

Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile beraber Huneyn'e gidiyorduk. O dönemde biz küfürden yeni kurtulmuştuk. Müşriklerin bir ağaçları vardı. Onu tavaf ediyorlar üzerine silahlarını asıyorlardı. Bu ağaca "Zatu Envat" diyorlardı. Biz bunlardan birinin yanından geçerken "Ey Allah'ın Rasulü! Onların ki gibi bize de bir zatu envat yap" dedik. Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Allahu Ekber! Sizin bu söylediğiniz şey İsrailoğulları'nın Musa'ya «*Onların ilahları gibi bizim için de bir ilah yap*» *(7 Araf/138)* sözü gibidir. Siz, sizden öncekilerin yolunu aynen takip edeceksiniz" demiştir.[127]

Fâsid akîdelerini delillendirebilme adına bütün enerjile-

---

[127] Süneni Tirmizi, 2106.

rini "*Cehalet Özrü*" konusunda harcayan İrca ehli bu hadisi zikrettikten sonra "Sahabeler büyük şirk olan bir ameli Rasulullah'tan istemişler. Ancak Rasulullah onları tekfir etmemiştir. Zira onlar cahildirler. Bu hâdise cehaletin mazeret olduğunun delilidir" şeklinde iddialarda bulunmuşlardır.

Zatu Envat, müşrik Arapların silahlarını astıkları, etrafında tavaf yaptıkları, kendisinden bereket umdukları, yanında kurban kestikleri bir ağacın ismidir. Müşrikler bu ağaçtan bereket umdukları için onun yanında böyle fiillerde bulunmakta idiler.[128] Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile beraber cihada çıkan ve henüz yeni Müslüman olan bazı kimseler müşriklerin bu fiillerini görünce Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e "Ey Allah'ın Rasulü! Onlarınki gibi bize de bir zatu envat yap" demişlerdir.

Allah'a hamd olsun ki, onların getirmiş olduğu bu hadiste de kendi lehlerine delil olabilecek bir yön yoktur. Konunun ayrıntıları şu şekildedir:

1- Öncelikle muasır Mürcie'nin getirmiş olduğu bu delil aramızdaki ihtilafa dair muhkem bir nas değildir. Zira bu rivayette sahabelerden sadır olan talebin sahibini İslam'dan çıkaran büyük şirk mi yoksa sahibini İslam'dan çıkarmayan küçük şirk mi olduğu aşikâr değildir. Bu noktadaki kapalılık, rivayetin delaletinin zannî olması, birden fazla ihtimali bünyesinde barındırması, rivayetin konuya dair muhkem bir delil olmadığını göstermektedir. O halde burada evveliyatla yapılması gereken, konunun delaleti kat'i muhkem nasları ışığında değerlendirilmesidir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* kendisine şirk koşanları asla affetmeyeceğini bildirmiş ve onları kitabında müşrikler olarak isimlendirmiştir. Bu muhkem nasların "Şayet kişi cehaleten Allah'a şirk koşarsa müşrik olarak isimlendirilemez" şeklinde

---

[128] En-Nihaye fi Garibil Eser, 2/294; Lisanu-l Arab, 7/418; Tehzibul Luga, 4/484.

tahsis edilmesi ancak kendileri gibi muhkem naslarla olmalıdır. Konuya dair açık ve sarih ayetleri terk ederek delaleti tamamen zanni bir rivayetle istinbatta bulunmak cehaletin doruk noktasıdır.

2- Bu rivayetin İrca ehlinin fasid akîdesi lehine delil olamayacağının bir başka yönü ise "İhtimal taşıyan fiillerden dolayı kişi tekfir edilmez" kaidesidir. Şayet bir kimsenin sözünün ya da amelinin şirke delaleti ihtimal taşıyorsa bu kimsenin tekfir edilemeyeceği kabul görmüş sabit bir kaidedir. Nitekim İbn-i Teymiye *(rahimehullah)* bu kaideyi "İhtimal taşıyan bir sebepten dolayı kişiler tekfir edilmez"[129] şeklinde dile getirmiştir.[130] Zatu envat olayında sahabilerin isteklerinin bütük şirke hamli bütünüyle ihtimal dahilindedir. Bu yüzden "Rasulullah ihtimal taşıyan bir amelden dolayı kendisi ile cihada çıkan sahabisini tekfir etmemiştir" demek mümkündür.

3- Âlimler ittifakla, Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e yöneltilen talebin büyük şirk olmadığını söylemişlerdir.[131] Şeyhu-l İslam İbn-i Teymiye *(rahimehullah)* bu rivayeti "Mecmuu-l Fetava" isimli eserinde üç ayrı yerde, "İktidau-s Sıratı Mustakîm" isimli eserinde ise iki ayrı yerde zikretmiştir. Şeyhul İslam özellikle hadisi "Kâfirlere Benzemenin Neyhedilmesi" konusunda ele alırken bir başka yerde ise kendisine, özel bazı yerlerin ziyaret edilerek orada Allah'a dua edil-

---

[129] Es-Sarimul Meslul, 496

[130] İrca ehli bu rivayeti delil getirmekle büyük bir iki yüzlülük örneği sergilemektedir. Zira onlar "Tekfir Fitnesi" adı altında yapmış oldukları bütün sohbetlerde "İhtimal taşıyan fiillerden dolayı kişi tekfir edilmez" kaidesini dillerinden hiç düşürmezler. Ancak "*Cehalet Özrü*" konusu açıldığı zaman ise dillerinden düşürmedikleri bu kaideyi bir anda unutuvermişlerdir.

[131] Her ne kadar son dönemde Necid ulemasından talebin büyük şirk olduğunu söyleyen birkaç âlim olmuşsa da bunlar şaz görüşlerdir ve itibar edilmez.

mesinin ya da buna benzer fiillerde bulunmanın hükmü sorulmuş o ise bu rivayeti delil getirerek şöyle demiştir:

"Bunların hepsi bid'attir. Cahiliye ehlinin amellerinden olup şirke götüren yollardır."[132]

Yine bir başka yerde aynı hadisi zikrederek şöyle demiştir:

"Bu hadiste görüleceği üzere Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* sahabilerin, gölgesine sığınacakları, silahlarını asacakları basit bir ağaç istemek suretiyle kâfirlere benzeme (çalışmalarını) nasıl inkâr etmektedir. Şu halde bundan çok daha büyük önem arzeden konularda müşriklere benzemeye ya da bizzat şirkin kendisine özenmeye nasıl izin verilebilir?"[133]

Aynı şekilde İmam Suyuti tazim edilmemesi gereken yerlerin yüceltilmesi konusunu izah ederken bu noktada yapılan bid'atlerden bahsederek İbn-i Teymiye'nin ifadelerinin aynısını kullanmıştır:

"Dikkat ediniz. Onların sadece mücerred bir şekilde kâfirlere benzeme isteklerini Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ne şekilde inkâr etmektedir."[134]

İmam Şatibi Ehli kitabın bid'atlerine uyma konusunu anlatırken Müslümanların da geçmiş ümmetlerin işlemiş oldukları bid'atlerin aynısını yapacaklarını belirttikten sonra bu hadisi zikrederek şöyle demiştir:

"Muhakkak ki Zatu Envat edinmek Allah'tan başka ilahlar edinmeye benzer. Ancak bu bizzat Allah'tan başka bir ilah edinmek değildir."[135]

---

[132] Mecmuu-l Fetava, 6/224.

[133] İktidau-s Sıratı Mustakîm, 2/217.

[134] El-Emru bil İttiba ve-n Nehyu ani-l İbtida, sy:9.

[135] İtisam, 2/296.

Kadı Ebu Bekir İbnu-l Arabi bu rivayeti aktardıktan sonra şöyle demiştir:

"Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* onları bid'atlere uymaktan sakındırmış ve sünneti ihya etmelerini emretmiştir."[136]

Muhammed bin Abdulvehhab Kitabu- Tevhid'de "Ağaç, Taş ve Bunun Benzeri Şeylerle Teberruk Etmek" babında bu hadisi getirmiş ve şöyle demiştir:

"Bu hadisten şirkin büyük şirk ve küçük şirk olmak üzere ikiye ayrıldığı görülmektedir. Ancak onlar bununla mürted olmamışlardır."

Bilindiği üzere bizim İrca eli ile aramızdaki ihtilafın aslı, hayatını Allah'a şirk koşarak geçiren bir toplumun cehaleti sebebi ile mazeretli olup olmayacağı yönündedir. Ancak onların getirmiş oldukları bu rivayette Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e yöneltilen talebin büyük şirk olmaması ve özellikle de ilim ehlinin hemen hemen tamamının böyle bir amelin büyük şirk olmadığını açık bir şekilde belirtmeleri muhaliflerimizin getirmiş olduğu delilin konumuz açısından delil olma özelliğini yitirdiğinin en güzel ispatıdır.

4- Tüm bu izahlarla beraber sahabilerin taleplerinin büyük şirk olduğunu kabul etsek dahi hadiste onların cahil oldukları için Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* tarafından tekfir edilmediklerine dair bir açıklama yoktur. Yani Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in onları cahil oldukları için tekfir etmediğine dair hadiste hiçbir işaret yoktur. İstenilen amel büyük şirk dahi olsa onların tekfir edilmemesinin bir başka sebebi olması da muhtemeldir. Geçen rivayette sahabiler Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'den istememeleri gereken bir şeyi istemişler Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'de onları ağır bir

---

[136] İbnu-l Arabî, Ahkamu-l Kur'an, 4/14

dil ile uyarmıştır. "Bundan dolayı delilin durduğu yerde durmak ve gittiği yere kadar gitmek gerekir."[137] Hiç kimsenin kendi düşüncesini ispat etme adına naslara ilavede bulunmaya hakkı yoktur.

5- Sahabilerden sadır olan isteğin büyük şirk olduğu sabit dahi olsa hadisin başında "O dönemde biz küfürden yeni kurtulmuştuk" ifadesi geçmektedir. Bizim ihtilaf ettiğimiz konu ise yıllardır kendilerinin Müslüman olduğunu iddia eden tağutlar, onların yardımcıları ve kulları hakkındadır. Bizler İslam'a yeni giren bir kavmin cehaleti sebebi ile mazeretli olup olmadıklarını tartışmıyoruz ki bu rivayet konuya dair delil olsun. Bu yüzden İrca ehlinin İslam'a yeni giren ve Rasulullah ile beraber cihada çıkan bir topluluğu yıllardır kendilerinin Müslüman olduğunu iddia eden, Rasulullah ile cihada çıkmak şöyle dursun O'nun tek bir hükmüne dahi zerre kadar önem vermeyen bir toplumla kıyaslanmaları kıyasların en batılıdır.

6- Sahabelerin bu taleplerinin büyük şirk olduğunu kabul etsek dahi onlar bunu istemişler ancak yapmamışlardır. Elbette şirki istemek ile yapmak arasında da çok büyük bir fark yoktur. Ancak bizim ihtilafımız şirk fiilini yapmayı isteyenler üzerine değildir. İrca ehli bu hadisi delil getirerek Allah'ın vahyini kaldırıp yerine beşer esaslı kanunlar ihdas eden tağutları, Allah'ın indirdiği hükümlerle hükmetmeyen kâfir hâkimleri, onların destekçilerini ve kullarını cehaletleri sebebiyle özür sahibi kabul etmektedirler. Onların kendi lehine bu hadisi delil getirdikleri kimseler, apaçık şirk fiilini yıllardır işlemiş ve hayatlarının bir parçası haline getirmişlerdir. Ancak hadiste bahsedilen sahabilerin taleplerini büyük şirk kabul etsek dahi onlar bunu yapmamışlar sadece istemişlerdir. Sadece şirk olan bir fiili talep eden ile hayatlarının her alanında Allah'a şirk koşan

---

[137] Ebu Muhammed el-Makdisî, et-Tahzir Min Guluvvi Fi-t Tekfir, 71.

kimselerin kıyaslanması da apaçık dalâletten başka bir şey değildir.

Soru: Sahabilerin bu istekleri büyük şirk değilse Rasulullah neden "Allahu Ekber! Sizin bu söylediğiniz şey İsrailoğulları'nın Musa'ya *«Onların ilahları gibi bizim için de bir ilah yap» (7 Araf/138)* sözü gibidir" diyerek tepki göstermiştir?

Cevap: Öncelikle Rasulullah'ın onlara bu şekilde karşılık vermesi yapılan amelin büyük şirk olduğunu ortaya koymaz. Zira insanları sakındırma adına aslen küçük şirk olan bir konuda büyük şirkten örnek vermek ya da o fiil büyük şirkmiş gibi tepki vermek beyan anında meselenin önemine dikkat çekme adına gerek Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in gerekse de sahabilerin sık sık başvurdukları bir üsluptur. Nitekim Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Allah ve sen dilersen" diyen bir kimseye "Beni Allah'a ortak mı koşuyorsun" diye cevap vermiştir. Huzeyfe *(radıyallahu anh)* bir hastanın yanına girmiş, onun pazusunda bir kayış (muska şeklinde bir deri parçası) olduğunu görünce onu kesmiş –ya da söküp çıkarmış- ve şu ayeti okumuştur:

> *"Onların çoğu şirk koşmadan Allah'a iman etmezler" (12 Yusuf/106)*[138]

İbn-i Abbas *(radıyallahu anh)* "O halde bile bile Allah'a ortaklar koşmayın" ayetini küçük şirk için delil getirmiştir. Muhammed b. Abdulvehhab İbn-i Abbas'ın bu istidlaline dair "Sahabiler büyük şirk hakkında nazil olan ayetleri küçük şirk şeklinde de tefsir etmişlerdir" demiştir.

Bununla beraber Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in sahabilerin talebini İsrailoğulları'nın talebine benzetmesi de istenilen şeyin büyük şirk olduğuna dair sarih delil değildir. Zira

---

[138] Tefsiru-l Kur'ani-l Azim, 4/418; Tefsiru İbn-i Ebi Hatim, 8/473.

teşbihte, benzeyen ile benzetilen arasında bütünüyle bir uyumun olması söz konusu değildir. "Aslan gibi" dediğimiz zaman karşımızdaki kimseyi asalet ya da kuvvet bakımından aslana benzetiriz. Yoksa her bakımdan onun aslan ile birebir uyum içinde olduğunu kastetmeyiz. Bundan dolayı Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in sahebelerin talebini İsrailoğullarının talebine benzetmesi talebin büyük şirk olduğuna kat'i bir şekilde delalet etmekten uzaktır. Hiç şüphesiz en doğrusunu Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* bilir.

ÜÇÜNCÜ ŞÜPHE

Kudret Hadisi

İçinde yaşadığımız şu zaman ve şu mekânda İslam coğrafyasında hüküm süren tağutların, onların destekçilerinin ve onlara itaat eden toplumların şirk amellerini cehaletleri sebebi ile özür telâkki eden İrca ehlinin getirmiş olduğu delillerden bir tanesi de "Kudret Hadisi" olarak bilinen şu rivayettir:

İmam Buhari ve Müslim, Ebu Hüreyre'den Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in şöyle dediğini rivayet eder:

"Bir adam nefsine zulmetmiş ve ölümü anında oğullarına şöyle vasiyet etmişti:

«Öldüğüm zaman beni yakın, kül haline getirin ve sonra küllerimi denize saçın. Vallahi eğer rabbim beni diriltmeye güç yetirirse hiç kimseye azap etmediği şekilde bana azap eder.»

Sonra Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* dedi ki:

«Oğulları adamın bu isteğini yaptılar.» Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* yeryüzüne dedi ki: «Aldığını geri ver.» O an adam dirildi ve kalktı. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* ona «Bu yaptığın şeye seni sevkeden nedir?» diye sordu. Adam: «Senden korkumdur ya Rabbi» dedi. Bu söylediğinden dolayı Allah onu affetti."[139]

Cehalet heveslisi kesimlerin bu hadise dair yorumları şu şekildedir:

"Hadiste de görüleceği üzere bu adam Allah'ın kendisini

---

[139] Buhari, Enbiya 54, Rikaak 25; Müslim Tevbe 25; Nesai Cenaiz 117.

yeniden dirilteceğini bilmiyordu. Ancak buna rağmen Allah kendisini affetti. İşte bu, cehaletin mazeret olduğunun bir delilidir. Günümüzde Allah'a şirk koşan insanlar da cehaleten şirk koştukları için mazeret sahibidirler. "

Allah'a hamd olsun ki onların bu delilleri de diğer delilleri gibi boş ve bâtıldır. Aynı zamanda aramızdaki ihtilafa dair bir delil de değildir. Konunun ayrıntıları şu şekildedir:

1- Vermiş olduğumuz bu hadis farklı lafızlarla rivayet olunmuş ve bununla beraber İslam âlimleri arasında oldukça değişik şekillerde tevil edilmiştir. Nitekim bunun açıklaması aşağıda gelecektir. Ancak burada bir an için lafız farklılıklarını ve hadise dair bütün tevilleri görmezden gelerek "Hadiste geçen bu kişi Allah'ın kendisini yeniden diriltmeye kudret sahibi olduğundan şüphe ediyordu. Ancak Allah bu adamı affetti" şeklinde bir görüşün mutlak doğru olduğunu farzetsek dahi bu İrca ehli için özellikle konumuzla ilgili bir delil değildir. Zira hadisin hiçbir rivayetinde adamın cehaletinden dolayı affedildiği kaydedilmiş değildir.

Hatırlanacağı üzere özellikle Zat-u Envat hadisine dair açıklamalarda bulunurken "Delilin durduğu yerde durmak ve gittiği yere kadar gitmek gerekir"[140] demiştik. Bilinmelidir ki bir ayet ya da hadisin tefsir ve şerhedilmesi farklı bir durumdur, ayet ve hadise bir şeyler ilave etmek farklı bir durumdur. Bu hadiste ise söz konusu kişinin Allah tarafından affedildiği geçmektedir ancak bunun sebebini adamın cahil olmasına bağlayan hiç bir delil yoktur. Adam belki başka bir sebepten dolayı da Allah tarafından affedilmiş olabilir. Bu yüzden "Allah adamı cahil olduğu için affetti" şeklinde bir görüş sunmak nassa ilavede bulunmaktan başka bir şey değildir. Burada "O halde Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* bu adamı kudret sıfatından şüphe ettiği

---

[140] Ebu Muhammed el-Makdisî, et-Tahzir Min Guluvvi Fi-t Tekfir, sy: 71.

halde niçin affetti?" diye sorulacak olursa vereceğimiz cevap nettir:

"Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bunu bize bildirmemiştir. Rasulullah'ın bildirmediği bir şeyi onun sözüne ilave edemeyiz. Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in söyledikleri ile yetinir ve bu hadisten, ne kadar çok günahımız olursa olsun Allah'ın rahmetinden ümit kesmememiz gerektiğini anlarız."

2- Bu hadisin İrca ehli için delil olamayacağının bir başka yönü ise şudur: Bizim İrca ehli ile ihtilafımızın aslı Allah'ın dinini din edinmeyen, Allah'ın dininden başka bir dini (demokrasi dinini) din edinen, parlamentolarında Allah'ın indirdiğini önemsemeksizin kendi yanlarından kanun ve yasa ihdas eden, onları koruyan, destekleyen ve kollayan kimseler hakkındadır. Bizler Allah'ın indirdiği şeriati önemsemeksizin kanun ve hüküm koyanların, onların destekçilerinin ve kullarının aslen kâfir olduklarını söylüyoruz. Ancak İrca ehli İslam dinini din edinmemiş, Allah'ın dininden başka dinlere intisap etmiş kâfirleri cehaletleri sebebiyle mazur görmekte ve bu iddialarını da yukarıdaki hadis ile ispat etmeye çalışmaktadırlar. Hâlbuki İmam Ahmed, Ebu Hureyre'den ve İbn-i Mes'ud'dan *(radıyallahu anhuma)* bu hadisi "Tevhid dışında hayır adına hiçbir amel işlememiş" şeklinde rivayet etmiştir. Özellikle Ebu Hureyre'den gelen rivayette adamın Tevhid ehli olduğu hadisin başında ve sonunda olmak üzere iki defa vurgulanmıştır.[141] Kastalani "Allah katında hiçbir hayır olmaması demek umumî olarak bütün hayırların nefyi demek değildir. Aksine tevhid dışında her şey nefyedilmiş ve sırf tevhidi sebebiyle kendisine mağfiret edilmiştir. Yoksa onun tevhidi söz konusu olmasaydı cezası kesin olur ve kendisine mağfiret edilmezdi"[142] demiştir. Bundan dolayı adamın tevhid ehli bir Müslüman olduğu ittifak-

---

141 Ahmed b. Hanbel, Müsned, Hadis no: 3597 ve 7697.

142 Ehadisu-l Kudsiyye, 1/90.

la sabittir. Hadise dair yorum yapan âlimlerin hemen hemen hepsi hadisi her ne kadar farklı şekillerde tevil etselerde bu adamın muvahhid ve Müslüman olduğu hususunda ihtilaf etmemişlerdir. O halde aslen tevhid ehli olan bir adamı, tevhid dininden oldukça uzak, ona düşmanca tavırlar sergileyen, Allah'ın dinini din edinmeyen, bütün hayatlarını şirk dini üzere ikame eden bir toplumla kıyaslamak İrca ehlinin basiret durumunu ortaya koyan oldukça güzel bir göstergedir.

Bu noktada sözün özü şudur: Aslen Müslüman olan ve Allah'ı tevhid eden ancak cehaleti sonucu kendisinden şirk ve küfür ameli sadır olan kimsenin durumu ayrı bir konudur, Allah'ın dinini din edinmeyen ve Allah'ın dininden başka dinler edinen cahillerin durumu ayrı bir konudur. Daha önce de söylediğimiz gibi bu iki ayrı durumun kıyaslanması mümkün değildir. Ancak muasır Mürcie'nin getirmiş olduğu delillerin tamamı aslen Müslüman olan tevhid ehli kimselerden sadır olmuş amellere dairdir.

3- Bu rivayetin İrca ehli lehine delil olamayacağının bir başka yönü ise hadisin lafızlarındaki farklılıklardır. Ancak cehalet heveslisi çevreler hadisin rivayetinde mevcut lafız farklılıklarını bir kenara bırakarak sadece tek bir lafızla istidlalde bulunmaya çalışmaktadırlar. Bu ise kişinin kendi akîdesini Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e söylettirme çabasından başka bir şey değildir.

Hadis, kaynaklarda birçok lafız farklılığı ile rivayet edilmiştir. Bunlardan bir kısmında yukarıda verdiğimiz gibi zahiren lafız itibarıyla adamın Allah'ın kudret sıfatından şüpheye düştüğü geçerken[143], bir kısmında adamın sadece günahkâr bir kimse olduğu ve Allah'tan çok korkmasından dolayı affedildiği geçmektedir.[144] Özellikle bu rivayetlerde adamın Allah'ın kud-

---

143 Buhari, Rikaak 25; Müslim Tevbe 25.

144 Buhari, Enbiya 54; Müsnedi Ahmed, Hadis No: 10674, 10704,

retine dair bir şüphe ve inkâr söz konusu değildir. Müslim'de geçen bir başka rivayette ise adam Allah'ın kendisine azap etmeye kadir olduğunu ikrar etmektedir.[145]

Hadisin değişik rivayetlerinde görülen bu lafız farklılıkları nassın delaletinin bütünüyle zanni olduğunu, rivayetin konuya delaletinin muhkem olmadığını göstermektedir. O halde bu rivayet asli bir delil değil bilakis asli delillere uygun bir şekilde tevil edilmesi gereken bir delildir. Zira hadisteki lafız farklılıklarından bir tanesini seçerek diğerlerini görmezden gelmek bütünüyle gayri ilmi bir davranıştan başka bir şey değildir. Bundan dolayı hadisin bütün lafızlarıyla ve konuya dair diğer naslarla beraber değerlendirilmesi gerekmektedir. Muhaliflerimizin sadece bu rivayeti ele alarak, onun tek bir lafzı ile günümüz müşriklerini cehaletlerinden dolayı mazeret ehli görmeleri bu sebepten dolayı da bâtıl bir delillendirmedir.

4- Hadisin konumuz açısından delaletinin zanniliği sadece lafız farklılıkları ile kalmamaktadır. Bununla beraber özellikle cahil kalan kişinin ve cahil kalınan ortamın sıfatlarının hadisin lafzında geçmemesi, rivayeti bütünüyle konumuz açısından delil olmaktan çıkarmaktadır.

Acaba bu adamın cehaleti kendi kusurundan mı kaynaklanıyor yoksa arızi hallerden mi kaynaklanıyor? Adam herhangi bir rasulün uyarısına muhatap oldu mu olmadı mı? Adamın cehaletini giderme imkânı var mıydı yok muydu? Adamın cehaletinin kaynağı, geçmiş atalarını taklit etmek, risalet hüccetinden yüz çevirmek, dünya ile meşgul olmaktan dolayı sahih bilgiden yoksun kalmak ya da buna benzer bir sebepten mi kaynaklanıyordu? Bu ve buna benzer soruları uzatmak mümkündür. Ancak şu açıktır ki; gelen rivayetlerde adamın hakkında bu sorularımıza cevap olacak mahiyette hiçbir bilgi yoktur. Bu kadar bil-

---

22169.

[145] Müslim, Tevbe 25.

gi darlığı içinden "Cehalet mazerettir" şeklinde hüküm çıkarmak, cehaletin mazeret olduğunu ispat etmek için bütün varını yoğunu ortaya koyan, bunun sonucunda da nasları anlamaktan cahil kalan İrca ehlinin büyük bir hüneri olsa gerek.

Cehalet özrüne dair girişte de söylediğimiz gibi konu İslam âlimleri tarafından zaman ve mekân çerçevesi içinde ele alınmıştır. Eğer cehalet, kişinin kendi kusurundan kaynaklanıyorsa temel kaide; bu kimsenin cehaletinin asla mazeret olmadığıdır. Yine aynı şekilde cehaletin kaynağı taklit, ittiba ya da kendi içinde bulunduğu hali hoş görme gibi sebepler ise bu kimsenin cehaleti de mazeret değildir.

Bizim İrca ehli ile aramızdaki ihtilaf, İslama dair sahih bilginin ortada olduğu bir dönemde kişilerin kendi kusurları sonucu meydana gelen bir cehaletin mazeret olup olmadığıdır. Bizim ihtilafımız Allah'ın dinini önemsemeyen, Allah'ın dini adına doğru bilgiye ulaşma gibi bir gayret göstermeyen, babalarını körü körüne taklit eden bir toplumun durumu hakkındadır. Peki, hadiste bu adamın cehaletinin sebeplerine dair herhangi bir açıklama ya da ipucu var mıdır? Tüm bu kapalılık ortada iken nasıl bu hadiste bahsi geçen adamla günümüz toplumu kıyaslanarak, bunların cahil kalmaları sebebiyle mazeretli oldukları iddia edilebilir?

Hadise Dair Âlimlerin Tevilleri

Burada söz konusu hadise dair âlimlerin nakillerini aktarmakta fayda vardır. Âlimler hadise dair şu tevillerde bulunmuşlardır:

1- Alimlerden bir kısmı adamın sözünün Allah'ın kudret sıfatını inkâr ettiği şeklinde yorumlanmasını sahih kabul etmemişlerdir. Zira bundan şüphe etmek küfürdür. Ancak adam bu yaptığını Allah'tan korktuğu için yapmıştır. Kâfir ise Allah'tan korkmaz ve kendisi de affedilmez. Bundan dolayı hadisin iki türlü tevili vardır. Mana ya “Allah bana azap etmeyi takdir

etmiş ise" şeklinde ya da "Allah beni sıkıştırırsa" şeklindedir.

2- Âlimlerden bir kısmı ise lafzın zahiri üzere alınacağını söylemişlerdir. Onlara göre bu adam sözün hakiki anlamını kastetmemiş, ölümün korkusu, şiddet ve dehşeti anında ne söylediğini bilmeksizin bu sözleri sarfetmiştir. Bu devesini bulunca "Sen benim kulumsun ben de senin rabbinim" diyen adamın durumu gibidir. Bundan dolayı adam aklı başında olmayan gafil hükmündedir. Bu durumda ise muaheze yoktur.

3- Bu söz Arapların mecaz üsluplarındandır. Buna Arap edebiyatında şekke, yakîn karıştırmak denir. Söz ifade olarak şüphe bildirir ancak maksat şüphe değil yakınî ilimdir.

4- Bu adam fetret döneminde yaşamıştır. Fetret döneminde yaşayan kimseler için sorumluluk sadece mücerred tevhiddir.

5- Onların şeriatine göre kâfirin affedilmesi caiz olabilir. Bizim şeriatimizde ise böyle bir şey yoktur.

6- Bu adamın cehaleti Allah'ın sıfatları hakkında idi. Nitekim Allah'ın sıfatları hakkında cehalet hüccet ikamesinden önce sahibi için bir mazerettir.[146]

Hadis Âlimler Tarafından Niçin Tevil Edilmiştir?

Burada bir noktaya daha temas etmekte fayda vardır. İrca ehli devamlı surette Müslümanları Ehli sünnet çizgisinden çıkmakla suçlamakta ve Ehli sünnetin asıl kaide olarak cehaleti mazeret gördüğünü iddia etmektedir. Ancak bu hadise dair yorum yapan onlarca âlimin sözleri muasır Mürcie'nin bu konuda ne büyük bir yalan söylediğini, İslam âlimlerine ne şekilde bir iftira attığını ortaya koymaktadır. Zira şayet asıl kaide cehaletin mazeret olduğu şeklinde olsa idi bu hadis hiçbir şekilde tevil edilmez ve âlimlerin hepsi tarafından şu sözler söylenirdi:

---

[146] Tüm bu görüşler için bkz. Fethul Bari, İbn-i Hacer el-Askalani, 10/284; Şerhul Müslim lin Nevevi, 9/124.

"Bilindiği üzere bizim inancımıza göre cehalet bir mazerettir ve bu hadis de cehaletin mazeret olduğuna açık bir delildir."

Ey okuyucu kardeşim! Bil ki irca ehlinin Müslümanları Ehli sünnet çizgisinin dışına çıkmakla suçlaması bütünüyle bir iftiradır. Hâlbuki kendileri getirdikleri her bir delilde Ehli sünnet çizgisinin dışına fersah fersah çıkmışlardır. Ehli sünnet âlimlerinin dinin hükümlerinden istinbatta bulunurken sergiledikleri tavır şudur:

İslam âlimleri şeriatin külli naslarından temel kaideleri ortaya koymuşlar, bu temel kaideye aykırı gelen cüz'i nasları kaideye uygun bir şekilde tevil etmişlerdir. Bundan dolayı İmam Şatıbi "Kesin naslarla bir külli kaide sabit olduktan sonra bu kaidelere zahiren herhangi bir şekilde muhalefet gösteren bir nas olursa ikisinin arası bulunmalıdır"[147] demiştir. Nitekim usul ilminde temel olan bir nassın zahiri, dinde bilinen temel kaidelere muhalefet gösterdiği zaman o nassın tevil edilmesidir. Nitekim İmam Nevevi Sahihi Müslim şerhinde tevhid ehlinin mutlak surette cennete gireceğini ve bu hususun Ehli sünnetin temel bir kaidesi olduğunu söyledikten sonra "Bu kaide kitap, sünnet ve icma ile sabit olmuş bir kaidedir. Aynı şekilde bu kaide üzerinde tevatüren kat'i bilgi hâsıl olmuştur. Bundan dolayı bu sabit kaide ile zahiren muhalefet eden bir başka hadis ile karşılaştığımız zaman o hadisi bu kaideye uygun bir şekilde tevil etmemiz vaciptir ki böylece naslar arasını cem etmiş olalım."[148]

İşte Ehli sünnetin çizgisi budur. Ehli sünnet âlimleri temel olarak cehaleti bir mazeret görmemeleri sebebiyle yukarıdaki hadisin zahirini terk etme ya da hadisi farklı şekillerde tevil etme girişiminde bulunmuşlardır. Nitekim yukarıda vermiş

---

[147] Muvafakat , 3/9-10

[148] Şerhu-n Nevevî Ale-l Müslim, 1/99.

olduğumuz hadisi, küçük bir azınlık hariç gerek hadis âlimleri, gerek müfessirler gerekse de fakihler söz birliği etmişçesine tevil etmişlerdir. Her ne kadar âlimlerin hadise dair tevilleri farklı da olsa sonuçta hadisin tevil edilmesi asıl kaideye muhalefet etmesinden dolayıdır. İşte bu hadisin hemen hemen bütün âlimler tarafından tevil edilmesi İrca ehlinin "İslam âlimlerinin hepsi cehaleti mazeret görmüşlerdir" yalanını açığa çıkaran bir delildir.

İmam Kurtubi tefsirinde bu konuya değinirken "Kimileri İblis'in o adamı kandırdığını ve Allah'ın onu cezalandırmasının mümkün olmadığı zannına düşürdüğünü söylemişlerdir. Ancak bu görüş reddedilen bir görüştür. Çünkü böyle bir zan küfürdür"[149] demiştir. Nitekim aynı şekilde Ebu-l Ferec İbnu-l Cevzi de hadisin zahiri gereği adamın Allah'ın kudret sıfatını bilmediği yönündeki görüşün kabul edilemeyeceğini zira bunun küfür olduğunu ancak bu adamın Müslüman olduğunu belirtmiştir.

Bu noktada sözün özü âlimlerin hemen hemen tamamının bu hadisi farklı şekillerde tevil etmeleri hadisin bu anlamıyla zahiren şeriatin külli kaidelerine muhalefet ettiğini açıkça göstermektedir ki o da dinin aslında cehaletin mazeret olmadığıdır. Şayet cehalet sahibi için bir özür teşkil etseydi yukarıda da değindiğimiz gibi İslam âlimleri tarafından hadisin farklı şekillerde teviline hiç gerek kalmazdı.

Hadise Dair İbn-i Teymiye'nin Görüşü

Burada yeri gelmiş iken kudret hadisine dair Şeyhul İslam İbn-i Teymiye *(rahimehullah)*'ın görüşüne değinmekte fayda vardır. Zira özellikle bugün kudret hadisinin mutlak anlamda cehaletin mazeret olduğuna dair delil olduğunu ileri süren çevreler bu noktada açıkça söylemek gerekirse Şeyhul İslam'ı da istismar etmektedirler. Bununla beraber konuya dair tartışmala-

---

[149] El-Camiu Li Ahkam

rın eksenini İbn-i Teymiye *(rahimehullah)*'ın görüşlerinin oluşturması ve cehaletin mutlak anlamda özür olduğunu iddia edenlerin de, buna muhalif olarak cehaletin mutlak anlamda özür olmadığını iddia edenlerin de yukarıdaki hadise dair Şeyhul İslam İbn-i Teymiye'nin görüşlerini kendi lehlerinde delil getirmeleri ortaya oldukça ilginç bir durumun çıkmasına sebep olmuştur. İşte böyle ilginç bir vakıa ile karşılaşmamız bizi Şeyhu-l İslam İbn-i Teymiye *(rahimehullah)*'ın bu konu etrafındaki görüşlerini derli toplu bir şekilde incelemeye sevketmiştir. Acaba İbn-i Teymiye bu hadise dair tam olarak ne demiştir? Ve dedikleri ne oranda doğrudur?

İbn-i Teymiye konuya geniş bir şekilde "Mecmuu-l Fetava" isimli eserinde "Hafi[150] Meselelerde Kişinin Tekfir Edilmemesi" konusunda değinmiştir. İslam'a yeni giren bir kimsenin tevatür yolla sabit olan farzları bilmemesinden dolayı ya da ancak risalet yolu ile bilinebilecek hususlarda kendisine hüccet ikame edilmemesi sebebiyle cahil kalan kimsenin tekfir edilmeyeceğini söyledikten sonra bu konuya değinmiş ve şöyle demiştir:

"Adam bu şekilde kül olup dağıldıktan sonra, Allahın kendisini diriltmeye tekrar güç yetiremeyeceğini ve eski haline döndüremeyeceğini zannetmiştir. Bunların her biri ise Allah'ın kudretini inkâr ve küfürdür. Ancak o Allah'a, O'nun emirlerine, nehiylerine iman eden, O'ndan korkan ancak cehaleten saparak, hataya düşerek bunu yapan bir kimsedir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* bundan dolayı adamı affetmiştir. Hadis, bu kişinin bu fiili yaparken tekrar diriltilemeyeceğini umarak yaptığını açıkça bildirmektedir. En azından bu kişi diriliş hakkında şüphe et-

[150] Burada İbn-i Teymiye'nin hadisi "Hafi Konularda Kişinin Tekfir Edilmemesi" başlığında zikretmesine dikkat edilmelidir. Zira İbn-i Teymiye'nin mazeret gördüğü bütün bu haller zahir meseleler üzerinde değil hafi meseleler üzerindedir.

mekte idi. Bu ise küfürdür. Nübüvvet hücceti ikame edildiğinde onun kâfir olduğuna hükmedilir. "Eğer Allah güç yetirirse" sözünü "takdir hüküm müsamaha göstermek" şeklinde tevil edenler çok uzak bir tevil yaptılar ve sözü kendi konumundan başka bir yerde kullandılar. Çünkü hadiste geçen bu kimse tekrar bir araya getirilip diriltilmemek için kendisinin yakılmasını ve küllerinin saçılmasını emretmiştir. O şöyle demişti:

"Öldüğüm zaman beni yakın, kül haline getirin ve sonra küllerimi denize saçın. Vallahi eğer rabbim beni diriltmeye güç yetirirse hiç kimseye azap etmediği şekilde bana azap eder."

İkinci cümlenin birinci cümlenin sebebi olduğu açıktır. O kişi bunu Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* kendisini diriltip güç yetiremesin diye yaptı. Eğer o kişi bu şekilde kendisini yakıp savurduğunda Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın ona azap etmeye kudretinin olduğuna inanıyor olsaydı, bu şekilde cesedini yaktırmasının bir anlamı olmazdı."[151]

"Bu kişi Allah'ın sıfatlarının hepsini tam olarak bilmediği için O'nun "kâdir olma" sıfatını da bilmiyordu. Mü'minlerden çoğu da bu kimse gibi Allah'ın sıfatlarını bilmemektedir. Bundan dolayı kâfir olmazlar.

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın isim ve sıfatlarından bazılarını bilmemek kişiyi kâfir yapmaz. Rasulun getirdiği şeyleri kabulleniyor fakat ailesine cesedini yakıp küllerini savurmasını emreden kişi gibi kabullenmediğinde kafir olmasını gerektirecek bazı şeyler hakkında bilgi kendisine ulaşmadığından dolayı cahil ise kafir olmaz.

İsrailoğullarına mensup bu kişi hakkında en doğru söz, onun mücmel bir imana sahip olduğu, fetret döneminde yaşıyor olması nedeniyle Allah'ın sıfatları hakkında ayrıntılı bilginin kendisine ulaşmadığıdır. Böylece o, kendisinde bulunan az

---

[151] Mecmuul Fetava, 11/408-411.

bir imanla Cennet'e girmiştir. O'nun bu husustaki durumu daha önce ayrıntısı geçen Zeyd b. Amr b. Nufeyl'in durumu gibidir."[152]

Bizim tespit edebildiğimiz kadarıyla Şeyhul İslam konuya "Mecmuul Fetava" isimli eserinde 8 ayrı yerde daha değinmiştir. Yine bu açıklamalardan birinde vaid içerikli tehditlerin muayyen kişilere indirilmesi meselesinde kişilerin yapmış oldukları iyilikler sebebiyle ya da şefaat gibi sebeplerle affolunabileceğini, kişilerin ancak risalet yolu ile bilmeleri mümkün olan hususlarda risalet hüccetinin ulaşmaması sebebiyle cahil kalmalarının kendileri için bir mazeret olduğunu izah ettikten sonra "Bu adam Allah'ın kudretinden şüphe etmekteydi. Allah'ın kendisini eski haline tekrar döndüremeyeceğine inanıyordu. Bu Müslümanların ittifakı ile küfürdür. Lakin adam cahildi ve bunu bilmiyordu"[153] demiştir. Yine aynı şekilde birebir bu sözlerini Mecmuul Fetava'da farklı bir yerde de tekrar etmiştir.[154]

Şeyhu-l İslam bir başka yerde ise Hz. Ali'nin Haruriye fırkası ile savaşında Harurilerin tekfir edilip edilmemesi meselesinde de bu hadise değinmiş, Cehmiye'nin sıfatlara dair sözlerinin çoğu zaman insanların avamından gizli kalabileceğini, hafi meselelerde bu gizliliğin avam için bir mazeret olduğunu belirtmiş ve arkasından bu hadisi getirerek adamın Allah'ın kudretinden şüphe ettiğini ancak risalet hüccetinin kendisine ulaşmaması sebebiyle Allah tarafından affolunduğunu söylemiştir.[155]

Şeyhul İslam'ın “Mecmuu-l Fetava” isimli eserinde konuyu değerlendirmesi genel olarak "Umumi Tekfir Muayyen

---

[152] Mecmuul Fetava, 3/231.

[153] Mecmuul Fetava, 3/74.

[154] Mecmuul Fetava, 3/102

[155] Mecmuul Fetava, 7/191

Tekfiri Gerektirmez" kaidesi etrafındadır.[156] Bununla beraber bazı arızi sebepler dolayısıyla kişilerin cehaletleri sebebiyle tekfir edilemeyeceğini belirtmiş ve bu hadisi delil olarak getirmiştir.[157]

İbn-i Teymiye *(rahimehullah)*'ın "Mecmuul Fetava" isimli muhteşem eserinde konuya dair düşünceleri bu şekilde iken aynı hadis hakkında "Camiu-r Resail" isimli eserinde değerlendirmeleri biraz daha farklılık arzetmektedir. Zira Şeyhu-l İslam bu eserinde Cehmiye'nin tekfiri meselesinde Allah *(Subhanehu ve Teala)*'nın ümmetin üzerinden unutma ve hata gibi durumlarda sorumluluğunu kaldırdığını belirttikten sonra uzun uzun bu hadise değinmiş, hadisin manen mütevatir olduğunu belirtmiş arkasından adamın genel olarak Allah'a, ahiret gününe, Allah'ın ölümden sonra yeniden diriltip ecir ve ceza vereceğini bildiğini ancak korkusunun şiddetinden dolayı bu sözleri sarfettiğini söylemiştir. Daha sonra ise hadiste söz konusu edilen adamı çölde devesini kaybedip bulduktan sonra Allah'a "Ben senin rabbinim sen de benim kulumsun" diyen kişiye benzetmiştir.[158]

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Şeyhu-l İslam'ın hadise dair sözleri arasında zahiren bir çelişki mevcuttur. Zira onun bu konuda yazdıklarının hepsi incelenirse şu üç görüşü ileri sürdüğü görülmektedir:

1- Adam kudret sıfatından ve yeniden dirilmeden cahildir. Cehaleti sebebiyle mazeretlidir.

2- Adam avamdan gizli kalabilecek bazı hafi meseleler hakkında cahil kalmıştır. Bunlar ancak risalet hücceti ile sabit

---

[156] Bu kaideye dair geniş bir açıklama için "İrca Saldırılarına Karşı Şüphelerin Giderilmesi" isimli eserimize bakınız.

[157] Diğer yerler için bkz. Mecmuul Fetava; 20/10, 23/102, 28/140, 35/49.

[158] Camiuu-r Resail, 1/159.

olur. Bu yüzden adam mazeretlidir.

3- Adam cahil değildir. Bilakis bu sözleri istem dışı (intifau-l kast) bir şekilde söylemiştir. Bu yüzden sorumlu değildir.

İbn-i Teymiye *(rahimehullah)*'dan konuya dair bu şekilde zahiren birbiri ile çelişkili üç görüşün gelmesi onun sözlerini bir arada değerlendirerek en uygun bir şekilde tevil etmemizi gerekli kılmaktadır. Zira âlimlerin sözleri kendi içinde bir muhalefet gösterdiği zaman onlara beslenilen hüsnü zan gereği bu sözleri en uygun biçimde tevil etmek gerekir. Hüsnü zannı bırakıp tevilden uzak kaldığımız zaman ise âlimlerin aynı konuya dair farklı zamanlarda farklı iddialarda bulunduklarını iddia etmemiz gerekir. Biz öncelikle rabbani âlimlere karşı böyle bir tutum sergilemekten Allah'a sığınırız. O halde yapılması gereken bu ifadelerin sadece birisi ile yetinmek değil hepsini bir arada değerlendirerek uygun ve sahih bir tevil yoluna gitmektir.

Şeyhu-l İslam'ın bu hadise dair tüm görüşlerini bir araya topladıktan sonra kanaatimizce onun bu konudaki sözlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Bu adam kendisine risalet hüccetinin ulaşmadığı bir dönemde yaşamaktadır. Adam oldukça günah işlemiş ve ölüm kendisine geldiği zaman işlemiş olduğu bu günahlardan dolayı Allah katında göreceği azap aklına gelmiştir. Aşırı korkusundan ise ne söylediğini bilmez bir şekilde (irade ve istem dışı) çocuklarına böyle bir vasiyette bulunmuştur. Adam küllerinin yarısı denizlere yarısı ise rüzgârlı bir havada karaya savrulduğu zaman Allah'ın kendisini diriltmeyeceğini düşünmüştür. Adamın Allah'tan aşırı derecede korkması ve hatta bu korku sebebiyle ne söylediğini bilmeyecek hale gelmesi sebebiyle bu sözleri sarfetmesi ve bununla beraber aslen Allah'a iman eden bir kimse olması Allah tarafından bağışlanmasına vesile olmuştur.

Şeyhu-l İslam'ın sözlerinin birbiri ile uzlaştırılması kanaatimizce ancak bu şekilde mümkündür. Bununla birlikte daha uygun bir şekilde tevil etmenin de mümkün olabileceğini peşinen kabullendiğimizi söylemekte fayda vardır.

Hadisin Teviline Dair Görüşlerin Tahkiki

Burada hadisin tevili hususunda gerek yukarıda vermiş olduğumuz altı ayrı görüşün gerekse Şeyhu-l İslam İbn-i Teymiye'nin görüşlerinin tahkik edilmesinde fayda vardır.

Hadisin tevili noktasında görüşlerden bir tanesi adamın bu sözleri kendisine ölüm yaklaştığı bir zaman, sekr halinde ne söylediğini bilmez bir durumda söylediğidir. Adam çok günah işlemiş ve ölüm anı geldiğinde bu günahlarından dolayı çok büyük bir azaba maruz kalacağını anlamıştır. Bu korku sebebiyle ne dediğini bilmez bir hale düşmüştür.

Bu görüş Şeyhul İslam İbn-i Teymiye'nin "Camiu-r Resail" isimli eserinde kabul ettiği görüştür. Bununla beraber Hafız İbn-i Hacer bu görüşün en güçlü görüş olduğunu söylemektedir. Ancak bizim kanaatimizce hadisin bu şekilde tevil edilmesi oldukça zorlama bir tevildir. Zira adamın ifadelerinin böyle bir ortam içinde söylendiğine dair hiçbir delil yoktur. Şayet "Hadiste adamın ölüm kendisine geldiği zaman bu sözleri söylediği rivayet edilmektedir. Bu da adamın ölümün dehşetinden dolayı sekr halinde olduğunu göstermektedir" denirse şöyle cevap veririz:

Hadiste geçen –ölüm ona geldiği zaman- ifadesi ölümün alametleri geldiğinde demektedir. Bu aşırı yaşlılık, hastalık ya da başka sebepler gibi ölümün alametlerinin görünmesidir. Ancak kişinin bu süreçteki bütün tasarrufları muteberdir. Zira Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurmaktadır:

> *"Sizden birinize ölüm gelip çattığı zaman, eğer geride bir hayır (mal) bırakmışsa, anaya, babaya ve yakın akrabaya meşru bir tarzda vasiyette bulunması -Allah'a karşı*

gelmekten sakınanlar üzerinde bir hak olarak- size farz kılındı." (2 Bakara/180)

Şayet ölüm alametlerinin gelmesi kişinin tasarruflarını ortadan kaldıracak bir hal olsa idi Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* bu durumda kişiye teklifte bulunmazdı. Ancak ayette görüleceği üzere Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* ölüm kendisine gelip çatan kişiye meşru bir tarzda vasiyette bulunmasını farz kılmaktadır.

Bununla beraber adam ne dediğini gayet iyi bilmektedir. Kendisinin çok günahkâr olduğunun bilincindedir. Allah *(Subhanehu ve Teala)*'nın insanları yeniden dirilttiği gün bu günahlarından dolayı kendisine oldukça büyük bir azap edeceğini bilen ve bundan dolayı vasiyette bulunan bir kimsenin ne söylediğini bilmememesi düşünülemez. Özellikle Şeyhul İslam İbn-i Teymiye'nin bu adamı devesini kaybeden adama benzetmesi oldukça zayıf bir kıyastır. Zira o adam devesini kaybetmiş uzun süre aramış bulamamış ve artık kendisini çölde susuz ve aç kalmanın neticesinde ölüme teslim etmiştir. Aşırı yorgunluk ve bitkinlikten uyuya kalmış ve bir ara uyanınca karşısında aniden devesini görmüş ve ağzından bütünüyle kendi iradesi dışında kelimeler çıkmıştır. Çölde devesini kaybeden bu adamın durumunu günahlarından dolayı Allah'ın kendisine azap edeceğini gayet bilinçli bir şekilde ikrar eden ve bundan dolayı da çocuklarına vasiyette bulunan adamın durumuna benzetmek kanaatimizce doğru olmayan bir görüştür.

Bu görüşlerden üçüncüsüne gelince (lafzın mecaz ifade ettiği, lafızda bir şüphenin olmadığı görüşü) bu görüş de doğruya oldukça uzak bir görüştür. Zira lafzı mecaza hamledebilmek için güçlü bir karine olması gerekir. Bununla birlikte adamın kendisinin yakılmasını ve küllerinin saçılmasını istemesi bu lafzın mecazen söylemediğinin bir işaretidir. Bu görüşün sahipleri delil olarak *"O halde biz ya da siz ikimizden birisi ya doğru yol üzerinde ya da sapıklık içindedir" (34 Sebe/24)* ayetini getirseler de bu ayette lafzın sahibi Rasulullah *(sallallahu*

aleyhi ve sellem)'dir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* kâfirlere karşı Rasulüne böyle söylemesini emretmektedir. Rasulullah'ın ise kendi yolundan şüphede bulunması söz konusu bile değildir. İşte bu kesinlik ayette lafzın mecaza hamledilmesinde bir karinedir. Ancak yukarıdaki hadiste lafzı mecaza hamledecek bir karine yoktur.

Aynı şekilde adamın fetret döneminde yaşadığı şeklinde nakledilen dördüncü görüş de kanaatimizce güçlü bir görüş değildir. Zira böyle bir tevil için delil gerekir. Ancak hadiste adamın fetret döneminde yaşadığına dair hiçbir delil yoktur. Bununla birlikte adam, kendisinin işlemiş olduğu fiillerin günah olduğunu bilmekte, hayatı boyunca çok günah işlediğini ikrar etmekte, yine aynı şekilde yeniden yaratılacağını ve yaratıldığı gün bu günahlardan sorgulanacağını bilmektedir. Tüm bunlar adamın fetret döneminde risalete dair hiçbir bilginin olmadığı bir zamanda yaşamadığını gösteren karinelerdir.

Yukarıda vermiş olduğumuz görüşlerden "Onların şeriatinde bir kâfirin affedilmesi caiz olabilir" görüşü ise Hafız İbn-i Hacer'in de belirttiği gibi doğrudan oldukça uzak, zayıf bir görüştür. Zira bizden önceki şeriatlerde her ne kadar ahkâma dair bazı hükümler farklılık arzetse de cennet, cehennem, ceza, af gibi iman edilmesi gereken akîdevi hükümlerin arasında bir farklılık olmadığı sabit ve temel bir kaidedir.

Bu görüşlerden altıncı maddede saymış olduğumuz "Adamın cehaleti Allah'ın sıfatları hakkında idi. Nitekim Allah'ın sıfatları hakkında cehalet hüccet ikamesinden önce sahibi için bir mazerettir" görüşü ise en çok eleştiri alan görüşlerdendir.

İmam Kurtubi tefsirinde bu konuya değinirken "Kimileri İblis'in o adamı kandırdığını ve Allah'ın onu cezalandırmasının mümkün olmadığı zannına düşürdüğünü söylemişlerdir. Ancak bu görüş reddedilen bir görüştür. Çünkü böyle bir zan küfür-

dür" demiştir. Nitekim aynı şekilde Ebu-l Ferec İbnu-l Cevzi de hadisin zahiri gereği adamın Allah'ın kudret sıfatını bilmediği yönündeki görüşün kabul edilemeyeceğini zira bunun küfür olduğunu ancak bu adamın Müslüman olduğunu belirtmiştir.

Hadiste bahsi geçen adamın yeniden dirilmeyi inkâr etmediği aşikârdır. Adam yeniden diriltileceği gün Allah'ın kendisine günahlarından dolayı âlemde hiç kimseye etmeyeceği bir şekilde azap edeceğini düşünmektedir. En azından bu adam hangi fiillerinin günah olduğunu kısmen de olsa bilmektedir. İşlemiş olduğu bu günahlardan dolayı da Allah'ın kendisine azap edeceğine inanmaktadır. Böyle bir inancın sahibinin, Allah'ın bilinmesi zaruri sıfatlarından bir sıfatını bilmediği ve bundan şüpheye düştüğü kabul edilemez bir görüştür. Bununla birlikte konuya dair yorum yapan tüm âlimlerin de belirttiği gibi adamın ittifakla küfür olan Allah'ın kudret sıfatını inkâr etmesi ve bunun sonucunda da affedilmesi uzlaştırılamayacak bir durumdur. İşte tüm bu nedenlerden dolayı Şeyhu-l İslam İbn-i Teymiye *(rahimehullah)*'ın adamın kudret sıfatını ya da yeniden dirilmeyi inkâr ettiği ve bunlarda şüpheye düştüğü görüşü kabulden uzak oldukça zayıf bir görüştür.

Bu görüşün zayıf olmasının sebeplerinden bir tanesi de şu ayettir:

> *"Ve Zünnûn'u da hatırla. Hani öfkelenerek (halkından ayrılıp) gitmişti de kendisini asla sıkıştırmayacağımızı sanmıştı. Derken karanlıklar içinde «Senden başka hiçbir ilâh yoktur. Seni eksikliklerden uzak tutarım. Ben gerçekten (nefsine) zulmedenlerden oldum» diye dua etti." (21 Enbiya/87)*

Adamın Allah'ın kudretinden şüphe ettiği görüşünün temel dayanağı hadiste geçen "*eğer güç yetirirse*" (le in kadera) ifadesidir. Özellikle fiilden önce şart edatının kullanılması böy-

le bir zannı uyandırmaktadır. Ancak burada şöyle bir sorun karşımıza çıkmaktadır:

Bu ifadenin Allah'ın kudretinden şüphe etmek olduğunu söylediğimiz takdirde Yunus *(aleyhisselam)*'ın da yukarıdaki ayet gereği Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın kudretini inkâr ettiğini söylememiz gerekmektedir. Zira gerek hadiste gerekse ayette kullanılan fiiller aynıdır. Bununla beraber hadiste fiilden önce şart edatı gelmişken ayette "*sıkıştırmayacağımızı sanmıştı*" ifadesinin Arapça karşılığı "*fezanne en len nakdira*" şeklindedir. Fiilden önce gelen "*Len*" harfi gelecek zamanın mutlak olumsuzluğunu bildiren, bildirdiği olumsuzluğun asla gerçekleşmeyeceğini ifade eden bir harftir. Hadiste "kadera" fiilinin şart edatı ile birlikte kullanılmasını şüpheye hamlettiğimiz takdirde ayette geçen "nakdira" fiilinin nefiy harfinden sonra gelişini de mutlak inkâra hamletmemiz gerekecektir. Ancak bunun caiz olmadığı aşikârdır. Zira bir peygamberin Allah'ın kendisine hiçbir zaman güç yetiremeyeceğini düşünmesi mümkün değildir.

Hadise dair bizim doğruya en yakın olarak kabul ve tercih ettiğimiz görüş ise şudur:

Adamın ne kudret sıfatını inkâr etmesi ne de yeniden dirilişi inkâr etmesi söz konusu değildir. Bununla beraber adamın yeniden diriliş hakkında bir şüphesi bulunmadığı gibi Allah'ın güç ve kudretinden yana da bir şüphesi yoktur. Ancak adam yeniden dirilişin gerçekleşeceği gün Allah'ın neleri yeniden yaratacağını bilmemektedir. Şayet cesedi yakılıp kül haline getirilir ve bu küller rüzgârlı bir havada bir kısmı denize bir kısmı ise karaya olacak şekilde dağıtılırsa Allah'ın kendisini bu şekilde yeniden diriltmeyeceğini düşünmüştür. Bundan dolayı da çocuklarına böyle bir vasiyette bulunmuştur. Bizim bu görüşü tercih etmemizdeki en önemli etken öncelikle hadisin Müslim'de geçen diğer bir rivayetidir. Nitekim yukarıda hadisin farklı lafızlarla rivayet edildiğini söylemiştik. Bundan dolayı

İmam Nevevi bu rivayetten sonra yaptığı açıklamada "Bizim beldemizdeki nüshaların çoğunda bu böyledir" demiş ve "Eğer beni cesedimle defnederseniz şüphesiz Allah bana azap etmeye kadirdir. Ancak beni un ufak kül edip kara ve denize savurursanız bu durumda Allah bana azap etmeyi takdir etmez" şeklinde hadisi tevil etmiştir.[159] Aynı şekilde Hattabi'de hadisi şu şekilde izah etmektedir:

Hattabî şöyle demiştir: "Bu hadis oldukça müşkil bir hadistir. Acaba bu adam yeniden dirilmeyi, Allah'ın ölüleri dirilteceğine kadir olduğunu inkâr ettiği halde nasıl affedilmiştir? Cevap olarak deriz ki: O cehaleti sebebiyle böyle yaptığı zaman yeninden diriltilmez ve azap görmez zannetti. Nitekim o bunu Allah korkusuyla yaptığını belirtmiş ve zannını inkâr etmiştir."[160]

Şah Veliyullah Dihlevi'nin görüşü de buna yakındır:

"Bu adam Allah'ın kudret sıfatını bütünüyle biliyordu. Zira kudret imkânsız şeylerde değil mümkün olan şeylerde söz konusudur. Dolayısı ile o yarısı karada yarısı denizde olan dağınık küllerinin toplanılmasının muhal olduğunu zannetmiştir. Bunu Allah hakkında düşündüğü bir noksanlıktan dolayı yapmamıştır. Aksine o kendi ilmine göre hareket etmiştir. Buna binaen de kâfir sayılmamıştır."[161]

Hadisin teviline dair doğruya en yakın görüşlerden bir tanesi de hadiste geçen "kadera" fiilinin "Dayyaka Ala" (Allah beni sıkıştırırsa, zorlarsa) anlamında olduğudur. Nitekim yukarıda vermiş olduğumuz Enbiya Suresi ayetinde de fiil bu anlamda kullanılmıştır. Ayrıca *"Onu imtihan edip rızkını daralttığında ise «Rabbim beni önemsemedi» der" (89 Fecr/16)* ayetinde de fiil aynı anlamda kullanılmıştır. Burada yeri gelmişken

---

[159] Şerhul Müslim lin Nevevî, 9/127

[160] Fethul Bari, İbn-i Hacer el-Askalani, 10/284.

[161] Huccetullahil Baliğa, 1/60.

Şeyhul İslam İbn-i Teymiye'nin "Allah güç yetirirse” sözünü “takdir, hüküm müsamaha göstermek” şeklinde tevil edenler çok uzak bir tevil yaptılar ve sözü kendi konumundan başka başka bir yerde kullandılar" görüşünün de hatalı bir görüş olduğunu vurgulamak isterim. Zira bütün dil âlimleri ve müfessirler hadiste geçen "Kadera" fiilinin bu anlama geldiğinde ittifak etmişler ve bu anlamda kullanıldığı birçok ayet getirmişlerdir. Bundan dolayı hadiste adamın "Allah güç yetirirse" ifadesini "Allah takdir etmişse, Allah beni sıkıştırır ve zorlarsa" şeklinde tevil etmek en azından Arapça dil kurallarına uygundur ve sözü kendi konumu dışında kullanmak değildir. Yine aynı şekilde Şeyh Abdulkadir b. Abdulaziz'in "El-Camiu Fi Talebi-l İlmi-ş Şerif" isimli eserinde "Böyle tevil edenler kelimeleri tahrif ettiler" şeklindeki ifadesinin de oldukça ağır ve hatalı bir ifade olduğunu söyleyebiliriz. Hiç şüphesiz en doğrusunu Allah bilir.

DÖRDÜNCÜ ŞÜPHE

Muaz b. Cebel'in Secdesi

Cehalet heveslisi kesimlerin günümüz müşrik toplumlarının cahil oldukları için tekfir edilemeyeceğine dair getirdikleri delillerden bir tanesi de Muaz b. Cebel'in Şam dönüşü Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e secde etmesi olayıdır.

İbn-i Mace Sünen'inde[162], el-Busti'de Sahih'inde Ebu Vakid'in şöyle dediğini rivayet etmişlerdir:

Muaz b. Cebel Şam'dan dönünce Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* için secde etti. Bunun üzerine Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Bu nedir ey Muaz?" dedi. Muaz "Ey Allah'ın Rasulü! Ben Şam'a gittiğimde onları komutanlarına ve din adamlarına secde ediyorlar gördüm. Ben de bunu senin için yapmak istedim" dedi. Bunun üzerine Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Böyle yapma. Şayet ben bir kimsenin bir kimseye secde etmesini emredecek olsa idim kadının kocasına secde etmesini emrederdim. Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemin ederim ki, bir kadın kocasının hakkını ifa etmedikçe Rabbi'nin hakkını da ifa etmiş olmaz. Kadın deve sırtında semere binmiş iken kocası nefsini talep edecek olsa kadın bu isteğe mani olamaz" buyurmuştur.

İrca ehli bu hadisi delil getirerek gerek açık bir şekilde Allah'a şirk koşan tağutları gerekse hayatlarının tamamında Al-

---

[162] Bab: Hakku-z Zevc Alel Mir'eh, H.N: 1843 İbn-i Mace hadisi Abdullah bin Ebi Evfa'dan rivayet etmiştir.

lah'ın dininden bihaber yaşayan ve bunun neticesinde de Allah ile beraber başka ilahlara ibadet eden cahil toplumları cehaletleri sebebiyle özür sahibi kabul etmişlerdir. Zira onlara göre Muaz bin Cebel Rasulullah'a secde etmiştir. Rasulullah'a secde etmek ise küfürdür. Ancak cahil olduğu için Rasulullah onu tekfir etmemiştir!

Allah irca ehline basiret, edep ve ahlak versin demekten kendimizi alıkoyamıyoruz. Zira onlar kendi tağutlarının saltanatını koruyabilme adına İbrahim *(aleyhisselam)*'ın rabbini tanımadığını ve gök cisimlerini rabbi olarak isimlendirdiğini iddia ettikleri gibi Muaz bin Cebel gibi bir sahabenin de Allah'tan başkasına ibadet secdesi yapılmasının şirk olduğunu bilmediğini iddia etmişlerdir. Hâlbuki Muaz b. Cebel *(radıyallahu anh)* sahabenin âlimlerindendir. Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Ümmetim içinde haram ve helali en iyi bilen Muaz'dır" buyurmuş ve Yemenlilere yazdığı mektupta "Size sahabilerim arasında ilmi ve dini en iyi bilen kimseyi gönderiyorum" demiştir.[163] Yine bir başka hadislerinde "Kur'an'ı şu dört kişinden alınız. Abdullah b. Mes'ud, Ubey b. Kabb, Muaz b. Cebel ve Ebu Huzeyfe'nin azatlısı Salim" buyurarak Muaz b. Cebel'in Kur'an'ı en iyi bilen sahabelerden birisi olduğunu belirtmiştir.

Muaz b. Cebel Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in elçilerindendir. İbn-i Kesir el-Bidaye'de Muaz'ın Rasulullah tarafından devamlı olarak diğer kavimlere elçi olarak gönderildiğini, şayet birden çok sahabe aynı merkeze elçi gönderilirse Muaz'ın onların lideri olduğunu söylemiştir. Yine İbn-i İshak Mekke'nin fethinden sonra Muaz b. Cebel *(radıyallahu anh)*'ın Mekke'de halka dinlerini öğretmesi için Rasulullah tarafından bırakıldığını söylemiştir. Müslim Sahih'inde Enes b. Malik *(radıyallahu anh)*'den Ensar'dan Kur'an'ı dört kişinin topladığını ve bunlardan birinin de Muaz b. Cebel olduğunu rivayet etmiş-

---

[163] İbn-i Saad, Tabakat, 3/587.

tir. Abdullah b. Ömer kendisine soru sorulduğu zaman kendisinin Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in mescidinde ilim taleb eden on kişiden birisi olduğunu söylemiş ve bu on kişi arasında Muaz b. Cebel'i de zikretmiştir. Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Muaz b. Cebel'i Yemen'e dinlerini öğretmesi için davetçi olarak göndermiştir. Ve kendisine "Sen ehli kitaptan bir kavme gidiyorsun" diyerek ona bu hususta bütün gayretini göstermesi için nasihatte bulunmuştur. Zira malum olduğu üzere ehli kitap ehli ilim kimselerdi. Ve bunlarla konuşmak cahil müşriklerle konuşmak gibi olmazdı.[164]

Ancak tüm bunlara rağmen irca ehli, Muaz b. Cebel'in Rasulullah'a secdesi ile ilgili gelen rivayeti fehmetme zahmetine girmeyip bu rivayeti kendi sapkın düşüncelerine alet etmeye kalkışmışlardır. Onların Rasulullah'ın en âlim sahabelerinden olan Muaz b. Cebel'in (akıl baliğ olmamış bir çocuğun dahi bildiği) Allah'tan başkasına secde edilemeyeceğini bilmediğini iddia etmeleri ne denli ferasetsiz olduklarının ispatıdır. Onların bu iddialarının gereği olarak şöyle bir durum ortaya çıkmaktadır: Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*, Allah'tan başkasına secde edilmesinin küfür olduğunu bilmeyecek kadar cahil bir kimseyi, ilim ehli olarak bilinen bir kavme davetçi olarak göndermiştir(!). Biz irca ehlinin bu sapkınlıklarından Allah'a sığınırız.

Bu kısa açıklamadan sonra İrca ehlinin bu şüphelerine karşı Allah'ın izni ile deriz ki:

Allah'a hamd olsun ki onların bu şüphelerinde de kendilerine delil olacak bir yön yoktur. Zira onlarının iddialarının sıhhat kazanabilmesi için öncelikle Muaz b. Cebel'in yapmış olduğu fiilin küfür olduğunu ispat etmeleri gerekir. Eğer onlar "Allah'tan başkasına secde etmek küfürdür ve Muaz da Allah'-

---

[164] Bu açıklamayı Hafız İbn-i Hacer el-Askalani Fethul Bari'de yapmıştır. 3/149.

tan başkasına secde etmiştir" derlerse, kendilerine "İşte sizin fıkhınız bu kadardır" deriz. Zira secde kelimesi diğer kelimeler gibi lugavi ve ıstılahi olmak üzere iki anlamı içermektedir. Kelimenin ıstılahi anlamı namazda olduğu gibi alnı yere koymak suretiyle eğilmektir. Lugavi anlamı ise boyun eğmek ve eğilmektir. Bununla birlikte İslam âlimleri secdeyi, ibadet secdesi ve selam (tahiyye) secdesi olmak üzere ikiye ayırmışlardır. Alnı yere koyarak secde etmek –ki bunun ismi şeriatte ibadet secdesidir ve Allah'tan başkasına yöneltilmesi şirktir- secdenin en ileri derecesidir. Bununla birlikte itaat, tazim ve saygı sebebiyle eğilmek ve baş eğmekte şeriatte bütünüyle secde kapsamı içindedir. İlim ehli bu secdeyi ise selam secdesi olarak isimlendirmişlerdir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurur:

> *"Hani onlara «Şu memlekete girin. Orada dilediğiniz gibi, bol bol yiyin. Kapısından secde ederek girin ve hıtta! (Ya Rabbi, bizi affet) deyin ki, biz de sizin hatalarınızı bağışlayalım. İyilik edenlere ise daha da fazlasını vereceğiz » demiştik." (2 Bakara/58)*

Ayetin ifadesinde "*Secde ederek girin*" emri, hal bildirmektedir. Yani secde halinde girin demektir. Bunun ise ibadet secdesinde olduğu gibi alnı yere koyarak olması söz konusu değildir. Bundan dolayı İbn-i Abbas *(radıyallahu anh)* bu ayeti "Ruku ederek girin" şeklinde tevil etmiş İbn-i Cerir et-Taberi de bu görüşü tercih ederek "Secde, secde eden kişinin tazim içerisinde öne doğru eğilmesidir. Bundan dolayı tazim ile eğilen herkese –sacid- denir. Ayette "Secde ederek girin" emri ise huşu ve tevazu içinde girin demektir"[165] demiştir. Nitekim bu müfessirlerin çoğunluğunun görüşüdür.

Bununla beraber rivayette Muaz b. Cebel'in "Ben Şam'a gittiğimde onları komutanlarına ve din adamlarına secde ediyorlar gördüm" ifadesini de bunun ibadet secdesi olmadığını,

---

[165] Taberi Tefsiri

sadece birinin önünde eğilmek şeklinde gerçekleşen selam secdesi olduğunu ortaya koymaktadır. Zira Hrıstiyanların liderlerinin ve din adamlarının önünde ibadet secdesi etmedikleri, buna karşılık onların önünde eğilmek suretiyle selam secdesi ettikleri bilinen bir gerçektir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurur:

> *"Hani biz meleklere (ve cinlere) «Âdem'e secde edin» demiştik. İblis hariç hepsi secde ettiler. O yüz çevirdi ve büyüklük tasladı, böylece kâfirlerden oldu." (2 Bakara/34)*

> *"Ana ve babasını tahtının üstüne çıkartıp oturttu ve hepsi onun için (ona kavuştukları için) secdeye kapandılar." (12 Yusuf/100)*

Ayetlerden anlaşılacağı üzere her iki ayette de Allah'tan başkasına secde edilmesi söz konusudur.

Vahidi Bakara Suresi'nin 34. ayetinin tefsirinde "Ona hürmet ve selamlama için secde edin dedik. Buradaki secdeden kastı alnı yere koymak şeklinde olmayıp, tevazudan dolayı önünde eğilmektir"[166] derken Yusuf Suresi ayetinin tefsirinde ise "Bu eğilmek suretiyle gerçekleşen selamlama secdesidir"[167] demiştir. İbn-i Kesir bu ayetin tefsirinde Katade'nin "İtaat Allah'adır. Secde ile Allah Âdem'i şereflendirmiş, melekleri ona secde ettirmiştir"[168] dediğini rivayet etmiştir. İmam Taberi ve İbn-i Kesir, Yusuf Suresi'nin 100. ayetinde ifade edilen secdenin bir ibadet secdesi olmadığını bilakis alt konumda olanın üst konumda olana karşı önünde eğilmek suretiyle selamlama şeklinde olduğunu, bunun Yakub *(aleyhisselam)*'ın şeriatinde caiz olduğunu ancak bizim şeriatimizde Muaz b. Cebel hadisi ile

---

[166] El-Veciz fi Tefsiri Kitabil Aziz, 1/11.

[167] El-Veciz fi Tefsiri Kitabil Aziz, 1/375.

[168] İbn-i Kesir

nesh olduğunu söylemişlerdir.[169] İmam Kurtubi, tefsir âlimlerinin burada secdenin şekli hakkında ihtilaf ettiklerini söylerken bununla beraber tüm âlimlerin icma ile bunun ibadet secdesi olmadığını bilakis selamlama secdesi olduğunu kabul ettiklerini bildirmiştir. Yine aynı şekilde Fahruddin Razi bu konuda "Bütün Müslümanlar bu secdenin ibadet secdesi olmadığı hususunda ittifak etmişlerdir. Çünkü Allah'tan başkasına ibadet etmek küfürdür ve küfür de emredilmez" demiştir.

Âlimlerin hepsi ittifakla burada secdenin ibadet secdesi olmadığını kabul ederlerken secdenin şekli hakkında ise ihtilaf etmişlerdir. Tefsir âlimlerinin büyük bir kısmı bu secdenin alnı yere koymak şeklinde olmadığını bilakis eğilmek suretiyle olduğunu söylemişlerdir. Gerek meleklerin Hz. Âdem'e secdeleri gerekse Yusuf Suresi'nde 4. ayetinde geçen güneş, ay ve yıldızların Yusuf *(aleyhisselam)*'a secde etmesi bu görüşü güçlü kılmaktadır. Bununla birlikte âlimlerin bir kısmı bu secdenin bildiğimiz şekli ile alnı yere koymak şeklinde olduğunu söylemişler ancak ayetlerde geçen "lam" harfi cerrinin sebep bildirdiğini söyleyerek "Yusuf için Allah'a secde etmişlerdir" şeklinde ayetleri tefsir etmişlerdir.

Her ne olursa olsun tüm bu ayetlerde belirtilen secdenin bizzat alnı yere koymak şeklinde cereyan eden bir ibadet secdesi olmadığı bilakis tazim ve hürmet adına eğilmekle gerçekleşen selamlama secdesi olduğu genel olarak kabul edilmiş görüştür. Burada ekser ulemanın bu secdenin Yakub *(aleyhisselam)*'ın şeriatinde caiz olduğunu ve bizim şeriatimizde ise nesh edildiğini söylemeleri irca ehlinin iddialarını temelden iptal etmektedir.

Muaz b. Cebel'in secdesinin aslen Allah'tan başkasına yöneltilmesinin asla caiz olmadığı ibadet secdesi şeklinde cereyan etmediğini gösteren delillerden bir tanesi de Rasulullah

[169] Taberi ve İbn-i Kesir Yusuf Suresi 100. ayetin tefsirine bkz.

(sallallahu aleyhi ve sellem)'in Muaz b. Cebel'in hareketini şirk ve küfür olarak isimlendirmemesi ya da buna benzer bir açıklama yapmamasıdır. Bu noktada temel kaideyi İbn-i Kudame el-Hanbeli şu şekilde dile getirmiştir:

"Taleb olunduğu zaman açıklamanın başka bir zamana ertelenmesinin caiz olmadığı hususunda hiçbir ihtilaf yoktur."[170] Bundan dolayı İmam Şevkani "Farzlardan farklı olarak şirk meselelerinde açıklama için uygun bir zamanı beklemek caiz değildir"[171] demiştir. Nitekim Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in tutumu daima bu şekilde olmuştur. Kendisine "Allah ve sen dilersen" diyen kimseye dahi "Beni Allah'a ortak mı koşuyorsun"[172] diye tepki veren Rasulullah'ın kendisine secde eden Muaz b. Cebel'e sadece "Bunu yapma" sözü ile yetinmesi mümkün müdür?

İrca ehlinin cehaletin mazeret olduğuna dair Muaz hadisi ile delil getirmelerine karşılık Şeyh Abdulkadir b. Abdulaziz şöyle demiştir:

"Muaz hadisi ancak onun yapmış olduğu hareketin küfür olduğu ispatlanırsa cehaletin özür sayılması konusunda delil olabilir. Oysa bunun küfür olduğu doğru değildir. Çünkü o Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'i selamlama amacıyla secde etmiştir. Bununla beraber "Açıklama ihtiyaç anından daha sonraya ertelenemez" kaidesi gereğince Muaz b. Cebel'in fiilinin küfür olmadığı aşikârdır. Ne zaman bir küfür ameli meydana gelse bunun tehlikesinin büyüklüğünden dolayı hemen ardından uyarı gelmiştir. Ancak Muaz'ın secdesi hakkında Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'den küfre dair ne bir ibare

---

170 Ravdatu-n Nazır ve Cennetu-l Menazir, sy:96.

171 İrşadu-l Fuhul, sy:173.

172 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/214.

ne de bir uyarı bulunmaması bunun küfür olmadığını ortaya koymaktadır."[173]

Diğer taraftan onların aslen müşrik olan, hayatlarını şirk üzere devam ettiren, yaşamlarında kavli ve ameli olarak onlarca konuda şirke düşen kişilerle Muaz bin Cebel'i kıyaslamaları getrimiş oldukları delilin bir başka fasit yönüdür.

Bu konuya dair söylenebilecek daha başka sözler de vardır. Ancak İrca ehlinin bu delillerini iptal etme adına bu kadarının yettiği kanaatindeyiz.

Tenbih: Kendisine defalarca izah edilmesine rağmen inatla Muaz bin Cebel hadisini cehaletin mazeret olduğu hususunda delil olarak getiren İrca şeyhlerinden bir tanesine talebeleri aracılığı ile "Bu konuda onun gibi söyleyen ikinci bir kimse yok" diye haber göndermiştim. Şeyh efendi sekiz bin cilt kitabının içinden sadece Şevkani'nin, bu secdenin Allah'tan başkasına secde etmek olduğunu söylediğini iddia etmiştir. Ancak şeyh efendi adetleri olduğu üzere burada da kandırma ve hile yolunu seçmektedir. Zira İmam Şevkani şöyle demektedir:

"Bu Allah'tan başkasına secde etmektir sözüne" gelince, Allah'tan başkasına secde edenin bu secdesinin secde ettiği kimsenin rabliğini kabullenip bu kasıtla secde ettiğinin belirlenmesi gerekir. Eğer bu amaçla yapılmış ise Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'ya şirk koşmuş ve O'nunla birlikte başka ilahlar edinmiş olur. Ancak bunu kastetmeksizin saygı ve tazim amacı taşıyorsa (aynen meliklerin yanına girenlerin tazim için yeri öpmesi gibi) işte bu küfür değildir."[174]

Görüleceği üzere Şevkani'nin konuyla ilgili değerlendirmelerinin cehaletin özür olması ya da Muaz bin Cebel'in Rasulullah'a ibadet secdesi etmesi ile hiçbir ilgisi yoktur. Bila-

---

[173] El-Camiu Fi Talebil Ilmiş Şerif, 2/489.

[174] Es-Seylu-l Cerrar, 4/580.

kis Şevkani secdenin ne suretle olursa olsun Allah'tan başkasına yöneltildiği zaman amaç ve kasta bakılması gerektiğini söylemektedir. Ancak Şeyh efendi dediğimiz gibi âdeti üzere kandırma ve hile yolunu seçmiş, Arapça bilmeyen talebelerine es-Seylu'l Cerrar'ı açarak "Bakınız Şevkani bunun Allah'tan başkasına ibadet etmek olduğunu söylüyor" diyerek gençleri kandırmıştır. Allah'tan bu şeyh efendiye ahlak, edep ve hayâ duygusu vermesini niyaz ederiz.

BEŞİNCİ ŞÜPHE

Havarilerin Gökten Sofra İndirilmesini İstemesi

"Hani havariler de «Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?» demişlerdi. İsa da «Eğer mü'minler iseniz, Allah'a karşı gelmekten sakının»demişti. Onlar «İstiyoruz ki ondan yiyelim, kalplerimiz yatışsın. Senin bize doğru söylediğini bilelim ve ona, (gözü ile) görmüş şahitlerden olalım» demişlerdi." (5 Maide/112-113)

Söylemlerinde cehaletin mutlak manada bir özür olmadığını ifade eden ancak pratikte cehaleti bütün alanlarda mutlak olarak özür kabul eden İrca ehlinin getirdiği delillerden bir tanesi de yukarıda mealen vermiş olduğumuz Maide Suresi'nin ayetleridir. Onlar bu ayetle "Havariler Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın kendilerine sofra indirmeye güç yetirmesi hususunda şüphe ettiler. Bu şüphe küfürdür. Ancak cahil oldukları için mazur sayılırlar" diyerek iddialarını delillendirmeye çalışmışlardır.

Öncelikle onlar yine her zaman adetleri olduğu üzere muhtelefun fih ile (üzerinde ihtilaf edilen) delil getirmektedirler. İşin aslı şüphe ehli önce bir şeye inanmakta sonra da bu inançlarının doğruluğuna dair delil aramaktadır. Bunun neticesinde ise kendi iddialarına delil olarak getirilmesi muhtemel her nassı, düşünmeksizin ve idrak etmeksizin kendi fasid akidelerine delil olarak getirmektedirler. İşte böyle bir emelin ne-

ticesinde de getirdikleri delilin konuya delaletinin zannî olup olmaması kendileri için bir önem taşımamaktadır. Nassın sadece tek bir cihetten dahi olsa onların iddialarına işaret etmesi onlar için yeterlidir.

Yukarıda mealen vermiş olduğumuz ayete dair müfessirlerin kavillerine baktığımız zaman ise âlimlerin İslam ahlakı üzere nasları öncelikle anlamaya, fehmetmeye ve bunun akabinde de diğer naslarla beraber tefsir etmeye çalıştıklarını görürüz. İşte bundan dolayıdır ki, yukarıda mealen vermiş olduğumuz ayete dair İslam âlimleri öncelikle "Acaba peygamberlerin en yakın dostu konumunda olan havarilerin Allah'ın kudretinden şüphe etmeleri mümkün müdür?" sorusuna cevap aramaya başladıklarını görürsün. Nitekim İmam Kurtubi, "Malum olduğu üzere tüm rasuller (Allah'ın salât ve selamı üzerlerine olsun) Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* hakkında vacip, caiz, imkânsız olan bilgileri insanlara öğretmek, tüm bu konuları kendi ümmetlerine tebliğ etmek üzere gönderilmişlerdir. Bu böyle olduğuna göre, peygamberlerin en seçkin, has adamları için Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın kudretinden şüphe etmeleri nasıl mümkün olabilir?"[175] şeklinde bir soru ile ayetin tefsirine başlamış ve konuya dair görüşleri zikretmiştir.

İmam Taberi öncelikle ayete dair kıraat farklılıklarını açıklamış, sahabeden ve tabiinden bir cemaatin bu ayeti "Sen Rabbinden isteyebilir misin? Rabbine bu konuda dua edebilirmisin?" şeklinde okuduklarını söylemiştir.[176] Kisai, İbn-i Abbas, Said ibn-i Cübeyr, Mücahid tarafından ayet bu şekilde kıraat edilmiştir.[177] Bundan dolayı Hz. Aişe *(radıyallahu anha)* ayete dair şöyle demiştir:

"Havariler, *«Rabbin güç yetirebilir mi?»* demeyecek ka-

---

[175] El-Camiu Li Ahkam, 6/365.

[176] Taberi Tefsiri

[177] El-Camiu Li Ahkam, 6/364.

dar yüce ve Allah'ı bilen kimselerdi. Ancak onlar sen Rabbinden böyle bir istekte bulunabilir misin? dediler."[178] Yine Hz. Aişe'den *(radıyallahu anha)* "Onlar Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın kudretinden şüphe etmemişlerdir. Sadece İsa'ya Allah'tan bir sofra isteyip isteyemeyeceğini sormuşlardır" dediği rivayet edilmiştir.[179] Muaz bin Cebel *(radıyallahu anh)* "Ben Rasulullah'ın defalarca *«Rabbinden isteyebilir misin?»* şeklinde okuduğunu duydum" demiştir.

Ayetin farklı bir diğer kıraatine göre ise anlam "Sen Rabbinden üzerimize bir sofra indirmesini isteyecek olursan rabbin sana icabet eder mi?" şeklindedir. Nitekim Süddi bu görüşü tercih etmiştir. İmam Kurtubi tefsirinde her iki kıraate dair gelen tefsirleri şu şekilde özetlemiştir:

"İsa *(aleyhisselam)*'dan böyle bir istekte bulunanlar Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın bu işe güç yetiremeyeceğinden şüphe etmemişlerdir. Çünkü bu kimseler Allah'a iman eden, O'nu bilen ve tanıyan kimselerdir. Ancak onların bu sözleri senin, güç yetirebileceği halde karşındaki kişiye "Bunu yapabilir misin" demene benzer. Nitekim İbnu-l Hasar "Bu ince bir şekilde soru sormak ve yüce Allah'a karşı bir edeptir. Havariler Hz. İsa'ya iman edenlerin en hayırlılarıdır. Onlar için böyle bir şüphe nasıl düşünülebilir?" demiştir. Aynı şekilde İbrahim *(aleyhisselam)*'ın *"Rabbim! Bana ölüleri nasıl diriltiğini göster" (2 Bakara/260)* demesine de benzemektedir. Onlar İsa *(aleyhisselam)*'ın kendilerine haber verdiği ve akıl yoluyla bildikleri şeyi bizzat gözleriyle görerek imanlarının artmasını istemişlerdir."[180]

İmam Taberi *(rahimehullah)* ayete dair yukarıda vermiş olduğumuz kıraat farklılıklarını ve görüşleri aktardıktan sonra

---

[178] El-Camiu Li Ahkam, 6/367.

[179] Camiu-l Beyan

[180] El-Camiu Li Ahkam, 6/366-367'den özetle.

ayetin anlamının (bizim mealde verdiğimiz gibi) "*Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?*" şeklinde olduğunu söylemiş ve uzun uzadıya naklettiğimiz bu görüşleri reddetmiştir. İmam Taberi'nin bu görüşü tercih etmesinin sebebi ise ayetin devamında İsa *(aleyhisselam)*'ın *"Eğer mü'minler iseniz, Allah'a karşı gelmekten sakının"* demesidir. Zira bu ifade söyleneni red ve uyarı içermektedir. Ancak İmam Taberi bu görüşü tercih etmekle beraber günümüz irca ehlinin dediği gibi "Onlar bunu cehaleten söylemişler ve mazurlu olmuşlardır" şeklinde bir görüş ileri sürmemiş buna karşılık ayetin tefsirine dair şunu demiştir:

"Eğer mü'minler iseniz, Allah'a karşı gelmekten sakının."

"Allah'ın gökten sofra indirmesi noktasında sizin bu şüpheniz küfürdür. Şayet siz benim sizi davet ettiğim şeye iman ediyorsanız bu şekilde söz söylemekten sakının."[181]

Ancak bu görüşe İmam Kurtubi itiraz ederek şöyle demiştir:

"Ancak bu tartışılır bir görüştür. Zira Havariler peygamberlerin en yakın ve seçkin adamlarıdır. Onların davetini samimiyetle kabul eden kimselerdir. Nitekim İsa *(aleyhisselam)* "Allah'a giden yolda benim yardımcılarım kimlerdir?" dediğinde Havariler "Biziz, Allah'ın dininin yardımcıları" demişlerdir. Yine Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Her peygamberin bir havarisi vardır. Benim havarim de Zübeyr'dir»[182] buyurmuştur."[183]

Şeyh Abdulkadir b. Abdulaziz ayetin "Allah senin isteğini yerine getirir mi?" şeklinde manasının Arapça'ya daha uygun olduğunu belirttikten sonra farklı bir yorum getirerek şöyle

---

[181] Taberi Tefsiri

[182] Müttefekun aleyhi

[183] El-Camiu Li Ahkam, 6/365.

demiştir:

"Bu sorunun Allah'ın kudretinden şüphe demek olduğunu kabul etsek bile İbn-i Teymiye'nin de dediği gibi Allah'ın sıfatlarından bazısını bilmemek küfrü gerektiren bir durum olmayabilir."[184]

Tüm bu izahlarla beraber İrca ehlinin getirdiği delilde (onların iddialarına göre) cahil kalan kimseler aslen Müslüman olan, Allah'ın gönderdiği elçiye tabi olan ve O'ndan yüz çevirmeyen kişilerdir. Ancak bu delil ile caheleti mazeret görülenler Allah'ın dinini din edinmeyen, Allah'ın elçisinden yüz çeviren, kendilerini nispet ettikleri dine zerre kadar değer vermeyen kimselerdir. Kıyas edilen iki topluluk arasındaki derin fark bu delilin daha işin başında fasid bir delil olduğunu ortaya koymaktadır

Sonuç olarak İrca ehli bu ayette istidlal etmekle üç açıdan hata etmiştir:

1- Onlar konunun başında da söylediğimiz gibi öncelikle muhtelefun fih ile delil getirerek naslara karşı ne denli büyük bir cehalet içinde olduklarını bir kez daha gözler önüne sermişlerdir.

2- Bununla beraber ayete dair ekser ulemanın tercih ettiği görüşü bırakarak zayıf görüşle amel etmekle kendi fasid akîdelerini ispat edebilmek için nefislerine uygun yola saptıkları gerçeğini bizlere bir kez daha hatırlatmışlardır.

3- Ayeti bizim mealde vermiş olduğumuz "*Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?*" şeklinde alan âlimlerin bile iddia etmedikleri "Onlar cahil oldukları için böyle söylemekle mazurdurlar" iddialarıyla kendilerinden önce kimsenin söylemediği sözleri söylemişlerdir. Hiç şüphesiz en doğrusunu Allah bilir.

---

[184] EL-Camiu Fi Talebil Ilmiş Şerif, 1/484.

ALTINCI ŞÜPHE

Hz. Aişe'nin Allah'ın İlim Sıfatından Cahil Olduğu Şüphesi

Dilleri ile "Cehalet mazerettir ancak herkes için her konuda değil" şeklinde sahih sözleri ikrar eden ancak pratikte konu ayırt etmeksizin herkesi, her durum ve her şartta cehaletleri sebebi ile mazur gören İrca ehlinin getirdiği delillerden bir tanesi de İmam Müslim'in Kitabul Cenaiz'de naklettiği şu hadistir:

Aişe *(radıyallahu anha)*'dan rivayetle Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* bir gece Hz. Aişe'nin yanında iken onun uyuduğunu düşünerek yavaşca dışarıya çıkar. Bunun üzerine Hz. Aişe de Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in ardından dışarı çıkar. Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Baki mezarlığına kadar varır ve orada bir süre ayakta durur. Üç defa ellerini kaldırır ve sonra geriye döner. Bu durumu gören Aişe *(radıyallahu anha)* da koşarak geri döner, evine girer ve yatağına yatar. Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* eve girdikten sonra "Ey Aişe! Neyin var ki soluk soluğa heyecanlısın?" diye sorar. Hz. Aişe bir şeyim yok diye cevap verince Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* "Neyin varsa bana söylemelisin. Yoksa Habir ve Latif olan Allah bana bildirir" der ve Hz. Aişe olup biteni kendisine anlatır. Bunun üzerine Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* Hz. Aişe'nin göğsüne eliyle vurarak "Allah ve Rasulü'nün sana ihanet edeceğini mi düşündün" der.[185]

Hadisin buraya kadar olan bölümünde "*Cehalet Özrü*"

---

[185] Rivayetin buraya kadar olan bölümü manen (lafzen değil) aktarılmıştır.

konusuna dair herhangi bir delil söz konusu değildir. İrca ehlinin bu noktada getirmiş olduğu delil Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in "Allah ve Rasulü'nün sana ihanet edeceğini mi düşündün" demesinden sonra Hz. Aişe'nin "İnsanlar her ne saklarlarsa saklasınlar Allah onu bilir" ifadesidir. Aişe *(radıyallahu anha)*'nın bu sözünden sonra ayrıntıları aşağıda izah edileceği üzere rivayetlerin bir kısmında Hz. Aişe'ye, bir kısmında ise Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e isnad edilen "Evet" cevabı gelmiştir.

İrca ehli günümüz tağutlarının ve dostlarının cehaletleri sebebi ile mazur olduklarına dair bu rivayeti delil getirerek şöyle demektedirler:

"Aişe *(radıyallahu anha)* Allah'ın ilminden şüphe etmiş ve Rasulullah'a bunu sormuş, Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de kendisine insanlar ne saklarlarsa saklasınlar Allah'ın onu bileceğini öğretmiştir. Hz. Aişe bu konuda (Allah'ın ilim sıfatından) cahil olduğu için Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* hüccetin ikamesinden önce onu tekfir etmemiştir."

Şüphe ehli tarafından devamlı zikredilen bu rivayette de kendi lehlerine bir delil yoktur. Onların bu istidlallerine birkaç açıdan cevap vermek mümkündür. Ancak daha önce hadisin farklı lafızlarla gelen rivayetlerini açıklamakta fayda vardır.

Hadis kaynaklarına baktığımız zaman üç farklı lafızla rivayet edilmiştir. Bunların ilkinde Hz. Aişe "İnsanlar her ne saklarlarsa saklasınlar Allah onu bilir" demiş Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ise "Evet" cevabını vermiştir. Hadisi bu şekilde İmam Ahmed ve Nesai rivayet etmiştir.[186]

Hadisin Sahihi Müslim'de geçen rivayetinde[187] "İnsanlar her ne saklarlarsa saklasınlar Allah onu bilir" diyen de "Evet"

---

[186] Müsned, 24671; Nesai, Babul Gayreh, 3901-3902

[187] Kitabu-l Cenaiz, 1619.

diye cevap veren de Hz. Aişe'dir. Aynı şekilde Abdurrezzak da hadisi bu şekilde rivayet etmiştir.[188]

Hadisin bir diğer rivayetinde ise Hz. Aişe "İnsanlar her ne saklarlarsa saklasınlar Allah onu bilir" demiş, ancak devamında ne kendisinden ne de Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'den "Evet" şeklinde bir cevap sâdır olmamıştır. Hadisi bu şekilde İbn-i Hibban ve İmam Nesai rivayet etmiştir.[189]

Hadisin günümüzde "*Cehalet Özrü*" tartışmalarında cehaletin aslen bir mazeret olduğu iddiasına delil teşkil etmemesine gelince…

Öncelikle Hz. Aişe'nin yukarıda vermiş olduğumuz ifadesi kesinlikle ne bir şüphe ne zan ne de bir cehalet içermektedir. Zira Hz. Aişe'nin bu ifadesi bir cümle-i istifhamiyye (soru cümlesi) olmayıp şart ve cevap cümlesidir. Diğer bir ifade ile Hz. Aişe, Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e Allah'ın ilmine dair bir soru yöneltmemiş bilakis kendisi bizzat insanlar her neyi gizlerlerse gizlesinler Allah'ın onu bileceğini söylemiştir. Bu yüzden hadisin metninde Hz. Aişe'nin Allah'ın ilminden şüphe ettiğine dair bir çıkarımda bulunmak kesinlikle hatalı bir istidlaldir.

Diğer taraftan bunu bir soru cümlesi olarak kabul etsek dahi –ki bu kesinlikle lugat açısından oldukça zayıftır- soruya cevap verenin Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* olduğuna dair gelen rivayet hatalıdır. Doğru rivayet İmam Müslim'in rivayetinde geçtiği üzere "Evet" cevabını verenin de Hz. Aişe olduğudur. Nitekim bu hadisin şerhinde İmam Nevevi *(rahimehullah)* şöyle demiştir:

"Aslen sahih olan hadisin bu şekilde rivayetidir. Sanki Aişe *(radıyallahu anha)* «İnsanlar her ne saklarlarsa saklasınlar

---

[188] Musannef, 6712.

[189] Nesai, Babul Emri Bi-l İstiğfar, 2010; İbn-i Hibban, Sahih, 7233.

Allah onu bilir» demiş ve arkasından da kendi kendisini doğrulayarak «Evet» demiştir."[190]

Bununla beraber Hz. Aişe'nin yukarıdaki ifadesinin ardından "Evet" diyen kişinin Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* olduğu rivayetini kabul etsek dahi bu bir cevap cümlesi değil bilakis tekiddir. Diğer bir ifadeyle Hz. Aişe "İnsanlar her ne saklarlarsa saklasınlar Allah onu bilir" demiş Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* de O'nun bu sözünü tekid etmiştir.

Rivayetin lafzına dair yapmış olduğumuz bu izahlar, İrca ehlinin ortaya attığı bu şüpheyi işin başında geçersiz kılmaktadır. Bununla beraber hadisin üç farklı lafızla rivayet edilmesi kendisi ile delil getirilmesini engellemektedir. Daha önce de defalarca söylediğimiz gibi lafzın bizzat kendisinde bir ihtilaf söz konusu ise onunla delil getirmek caiz değildir.

İrca ehlinin bu istidlallerinde yaptıkları diğer bir hata ise onların Hz. Aişe ile günümüz tağutlarını, onların yardımcılarını, Allah'ın dinini din edinmeyen toplumları kıyaslamalarıdır ki, bu onların en habis kıyaslarından bir diğeridir. Nitekim daha önce de İbrahim *(aleyhisselam)*'ı, İsa *(aleyhisselam)*'ın havarilerini ve Muaz bin Cebel'i günümüzün asli kafirleri ile kıyaslayarak büyük bir sapkınlık örneği sergilemişlerdi.

Burada rivayete dair değinmemiz gereken önemli bir husus ta şudur:

Şeyhu-l İslam İbn-i Teymiye *(rahimehullah)* "İnsanlardan bazıları ahkama dair konularda cahildir. Ve cehaleti sebebiyle de mazurdur. Bundan dolayı da kendilerine hüccet sunulana kadar tekfir edilmezler"[191] dedikten sonra önce kudret hadisini delil olarak getirmiş ve arkasından "Kim sahih hadislere bakarsa buna benzer şeyler görür" diyerek bu rivayeti delil olarak ge-

---

[190] Şerhu-n Nevevî Ale-l Müslim, 3/401

[191] Mecmuu-l Fetava, 3/16

tirmiştir. Nitekim bir başka eserinde de "Kim Allah'ın sıfatlarından herhangi bir sıfatından şüphe ederse ancak bununla beraber cahil ise mürted olmaz"[192] demiş ve yine aynı hadisleri zikretmiştir.

Günümüz İrca ehlinin bu hadisle delil getirmelerinde en büyük etken İbn-i Teymiye'nin yukarıdaki ifadeleridir. Onlar hadisin metnini düşünme ve idrak etme gibi erdemli bir tavır sergilemek yerine hadisin metnini tamamen bırakarak İbn-i Teymiye *(rahimehullah)*'ın sözlerine sarılmışlar, kendilerine itiraz edenlere ise "Siz İbn-i Teymiye'den daha mı iyi biliyorsunuz?" diyerek oldukca gayri ciddi ve gayri ilmi cevaplar vermişlerdir. Her zaman dediğimiz gibi bizler alimleri severiz. Ancak Hakk'ı, alimlerden daha çok severiz. Bu yüzden de alimlerin kavillerinin aslen bir delil makamında olmadığını bilakis delillendirilmeye muhtaç olduklarına inanırız. Bu yüzden hadise dair yapmış olduğu yorumların hatalı olmasından dolayı Şeyhul İslam'a bu konuda tabi olamayız. Nitekim yukarıda yapmış olduğumuz açıklamalar İbn-i Teymiye'nin bu konudaki istidlalinin hatalı olduğunu ortaya koyma açısından yeterlidir. Bununla beraber Şeyhul İslam'ın konuya dair açıklamalarını doğru kabul etsek dahi bunun sıfatlar konusunda olduğu aşikardır. Ve bizim İrca ehli ile aramızdaki ihtilaf Allah'ın sıfatları üzerinde gerçekleşen bir cehaletin mazeret olup olmadığı değildir.

Burada "Her ne kadar Hz. Aişe'nin sözü cümle-i istifhamiyye (soru cümlesi) olmasa da cümleden sonra gelen "Evet" cevabı ancak soru cümlelerinden sonra kullanılır. Bu yüzden Hz. Aişe'nin sözünü soru cümlesi olarak kabul etmemiz gerekir" şeklindeki bir itiraza şöyle cevap vermek mümkündür:

Arap lugatinde "Evet" kelimesi sadece soru cümlesinin cevabı olarak değil aynı zamanda tekid ifadesi olarak da kulla-

---

[192] El-Fetava el-Kubra, 8/392.

nılabilmektedir. Bu yüzden Hz. Aişe'nin ifadesinden sonra gelen "Evet" lafzını esas alarak Hz. Aişe'nin cümlesini soru cümlesi kabul etmek ve devamında da Hz. Aişe'nin Allah'ın ilminden cahil kaldığını iddia etmek mümkün değildir. Bununla beraber hadisin bazı rivayetlerinde Hz. Aişe'nin sözü tekid bildiren "Kad" edatı ile kullanılmıştır. Yani buna göre mana "İnsanlar her ne saklarlarsa saklasınlar Allah onu muhakkak ki bilir" şeklinde olur ki, bu da Hz. Aişe'nin Allah'ın ilminden şüphe ettiği görüşünü bütünüyle geçersiz kılmaktadır.

Sonuç olarak bu rivayette Hz. Aişe'nin Allah'ın ilminden şüphe ettiğine dair hiçbir delil yoktur. Bilakis Hz. Aişe güçlü bir ifade ile insanlar ne saklarlarsa saklasınlar Allah'ın bileceğini ifade etmiştir. Hiç şüphesiz en doğrusunu Allah bilir.

YEDİNCİ ŞÜPHE

İbn-i Teymiye'nin Cehaleti Mazeret Görmesi Şüphesi

"*Cehalet Özrü*" konusunda yapılan tartışmalarda ismi en çok anılan alimlerden bir tanesi Şeyhu-l İslam İbn-i Teymiye *(rahimehullah)*'dır. Konu hakkında birbirine muhalif görüşler taşıyan bütün kesimler Şeyhu-l İslam'dan delil getirmektedirler. Bu oldukça ilginç bir vakıadır. Böyle ilginç bir vakıanın varlığının sebebi kanaatimizce bu rabbani alimin sözlerinin bir arada değerlendirilmemesi, herkesin kendi düşüncesine uygun bir nakli delil getirmeye kalkışmasıdır. Halbuki "Alimlerin sözleri hepsi bir araya getirilerek incelenmelidir ki mutlak olanı şarta bağlı olanından, kapalı olanı ayrıntılarıyla açıklanmış olanından ayırt edilebilsin. Âlimlerin sözlerinin durumu da şer'i nasların durumu gibidir. Bu, âlimlerce ittifak edilmiş bir husustur."[193]

Şeyh'in sözleri bir bütünlük içinde ve toplu olarak incelendiği takdirde görülecektir ki, Şeyhu-l İslam konuyu bizim kitabımızın birinci bölümünde izah ettiğimiz gibi cahil, mechul ve mechel açısından ele almış, bu noktada temel kaideleri belirtmiş, cehalet özrünün kişiler için bir mazeret olduğunu ancak bunun bazı özel şartlarla kayıtlı kaldığını açıklamıştır. Öncelikle bir çok yer de tekfirin ancak risalet hüccetinden sonra gün-

[193] El-Camiu Fi Talebi-l İlmi-ş Şerif, 1/462.

deme gelebileceğini, vacip olan imanın aslından dahi olsa kişilerde oluşan cehaletin bir özür teşkil edeceğini söylemiştir. Okuyoruz...

"Benimle oturup kalkan herkes benim insanlar içinde muayyen bir şahsı tekfir, tefsik ve masiyete nispet etmekten herkesten çok daha fazla sakınan birisi olduğumu bilir. Ancak kendisine risalet hücceti ikame edilip de buna muhalefet eden kimse hariç... Bu kimse bazen kâfir, bazen fasık, bazen de asidir."[194]

"Ancak küfür sözü söyleyen hiçbir kimse, küfrünü kesin olarak belirleyecek olan risalet hücceti ikame edilene kadar tekfir edilecek değildir. Eğer kendisine hüccet ikame edilmişse o zaman tekfir edilir."[195]

Yapmış olduğumuz bu iki alıntı İbn-i Teymiye *(rahimehullah)*'ın tekfirden önce mutlak surette risalet hüccetinin sunulmasını şart koştuğunu göstermektedir. Yine bir başka yerde şöyle demektedir:

"Tekfir tehditten ibarettir. Rasulün getirdiğini yalanlama söz konusu olsa bile bunu yapan kişi İslam'a yeni girmiş ya da uzakta, kırsal bölgede yetişmiş bir kimse olursa, bu gibi kimseler kendilerine hüccet ikame edilmeden inkârları sebebiyle hemen tekfir edilmezler."[196]

İbn-i Teymiye'nin bu ifadelerinden açıkça anlaşılan şudur ki, kişi kendisini İslam'dan dininden çıkaran bir ameli cehaleten işlerse önce hüccet ikamesi ile cehaletinin giderilmesi gerekir. Zira cehalet tekfirin engellerindendir.

Burada cevap aramamız gereken sorular ise şunlar olmalıdır:

---

[194] Mecmuu-l Fetava, 3/229.

[195] Mecmuu-l Fetava, 5/306.

[196] Mecmuu-l Fetava, 3/231.

Acaba Şeyhu-l İslam İbn-i Teymiye cehalet özrünü kayıtsız ve hiçbir şarta bağlı kalmaksızın mutlak surette meşru bir mazeret olarak mı görmektedir? Yoksa onun bu konuda getirmiş olduğu bazı şartlar var mıdır? Bazı şartlar altında cehalet özrünü meşru bir mazeret olarak görüyorsa bu şartlar nelerdir? Diğer bir ifade ile İbn-i Teymiye hangi cahilin, hangi durum ve şartta ve hangi konuda cehaletini mazeret olarak görmektedir? Tüm bu soruların cevabı yine İbn-i Teymiye'nin sözleri ile cevaplandırılmadığı müddetçe konu üzerindeki karmaşa devam edecek, bu rabbani alim istismar edilecektir. Nitekim konu üzerinde kendileri ile büyük ihtilaflarımız olan İrca ehlinin devamlı surette gerek İbn-i Teymiye'nin gerekse diğer alimlerin cehaleti mutlak surette özür kabul ettiklerine dair iddialarının temelinde bu noktalara dikkat etmemeleri yatmaktadır.

İbn-i Teymiye'nin "*Cehalet Özrü*" konusunda sözlerini bir arada değerlendiren Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz'in şu tespitleri oldukça yerindedir:

"Üzülerek söylemek isterim ki cehaletin mutlak anlamda özür olduğunu söyleyen bazı çağdaşlar, bu konuda İbn-i Teymiye *(rahimehullah)*'ın sözlerini delil olarak göstermekteler ve onun sadece kendisine risalet hücceti ikame edilen kimsenin tekfir edileceği görüşünde olduğunu söylemektedirler. Fakat O'nun "Temekkün" kuralı ile ilgili sözlerinin hiçbirinden bahsetmemektedirler. Oysa O'nun risalet hüccetinin ikamesi ile ilgili söylediklerinin tümü bu kural ile kayıtlıdır." [197]

Yukarıda yapmış olduğumuz alıntılardan sonra İbn-i Teymiye'nin cehalet özrünü meşru bir mazeret olarak gördüğünü söylemiştik. Bununla beraber Şeyhu-l İslam "*Cehalet Özrü*" konusunda temel kaideyi şu şekilde dile getirmektedir:

"Özürlülük ancak giderilmesi mümkün olmayan durumlarda muteberdir. İnsan ne zaman doğru bilgiye ulaşma imkânı

[197] El-Camiu Fi Talebi-l İlmi-ş Şerif, 1/462.

bulursa o zaman özürlü değildir."[198]

Yine bu anlamda şunları söylemektedir:

"Tebliğin gerektirdiği hüküm, mükellefler bunun- en sahih olan görüşe göre- ancak onu öğrenme imkânı elde ettikten sonra sabit olur."[199]

O halde Şeyh'in bu iki ifadesinden şu sonucu çıkarmak mümkündür: Öğrenme imkanı ve onunla amel etme imkanı olduğu sürece cehalet kişiler için bir özür teşkil etmez. Nitekim bunu bir başka yerde açıkça ifade etmektedir:

"Allah *(Subhanehu ve Tealâ), "Biz, bir peygamber göndermedikçe azap edici değiliz"(17 İsra/15)* buyurmaktadır. Hüccet kullara iki şey ile ikame edilmiş olur. Allah'ın indirdiklerini öğrenme imkânını bulması ve bunlarla amel etme gücünün bulunması şartı... Deli olan kimse, öğrenmekten aciz olan yahut amel etmekten aciz olan kimse, emir nehiyden sorumlu değildir. Dinin bir kısmını öğrenme yolu kendisi için kesilen kimse -örneğin deli olan kimse gibi- dinin tümünü öğrenip amel etmekten aciz olan kimse hükmündedir. Bu durum fetret devrinde olur "[200]

Yukarıda vermiş olduğumuz üç alıntı İbn-i Teymiye'nin cehalet özrünü muteber gördüğü ve muteber görmediği durumları çok net bir şekilde ortaya koymaktadır. Şeyhu-l İslam'a göre sahih bilgiye ulaşmanın mümkün olduğu durumlarda cehalet kişiler için bir mazeret değildir. Bununla beraber sahih bilgiye ulaşamama durumu, İslam'a yeni girmiş olmak, farzları ve haramları öğrenme imkanı bulamamak ve buna benzer arızî haller cehalet özrünün muteber olduğu hallerdir.

"Kim kendisine risalet ulaşmamış olması gibi, ilim elde

---

[198] Rafu-l Melam, sy:14.

[199] Mecmuu-l Fetava, 20/25.

[200] Mecmuu-l Fetava, 20/25.

etme imkânı bulamamak yahut onunla amel etme gücüne sahip olamamak nedeniyle vacip olan imandan bazılarını terk ederse işlemekten aciz olduğu şeylerden sorumlu değildir. Bunlar, her ne kadar dinden ve vacip olan imandan iseler de bu kimse hakkında dinden ve vacip olan imandan sayılmamaktadır."[201]

"Kısacası şu hususta Müslümanlar arasında ihtilaf yoktur: Darul küfürde bulunup da iman eden fakat hicretten aciz olan kimseye, yapmaktan aciz olduğu şer'i yükümlülükler vacip değildir. Bilakis vacip olan, imkânların el verdiği kadardır. Hükmünü bilmediği şeyde de durum aynıdır. Eğer, namazın kendisine vacip olduğunu bilmeksizin bir müddet kılmazsa, âlimlerin görüşlerinin en kuvvetli olanına göre bunları kaza etmesi gerekmez. Bu Ebu Hanife'nin ve Zahirilerin mezhebidir. Ahmed'in mezhebindeki iki görüşten birisi de budur. Burada söylenebilecek en doğru söz, ilim elde etmek mümkün olmadıkça hükmün de sabit olmayacağıdır. Böylece kişi vacip olduğunu bilmediği şeyi kaza etmez."[202]

"Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın bildirdiği gibi ümmet iyiliği emreder ve kötülükten sakındırır. Bunu ümmet içinde yeterli sayıda kişinin yapması vaciptir.

> *"Sizden, hayra çağıran, iyiliği emreden ve kötülükten men eden bir topluluk bulunsun. İşte kurtuluşa erenler onlardır."(3 Ali İmran/103)*

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* ümmetten bir kısmının iyiliği emretme ve kötülüğü nehyetme işini gerçekleştirmesi gerektiğini bildirse de emredenin emrinin ve nehyedenin nehyinin yeryüzünde herkese ulaşması şart değildir. Öyleyse nasıl olur da bu emir fer'i konularda şart olur. Bilakis şart olan, mükelleflerin bu bilgiye ulaşmalarının mümkün olmasıdır. Eğer ihmalkar davranarak, hüccet ikame edenin üzerine düşeni yerine ge-

---

[201] Mecmuu-l Fetava, 12/478.

[202] Mecmuu-l Fetava, 19/225.

tirmesine rağmen bu ilme ulaşmak için çaba harcamazlarsa, ihmal kendilerine aittir. Hüccet ikame edene değil...”[203]

Şeyhu-l İslam’ın yukarıda geçen sözlerinden, ilim elde etme imkânına sahip olma kuralı ve bu imkâna sahip olan kimsenin hakkı talepte kusur etmesi halinde mazur sayılamayacağı açıkça anlaşılmaktadır. Zira hüccet ikame eden kimsenin bunu tüm insanlara ulaştırması şart değildir.

Burada Şeyhu-l İslam’ın “Temekkün” kuralını açıklayan bazı sözlerini daha aktarmakta fayda vardır. Bu sözlerinde, temekkünün olmayışı nedeniyle mazur olunan durumlardan bahsetmektedir. Bunlardan birisi olan, darulküfürde Müslüman olan kişinin durumuyla ilgili sözünü daha önce zikretmiştik. Şimdi bunlardan bazılarını aktaralım.

“Haram işleyen kimse için tehdidin gerçekleşmesi onun işlediğinin haramlığını bilmesi yahut haram olduğunu öğrenme imkânına sahip olma şartına bağlıdır. Ancak kırsal bölgede yetişen veya İslam’a yeni girmiş olan kimse bilmeksizin haram olan bir şey işlerse, bunun helalliğine dair şer’i bir delile dayanmıyor olsa da günahkâr olmaz ve ona had uygulanmaz. İşlediği fiilin haram olduğu haberi kendisine ulaşmayan kimse, yaptığının mubahlığı hususunda şer’i bir delile dayanıyorsa, bu onun mazur olması açısından daha evladır”[204]

“İnsanlardan birçoğu Allah’ın, Rasulü ile gönderdiği Kitab’ın ve Hikmet’in ulaşmadığı hiç kimse kalmayacak şekilde nübüvvet bilgilerinin çoğunun öğretildiği zaman ve mekâna yetişebilir. Birçoğu da Allah’ın, Rasulü ile gönderdiklerini bilmeyebilir. Ve bulundukları yerde bunların ulaştığı kimse bulunmayabilir. Bu tür kimseler tekfir edilmezler.

Bu nedenle imamlar, kırsal bölgelerde (çöl vs.de) ilim ve

---

[203] Mecmuu-l Fetava, 28/125.

[204] Mecmuu-l Fetava, 20/252.

iman ehlinden uzak olarak yetişen veya İslam'a yeni girmiş olan kimsenin, açık mutevatir hükümlerden herhangi birisini inkar etmesi durumunda Peygamberin getirdikleri öğretilene dek, küfrüne hükmolunmayacağında ittifak etmişlerdir."[205]

"Kim kitabın lafzını yahut manasını tahrife kalkarsa veya Rasul'ün getirdiklerini bile bile reddederse, bu kimse cezayı hak eder. Aynı şekilde hevasına uyan ve dünya meşguliyeti sebebiyle hakkı aramada yeterli gayreti göstermeyen kimse de cezayı hak etmiş olur."[206]

Sonuç olarak "Bunlar İbn-i Teymiye'nin "Temekkün" kuralını ve temekkünün bulunmaması nedeniyle cehaletin özür sayıldığı durumları açıklayıcı sözleridir. Bu sözleri, onun risalet hüccetinin ikamesinin vacipliği ile ilgili sözlerini kayıtlayıcı (bir takım şartlar ile sınırlandırıcı) niteliktedir."[207]

Şeyhu-l İslam İbn-i Teymiye'nin eserleri incelendiği zaman görülecektir ki, o cehalet özrünü bütünüyle zahir ve hafi meseler kapsamında incelemiş –ki yukarıda bir çok alıntıda bu belirgindir- zahir meselelerde ise ancak risalet hücceti ile bilinmesi mümkün olan konularda hüccet ikamesi şartını getirmiştir. Bunun dışında dinin aslına dair meselelerde asla cehalet özrünü mazeret görmemiş, tekfir için risalet hücceti şartını getirmemiş, umumi tekfir muayyen tekfir ayrımına gitmemiştir. Nitekim tekfir edilen ve tekfir edilmeyen bidat fırkalarını izah ederken şöyle der:

"Bu açık olmayan (hafi) meselelerde gündeme geldiği zaman şöyle denilmesi mümkündür: Kişi hüccet ikamesi yapılmadan tekfir edilmesi caiz olmayan bir konuda hataya düşerek sapmıştır. Ancak yukarıda bahsettiğimiz durum bidat ehlinden bazıları için açık olmayan (hafi) meselelerde değil bilakis

[205] Mecmuu-l Fetava, 3/231.

[206] El-Cevabu-s Sahih Limen Beddele Dine-l Mesih, 1/310

[207] El'Camiu Fi Taleb'il İlmu'ş Şerif, 1/462-465.

gerek avam (halk) gerekse havas (âlim) tüm Müslümanlar tarafından bilinen dinin açık (zahir) meselelerinde meydana gelmiştir. Hatta bazen bu hususların Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* tarafından getirildiğini ve inkâr edenlerin kâfir olacağını Yahudi ve Hrıstiyanlar dahi bilmektedir. Örneğin İslam'ın hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmaksızın sadece Ona ibadet etmeyi gerektirdiği, Allah'tan başka melekler, peygamberler, güneş, ay, yıldızlar, putlar ve bunun gibi daha başka şeylere ibadet etmeyi yasaklaması gibi konular böyledir. Bunlar İslam'ın en açık ilkelerindendir. Yine İslam'ın beş vakit namazı farz kılması, beş vakit namazı kılarak değerini yüceltmekle mükellef kılması da böyledir. Aynı şekilde kişinin Yahudileri, Hıristiyanları, Müşrikleri, Sabileri ve Mecusileri düşman bilmesi, diğer taraftan faiz, içki içmek, kumar oynamak ve buna benzer kötülükleri haram kılması da bu şekildedir.[208] Buna rağmen (bu saydığımız bidat fırkalarının birçoğunun liderinin) saydığımız bu konularda neyhedilen şeylerin içine düşerek mürted olduklarını görürsün."[209]

İbn-i Teymiye yine bir başka yerde şöyle demektedir:

"Tevessül lafzı ile kastedilen üç mana vardır. Bu manalardan şu ikisi üzerinde bütün Müslümanlar ittifak etmişlerdir:

Birincisi: Rasulullah'a iman ve itaatle yapılan tevessüldür ki, bu imanın ve İslam'ın aslıdır.

İkincisi; Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in duası ve şefaatidir. Rasulullah'ın kendisine dua ve şefaat ettiği kimse tüm Müslümanların ittifakı ile tevessül etmiş sayılır.

---

[208] Zahir ve hafi meselelerin detayına dair şu kaynaklara bakılabilir: el-Kavaid, İbn-i Receb el-Hanbeli (323); Şerhu-l Müslim Lin-Nevevi (1/205); Suyuti; el-Eşbah ve-n Nezair (220); Şevkanî, er-Resail ez-Zehebiyye (29); Zerkeşî; El-Mensur (15/2); İbn-i Teymiye; el-İmanu-l Evsat (161).

[209] Mecmuu'l-Fetava, 4/45.

Her kim bu iki tevessülden bir tanesini inkâr ederse kâfir ve mürted olmuştur. Tevbe etmesi istenir. Tevbe etmediği takdirde mürted olarak öldürülür. (Ancak şu ayrımı gözetmek gerekir.)[210] Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'e iman ve O'na itaat şeklinde olan tevessül dinin aslındandır. Bu hem havas (âlim) hem de avam (halk) için dinin zarureten bilinmesi gereken konularındandır. Havas ya da avam fark etmeksizin her kim bunu inkâr ederse kâfir olur.

Ancak Rasulullah'ın dua ve şefaatiyle yapılan Müslümanların bundan faydalanması anlamında olan tevessüle gelince... Ancak bu ilki gibi zahir (açık) değil hafi (gizli)dir. Bunu inkâr eden kimse de kâfirdir. Cehaleten bunu inkâr eden kimseye mesele izah edilir. Buna rağmen inkârında ısrar ederse mürted olur."[211]

İbn-i Teymiye'nin bu sözlerinden anlaşılan şudur: Şeyhu-l İslam öncelikle dinin konularını zahir/hafi meseleler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Zahir meseleler Allah'ı tevhid etmek, Allah'tan başkasına ibadet etmemek ve beş vakit namazın farz kılınması, içki, kumar, faiz gibi haram kılınan dinde bilinmesi zaruri olan şeyler olup Kur'an ve Sünnet'e yönelen herkes tarafından anlaşılabilecek meselelerdir. Hatta bu konularda Yahudi ve Hrıstiyanlar dahi bilgi sahibidirler. Dinin zahir meselelerinde kim küfrü gerektiren bir kavil veya söz sarfederse mürted olur. Ancak İbn-i Teymiye zahir meselelerde de bir ayrıma gitmiş, beş vakit namazın farz kılınması, içki, kumar, faiz gibi ancak risalet hücceti ile sabit konularda iki şart dahilinde kişilerin özrünün olabileceğini ve bundan dolayı umumi tekfirin muayyen tekfiri gerektirmeyeceğini söylemiştir. Bu iki şart ise İslam'a yeni girmiş olmak ve şer'i ilimleri elde edecek güç bulunmamasıdır. Bu iki şart olmadığı sürece İbn-i Teymiye za-

---

210 Parantez içindeki kısım tarafımızdan eklenmiştir.

211 Mecmuu'l-Fetava, 1/153.

hir meselelerde hiçbir zaman umumi tekfir muayyen tekfir ayrımına gitmemiş, tekfirin engellerinden olan cehalet engelini gündeme getirmemiştir.[212] Örneğin Abdullah bin Abdurrahman Ebu Batîn İbni Teymiye'nin bizim yukarıda verdiğimiz zahir ve hafi meseleler ayrımına dair sözlerini zikrettikten sonra "Şeyhul İslam'ın muayyen tekfirde nasıl zahir ve hafi meseleler ayrımı yaptığına dikkat edin. O zahir meselelerde mutlak olarak mürted hükmünü vermiş, cahil kimsenin tekfiri hususunda duraksamamıştır. İbn-i Teymiye'nin sözleri açıktır. O küfre düşüren hafi meseleler ile zahir meseleleri birbirinden ayırt etmiştir"[213] der. Bir başka yerde ise "İbn-i Teymiye muayyen tekfirde bulunmamıştır" sözünü red sadetinde "İbn-i Teymiye –Kim şirk fiillerini işlerse kendisine risalet hücceti sunulmaksızın tekfir edilmez- demiştir. Ancak İbn-i Teymiye hiçbir zaman bunu Allah'tan başkasına ibadet etmek gibi şirk-i ekbere (büyük şirke) dair söylememiştir. Bilakis bu söz hafi (gizli/kapalı) meselelere dairdir. Nitekim daha önce de naklettiğimiz gibi –Bu ancak hafi meselelerdedir- demiştir."[214]

Son olarak eserlerinde özellikle Necid bölgesi âlimlerinin kavillerine öncelik tanıyan Şeyh Ebu Abdurrahman el-Eseri'nin "İbn-i Teymiye cehaleti mazeret olarak görmektedir" iddialarına yönelik şu sözleri ile konuyu sonlandırmakta fayda vardır:

---

[212] Bilinmelidir ki Şeyh-l İslam İbn-i Teymiye'nin görüşlerini en iyi bilenler Necid bölgesi alimleridir. Onların İbn-i Teymiye'nin bütün eserlerini çok dakik bir şekilde tahkik ettikleri düşmanları tarafından bile ikrar edilmektedir. Bundan dolayı bir sonraki konuda Necid bölgesi alimlerinin görüşlerine yer vereceğiz. Necid bölgesi alimlerinin de konu hakkında kavilleri cebalet özrünün hangi durumlarda muteber olacağını hangi durumlarda ise muteber olmayacağına dair İbn-i Teymiye'nin görüşleri hususunda oldukça güzel bilgiler vermesi açısından önemlidir.

[213] Ed-Durerus Seniyye 10/355.

[214] Ed-Durerus Seniyye 10/72.

Şeyh Abdullah bin Abdurrahman "*Cehalet Özrü*" meselesinde konuya dair âlimlerden birçok nakilde bulunduktan sonra Ebu Batin'den İbn-i Teymiye'nin[215] şu sözleri nakletmektedir:

"Kim sahabilere ya da onlardan bir tanesine küfrederse ya da Cebrail *(aleyhisselam)*'ın hata yaptığına inanırsa onun küfründe şüphe yoktur. Ve aynı şekilde böyle kimselerin küfründen şüphe eden kimsenin de kâfir olduğu hususunda şüphe yoktur. Ve yine kim Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* 'den sonra sahabilerin çok az kısmı hariç irtidat etiklerini ya da fıska düştüklerini söylerse bu kimsenin de küfründe şüphe yoktur. Aynı şekilde kim bunların küfründen şüphe ederse o da kâfirdir."

Bu sözleri kitabında nakleden Şeyh Ebu Abdurrahman el-Eseri şöyle bir dipnot düşmüştür:

"Şeyhu-l İslam İbn-i Teymiye *(rahimehullah)* cehaleti aslen bir mazeret olarak görmemiştir. Yukarıda nakledilen cümleler çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır ki, Şeyhu-l İslam küfre giren bu kimseler arasında cahili müstesna etmemiştir. Ondan Cehmiye'nin özür sahibi olduğuna ve onların tekfir edilmeyeceğine dair nakledilen cümleler bütünüyle sıfatlar ve umuru hafiyeden olan konular hakkındadır. Ancak velilerden yardım isteme, Allah'tan başkasına kurban kesme gibi açık şirk olan konulara gelince Şeyhu-l İslam bu konularda cahili mazeretli görmemiştir."[216]

---

[215] Ed-Dureru-s Seniyye, 12/73.

[216] El-Hak ve Yakîn Fi Adeveti-t Tugati ve-l Murteddin, sy:64.

SEKİZİNCİ ŞÜPHE

Necid Bölgesi Âlimlerinin Cehaleti Mazeret Görmesi Şüphesi

"Cehalet Özrü" konusunda muasır Mürcie'nin ortaya attığı şüphelerden bir tanesi de Necid bölgesi alimlerinin cehaleti mutlak surette özür kabul ettikleri yönündedir. Bu minvalde onlar Necid alimlerinden birkaç nakil de getirmektedirler.[217] İrca ehlinin böyle bir şüpheyle delil getirmesi bizim burada Necid bölgesi alimlerinin *"Cehalet Özrü"* konusunda söylediklerini bir arada değerlendirmemizi gerekli kılmaktadır.

Bununla birlikte Necid bölgesi alimlerinin vakıası ile günümüz vakıası arasında büyük bir benzerlik vardır. O günün toplumu ile günümüz toplumu karşılaştırıldığı zaman aralarında birçok benzerlik bulmak mümkündür. Diğer taraftan Necid alimlerinin bizlere çok yakın bir dönemde yaşamaları da konu üzerinde onların fetvalarının önemini artırmaktadır. Ve özellikle *"Cehalet Özrü"* konusunda kendileri ile ihtilaf yaşadığımız kimselerin de Necid bölgesi alimlerinin fetvalarına itibar etmeleri kitabımızda bunlara yer vermemizin diğer bir sebebidir.

---

[217] Bu nakillerden bir tanesi İbn-i Useymin'in Muhammed b. Abdulvehhab'tan naklettiği "Biz Abdulkardir Geylani ya da Ahmed Bedevi'nin putuna ibadet edenleri dahi cehaletleri sebebiyle tekfir etmiyoruz" sözüdür. İrca ehlinin hemen hemen tamamının dilinde bu söz sakız gibi dolaşmaktadır.

Bundan dolayı konu üzerinde apaçık gerçeği bizim sözlerimizle kabul etmeyen çevrelerin özellikle bu alimlere itibar etmelerinden dolayı onların sözleri ile konuyu yeniden düşünmelerini ve bu noktada inatçılığı terk etmelerini umuyoruz.

Görebildiğimiz kadarıyla *"Cehalet Özrü"* konusunda en geniş ve detaylı açıklamalarda bulunan Necid bölgesi alimlerinden bir tanesi Şeyh Abdullah bin Abdurrahman Ebu Batîn'dir. Kendisi özellikle "*Cehalet Özrü*" konusunu cahil kalınan konu ekseninde incelemiştir. Bundan dolayı tevhide dair ilmin bütün mükellefler üzerine farz olduğunu, tevhidin aslında ya da tevhidi bozan büyük şirk gibi konularda cehaletin kişiler için hiçbir durumda bir özür teşkil etmeyeceğini sarahaten belirtmiştir. Okuyoruz...

"Muhakkak surette sen Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın uğruna insanları ve cinleri yarattığı, bütün rasulleri gönderdiği tevhidi –ki bu bütün rasullerin ortak davetidir- bilmekle mükellefsin. Ve yine aynı şekilde Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın hiçbir zaman affetmeyeceği tevhidin zıddı olan şirki de bilmek zorundasın. Hiçbir mükellef tevhid ve şirke dair bilgide cehaleti sebebiyle mazur değildir. Aynı şeklilde bu noktada taklit de caiz değildir. Zira tevhid asılların aslıdır. Kim marufu bilmez ve münkeri inkar etmez ise o kimse helak olmuştur. Özellikle de en büyük maruf olan tevhidi ve en büyük münker olan şirki bilmeyen kimse helak olmuştur."[218]

"Bilinmelidir ki, genel olarak cehalet, sahibi için bir özür değildir. Bütün mezhep alimleri fıkıh kitaplarında «Mürtedin Hükmü» adı altında bablar açmışlardır. Mürted, Müslüman olduktan sonra küfre giren kimsedir. Alimler kitaplarında bu konuya öncelikle küfrün ve şirkin çeşitlerini izah ederek başlamışlardır. Ve arkasından «Kim Allah'a şirk koşarsa kafir olur» demişlerdir. Zira şirk küfür çeşitlerinin en büyüğüdür. Alimler

[218] Akîdetu-l Muvahhidin, sy:16.

hiçbir zaman bazılarının dediği gibi «Şayet kişi cahil ise mürted olmaz» dememişlerdir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* cehennem ehlini cahillikle vasıflandırmıştır.

> *"Yine şöyle derler: Eğer kulak vermiş veya aklımızı kullanmış olsaydık şu alevli ateştekilerden olmazdık." (67 Mülk/10)*

> *"Andolsun biz cinler ve insanlardan kalpleri olup da bunlarla anlamayan, gözleri olup da bunlarla görmeyen, kulakları olup da bunlarla işitmeyen birçoklarını cehennem için yarattık. İşte bunlar hayvanlar gibi hatta daha da aşağıdadırlar. İşte bunlar gafillerin ta kendileridir." (7 Araf/179)*

> *"De ki: Amel olarak en çok ziyana uğrayanları size haber vereyim mi? Onlar o kimselerdir ki dünya hayatında yaptıkları boşa gitmiştir. Üstelik kendilerinin muhakkak iyi yaptıklarını zannederler."* (18 Kehf/103-104)

> *"Allah bir kısmına hidayet etti bir kısmına da sapıklık hak oldu. Çünkü onlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edinmişlerdi. Kendilerinin de doğru yolda olduklarını sanıyorlardı." (7 Araf/30)*

İbn-i Cerir *(rahimehullah)* ayetin tefsirinde "Bu ayet, cahilin özür sahibi olmadığının delilidir" demiştir. Hafız İbn-i Kesir *(rahimehullah)* İbn-i Cerir'in sözlerini nakletmiş ve kendisi de aynı şeyleri söylemiştir. Yine İmam Begavi "Bu kendi dininin hak olduğunu zanneden kafir ile inatçı ve inkarcı bir kafirin arasında fark olmadığının delilidir" demiştir.

Bilinen bir gerçektir ki, selef imamlarının ve onlardan sonra gelen alimlerin –ki onlar ilim, ibadet ve zühd ehli kimselerdir- tekfir ettiği bid'atçi fırkaların küfürlerinin sebebi cehalettir. Onlar cahil oldukları için bu fiilleri işlemişlerdi. Hakeza Ali bin Ebu Talib *(radıyallahu anh)*'ın yaktığı kimseler de cehaletleri sebebiyle o fiilleri yapmışlardı.

Kur'an'ı Kerim "Taklit ederek şirke düşen kimse özür sahibidir" düşüncesini reddetmektedir. Kim bunu söylerse Allah'a karşı yalan uydurmuş ve iftira atmıştır. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* cehennem ehlinin mukallidleri için şöyle buyurmaktadır:

> *"Yine şöyle diyecekler: Ey Rabbimiz! Biz önderlerimize ve büyüklerimize itaat ettik de bizi yoldan saptırdılar." (33 Ahzab/67)*
>
> *Hayır! Onlar sadece, "Şüphesiz biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk ve biz onların izlerinden gitmekteyiz" dediler. İşte böyle, biz senden önce hiçbir memlekete bir uyarıcı göndermedik ki, oranın şımarık zenginleri, "Şüphe yok ki biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de elbette onların izlerinden gitmekteyiz" demiş olmasınlar." (43 Zuhruf/22-23")*

Alimler bu ve buna benzer ayetleri Tevhid, risalet ve dinin aslına dair konularda taklidin caiz olmadığına delil getirmişlerdir. Tevhid ancak delilleri ile bilinir. Zira bu, bütün mükelleflerin üzerine farzdır. Hakeza risalet ve dinin aslına dair diğer konular da böyledir."[219]

"Allah'a şirk koşan kimse cehaleti sebebi ile mazeretli ise o halde mazeretli olmayan kimdir. Böyle bir iddia "Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* hüccetini ancak inatçı kafirlere beyan etmiştir" düşüncesini gerekli kılar. Fakihler "Mürtedin Hükmü" babında "Mürted, Müslüman olduktan sonra şüphe etmek ya da kat'i bir inanç suretiyle sözlü ya da ameli olarak küfre giren kimsedir" demişlerdir. Şüphenin sebebi ise malum olduğu üzere cehalettir.

Cehaleti mazeret gören kimsenin iddiasının bir gereği de şudur: Biz Yahudi ve Hıristiyanların cahillerini ve hakeza güne-

---

[219] Ed-Dureru-s Seniyye, 13/391-394'den özetle.

şe, aya ve putlara ibadet edenlerin cahillerini cehaletleri sebebiyle tekfir etmeyiz.

Tüm Müslümanlar icma etmişlerdir ki, kim Yahudi ya da Hıristiyanları tekfir etmez ya da onların küfründen şüphe duyarsa o da kafirdir. Ve bizler biliyoruz ki onların çoğu cahil kimselerdir."[220]

Şeyh Abdullah bin Abdurrahman Ebu Batîn bir başka yerde kabirlerde bulunanlardan yardım isteyen, kabirlerin başında onlara ibadet nev'inden ameller sunan kimselerin kitap sünnet ve icmaya göre kafir ve müşrik olduklarını söyledikten sonra şöyle demiştir:

"Alimlerin hepsi böyle kimseleri tekfir etmişler ve cehaletlerini özür olarak kabul etmemişlerdir. Bazı sapkın kimselerin "Onlar cehaletleri sebebiyle mazeret sahibidirler" sözlerine gelince bu Allah hakkında ilimsizce konuşmaktır."[221]

Şeyh'in konu hakkındaki değerlendirmeleri dikkatli bir şekilde incelendiği zaman o öncelikle "*Cehalet Özrü*" konusunu "Cahil Kalınan Konu" açısından ele almış ve Tevhidin aslını bozan şirkte kişinin hiçbir zaman cehaleti sebebiyle özür sahibi olmayacağını belirtmiştir. Bununla beraber Şeyh, taklit sebebi ile oluşan bir cehaletin sahibi için mazeret teşkil etmeyeceğini de izah etmektedir.

Getirmiş olduğu deliller ise kendisinin fıkhının derinliğini ortaya koymaktadır. Zira konuyu izah etme adına fer'i delillere sığınmaksızın umum –genel ifadeli delilleri- ön plana çıkararak farklı bir yaklaşım sergilemiştir. Örneğin fıkıh kitaplarında "Mürtedin Hükmü" babında alimlerin hiçbir şekilde "Ancak kişi cehaleten irtidat ederse özür sahibidir" gibi bir ifade kullanmadıklarını belirtmesi karşıt bütün görüşleri iptal eder nite-

---

[220] Ed-Durеru-s Seniyye, 12/69-70.

[221] Ed-Dureru-s Seniyye, 13/404.

likte umumi bir delildir. Yine bununla beraber "Yahudi ve Hıristiyanların tekfirinde icma vardır. Ve bunların çoğu cahil kimselerdir" şeklinde meseleyi izah etmesi de onun umumi esaslı delillerindendir.

"Cehalet Özrü" konusunda en sarih açıklamalardan biri de Şeyh Muhammed bin Abdulvahhab *(rahimehullah)*'dan gelmiştir. Kendisi "İnsan küfür kelimesini sadece telaffuz etmekle kafir olur. Onu söylerken cahil olması durumu değiştirmez. Zira cehaleti sebebi ile özür sahibi değildir"[222] diyerek meseleyi tek bir cümlede özetlemiştir. Yine Şeyh *"Cehalet Özrü"* konusunu zaman, zemin ve cahil kalınan konu açısından inceleyerek şu tespitlerde bulunmuştur:

"Bu meselede nasıl halâ şüphe edersiniz şaşılacak bir şey doğrusu! Halbuki ben size defalarca anlattım ki, İslam'a yeni giren ya da uzak bir çölde yaşayan bu yüzden kendisine hüccet ikame edilmeyen ya da cehaleti bilinmeyen kapalı bir mesele hakkında olan kimse bunu öğreninceye kadar tekfir edilmez. Ancak Allah *(Subhanehu ve Tealâ)*'nın apaçık beyan ettiği, kitabında hükmünü muhkem bir şekilde açıkladığı dinin asıllarına gelince, bu noktada Allah'ın hücceti Kur'an'dır. Kime Kur'an ulaşmışsa ona hüccet ulaşmıştır."[223]

Bilindiği gib Şeyh Muhammed bin Abdulvahhab *(rahimehullah)* kişiyi küfre götüren halleri maddeler halinde sıralamış ve bu amelleri sözlü ya da fiili olarak işleyen kimselerin kafir olacağını söylemiştir. Küfre götüren bir ameli yapan kişinin bunu şaka ya da ciddi yapması arasında bir fark görmediği gibi dünyevi korkulardan[224] dolayı küfür amelini işlemesini de istisna etmemiştir. Bu konuda istisna tutmadığı durumlardan

---

[222] Ed-Dureru-s Seniyye, 1/60

[223] Ed-Dureru-s Seniyye, 8/90

[224] Dünyevi korkular ile kastedilen kişinin makam ve mevkisini kaybetmesi endişesi ile küfür fiilini işlemesidir.

bir tanesi de cehalet olmuştur.

"Kişinin küfre götüren bir ameli işlemesi ile kafir olacağı noktasında ciddi ya da şaka ile yapması arasında ve yine dünyevi korkulardan dolayı yapması arasında bir fark yoktur. Ancak ikrah hali bundan müstesnadır."[225]

Necid bölgesi alimlerinden konu hakkında bir başka açıklama da Şeyh Abdurrahman bin Hasan'dan gelmiştir. Kendisi kafirlerin ve müşriklerin küfrünü sadece tek bir sebebe hasretmenin mümkün olamayacağını, her bir kafirin küfrünün inat, inkar, tevil, hata ya da cehalet gibi farklı sebeplerden olabileceğini belirterek şöyle demiştir:

"Her kafirin küfrü bir hata üzerinedir. Ve hakeza müşriklerin de yaptıkları şirk ameline dair mutlak surette bir tevilleri vardır. Nitekim onlar Allah'a şirk koştukları kimseleri salih kimseler olarak kabul ediyorlardı. Bundan dolayı da onlara tazimde bulunuyorlar, bu ilahlarının kendilerine menfaat vereceğine ya da zararı kendilerinden defedeceğine inanıyorlardı. Ancak onlar bu tevilleri ya da hataları sebebiyle özür sahibi kabul edilmediler. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurur:

> *"İyi bilin ki, halis din yalnız Allah'ındır. O'nu bırakıp da başka dostlar edinenler, "Biz onlara sadece, bizi Allah'a daha çok yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz" diyorlar. (39 Zümer/3)*

Alimler *(rahimehumullah)* dosdoğru bir menhec üzere hareket etmişlerdir. Mürtedin hükmü adı altında bablar açmışlar ve bu yazdıklarının arasında hiçbir zaman şöyle bir ifade kullanmamışlardır:

"Kim yaptığının iki şehadet kelimesine muhalif olduğunu bilmeksizin küfür kelimesini ikrar eder ya da küfür amelini işlerse cehaleti sebebi ile tekfir edilmez."

---

[225] Akîdetu-l Muvahhidin, sy: 470.

Evet alimler kitaplarında böyle bir ifade kullanmamışlardır. Bilakis Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* kitabında müşriklerin taklitçi cahiller olduklarını söylemiştir. Onların şirkleri taklit ya da cehalet sebebi ile olmasına rağmen kendilerinden Allah'ın azabını kaldırmamıştır. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurur:

> *"İnsanlardan kimi vardır ki, hiçbir bilgisi olmadığı hâlde, Allah hakkında tartışmaya girer ve her azgın şeytanın ardına düşer." (22 Hac/3-4)*[226]

Hiç şüphe yoktur ki Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* kendisine şirk koşan cahiliye ehlini, ellerinde bir kitap olmadığı halde özür sahibi kabul etmemiştir. Nitekim Iyaz bin Hımar'dan rivayet edilen şu hadis bunu ispat etmektedir:

Iyaz bin Hımar *(radıyallahu anh)* anlatıyor: Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* buyurdular ki: "Rabbim bugün bana öğrettiği şeylerden bilmediklerinizi size öğretmemi emretti. (Ve buyurdu ki):

"Benim bir kula verdiğim mal helaldir. Ben bütün kullarımı hanifler olarak yarattım. Ancak şeytanlar onlara gelip (fıtrî) dinlerinden alıp götürdüler. Kendilerine helal kıldığım şeyleri haram kıldılar. Kendisine bir güç vermediğim şeyleri bana şirk koşmalarını emrettiler."

Sonra Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* arz ehline baktı ve ehli kitaptan bir kısmı hariç onların Arap ve Acem hepsine öfkelendi ve dedi ki:

"Ben seni imtihan etmek ve seninle de başkasını imtihan etmek üzere gönderdim. Sana suyun yıkayıp yok edemeyeceği bir kitap gönderdim. Ta ki sen onu uyurken de uyanıkken de okuyasın."[227]

---

[226] Ed-Dureru-s Seniyye, 11/478-479.

[227] Sahihi Müslim

Durum bu olduğuna göre, önlerinde Allah'ın kitabı olan bir kavim nasıl cehaleti sebebi ile özür sahibi olabilir? Onlar bu kitabı okumakta ve dinlemektedirler. Allah'ın kitabı onlar için bir hüccettir. Nitekim Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* şöyle buyurmuştur:

> *"Bu Kur'an; kendisiyle uyarılsınlar, Allah'ın ancak tek ilâh olduğunu bilsinler ve akıl sahipleri düşünüp öğüt alsınlar diye insanlara bir bildiridir." (14 İbrahim/52)*[228]

Necid bölgesi alimlerinden bir diğeri olan Süleyman bin Sehman'ın konu üzerindeki değerlendirmeleri de şöyledir:

"Hiç kimse Allah'a, meleklerine, kitaplarına, rasullerine ve ahiret gününe iman etmemesi sebebi ile mazeretli değildir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* kafirlerin bir çoğunun küfürlerini açıkladıktan sonra aynı zamanda onların cahil kimseler olduklarını da haber vermiştir. Örneğin Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* Hıristiyanları cahil kimseler olarak vasıflandırmıştır. Hiçbir Müslüman bir Hıristiyanın küfründen şüphe etmez. Biliyoruz ki bugün Yahudi ve Hıristiyanların çoğu cahil kimselerdir. Onların kafir olduklarına inandığımız gibi onların küfründen şüphe eden kimselerin de kafir olduklarına inanırız. Kuran'ı Kerim açık bir şekilde delalet eder ki, dinin aslında şüphe duymak küfürdür."[229]

"Muhakkak ki, Allah'tan başkasına ibadet etmek büyük şirktir. Kişinin Allah ile beraber nebilerden, evliyalardan ya da salihlerden birisini Allah'a ortak koşması büyük şirktir. Bu noktada hiçbir kimse cehaleti sebebi ile mazur değildir. Bilakis bu dinin zarureten bilinmesi gereken konularındandır. Her Müslümanın böyle kimselere düşmanlık beslemesi, onlarla iliş-

---

[228] Ed-Dureru-s Seniyye, 11/466.

[229] Keşfu-ş Şubheteyn, sy: 92.

kisini kesmesi, onların hatalarını ve ayıplarını ortaya dökmesi, onlara buğzetmesi vaciptir.”[230]

Necid bölgesi alimlerinin tekfirin şartlarından birisi olan ikame-i hücce şartı ya da umumi tekfir/muayyen tekfir ayrımı meselesinde söyledikleri de konuya dair doyurucu bilgiler vermektedir. Nitekim Şeyh Muhammed bin Abdulvehhab, İbn-i Teymiye'nin bu konudaki görüşlerine uzun uzun değinen imamlardan bir tanesidir. Kendisi İbn-i Teymiye'nin muayyen tekfir, zahir ve hafi meselelerde tekfir gibi görüşlerine değindikten, Şeyhul İslam'ın hüccet ikame etmeden kişilerin tekfir edilmeyeceğine, ancak hüccetin ikamesinden sonra tekfir, tefsik ve masiyet gibi isimlendirmelerin gündeme gelebileceğine dair sözlerini izah ederek şöyle demiştir:

"Ancak tüm bunlar zahir olan meselelerin de dışında kalan hafi meselelerdedir."[231]

Şeyh Muhammed bin Abdulvahhab bir başka yer de ise bizzat kendisi zahir ve hafi meseleler ayrımını dile getirmiştir:

"Muayyen bir şahıs küfrü gerektiren bir şey yaptığı zaman kendisine hüccet ikamesi yapılmadan tekfir edilmez. Ancak bu, delilleri bazı insanlardan gizli kalması muhtemel hafi meseleler için geçerlidir. Zahir ve apaçık meselelere ya da dinin zarureten bilinmesi gereken konularına gelince bu durumda küfür sözü söyleyenin kâfir olduğu hususunda duraksamaya gerek yoktur."[232]

Necid bölgesi âlimlerinden bir diğeri olan Abdullah bin Abdurrahman Ebu Batîn kendisine "Kişi küfre düşürücü bir amel ortaya koyduğu zaman onu muayyen olarak tekfir etmek caiz midir?" şeklinde sorulan soruya şöyle cevap vermektedir:

---

[230] Keşfu-ş Şubheteyn, sy: 63.

[231] Detaylı açıklama için bkz. Ed-Durerus Seniyye 9/405-406.

[232] Ed-Durerus Seniyye 8/244.

"Kitap ve sünnetin nasları ile âlimlerin icması şu hususa açık bir şekilde delalet etmektedir. Her kim ki Allah'tan başkasına ibadet eder ya da bu nev'i bir amelde bulunursa bu kimsenin küfründe hiçbir şüphe yoktur. Böylesi bir kimse için "Filan bu fiili ile kâfir oldu" demekte hiçbir sakınca yoktur. Fakihler "Mürtedin Hükmü" babında Müslümanı kâfir yapan birçok mesele zikretmişlerdir. Nitekim bu konuda "Kim Allah'a şirk koşarsa kâfir olur ve tevbe etmeye davet edilir. Şayet tevbe ederse ne ala... Tevbe etmez ise öldürülür" demişlerdir. Bilindiği üzere tevbeye davet etmek ancak muayyen kimse üzerinedir. Âlimlerin muayyen tekfir üzerine sözleri çoktur.

Şüphe yok ki küfür nevilerinin en büyüğü ibadette Allah-'a ortak koşmaktır. İbadette Allah'a ortak koşan kimse bütün âlimlerin icmasıyla kâfirdir. Tıpkı zina eden kimseye "Bu zinakârdır", faiz yiyen kimseye "Bu kişi faizcidir" dendiği gibi Allah'a ibadette ortak koşan kimsenin de “Bu kişi kâfirdir” şeklinde isimlendirilmesinde hiçbir sakınca yoktur."[233]

Necid bölgesi âlimlerinden bir diğeri olan Hamd bin Ali bin Atik'in de konuya yaklaşım tarzı aynı şekildedir. O şöyle demiştir:

"Muayyen tekfir meselesi bilinen bir meseledir. Bir kimse küfrü gerektiren bir söz söylediği zaman –Kim böyle bir söz söylerse kâfir olur- denir ancak kendisine hüccet ikamesi yapılmadan muayyen olarak tekfir edilmez. Bu insanların bazılarının delilini bilemeyeceği hafi meselelerdedir. Örneğin kader ya da irca meseleleri böyledir. Nitekim bu konularda insanların bazılarının sözleri küfrü, kitap ve tevatür sünneti reddetmeyi içerir. Ancak tüm bu sözleri söyleyen kimsenin küfrüne hükmedilmez. Zira cehalet engeli söz konusu olabilir ya da nassın bizzat sübutunda veya delaletinde ilmi eksiklik bulunabilir. Şeriat ancak tebliğ edildikten sonra kişiyi bağlayıcıdır. Şeyhu-l İs-

---

[233] Ed-Durerus Seniyye 10/417-418'den ihtisar edilmiştir.

lam İbn-i Teymiye bu konuyu kitaplarında çok yerde zikretmiştir. Bununla beraber o bu konuyu izah ettikten sonra "Bu ancak hafi meselelerdedir" diyerek kelamcılardan bazılarının muayyen olarak tekfir edildiğini de söylemiştir."[234]

Muasır âlimlerimizden Şeyh Hamid bin Abdullah el-Ulya kendisine sorulan "Kabirlere ibadet eden kimseler muayyen olarak tekfir edilebilir mi?" şeklindeki bir soruya şöyle cevap vermiştir:

"Kabirlerde bulunan ölülerden yardım bekleme adına oraya giden, kabirlere eşyalarını asan, ölülere kurban kesen, secde eden, tevekkül eden, dualarında onlara yönelen kimseler dünyevi hüküm açısından müşriktirler. Onlara karşı kâfirlere karşı uygulanan hükümler uygulanır. Kendilerine hüccet ikamesi yapılmış olsa da olmasa da durum değişmez. Zira Allah'tan başkasına ibadet eden şirk ehline Müslüman isminin verilmesi kesinlikle caiz değildir. Ancak bu, dinin aslına taalluk eden hususlardadır. Bunun dışında ikrah altında olan ya da dinin aslına taalluk etmeyen bir konuda cehaleti sonucu kendisinden küfür ya da şirk amelî sadır olan kişiye gelince, bu kimse kendisine açık hüccet sunulmadan tekfir edilmez. Örneğin tevhidi bilen ancak cehaleti sebebi ile orucun farziyetini inkâr eden bir bedevinin tekfir edilmemesi bunun örneğidir. Zira o İslam'a dair bilginin ulaşmadığı bir çölde bulunabilir. Bu yüzden kendisine hüccet ikamesi yapılmaksızın tekfir edilmez. Aynı şekilde Tevhid'i bilen ancak İslamî bilgilerin ulaşmadığı batılı ülkelerde yaşayan bir Müslümanın kadınların örtünmesinin vucubiyetini bilmediği için inkâr etmesi buna örnek verilebilir.

Sonuç olarak, her kim dinin aslına sahip ise bununla beraber kendisinden küfrü gerektirecek bir söz ve amel sadır olursa hüccet ikamesi yapılmaksızın tekfir edilmez. Ancak dinin asıllarına sahip olmayan kimselere gelince (kabirlerde ölü-

---

[234] Ed-Durerus Seniyye 10/433.

lere secde ve rukû eden, ölülerden istimdatta bulunan, onların hastalıklara şifa verebileceğine inanan kimseler gibi) bunlar aslen müşrik kimselerdir. Dinin aslına sahip değildirler. Kendileri öncelikle Allah'ın dinine davet edilir. Böylesi kimseler hakkında "Bu kimseleri hüccet ikamesi yapmadan tekfir edemeyiz" sözü sahih bir söz değildir. Bilakis doğru olan söz "Tevhidin aslını öğreninceye, onu ikrar edinceye ve tevhide boyun eğinceye kadar bunlara Müslüman hükmü veremeyiz" şeklindedir.[235]

Necid bölgesi alimlerinin konu üzerinde görüşlerini işin aslı olabildiğince uzatmak mümkündür. Zira "*Cehalet Özrü*" konusu o dönemde de gündemde olmuş ancak bu alimler bir çok eserlerinde konuyu hiçbir kapalılığa yer vermeyecek bir biçimde, net ve sarih olarak dile getirmişlerdir. Yukarıda yapmış olduğumuz alıntılardan açıkça anlaşılacağı üzere Necid bölgesi alimleri "*Cehalet Özrü*" konusunu cahil, mechul ve mechel açısından incelemişler, bizim kitabımızın ilk bölümünde izah ettiğimiz asılları dile getirmişler ve özellikle Tevhid ve şirke dair konularda meydana gelen bir cehaleti sahibi için özür kabul etmemişlerdir. Aynı şekilde kişinin ilme ulaşması mümkün olduğu durumlarda da cehaletin bir özür olarak gündeme gelemeyeceğini belirtmişlerdir.

---

[235] Kendisine "Kabirlere ibadet edenlere karşı tekfirin engellerinden söz edebilir miyiz?" şeklinde sorulan soruya verdiği cevaptan ihtisar edilmiştir.

DOKUZUNCU ŞÜPHE

Muasır Âlimlerin Cehaleti
Mazeret Görmesi Şüphesi

Burada son olarak değineceğimiz şüphe ise bazı çevrelerin dillendirdiği "*Muasır Alimler*" şüphesidir. Bu şüpheyi devamlı surette gündemde tutmaya çalışan kimseler aslen tevhid akîdesine dair sahih bir inanca sahip olmakla beraber "*Cehalet Özrü*" ve buna benzer bazı konularda hak yoldan çıkarak akîdelerini bulandıran kimselerdir. Kitabımızın başından beri "Kendisini selefe nispet edenler", "İrca ehli", "Muasır Mürcie" olarak söz konusu ettiğimiz kimselerden akîde ve menhec olarak bütünüyle farklıdırlar. Ancak "*Cehalet Özrü*" konusundaki tavır, ahlak ve söylemlerinin İrca ehli ile birebir benzerlik arzetmesi, iddialarını ispat edebilme adına asli menheclerine sırt dönmeleri, âlimlerin sözleri ile delil getirirken bir kısmını alıp diğer kısmını görmezden gelmeleri bu kitabımızda onların şüphelerine de yer vermemizi gerekli kılmıştır.

Öncelikle "Muasır Âlimler Şüphesi" ile delil getiren çevrelerin aslen niyet bakımından ihlastan bütünüyle uzak, samimiyetten tamamen yoksun kimseler olduklarını söylemekte

fayda vardır. Ancak buna rağmen bizler öğüt vermekte fayda olduğunu biliyor ve öğüt alabileceklerini umuyoruz.

Bu çevrelerin samimiyet ve ihlâstan bütünüyle uzak kimseler olduklarının en önemli göstergelerinden bir tanesi; temel menheclerini "*Cehalet Özrü*" sözkonusu olduğunda bir anda unutmalarıdır. Zira bu kimselerle "*Cehalet Özrü*" ve buna paralel "Tekfir" konularını konuşmaya başladığınız zaman delil olarak size sadece "Cihad bölgesi alimlerimiz böyle inanıyor" derler. Kendilerine konunun Allah'a ve Rasulüne dönderilmesi gerektiğini hatırlattığınızda ise "Sen bu alimlerden daha mı iyi biliyorsun" şeklinde bir itiraz ile karşılaşırsınız. Bununla beraber diğer konularda ise kendilerini selefe nispet ederek Allah ve Rasulünün önüne kimsenin geçirilmemesinden dem vururlar. Din adına cahil halktan birileri ile konuşmaya başladıklarında muhataplarına bu hakkı vermezler. Her hangi bir meselede avam halktan birisi "Bu kadar âlim, hoca bilmiyor da bir sen mi biliyorsun?" şeklinde itiraz etse hemen o kimseye "Uymamız gereken Kur'an ve Sünnettir. Ehli kitap gibi din adamlarımızı rabler edinemeyiz" şeklinde süslü cümleler kurarlar. Hâlbuki kendileri "*Cehalet Özrü*" ya da buna benzer konularda aynı tutum içindedirler. Kendilerini selefi olarak isimlendirip Kur'an ve Sünnet'ten başka bir yola asla uymayacaklarını söylerlerken "*Cehalet Özrü*" meselesinde Kur'an ve Sünnet'e tabi olmayı unutmuşlardır.

Burada kendilerine şu soruyu sormak zannedersem hakkımızdır. Sizler sadece birkaç kitaptan ve sayısı üçü geçmeyecek âlimin sözlerinden yola çıkarak günümüz toplumları için cehaletin bir özür olduğunu iddia ediyor ve muhaliflerinizi "*tekfirci*", "*harici*" diye isimlendiriyorsunuz. Peki karşınıza birisi çıksa ve demokrasi ile amel etmenin İslam'ın maslahatı adına meşru olduğunu söylese, bu konuda önünüze Arap dünyasında en yetkin isimleri kabul edilen 400 âlimin fetvasının derlendiği bir kitap koysa nasıl cevap verirsiniz? Sakın "O âlim-

lerin hepsi hata yapmıştır" şeklinde bir itiraz getirmeyin. Zira siz muhatabınıza böyle derseniz muhatabınızda size, sizin bize söylemiş olduğunuz sözlerin aynısı ile karşılık verir ve "Sen bu kadar âlimden daha mı iyi biliyorsun?" der.

Sakın muhatabınıza "Alimlerin sözleri delil değildir. Delil Kur'an ve Sünnettir" demeyin. Zira bu durumda muhatabınızda size, sizin bize söylediğiniz sözlerin aynısı ile cevap verir ve "Bu kadar alim Kur'an ve Sünneti bilmiyor da sadece sen mi biliyorsun" der. Bununla beraber muhatabınıza bu şekilde cevap verirseniz ikiyüzlü konumuna düşersiniz. Zira sizler "*Cehalet Özrü*" konusunda muhatabınızın sergilediği tutumun aynısını sergilemektesiniz.

İşin aslı bu çevrelerin muasır alimleri okuma, anlama adına bir gayretleri de yoktur. Sadece içinde yaşadıkları müşrik toplumu Müslüman olarak isimlendirebilme adına "*Cehalet Özrü*" meselesine sarılmışlardır. Bu konuyu sahih naslar çerçevesince izah edebilecek bir ilmi yetkinliklerinin olmayışı nedeniyle kendi fasid düşüncelerini âlimlere söylettirmeye kalkışmışlar ve onlarca kitabın içinden kendi söylemlerine paralel birkaç cümleyi delil getirmeye çalışmışlardır.

Aslen sahih bir akideye sahip olmakla birlikte "*Cehalet Özrü*" konusunda muasır Mürcie ile benzer söylem taşıyan bu çevreler işin aslı günümüzde yaşayan ve tevhid akîdesine sahip olan âlimlerin kimler olduğunu dahi bilmezler. Bununla beraber bildikleri birkaç âlim vardır. Ancak onların da eserlerinin tamamını okumuş ve incelemiş de değillerdir. Sadece bizzat bizim tarafımızdan ya da bu konuda hassasiyet gösteren diğer kardeşlerimiz tarafından tercüme edilmiş birkaç eseri kendi fasid akîdelerine delil bulabilme adına gözden geçirmişlerdir. Bununla beraber bu eserleri bütünüyle okuyup tahkik etme zahmetine dahi girmemişlerdir. Amaç sadece kendi fasid inançlarına delil bulabilme gayreti olduğu için ellerinde bulunan 3 kitaptan bazı cümleleri tekrar edip dururlar. Bu kitaplar Şeyh

Ebu Muhammed el-Makdisî'nin "Tekfirde Hatalardan Sakındırma" isimli eserinden birkaç bölüm, Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz'in "el-Cami fi Talebil İlmiş Şerif" isimli eserinden bir bölüm ve Şeyh Ebu Katade el-Filistini'nin "el-Cihad vel İctihad" ismiyle tercüme edilen eserinden toplam iki buçuk sayfadır. Bunun dışında delil getirebilecekleri herhangi bir çalışma da yoktur. Ellerindeki sermayenin bu kadar az olmasına rağmen sanki konuya dair onlarca alimin yüzlerce kitabını okumuşçasına "Muasır alimlerin hepsi cehaleti mazeret görmektedirler" şeklinde söylemde bulunmaları onların samimiyet açısından ne kadar yoksun olduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan söz konusu çevreler muasır alimlerin konuya dair yazdıklarının tamamını bir arada değerlendirmedikleri gibi konu hakkında ellerinde bulunan birkaç eseri bile hakkıyla okumak ve anlamaktan da acizdirler. Örneğin Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisi'nin "Tekfirde Hatalardan Sakındırma" isimli eserinden "Parlamento Seçimlerine Katılmak" konusunda söylediği birkaç cümleyi kendi lehlerinde delil olarak getirmeye çalışırlarken aynı kitabın hemen girişinde "*Cehalet*" başlığı altında yazılanlar bu çevrelerin hiç dikkatini çekmemiştir. Yine Abdulkadir b. Abdulaziz'in "Zatu Envat" meselesini izah ederken yazdığı 3 satır cümle bu çevreler için delil olmuştur ancak Şeyh'in konu hakkında yapmış olduğu diğer açıklamalar bu çevrelerin işine gelmediği için görmezden gelinmiştir.

Bizim temel birçok konuda ittifak içinde olduğumuz ancak bununla beraber özellikle "*Cehalet Özrü*" konusunda kendileri ile büyük bir ihtilaf yaşadığımız bu çevreleri kitabımızda konu edinmemizin sebebi; en azından konu hakkında nasıl bir yol takip edileceğini izah etmeye çalışmak ve öğüt alanların olabileceği düşüncesiyle aramızdaki ihtilafları asgari seviyeye indirmektir. Bundan dolayı biz bir öğüt olması amacıyla gerek "*Cehalet Özrü*" meselesinde gerekse diğer meselelerde âlimlerden ne şekilde istifade etmemiz gerektiğine dair bazı hatırlat-

malarda bulunacağız ve arkasından asli konumuz hakkında kendisine en çok başvurulan iki âlimin konuya dair sözlerini ve meselenin aslını izah etmeye çalışacağız.

Soru: Amacınızın öğüt vermek ve ihtilafları asgari seviyeye indirmek olduğunu ve yine bu konuda ihtilaf yaşadığımız kimselerin temelde tevhid akidesine sahip olduklarını söylemenize rağmen birçoğu kardeşiniz olan bu kimseler hakkında bu kadar ağır ve suçlayıcı bir dil kullanmanızın sebebi nedir?

Cevap: Talim ve terbiye metotlarından bir tanesi de "Hecr" metodu dediğimiz terk etme, yüzçevirme ve azarlama metodudur. Hafız İbn-i Hacer'in Buhari Şerh'inde de belirttiği üzere bazı zamanlar bu metodun fayda vermesi umulur. Bizler bir çok yerde ve bizzat yüz yüze kendileri ile ihtilaf ettiğimiz kimselere meseleyi bir çok delil ile en uygun ve güzel bir uslupla izah etmemize rağmen bu çevrelerin inatlaşırcasına "*Cehalet Özrü*" konusunda fasid akîdelerine devam etmeleri bu kitabımızda böyle bir üslup kullanmamızı gerekli kılmıştır.

Âlimlerden İstifade Etme Kuralları

Öncelikle bilinmesi gereken şudur ki, şer'i bir hükmün tespiti ancak şer'i delillerle mümkündür. Şer'i delillere müstenid olmayan her bir söz ve görüş merduttur. Şer'i deliller ise malumdur. Asli şer'i deliller Kur'an, Sünnet, Kur'an ve Sünnete istinad eden icma ve kıyastır. Âlimlerin sözleri ise aslen delil değil delillendirilmeye muhtaçtır. Hangi âlimin sözü olursa olsun asli bir delile dayanıyorsa bu sizin için hüccet hükmündedir. Bunun dışında hiçbir âlimin sözü şer'i bir delil değildir.

Allah'ın hükümlerini en iyi bilen, yıllarca Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)* ile beraber yaşamış sahabilerin dahi sözlerinin delil olup olmadığının ihtilaf konusu olduğu bir dinde sahabeden yüzyıllar sonra yaşamış bir âlimin görüşünün delil olarak kabul edilmesi söz konusu bile değildir.

Bununla birlikte bir âlimin sözü ile amel edebilmek o âlimin konu hakkındaki delillerini bilmeye ve aynı zamanda âlimin getirmiş olduğu delillerin de sıhhatli olmasına bağlıdır. Âlimlerin sözleri ile delillerini bilmeksizin amel etmek nasıl caiz değilse âlimin getirmiş olduğu delil sıhhatli değilse aynı şekilde onunla da amel etmek caiz değildir.

Gerek Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisî gerekse Şeyh Abdulkadir b. Abdulaziz olsun bu konu üzerinde hassasiyetle durmuşlardır. Şeyh Ebu Muhammed birçok yerde "Biz âlimleri severiz. Ancak hakkı onlardan daha çok severiz" derken Şeyh Abdulkadir b. Abdulaziz birçok meselede "Âlimlerin çoğu böyle dese de önemli olan şer'i delillere uymaktır" diyerek yerine göre âlimlerin sözlerini reddetmiştir. İşte burada yapılması gereken her iki âlimin de "*Cehalet Özrü*" konusunda kendi inancımıza uygun sözlerini kitaplarından arayarak delil getirmek yerine onların şer'i delillere uyma noktasında gösterdikleri bu hassasiyeti ahlak edinmektir.

Diğer taraftan atılması gereken adımlardan bir tanesi de kim olursa olsun bir âlimin herhangi bir konu üzerinde görüşlerini incelerken sadece tek bir paragraf ya da tek bir cümle ile yetinmemek, özellikle çok ciddi ihtilafların yaşandığı "*Cehalet Özrü*" gibi konularda o âlimin konuya dair yapmış olduğu açıklamaları bir bütünlük içinde değerlendirmek gerekir. Zira âlim bazen has bir meseleye ait fetva vermiş olabilir. O fetvasını genele uygulamak mümkün değildir. Bazen de vermiş olduğu fetvası umumidir. Başka yerlerde o fetvasını tahsis eden cümleler kullanmış olabililir. Bu yüzden özellikle ciddi ve önem arzeden meselelerde bir alimin hangi görüşte olduğunu öğrenebilmek, onu kabul ya da reddedebilmek için o alimin konuya dair sözlerini bütünlük içerisinde ele almak gerekir. Bu hususa oldukça dikkat çeken Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz özellikle "*Cehalet Özrü*" meselesinde İbn-i Teymiye'nin bazı sözlerini delil getiren çevrelerin büyük bir hata içinde olduklarını, yapılması gereke-

nin konuya dair İbn-i Teymiye'nin bütün sözlerini toparlayarak meseleye yaklaşmanın gerektiğini bildirmiş ve şöyle demiştir:

"Âlimlerin sözleri hepsi bir araya getirilerek incelenmelidir ki, mutlak olanı şarta bağlı olanından, kapalı olanı ayrıntılarıyla açıklanmış olanından ayırt edilebilsin. Âlimlerin sözlerinin durumu da şer'i nasların durumu gibidir. Bu âlimlerce ittifak edilmiş bir husustur."[236]

Ne yazık ki Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz şer'i delillere bağlılık ve âlimlerin sözlerinin bir arada değerlendirilmesine oldukça dikkat çekse de bizzat kendisinden delil getirmeye kalkışan çevreler Şeyh'in bu dakik uyarılarını görmezden gelmişlerdir. Özellikle "*Cehalet Özrü*" meselesinde sapkın bir yol tutan bazı çevreler bir taraftan konuyu bu âlimlerin sözleri ile değerlendirmeye çalışırlarken diğer taraftan da bizzat delil getirdikleri âlimlerin temel olarak belirlediği ölçülere dahi riayet etmeyerek ihlâssızlık örneği sergilemektedirler.

Âlimlerin sözlerinden hakkıyla istifade edebilmek için dikkat edilmesi gereken noktalardan bir tanesi de özellikle muasır meselelerde vakıa farkına, zaman ve mekan değişimine dikkat etmek ve alimin fetvasının illetlerini tespit etmek gerekir. Bu zaruri bir durumdur. Zira âlimin verdiği fetvanın kendi koşullarınca bir sebebe dayanması söz konusu olabilir. Ancak aynı koşullar gerçekleşmediği sürece o fetvanın geçerli olması söz konusu değildir. Bu, fıkıh usulünde "Zamanın Değişmesiyle Ahkamın Değişmesi" başlığı altında uzun uzun incelenmiş, şartları ve sınırları tespit edilmiş bir konudur. Özellikle aynı mezhebe bağlı âlimlerin, kendi mezhep imamlarına dahi birçok konuda muhalefet etmelerinin zaman ve şartların değişmesine, vakıanın farklılaşmasına bağlanması oldukça dikkate şayan bir husustur. Bu yüzden özellikle içinde bulunulan vakıanın şartları ile âlimlerin kendi vakıaları iyi değerlendirilmelidir. Bu nok-

---

[236] Abdulkadir b. Abdulaziz, El'Camiu Fi Taleb'il Ilmu'ş Şerif, 1/464.

tada kusur göstermek âlimlerin sözlerinden hakkıyla faydalanmanın önündeki en büyük engellerdendir.

Bu konuya bir başka açıdan değinen İbn-i Kayyım el-Cevziyye şöyle der:

"Müftünün eman, ikrar, vasiyet gibi konularda bulunduğu ortamda o dili konuşanları tanımadan ve örflerini bilmeden, alışkanlık olarak kullandığı kelimeleri tanımadan fetva vermesi caiz değildir. Bir kelimenin örfteki manası asli manasına muhalif bile olsa asıl olan örfteki manasıdır. Eğer müftü buna dikkat etmezse yanlış yapar hem kendi sapar hem de başkalarını saptırır."[237]

O halde fetvada asıl olan bulunulan şartların vakıası, örfü ve genel adetleridir. Bugün bir çok konuda ülkelerin farklılığından dolayı vakıa farklılığı aşikardır.

Bugün özellikle İrca ehlinin bu kesimi ile aramızda baş gösteren ihtilaflarda onların muasır alimlerin kendi vakıalarına dair özel fetvalarına sarılmaları bizim vakıamız açısından oldukça sapkın görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. İşin garip tarafı ise, bizim “Muasır alimlerin bu fetvaları kendi vakıalarına dairdir” sözlerimizi “Mücahid alimler tüm dünyayı tanıyorlar. Onları vakıadan habersiz olmakla nasıl suçlarsınız?” şeklinde komik itirazlar getirilmesidir. Halbuki bizzat musır alimlerimiz bir çok meselede vakıa farkının hükümde de farklılığa yol açacağını söylemişlerdir. Örneğin Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisî “İ’dadul Kadetul Fevaris bi Hecri Fesadil Medaris”[238] isimli eserinde konuyu ele alış biçimini anlatırken şöyle der:

---

[237] İlamu-l Muvakkiyn 4/284.

[238] Bu eser “Fesad Medreseleri” ismiyle yayınevimiz tarafından basılmıştır.

"Zaman zaman konu ile alakalı başka ülkelerdeki partilere de değineceğiz. Ancak Irak'taki Sosyalist Baas Partisi ya da Suriye'deki Alevi Nusayri Partisi gibi sapkınlıklarının herkesçe aşikar olduğu partileri ele almayacağız. Şayet küfürleri ve sapkınları herkesçe aşikar olan bu iki devleti ele alırsak, belki bize muhalif olanlar kendi hükümetlerinin durumlarının bu iki hükümetin durumundan farklı olduğunu ileri sürerek bize itiraz edebilirler. Ancak şu kesindir ki bu iki ülkenin hükümetleri sapkınlıklarını aşikar olarak yaparken diğer ülkeler bu işi üstü kapalı olarak yapmaktadır.

Evet, bizler burada küfrü ve sapkınlığı aşikar olan Suriye ve Irak eğitim sistemlerini ele almayacağız. Aksine pek çok zavallının bu çağda en iyi sistem olarak medhettikleri sistemleri ele alacağız."[239]

Yine Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisî kendisine "İtfaiye hizmetlerinde görev almanın hükmü nedir?" şeklinde sorulan bir soruya şöyle cevap vermiştir:

"Bilindiği üzere bir şeyin hükmü o şeye ait vakıanın aslı ile alakalıdır. Birçok insan bu tip görevleri kendi memleketlerinin durumuna göre farklı şekillerde vasıflandırmaktadırlar. Kimileri bu tip görevlerin kendi memleketlerinde resmi hükümet ile bir bağlantısının olmadığını bilakis böylesi hizmetlerin bazı şirketlere ya da özel firmalara tevdi edildiğini söyler. Bazı memleketlerde ise böylesi görevler beşeri kanunları koruyan, beşeri kanunların sahiplerini veli edinen kolluk kuvvetlerinin (askeriye, emniyet teşkilatı gibi kurumların) bir bölümüdür ve direkt onunla ilişkildir.

Bundan dolayı şöyle demek daha doğrudur. Sizin beldenizde böyle bir görev mahiyeti itibarıyla sadece yangınların söndürülmesinden, can kurtarmaktan, musibet ve sıkıntılı anlarda insanlara yardım etmekten ibaret ise bu haram değildir.

---

[239] Fesad Medreseleri sy: 89-90.

Görev esnasında kullandığınız araç ve gereçlere hükümet tarafından ya da özel şirketler tarafından sağlansa da durum değişmez. Mahiyeti itibarıyla böyle bir görevde çalışmak yukarıda dediğimiz gibi sadece yangın söndürmekten, can kurtarmaktan, insanlara yardımcı olmaktan ibaret ise bu haliyle onu haram kılan başka bir durum olmadığı sürece caizdir.

Ancak alınan bu görev bulunduğunuz belde de mahiyeti itibarıyla hükümetlerin kolluk kuvvetleri mesabesinde ise bunun hükmü tağutların yardımcıları ve destekçileri mesabesinde olan kurum ve kuruluşlarda çalışmanın hükmü ile aynıdır. Konuya dair detaylı bilgileri eserlerimizde bulabilirsiniz. Allah en doğrusunu bilir."[240]

Burada örnekleri çoğaltmak mümkündür. O halde bu noktada en sağlam menhec alimlerin verdikleri fetvalarda kendi vakıalarını ve şartlarını iyi belirlemek ve bilhassa fetvanın asıl illetini tespit etmeye çalışmaktır.

Ve son olarak âlimlerin sözlerinin tahkik edilmesi gerekmektedir. Zira âlimler masum değildir. İmam Malik, Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in kabrini işaret ederek "Bu kabirde yatan hariç herkesin sözü alınır da reddedilir de" diyerek bu noktaya işaret etmiştir.

Özellikle burada muasır âlimlerimizden faydalanan kimselere şu hususu hatırlatmak isterim. Yer yer bu âlimlerimiz Hanbelî mezhebi ve İbn-i Teymiye'nin görüşlerini İslam ümmetinin temel görüşü zannetmekte ve bunu böylece naklederek hata yapmaktadırlar. Örneğin Şeyh Ebu Basir'in "Namaz kılana Müslüman hükmü verileceği hususunda icma vardır" ifadesi bunun en güzel örneklerindendir. Zira Şeyh'in bahsettiği icma

---

[240] Gerek Şeyh Ebu Muhammed'in gerekse de Tevhid&Cihad Minberi Fetva Kurulu'nun bu ve buna benzer bir çok soruya verdikleri fetvalar "Zikir Ehline Sorun" ismiyle yayınevimiz tarafından Allah'ın izni ile okuyucularımıza sunulmuştur.

Hanbelî mezhebinin icmasıdır. Bunun haricinde diğer üç mezhebin âlimlerince namaz kılmak mutlak olarak İslam alameti olarak kabul edilmemiştir.[241] Şeyh Ebu Basir'in bu noktadaki sözleri hakkıyla tahkik edilmediği için bugün birçok kardeşimiz bu konuda icma olduğunu düşünmekte ve kendilerine muhalefet edenleri icmaya muhalefet etmekle suçlamaktadırlar.

Sonuç olarak İslam âlimleri bizlerin her zaman başvurması gereken kimselerdir. Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* bilmediğimiz zaman öğrenmek için bizden daha iyi bilenlere başvurmamızı üzerimize farz kılmıştır. Ancak bunun gelişi güzel, kayıtsız ve şartsız olmaması, belirli şartlar ve sınırlar dahilinde olması gerekmektedir.

Ebu Muhammed ve Cehalet Özrü Şüphesi

"*Cehalet Özrü*" meselesini en güzel, en sarih bir şekilde izah eden muasır alimlerden bir tanesi Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisî'dir. Her ne kadar bazı çevreler bu noktada Şeyh'e büyük bir iftira atsalar ve kendisine zulmetseler de Ebu Muhammed onların bu iftiralarından çok çok uzaktır. Elbette Şeyh'e yapılan bu zulmün hesabı kendisi ile kendisine zulmedenler arasındadır.

Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisî "*Cehalet Özrü*" konusunu müstakil olarak birçok eserinde ele almış, bütün ayrıntılarını zikretmiş ve yine yazmış olduğu birçok makalede bu konuya yer vermiştir. "Tağutların Yardımcılarına Dair Şüphelerin Giderilmesi" isimli eserinde konuyu ele alan Şeyh Ebu Muhammed bu noktada itirazlar getiren İrca ehlinin şüphelerine tek tek cevap vermiştir. Yine "er-Risaletus Selasiniyye fit Tahzir

---

[241] Konuya dair daha geniş bilgi edinmek isteyen okuyucularımıza *"İrca Saldılarılarına Karşı Süphelerin Giderilmesi"* isimli eserimizden "İslam Alametleri ve Namaz" başlıklı bölümü okumalarını tavsiye ederiz.

min Ahtâi-t Tekfir"[242] isimli eserinde cehalet özrünü tekfirin engellerinden bir engel saymış ancak konunun ehemmiyetini gayet iyi bildiği için şartlarını ve sınırlarını net bir şekilde belirlemiştir. " Tabsıru-l Ukala bi Telbisati Ehli-t Tecehhum ve İrca"[243] isimli eserinde Halebi'ye uzun uzun reddiyeler yazan Şeyh bu noktada da yer yer *"Cehalet Özrü"* konusuna değinmiş bununla birlikte "En-Nuketu-l Levamia fi mulahazati-l Camia"[244] eserinde Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz'in *"Cehalet Özrü"* konusunda bazı cümlelerine itiraz getirmiş ve yanlış anlama ihtimalinden dolayı bir çok konuyu tashih etmiştir. Bundan dolayıdır ki Şeyh Ebu Basir et-Tartusi kendisine itiraz etmiş[245], bazı konularda tefrite düştüğünü iddia etmiştir. Buna karşılık Ebu Basir'e bir reddiye yazan Şeyh Ebu Muhammed konu hakkında sözlerini özetlemiş ve Ebu Basir'i oldukça ağır bir üslup ile eleştirmiştir. Peki tüm bu eserlerinde Şeyh Ebu Muhammed'in görüşleri nelerdir?

Öncelikle şunu açık bir şekilde ifade etmemiz gerekir ki, kitabımızın ilk bölümünde "*Cehalet Özrüne Dair Temel Asıllar*" başlığı altında zikrettiğimiz esasların hepsini tek tek Şeyh Ebu Muhammed'in de kitaplarının farklı bölümlerinde ele aldığını ve bu durumlarda kişinin cehaletinin hiçbir şekilde maze-

---

[242] Tekfirde aşırılıktan sakındırmaya dair yazılmış bir eserdir. Tercümesi internet ortamında mevcuttur. Özellikle "*Cehalet Özrü*" meselesinde ihtilaf içinde olduğumuz kesimlerin tek kaynaklarıdır.

[243] Günümüz tağutlarının küfrüne İslam elbisesi giydirme adına bütün ömrünü vakfeden Ali Halebi'nin "et-Tahzir min Fitneti-t Tekfir" isimli kitabına reddiyedir.

[244] Şeyh Abdulkadir b. Abdulaziz'in "El-Camiu Fi Talebil İlmiş Şerif" isimli eserinin bazı bölümlerine yapılmış mulahazalardır.

[245] Şeyh Ebu Basir "Cehalet Özrü" konusunda Ebu Muhammed'i oldukça sert bir tutum sergilemekle, cehaleti hiçbir durumda mazeret görmemekle itham ederken muhaliflerimiz Şeyh'in cehaleti mazeret gördüğünü söylemektedirler.

ret olmadığını ifade ettiğini söyleyebiliriz. Bu konuda kendileri ile ihtilaf yaşadığımız çevrelerin en çok delil getirdikleri "Tekfirde Hatalardan Sakındırma" kitabının hemen başında konuyu müstakil bir biçimde ele alan Ebu Muhammed, Cehalet Özrünün ancak ilme ulaşma imkanı olmadığı zaman sahibi için bir özür olabileceğini söylemiştir:

"Özür veya engel olarak kabul gören cehalet; mükellefin kendisi veya ilim kaynakları ile ilgili bazı sebeplerden dolayı giderme imkânı bulamadığı cehalettir. Ancak öğrenmeye ve cehaleti gidermeye imkân olduğu halde bunu yapmıyorsa mazur görülmez ve gerçekte bilmiyor olsa dahi hükmen biliyor sayılır (yani bilen bir kişinin hükmündedir).

Bütün âlimler, öğrenme imkânı bulduğu halde Kur'an'ı öğrenmeyenin özrünün kabul edilemeyeceğinde ittifak etmişlerdir. İhtilaf, sadece buna imkân bulamayan kişinin mazur olup olmayacağı konusundadır. Çünkü Allahu Teala'nın dini yaşı küçük olanlara bile ulaşmış, Allahu Teala'nın Kitabı ve onu açıklayan Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in sünneti herkesin eline geçmiştir. Herkes bunları öğrenme imkânına sahip bulunmaktadır. Bu nedenle Kuran'ı bilmemenin, öğrenmekten yüz çevirme dışında tutarlı bir gerekçesi yoktur. Özellikle, sadece Müslümanlar arasında değil, Yahudi ve Hristiyanlar arasında bile bilinen ve yaygınlık kazanan Tevhid konusunda bu mazeret artık geçerli değildir."

"Özellikle Allahu Teala'nın ümmete nimet olarak indirdiği ve bugün de Müslümanlar için koruduğu, insanları kendisiyle uyardığı Kur'an-ı Kerim her yerde mevcut iken, dinde zorunlu olarak bilinen, hatta Yahudi ve Hristiyanların bile Muhammed*(sallallahu aleyhi ve sellem)*'in ortadan kaldırması için gönderildiğini bildikleri, açık şirk ve küfür olan meseleleri bilmemek mazeret değildir."

Bu cümlelerden anlaşılacağı üzere Şeyh öncelikle temel

kaideyi zikretmiş ve cehaletin ancak ilme ulaşma imkanı olmadığı bir zaman ve mekanda kişiler için özür olabileceğini söylemiştir. Bununla beraber günümüz açısından ilme ulaşamama gibi bir durum olmayacağını, Kur'an ve Sünnetin ilk günkü gibi elimizin altında olduğunu bu yüzden insanların cehalet iddialarının kabul görmeyeceğini söylemiştir. Diğer taraftan özellikle insanların ortak bir şekilde bilgisine sahip oldukları Tevhid konusunda bir cehaletin kişiler için mazeret olamayacağını sarahaten belirtmiştir.

Bununla beraber Şeyh Ebu Muhammed kişinin ilme ulaşmasının mümkün olmadığı durumlarda dahi bazı konularda yine cehaleti sebebi ile özürlü olamayacağını açık bir şekilde beyan etmiştir. Diğer bir ifade ile kişinin ilme ulaşma imkanı olmadığı durumlarda da her cehalet, sahibi için mazeret değildir. Kişinin cehaleten özür sahibi olamayacağı iki temel konu ise tevhidin aslını bozmak ve Allah'a şirk koşmaktır. Nitekim Rasulullah *(sallallahu aleyhi ve sellem)*'den önce yaşayan ve Allah'a şirk koşan kimselerin cehenneme girdiklerine dair nasları zikrettikten sonra şöyle demiştir:

"Bunlar, kendilerine bir uyarıcı gelmediği halde şirk günahından dolayı mazur sayılmamışlardır. Çünkü apaçık olan şirkten sakındırma konusunda Allahu Teala açık delillerini bildirmiş, bütün peygamberleri ondan sakındırmak ve uyarmak ve yine bütün kitapları da onu yok etmek için göndermiştir. En son kitap olan ve korumasını bizzat Allahu Teala'nın kendisinin tekeffül ettiği Kuran'ı da, yine bunun için indirmiştir. Bu Kitab'ın indirilmesinden sonra dünyaya gelenlerin şirk günahı konusunda mazur görülmemeleri evveliyatla söz konusudur."[246]

"Çünkü en büyük şirk, ihsan edilen hak dini bozar niteliktedir ki bu; zahiri manada bir ibadeti Allah'tan başkası için

---

[246] Tağutların Yardımcılarına Dair Şüphelerin Giderilmesi.

yapmaktır. Bunu yapan, asla cehaletini mazeret olarak gösteremez. Allahu Teala, bu kişiye Tevhid hakkında birçok açıdan açık hüccetini ikame etmiştir."[247]

"Açık olan büyük şirk konusunda ise, Allahu Teala açık hüccetini ikame etmiştir. Cahilin bu konudaki mazereti kabul edilmez, çünkü onun bilgisizliği ve durumu, ancak dinden ve kendisi için yaratılmış olduğu en önemli şeyi öğrenmekten yüz çevirmesi sebebiyledir. Bu konudaki cehaleti, kendisine hüccetin ikame edilmemiş olmasından dolayı değildir."[248]

"Buna rağmen Allah'ın dininden bazı isim ve sıfatlar dışında hiçbir şey bilmeyen bazı kimseler; Allah'ın kulları üzerindeki hakkı ve bütün peygamberlerin onun için gönderildiği, bütün kitapların onun için indirildiği ve bütün hüccetlerin onu ihtiva ettiği Tevhid konusunda hüccet ikamesini gerekli görmektedirler. Bunlar, ayetleri mevzuları dışında ele alarak bu meseleler üzerine şüphelerini bina etmektedirler."[249]

Şeyh'in bu ifadeleri aslen konu hakkında söylenecek başka bir söz bırakmamaktadır. Kendisi çok açık ve net bir şekilde tevhidin aslını bozan büyük şirk konusunda Kur'an'ı Kerim'in nüzulundan sonra artık hiçbir kimsenin cehaleti sebebi ile mazeretli olamayacağını apaçık bir şekilde dile getirmiştir.

Allah'a şirk koşan bir kimsenin cehaletinin kendisi için bir özür teşkil etmeyeceğini sarih bir şekilde ve defalarca vurgulayan Şeyh Ebu Muhammed aynı konuya teşri noktasında itaatin, itaat edilen merciye ibadet olduğuna dair yaptığı izahlarda da değinmiştir. "Biz Kimiz? Suçumuz Ne?" isimli makalesinde haram ve helal kılma noktasında yöneticilerine itaat eden kimselerin Allah'a şirk koştuklarını, idarecilerine ibadet ettiklerini ve bu tavırlarıyla onları rab edindiklerini söyleyen Şeyh,

---

[247] A.g.e.

[248] A.g.e.

[249] A.g.e.

Tevbe Suresi'nin 31. ayetinin tefsirine dair zikredilen Adiy b. Hatem kıssasını konuya dair delil getirmiş ve şöyle demiştir:

"Büyük önem arzeden bu konu üzerinde cehalet asla mazeret değildir ve sahibi için özür teşkil etmez. Zira bu konu dinin aslına tealluk eden bir konudur. Allah'ı ibadette birleme... Uluhiyet tevhidi... Bütün rasuller insanları ancak ulûhiyet tevhidine davet etmişler ve ona muhalefet etmekten sakındırmışlardır.

Nitekim yukarıda verdiğimiz hadiste de bu noktada cehaletin mazeret olmadığı görülmektedir. Ne Adiy bin Hatem *(radıyallahu anh)* ne de diğer Hıristiyanların kanun koyma noktasında din adamlarına itaat etmenin Allah'tan başkasına ibadet etmek olduğunu, bunun ise Allah'a şirk koşmak anlamına geldiğini bilmemelerine rağmen bu onların tekfir edilmelerine ve müşriklerden olmalarına bir engel teşkil etmedi. Bu, insanın fıtratında olan bir şey olduğu için nasıl mazur görülebilir? Yaradan, rızık veren, yediren ve içeren O'dur. Ve ibadetin her türünü sadece O'na has kılmak gerekir. Yaratılış ve rızıkta ona şirk koşmak caiz olmadığı gibi teşri noktasında, hüküm ve emirde de ona şirk koşmak asla caiz değildir.

"Dikkat edin! Yaratmak da emretmek de sadece O'na mahsustur." (7 Araf/54)

Allahu Tealâ bütün kitapları ve bütün elçileri bu uğurda göndermiştir.

"Andolsun ki, biz her ümmete «Allah'a ibadet edin ve tağuttan kaçının» (diye tebliğ etmesi için) bir rasul gönderdik." (16 Nahl/36)

Ancak insanların çoğu dünya hayatını ahirete tercih etmişler ve hidayetten uzaklaşmışlardır. Bu yüzden onlardan herhangi birini böylesi bir şirke karşı uyardığın zaman yanlışında ısrar eder ve boş delillerle kendisini savunmaya çalışır. "La ilahe illallah deyip namaz kılan ve oruç tutan kişileri nasıl

tekfir edersiniz” diyerek sizinle mücadele ederler.[250] Hâlbuki bilmezler ki bu ayetler namaz kılan, oruç tutan ve diğer ibadetlerde bulunan kimseler hakkında nazil olmuştur. Ancak onlar kanun koyma, yasa çıkarma yetkisini âlimlerine, hükümetlerine vermişler, yöneticilerinin koydukları kanunlara ve yasalara itaat etmişlerdir. Bundan dolayı da kıldıkları namaz, tuttukları oruç ve diğer ibadetleri kendilerine hiçbir fayda sağlamamıştır."

Şeyh Ebu Muhammed’in “Cehalet Özrü” ve buna paralel konularda en dikkat çeken görüşü ise risalet hücceti ile uyarılmayan toplumlar hakkındadır. İslam alimleri tarafından genel olarak kabul edilen görüşe göre böylesi toplumlar için dünyada ve ahirette bir azap söz konusu değildir. Ancak Şeyh Ebu Muhammed burada bir itiraz getirmiş "el-Cami Fi Talebi-l İlm" isimli eserinde "Dünyada ve ahirette ceza ancak risalet hüccetinden sonradır" diyen Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz'in bu sözüne karşılık şunları yazmıştır:

"Bu görüş; mutlak bir görüş olup üzerinde durulması gerekir. Asıl olan bu durumun, ancak risalet hücceti (elçinin gelmesi) yolu ile bilinecek meselelerde olmasıdır. Çünkü Allah (Subhanehu ve Tealâ), tevhid hakkında delilini açık olarak ortaya koymuştur. Kim tevhidin aslını gerçekleştirmez ve onu bozup şirk üzere ölürse, ahirette şüphesiz cezalandırılacaktır. Bu görüşü birçok delil destekler. Bu deliller tevhidin aslına zıt hareket eden ve şirk üzere ölenlerin, her ne kadar kendilerine uyarıcı gelmediyse de, cezalandırılacaklarına dair bir delil teşkil etmektedir. Çünkü tevhidin aslı fıtratta vardır. Allah'ın tüm hüccetleri bunu sağlamak içindir, rasuller bunu gerçekleştirmek için gönderilir, kitaplar da sadece onu anlatmak için indirilir.

Bu konudaki nasslar ile şu isbatlanır ki; birtakım kimse-

---

[250] Tıpkı günümüzde cihad çığlıkları atmayı mücahidlik zanneden çevrelerin bizlere saldırdığı gibi…

ler, kendilerine mahsus bir rasul gelmediği halde, Allah'ın, kulları üzerindeki hakkı olan tevhidi gerçekleştirmemeleri ve büyük şirk üzere ölmeleri sebebi ile ahirette azaba uğrayacaktır. Çünkü tevhid, bütün peygamberlerin onun için gönderildiği, bütün kitapların onun için indirildiği ve bütün şeriatlerin tevatürle bildirdiği bir esastır."[251]

Şeyh'in bu ifadelerinden açık bir şekilde anlaşılmaktadır ki, Allah'ı Tevhid etmeyen, O'na şirk koşan fert ya da toplumlar risalet hücceti ile muhatap olmasalar da sorumludurlar. Ve şirk koşmalarının neticesinde ebedi azaba maruz kalacaklardır.

Son olarak tekfirin kaideleri noktasında kişinin işlediği şirk ve küfür fiilini kast etmesi noktasında hatalı bir anlayışa dikkat çeken Ebu Muhammed şöyle demektedir:

"Kişinin yaptığının, kendisini küfre soktuğunu bilmesi her zaman şart değildir. Âlimler bunu müslüman olan ancak bazı incelikli ve derin meselelerde veya ancak risalet hüccetiyle bilinebilinecek ve açıklamaya muhtaç durumlarda hata eden kimse hakkında şart koşmuşlardır. Zira Allah (Subhanehu ve Tealâ), Kuran'da kâfirlerin çoğundan bahsederken ve onların kâfirliklerini anlatırken, bunların aslında kendilerini doğru yolda olanlardan saydıklarını haber verir. Kendilerinin ıslah edici olduklarını söylerler ve derler ki: *"Biz sadece iyilik ve başarı diledik."* Ancak Rabbimiz aslında bunların çoğunun bilmediklerini ve cahil olduklarını bildirir:

> *"De ki: Amel olarak en çok ziyana uğrayanları size haber vereyim mi? Onlar o kimselerdir ki dünya hayatında yaptıkları boşa gitmiştir. Üstelik kendilerinin muhakkak iyi yaptıklarını zannederler." (18 Kehf/103-104)*

Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* Tebük Gazvesi'nde Kur'an okuyucularıyla alay edenleri, kâfir olarak zikretmiştir. Kendile-

---

[251] "En-Nuketu-l Levamia..." isimli eserin tercümesinden.

rini küfre sokacak kelimeleri telaffuz ettikleri için bu kelimeler onları küfre sokmuş, onlar özür dileyip kesinlikle bu sözleri ile küfrü kasdetmediklerini, böyle bir şeyi asla düşünmediklerini ve bu sözlerinin küfür sözleri olduğunu bilmediklerini, öylesine oyun, eğlence, mizah olsun diye söylediklerini beyan etmelerine rağmen, tüm mazeretler onlara fayda sağlamamış ve kabul görmemiştir. Buna dair deliller çoktur.

İnsanın yaptığı şeyin kendisini küfre soktuğunu bilmesi şart değildir. Ancak yaptığı ameli veya sözü kendi kastederek ve bilerek yapmış veya söylemiş olması ittifakla şarttır."[252]

Sonuç olarak Şeyh Ebu Muhammed'in "*Cehalet Özrü*" konusunda izahları yukarıdadır. Sözü fazla uzatmanın da anlamı yoktur. Bu izahlardan sonra kim hâlâ Şeyh'in Allah'a açık bir şekilde şirk koşan kimsenin cehaletini mazeret gördüğünü ve kendisine hüccet ikamesi yapılmaksızın tekfir edilmeyeceğini iddia ederse Şeyhul İslam İbn-i Teymiye *(rahimehullah)*'ın ifadesiyle "Ya cahil bir ahmak ya da hain bir münafıktır."

Soru: Şeyh Ebu Muhammed parlamento seçimlerine katılan kimselerin tekfir edilemeyeceğini, bunların cahil olduklarını, bu kimselerin ancak cehaletlerini giderme adına kendilerine hüccet ikamesi yapıldıktan sonra inat etmeleri halinde tekfir edilebileceklerini söylemektedir. Bu görüşü ile yukarıda verilen sözleri arasında bir tenakuz yok mudur?

Cevap: Bu konu, üzerinde özellikle durmamız gereken bir konudur. Zira özellikle "*Cehalet Özrü*" meselesinde ihtilaf ettiğimiz çevreler Şeyh'in bu konuda söylediklerini istismar ederek ve hatta aynı konuda söylediği birçok sözü göz ardı ederek büyük bir yüzsüzlük örneği sergilemektedirler. Konuya geçmeden önce bir hatırlatma yapmakta fayda vardır.

Bilinmesi gerekir ki bir konu hakkında şer'i hükmü bil-

---

[252] "En-Nuketu-l Levamia..." isimli eserin tercümesinden.

memek farklıdır, aynı konu hakkında vakıa ve hadiseleri bilmemek farklıdır. Konuya dair Abdulkerim Zeydan "el-Veciz Fi Usulil Fıkh" isimli eserinde "Mir'atil Vusul"[253] şerhinden şunları aktarmaktadır:

"Yine aynı şekilde bir konu hakkında vakıanın ve cereyan eden hâdiselerin bilinmemesi de özür olarak kabul edilmiştir. Süt akrabalığı sebebi ile kendisine haram olan bir kadınla evlenilmesi yine şarap haline geldiği bilinmeksizin üzüm suyunun içilmesi bunun örneklerindendir. Böylesi bir durumda sahibine ceza verilmez. Vekilin müvekkili tarafından azlolunduğunu bilmemesi de bu şekildedir. Bundan dolayı vekil olan bir kimsenin müvekkili tarafından azlolunduğunu bilmeden yaptığı bütün tasarruflar uygulanır."[254]

Abdulkerim Zeydan'ın bu ifadeleri dikkatle incelenmelidir. Zira kendisi bu cümlelerinin hemen üzerindeki parağrafta Kur'an ve Sünnet'in açık nassı olduğu bir meselede ya da hakkında icma olunan bir konuda cehaletin sahibi için bir özür teşkil etmediğini söylemektedir. Hâlbuki süt akrabalığı bulunan bir kimse ile evlenmenin haram olduğu Kur'an, sünnet ve icma ile sabittir. İşte buradaki ince nokta süt akrabalığı bulunan bir kimse ile evlenmenin haram olduğunu bilmemek farklı, evlenilecek kişinin süt akrabası olduğunun bilinmemesi farklı bir durumdur. Birincisi hükmü bilmemektir ki bu noktada cehalet mazeret değildir. İkincisi ise vakıayı ve hadiseyi bilmemektir ki bu hususta cehalet mazerettir.

Şeyh Ebu Muhammed'in parlamento seçimleri noktasında söyledikleri de bundan farklı değildir. Öncelikle o, insanların çoğunun gerek parlamento seçimleri gerekse belediye seçimleri noktasında vakıadan ve olaylardan haberdar olmadıklarını söylemektedir:

---

[253] Mir'atil Vusul 2/452.

[254] El-Veciz Fi Usulul Fıkh, sy:89.

"Halkın çoğu için, belediye seçimlerindeki küfür açık değildir. Çünkü çoğu kişi, vakıadan haberdar olan insanlar da olduğu gibi, tekel bayiliği, meyhane ve genelevi gibi bir takım yerlere belediyeler tarafından işlem yapıldığını ve ruhsat verildiğini bilmemektedir."[255]

"Ancak parlamenterlerin işledikleri küfür olan söz ve fiiller hakkında gerçekler çokça örtbas ediliyorsa ve seçmen bunu bilmiyor veya anlamıyorsa ve seçtiği kişiyi sadece köyüne, kasabasına, mahallesine veya şehrine hizmet götürmesi amacıyla seçiyorsa, bu kişi diğeri ile aynı konumda değildir. Bu seçmen hata etmektedir ve bu parlamenterleri, küfür yasalarını çıkarmaları maksadı ile seçmiş değildir."[256]

"Çünkü işler ve durumların birbirine karışmış olması, demokrasi ve parlamento gibi terimlerin yabancı terimler olup mahiyetinin birçok kişi tarafından bilinmemesi, birtakım insanların, hakikatını bilmedikleri bu tür işlere girişmesine sebep olmuştur. Bu, anlamını bilmediği bir sözü söyleyen veya işi yapan kişi kabilindendir. Âlimler, anlamını bilmediği ve kendisine hüccet ikame edilmediği sürece, böylelerinin sorumlu olmadıklarını söylemektedir."[257]

Şeyh'in yukarıda sözleri dikkatli bir şekilde incelendiği takdirde görülür ki, kendisi vakıadan habersiz olan kimselerin bilmedikleri bir olaya bulaşmaları durumunda ancak durumdan haberdar edilmelerinden sonra tekfir edilebileceklerini söylemektedir. Nitekim konuya dair getirmiş olduğu delillerde hep bu minvaldedir. Bu noktada Ahzab Suresi'nin 5. ayetini delil getiren Şeyh konuyu bütünüyle "İntifaul Kast" (irade ve istemdışı hareket) kapsamında değerlendirmekte ve bilmediği bir dilde küfür sözü kullanan kimsenin tekfir edilmeyeceğini

---

[255] Tekfirde Hatalardan Sakındırma isimli eserinin tercümesinden.

[256] A.g.e.

[257] A.g.e.

söylemekte ve konuya dair bir başka delil olarak çölde devesini kaybeden ve daha sonra bulunca aşırı heyecandan Allah'a "Sen benim kulumsun ben de senin rabbinim" diye dua eden kimsenin durumunu delil göstermektedir. Şeyh'in getirmiş olduğu tüm bu deliller aslında meseleyi çok güzel bir tarzda izah etmektedir. Gerçi (Allah kendisine rahmet etsin ve fıkhını genişletsin) Ebu Muhammed'in bizzat kendisi konuya dair söylediklerinin ne şekilde istismar edilebileceğini çok iyi bildiği için aynı konuyu ele aldığı sayfalarında defalarca uyarıda bulunmuş ve sözlerinin yanlış yerlere çekilmemesini istemiştir. Bundan dolayı kendisi şu uyarılarda bulunmuştur:

"Biz, kişinin kastının söylediği sözlerde ve işlediği fiillerde önemli olduğunu söylerken, Cehmiyye ve Mürcie mensuplarının küfre götüren söz ve fiillerde bile, kişinin itikadını ve helali haram kılmasını şart koşmaları gibi bir şartı koşmuyoruz. Kişinin, söylediklerinde veya işlediklerinde kâfir olmayı kastetmesi gerektiğini de söylemiyoruz. Küfre girenler arasında zaten böyle bir kastı olan neredeyse yok gibidir."[258]

"Tekrar belirtmek isteriz ki, anayasaya yemin etmek, ona ve kanunlarına saygılı olmak ve anayasaya uygun kanunlar yapmak gibi bizzat küfür olan işler için parlamenterleri seçen kişileri cehaletlerinden dolayı mazur görmüyoruz. Bu konuda "*Cehalet Özrü*" muteber değildir. Çünkü bu, bütün peygamberlerin gönderiliş amacı olan Tevhid ilkesine açık bir küfürdür. Bunu bilmemek, öğrenme imkânı ve kolaylığı bulunduğu halde dinin temeli olan bir şeyi öğrenmeyi reddetmek demektir. Kaldı ki aklı başında bir insanın yasama hakkının Allahu Teala'nın hakkı olduğunu bilmemesi mümkün değildir. Özellikle tağutların kendi ve parlamentolarının hakkı olarak gördükleri ve genel olarak bütün din ve dünya işlerini kapsayan yasama

[258] A.g.e.

konusundan insanın habersiz olması sözkonusu değildir."[259]

"Kim kendi yerine birini seçip, oy verir, vekil kılarsa ve (seçtiği kişinin) görevinin asli itibariyle yasa çıkarmak, küfrün anayasası olan kanunları koruyacağını, kâfirlere ve tağutlara yardım ve hizmet edeceğini, yaptığı bütün işlerin anayasaya uygun olacağına dair yemin edeceğini bildiği halde bunu yaparsa, o kâfirdir. Her ne kadar kanun çıkarmanın ve ona itaat etmenin küfür olduğunu bilmese de, kişiyi küfre götüren bu işleri kastettiği sürece, bu böyledir.

Sonuç olarak, biz bunları kanun koyucular olarak seçmenin ve yasalarında onlara itaat etmenin küfür olduğunu bilmeyişlerini özür olarak görmüyoruz. Ya da küfrü ve İslam milletinden çıkmayı kasdetmediği sürece kâfir olmaz, İslamdan çıkmaz diyenlerin sözlerini de özür olarak kabul etmiyoruz. Bilakis onların özrü, bizzat küfre sokan ameli değil, başka bir şeyi kasdetmeleridir. Bu da parlamentonun durumunu, konumunu ve hakikatinin ne olduğunu bilmemeleri sebebiyledir. Bunların durumu yabancı (Arapça bilmeyen) birinin küfür kelimesini, içerdiği manasını bilmeden kullanması gibidir."[260]

Yine Şeyh Ebu Muhammed el-Makdisi bu konunun farklı mecralara çekilmesi neticesinde son dönemde[261] "Hukmu-l Muşareketi Fi-l İntihabat" isimli bir makale yazarak şöyle demiştir:

"Biz bu noktada cehaleti hata ya da intifaul kast (irade ve istem dışı hareket) kapsamında bir mazeret görüyoruz. Kesinlikle büyük şirkte cehaleti ise mazeret görmüyoruz. Bizim mazeret gördüğümüz husus sadece bu parlamentoların hakikatinin bilinmemesidir. Şayet avam ya da cahil kimse bu parlamentoların hakikatini, bu parlamentolarda teşride bulunulduğunu,

---

[259] A.g.e.

[260] Tekfirde Hatalardan Sakındırma isimli eserinin tercümesinden.

[261] Şubat 2010

anayasaya uygun olarak kanunlar çıkarıldığını biliyorsa bu kimse teşri noktasında Allah'tan gayrısına itaat etmenin şirk ve küfür olduğunu bilmese bile müşriktir. Onların teşri noktasında itaatin küfür olduğunu bilmeyişlerini asla mazeret görmüyoruz."

Sonuç olarak Şeyh Ebu Muhammed bir kimseye teşri yetkisi vermenin hükmüne dair cehalet ile yetki verilen kimsenin teşride bulunup bulunmadığı noktasındaki cehaleti bir tutmamakta, Allah'tan başkasına teşri yetkisi vermenin bizzat şirk olduğunu ve bu noktada cehaletin mazeret olmadığını söylemekte ancak kendisine yetki verilen kimselerin teşride bulunduğunu bilmemenin sahibi için bir özür teşkil edeceğini belirtmektedir.

Diğer taraftan Şeyh Ebu Muhammed'in sözlerinin de bir hüccet konumunda olmadığı aşkardır. Şayet kendisi bizzat günümüz parlamentolarının hakikatini bilen ancak bunun şirk olduğunu bilmeyen kimsenin cehaleti sebebi ile mazeretli olduğunu söylüyorsa bu hem kendisi ile çelişmesidir hem de oldukça ciddi sorun teşkil eden bir görüştür. Zira aslen büyük şirkte cehaleti mazeret kabul etmek kişiyi itikaden sıkıntıya sokacak bir durumdur.

Şayet günümüz Türkiye şartlarında seçimlere katılarak kendisi gibi insanlara yönetme yetkisini veren ancak bu insanların teşride bulunduğundan, Allah'ın haram kıldığı zina, faiz, içki gibi amelleri serbest bıraktıklarından, kanun ve yasa çıkararak Allah'ın hükümlerini uygulamadıklarından habersiz olduğunu iddia eden birileri varsa o zaman biz bu kimselere meselenin aslını anlatırız. Bunun dışında ise seçimlere katılan kimselerin cehaletleri sebebi ile mazeretli olduklarını iddia eden ve bu iddialarını da Şeyh Ebu Muhammed'e nispet eden batıla hak elbisesi giydirerek batılı hak gibi göstermeye çalıştıklarını söyleriz ve kendilerini tevbe etmeye davet ederiz. Hiç şüphesiz Allah en doğrusunu bilendir.

Abdulkadir b. Abdulaziz ve Cehalet Özrü Şüphesi

Günümüz müşrik toplumlarının cehaletinin mazeret olduğunu ispat sadetinde istismar edilen âlimlerden bir tanesi de Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz'dir. Yukarıda kendilerinden bahsettiğimiz aslen sahih bir akîdeye sahip olmakla birlikte "*Cehalet Özrü*" konusunda çok ciddi hatalar barındıran çevreler, Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz'in "El-Camiu Fi Talebi-l İlmi-ş Şerif" isimli eserinin küçük bir bölümününün satır aralarından seçtikleri birkaç cümleyi kendi fasid inançlarını ispatlamak için kullanmaktadırlar. Ancak durum hiç de onların iddia ettiği gibi değildir.

Abdulkadir bin Abdulaziz de aklı başında ve sahih naslara tabi olan tüm âlimler gibi "*Cehalet Özrü*" konusunda çok net ve sarih kaideleri bildirmiştir. Bundan dolayı "Cehalet bir özürdür. Dünyada ve ahirette cezalandırılmaya engeldir" dedikten hemen sonra "Ancak bu sadece belirli durumlar altında geçerlidir" diyerek Cehalet Özrünün sadece bazı şartlar altında mazeret olabileceğini söylemiştir. Bu noktada Cehalet Özrünün muteber bir özür olabilmesi için kişinin İslama yeni girmiş olması ve öğrenmek için vakit bulamamasını şart koşmuştur. Bununla birlikte insanlardan kopuk bir şekilde çölde ya da dağ başında yaşayan kimsenin cehaletinin mazeret olduğunu söylerken ilmin az olduğu bölgede ve yine Müslümanların çoğu tarafından bilinmeyen fer'i meselelerde cehaletin sahibi için bir mazeret olabileceğini söylemiştir. Şeyh'in "Darulküfür'de cehalet mazerettir" kaidesine getirmiş olduğu açıklama ise oldukça yerinde ve ilgi çekicidir. Zira genel olarak son dönemde yazılan fıkıh usulü kitaplarına baktığımız zaman hepsinde "Darulharpte cehalet mazerettir. Darul İslam'da ise cehalet mazeret değildir" başlığını görmek mümkün iken bu konuda eser yazan âlimler meselenin günümüz şartları açısından ele alınmasını gerekli görmemişler ve konunun ayrıntılarına girmemişlerdir. Ancak benim görebildiğim kadarıyla darulharpte ce-

haletin mazeret olması meselesini günümüz şartları açısından ele alan iki isim vardır. Bunlardan bir tanesi Hasan Karakaya'dır. Kendisi Fıkıh Usulü kitabında kendisinden önceki âlimler gibi bu ayrımı getirmiş, darul İslam'da cehaletin mazeret olmadığını ancak darulharpte cehaletin mazeret olduğunu açık bir şekilde belirttikten sonra şu açıklamalarda bulunmuştur:

"Kanaatimizce aslında İslam diyarı olup sonra darul harbe dönüşen memleketlerin halkı bilmemelerinden dolayı mazur sayılmazlar. Çünkü bu ülkelerde az da olsa Müslüman bulunmakta, İslam'ın helal ve haramlarına dikkat etmekte, farz ve vaciplerini yerine getirmektedirler."[262]

Aynı hususa dikkat çeken Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz konuya dair şunları söylemektedir:

"Bu tür ülkelerde bilgi edinmek, ilim talep etmek ve hakkı tespit etmek mümkündür. Bu bölgelerde hiç kimse cehaleti sebebi ile mazeretli görülmez. Ancak özellikle ilim sahibi kimselerin bilebileceği fakat diğer insanlar için kapalı dini meseleler bu hükmün müstesnasıdır."[263]

Yine Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz'in Cehalet Özrünün muteber olabilmesi için getirmiş olduğu şartlardan birisi de cehaletin dinin zaruri olarak bilinmesi gereken konuları üzerinde olmamasıdır. Bundan dolayı Şeyh "Dinin Kaçınılmaz Olarak Bilinen Meselelerinde Cehalet Özür Değildir" başlığı altında şunları söylemektedir:

"Bunlar insanların çoğunun aynı zamanda ve aynı mekânda bilgisine ortak bir şekilde sahip oldukları şeylerdir. Hiç

---

[262] Hasan Karakaya, Fıkıh Usulü, sy: 415

[263] El-Camiu Fi Talebil İlmiş Şerif.

kimse bu gibi konuları bilmemekte mazur değildir."[264]

Burada direk olarak gündeme gelen soru "Dinin kaçınılmaz olarak bilinmesi gereken konuları nelerdir?" sorusudur. Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz bu hususu da göz ardı etmemiş ve yukarıda vermiş olduğumuz açıklamasının altına "Dinin kaçınılmaz olarak bilinmesi gereken konuları hakkında İbn-i Receb el-Hanbelî'nin Camiu-l Ulum ve-l Hikem isimli eserine bakınız" şeklinde bir dipnot düşmüştür. Şeyh'in tavsiye ettiği esere baktığımız da ise İbn-i Receb el-Hanbelî *(rahimehullah)* bu hususta Allah'ın ve Rasulü'nün kesin bir şekilde belirlediği haramların dinin kaçınılmaz olarak bilinmesi gereken konuları olduğunu söylemiştir.[265]

Son kısımda aktardıklarımıza dikkat edilirse aslen darulküfür bile olsa bugün, içinde Müslümanların yaşadığı birçok beldede haram ve helal meselelerinde dahi cehaletin bir mazeret görülmediği anlaşılmaktadır. Nitekim Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz "El Camiu Fi Talebi-l İlmi-ş Şerif" isimli eserinin ikinci bölümü olan "Şer'i İlimleri Taleb Etmenin Hükmü" konusunda farzı ayn olan ilimleri tarif ederken "Üzerinde cehaletin mazeret olmadığı ilimlerdir" demiştir. Nitekim farzı ayn olan ilimlerin tarifine dair 8 ayrı âlimden[266] nakiller getirmiş ve bunların hepsinin farzı ayn olan ilmi "Tüm mükelleflerin bilmesi gereken ve cehaletin mazeret olmadığı ilimler" şeklinde tarif etmesine dikkat çekmiştir. Hakeza kendisi her bir alıntı-

---

[264] El-Camiu Fi Talebil İlmiş Şerif.

[265] Zahir ve hafi meselelerin detayına dair şu kaynaklara bakılabilir: el-Kavaid, İbn-i Receb el-Hanbeli (323); Şerhu-l Müslim Lin-Nevevi (1/205); Suyuti; el-Eşbah ve-n Nezair (220); Şevkanî, er-Resail ez-Zehebiyye (29); Zerkeşî; El-Mensur (15/2); İbn-i Teymiye; el-İmanu-l Evsat (161).

[266] Bu alimler sırasıyla şunlardır: İmam Şafi, İbn-i Hazm, Hatıb el-Bağdadi, İbn-i Abdilber, Ebu Hamid el-Gazali, Kurtubi, İmam Nevevi ve Şeyhu-l İslam İbn-i Teymiye'dir.

dan sonra bu noktaya değinmiştir. İşin aslı "el-Cami Fi Talebil İlmiş Şerif" adlı eseri dikkatli bir şekilde incelendiği zaman görülecektir ki Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz hemen hemen birçok meselede "Tenbih" diyerek uyarıda bulunmuş ve "Anlattığımız bu hususlar cehaletin kişi üzerinde mazeret olmadığını ortaya koymaktadır" demiştir. Nitekim "İlmin Söz Ve Amelden Önce Olduğuna Dair Sünnetten Deliller" başlığı altında 6 delil getirmiş ve en sonunda Tenbih diyerek "Yukarıdaki iki hadis cehaletin bu noktada sahibi için bir özür teşkil etmediğini gösterir" demiştir. Yine aynı şekilde farzı ayn ilimleri "Cehaletin mazeret olmadığı ilimler" olarak tarif eden Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz, farzı ayn olan ilimleri 17 ayrı kısma ayırmış bunların içinde Tevhidi bilmek, İslam'ı bozan halleri bilmek gibi temel meseleleri zikrederken aynı şekilde hac, zekat, oruç, cenaze namazı, cihad gibi konulara dair hükümleri bilmenin de farzı ayn olduğunu söylemiştir. Tüm bunlar Şeyh'in yukarıda saymış olduğumuz ameli meselelerde dahi cehaleti mazeret olarak görmediğini ortaya koymaktadır. Bundan da ziyade bunu kendisi sarih olarak onlarca yerde zikretmektedir.

Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz cehaletin mazeret olduğu durumlardan bir tanesinin ilim elde etme imkânına sahip olmamak olduğunu söyledikten sonra "Vacip olan ilmi talep etmek için gerekli çabayı sarfetmeyen ve kusurlu davranan kişilerin cehaleti mazeret değildir" demiş ve bu görüşüne dair 15 ayrı âlimden nakillerde bulunmuştur.

Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz bununla beraber insanların liderlerini, din adamlarını, şeyhlerini taklit etmeleri sonucu oluşan cehaletin sahibi için bir mazeret olmayacağını söylemiş, bu noktada 3 ayrı ayeti delil getirmiş[267] ve konuya dair pek çok ayet olduğunu söylemiştir.

---

[267] Mü'min Suresi: 47-48; Sebe Suresi: 31-33; Maide Suresi:77.

Sonuç olarak Şeyh Abdulkadir bin Abdulaziz cehaletin mazeret olabilmesi için dört şart getirmiş bu şartlar olmadığı takdirde kişi için cehaletin bir mazeret olmayacağını sarahaten belirtmiştir. Bu dört şart yukarıda da belirttiğimiz gibi İslam'a yeni girmek, sahih bilgiyi öğrenmek için fırsat bulamamak, insanlardan uzak çöllerde ve dağlarda yaşamak, ilim elde etme imkânına ulaşamamaktır. Bu noktada son cümle olarak muhaliflerimize nasihatimiz ya içinde bulundukları şartları ya da akli fonksiyonlarını yeniden gözden geçirmeleri ve daha sonra konu hakkında konuşmaya kalkışmalarıdır. Hiç şüphesiz Allah *(Subhanehu ve Tealâ)* hakkıyla bilendir.

<u>Çıkan Kitaplarımız</u>

1- Hakimiyet Mefhumu

Murat Gezenler

2- İrca Saldırılarına Karşı Şüphelerin Giderilmesi

Murat Gezenler

3- Cehalet Özrü

Murat Gezenler

4- Ey Vahyin Çocukları! Direnin...

Hazırlayan: Murat Gezenler

5- İşte Şeriat Budur

Ebu Sehran es-Surî

6- Namaz Kıldırma Memurları Arkasında Namaz

Abdullah Ensar

7- İslam Erlerine Nasihatler

Nacih İbrahim

8- Tevhid'in Anlamı

Seyyid Kutub

9- Kuran'ın Gölgesinden Mesajlar

Seyyid Kutub

10- Davet yolu

Ahmed Faiz

Davet Serisi

1- Cennete Davet Var

Ebu Sehran es-Surî

2- Demokrasi Dini

Ebu Sehran es-Surî

3- Haydi İslam'a

Ebu Sehran es-Surî

4- Müşrik Yapan Ameller

Ebu Sehran es-Suri

Allah'ın İzni İle

PEK YAKINDA

İrca Saldırıları Karşısında

TEVHİD MÜDAFAASI 1

Hakimiyet Ancak Allah'ındır

Murat GEZENLER

Çağımızın veba salgını niteliğindeki en büyük hastalığı hiç şüphesiz Allah'ın hakimiyetinin beşer tarafından gaspedilmesidir. Bugün yeryüzünün neredeyse tamamında Allah'ın indirdimiş olduğu muhkem şeriat iptal edilmiş buna bedel olarak ise beşerin hükmü icra edilmektedir. Bu ise apaçık bir şekilde Allah'ın uluhiyetinin gasbıdır. Bundan daha elem verici olan ise toplum tarafından itibar görülen, binlerce tabîleri olan ilim ehli ve önder konumundaki kişilerin Allah'ın hakimiyetinin bu denli gaspedilmesi karşısında sus/pus olmaları ve hatta böylesi bir cürmü tecviz eder nitelikte sözler sarfederek yeryüzünün tağutlarını müdafaa etmeleridir.

"Tevhid Müdafaası 1" isimli bu eser "Tevhid Müdafaası" adı altında çıkaracağımız kitap serisinin ilki olup, eserde Hakimiyet Mefhumu bütün detayları ile incelenmiş ve bu noktada ortaya atılan şüphelerin her birine cevap verilmiştir.

Allah'ın İzni İle

PEK YAKINDA

Güncel İtikada Dair

HASBİHAL

Murat GEZENLER

Hasbihal Tadında Bir Eser...

* Maide Suresi'nin 44. Ayeti Nazil Olmasaydı?
* Hakimiyet Mefhumunun Kur'an'da İspat Metodu
* Neden Hakimiyet Mefhumu?
* İslam ve Şirk Toplumları Arasında Ayırıcı Çizgi Nedir?
* Toplumların İslam ya da Küfür İle Tesmiyesi Bidat midir?
* Toplumların Tesmiyesinde Esas Olan Ölçü Nedir?
* İnsanların İman ve Küfürle İmtihan Edilmeleri Bidât midir?
* Sizin Kafirleriniz Onların Kafirlerinden Daha mı Hayırlıdır?
* Kur'an'ın Şirki Zemmetme Üslubu
* Asıl Olan İsimler Değil Mana ve Hakikatlerdir
* İrca Ehline Dair Yaman Çelişkiler
* Hüccet İkamesinden Önce Tekfir
* Tekfir Kimin İşidir?